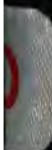

HARVARD LAW LIBRARY
3 2044 057 032 336

Petros M. Antōniadēs

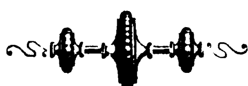
ΠΕΤΡΟΥ Μ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΟΥ

= 1

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΥΔΑΤΩΝ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΡΩΜΑΪΚΟΝ ΔΙΚΑΙΟΝ

ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ ΕΦΑΡΜΟΓΗΝ ΤΟΥ

ΕΝ ΠΑΤΡΑΙΣ
ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ "ΝΕΟΛΟΓΟΥ ΠΑΤΡΩΝ„
1907.

Πᾶν ἀντίτυπον μὴ φέρον τὴν κάτωθι ὑπογραφήν μου θεωρεῖται προϊὸν τυποκλοπίας.

Π. Αρλωνιάδης

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

'Εν 'Ελλάδι, ὅπου λόγῳ τοῦ θερμοῦ κλίματος καὶ τῆς ἐπικρατούσης κατ' ἐποχὰς ξηρασίας παρίσταται ἐπιτακτικὴ ἑκάστοτε ἡ ἀνάγκη τῆς ἀρδεύσεως τῶν ἀγρῶν καὶ τοῦ κορεσμοῦ τῆς δίψης ἀνθρώπων καὶ θρεμμάτων, πολλαὶ ἀναφύονται διενέξεις περὶ τὴν κατανομὴν τοῦ ὕδατος, τῆς λύσεως τῶν ὁποίων συχνότατα ἐπιλαμβάνονται τὰ δικαστήρια. 'Εν τῇ μακρᾷ ἐνασκήσει τοῦ ἔργου μου, ὡς Εἰρηνοδίκου, πλειστάκις ἔλαβον ἀνάγκην ἐπισταμένης μελέτης τοῦ νόμου ἐπὶ τῶν ὑδατικῶν διαφορῶν, καὶ λόγῳ τῆς συντομίας, μεθ' ἧς ἐπελάβοντο τοῦ θέματος οἱ ἡμέτεροι Νομοδιδάσκαλοι ἐν τοῖς περὶ Ρωμ. δικαίου συγγράμμασιν αὐτῶν, εἰς πολλὰς ἑκάστοτε προσέκρουσα δυσχερείας περὶ τὴν ὀρθὴν ἀπονομὴν τοῦ δικαίου. 'Εκ τούτου ἐμόρφωσα τὴν πεποίθησιν, ὅτι εἰδικὸν σύγγραμμα πραγματευόμενον ὁπωσοῦν ἐκτενῶς περὶ τῶν ὑδάτων, ἤθελεν ἀναπληρώσει οὐσιώδη ἔλλειψιν καὶ ἤθελεν ἀποτελέσει χρησιμώτατον βοήθημα εἰς τοὺς περὶ τὰ νομικὰ ἀσχολουμένους. 'Ενθαρρυνθεὶς ἐκ τῆς εὐμενοῦς ὑποδοχῆς, ἧς ἔτυχον ἄλλα τινα νομικὰ ἔργα μου, ἐπεχείρησα τὴν συγγραφὴν τοῦ παρόντος. Λόγῳ τοῦ θέματος τὸ ἔργον ἦν δυσχερέστατον, ὑπέρτερον τῶν ἀσθενῶν μου δυνάμεων καὶ μακρὰ διετὴς πολύμοχθος ἐργασία ἀπῃτήθη ὅπως φέρω αὐτὸ εἰς πέρας, λαβὼν ὑπ' ὄψει τοὺς σχετικοὺς νόμους, Ρωμαϊκοὺς καὶ νεωτέρους, Βασ. Διατάγματα, νομολογίαν, σχετικὰς διατριβὰς καὶ τὰ συγγράμματα ὅλων τῶν παρ' ἡμῖν νομοδιδασκάλων, καὶ ξένων (Windscheid, Dernburg, Savigny, Elvers, Ossig, Weiske κλπ.), τῇ εὐμενεῖ ἀρωγῇ γλωσσομαθοῦς φίλου δικηγόρου, τοῦ κ. Διονυσίου Φωκᾶ, καὶ ἤδη παραδίδω τοῦτο εἰς τὴν δημοσιότητα, ἀφιέμενος εἰς τὴν εὐμενῆ κρίσιν τῶν ἀναγνωστῶν.

Σπουδαίαν ἀληθῶς ἐνθάρρυνσιν διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ πονήματος ἀπετέλεσε δι' ἐμὲ ἡ περὶ τούτου λίαν κολακευτικὴ κρίσις τοῦ διαπρεποῦς 'Αρεοπαγίτου κ. Ματθαίου Χατζάκου, πρὸς τὸν ὁποῖον πρὸ πάσης δημο-

σιεύσεως ὑπέβαλον τὸ χειρόγραφον πρὸς μελέτην, καὶ ὅστις εὐηρεστήθη νὰ ἐκφέρῃ τὴν περὶ αὐτοῦ γνώμην του διὰ τῆς κάτωθι ἐπιστολῆς του, ἣν παραθέτω, ἵνα δικαιολογηθῇ πως ἡ τόλμη ἐμοῦ, ἐκ τῶν κατωτέρων τῆς δικαιοσύνης λειτουργῶν, ἐπιληφθέντος τῆς συγγραφῆς τοιούτου σοβαροῦ θέματος.

'Εν 'Αθήναις τῇ 30 Αὐγούστου 1907.

Φίλε κ. **ΠΕΤΡ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗ**

Μετὰ προσοχῆς διῆλθον τὸ χειρόγραφον τῆς ὑμετέρας μελέτης «Περὶ τῶν ὑδάτων κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον καὶ τὴν ἐν 'Ελλάδι ἐφαρμογήν του», συγχαίρω δὲ ὑμῖν ἀπὸ καρδίας, διότι μετ' ἀκριβείας καὶ μεθοδικότητος συνελέξατε καὶ ἐπεξειργάσθητε τὴν ἐπὶ τοῦ δυσκόλου τούτου θέματος νομικὴν ὕλην, παρασκευάσαντες οὕτω χρησιμώτατον διὰ τὴν πρᾶξιν βοήθημα.

Μετ' ἐξαιρέτου ὑπολήψεως καὶ φιλίας

'Υμέτερος

Μ. ΧΑΤΖΑΚΟΣ

Εἴθε τὸ ἔργον μου ν' ἀποβῇ χρήσιμον βοήθημα εἰς τοὺς περὶ τὰ νομικὰ ἀσχολουμένους καὶ δοθῇ ἐξ αὐτοῦ ἀφορμὴ εἰς ἄλλους πολλῷ ἐμοῦ κρείττονας νὰ πραγματευθῶσι τὸ δύσκολον τοῦτο θέμα λυσιτελέστερον. Τοῦτο ἔσται δι' ἐμὲ ἡ μεγαλειτέρα ἱκανοποίησις δι' οὓς μόχθους πρὸς περαίωσιν αὐτοῦ ὑπεβλήθην.

'Εν Πάτραις τῇ 20 Σεπτεμβρίου 1907.

ΠΕΤΡΟΣ Μ. ΑΝΤΩΝΙΑΔΗΣ

Εἰρηνοδίκης Πατρῶν Νοτίου Ηλευρᾶς.

—

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Σημ. Ἐν ἰδιαιτέρῳ πίνακι εἰς τὸ τέλος σημειοῦνται ὅσα παρεισέφρυσαν τυπογραφικὰ λάθη, παραμορφώνοντα ὁπωσδήποτε τὴν ἔννοιαν τοῦ κειμένου, ὡς καί τινα ἐξ ἀβλεψίας τοῦ διορθωτοῦ προελθόντα ὀρθογραφικὰ σφάλματα.

ΚΕΦ. Α΄.

ΠΕΡΙ ΥΔΑΤΩΝ ΕΝ ΓΕΝΕΙ

§ 1. Τὸ ὕδωρ εἶνε θεῖον δῶρον ἐκ τῶν πολυτιμωτέρων. Μετὰ τῶν τροφίμων καὶ τοῦ ἀέρος συντηρεῖ τὴν ὕπαρξιν ἀνθρώπων καὶ ζώων, καθιστᾷ γονίμους τὰς αὐχμηρὰς πεδιάδας καὶ ζωογονεῖ τὰ φυτά, συντελεῖ εἰς τὴν ἐξυγίανσιν τῶν κατοικιῶν καὶ τὴν καθαριότητα, ἐξυπηρετεῖ τὰς ἀνάγκας τῆς συγκοινωνίας, τροφοδοτεῖ τὴν ἁλιείαν καὶ ἐν γένει εἶνε ἀναπόσπαστον τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως στοιχεῖον.

Λόγῳ τοῦ πολλαπλοῦ τῶν ἐκ τοῦ ὕδατος ὠφελημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα μάλιστα ἡ ἀνθρωπίνη ἐπίνοια διὰ τῆς ποικίλης χρησιμοποιήσεως τοῦ ὕδατος προσέδωκε μείζονα ἀξίαν, δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ τοῦτο ἀλλότριον τῆς μερίμνης πάσης ἔν τινι τόπῳ ἐγκαταστάσεως ἀνθρώπων. Βεβαίως τὸ ῥέον ὕδωρ εἶνε δῶρον τῆς φύσεως, ἐξ οὗ πάντες δικαιοῦνται νὰ συμμετάσχωσι, καὶ οὐδέποτε ἐγένετο σκέψις νὰ οἰκειοποιηθῶσι πᾶσαν ἐπ' αὐτοῦ ἐξουσίαν τινές, καταδικαζομένων τῶν ἄλλων εἰς τὸν διὰ τῆς δίψης θάνατον, εἴτε ἄλλα ὅλως ἀποκλειστικὰ ἐπ' αὐτοῦ προνόμια νὰ ἐνασκήσωσιν ἐπὶ βλάβῃ τῶν πολλῶν. Ἀλλ' ἐκ τούτων δὲν ἕπεται ὅτι τὸ ὕδωρ ἠδύνατο ν' ἀφεθῇ ἕρμαιον τῆς τύχης, ἢ τοῦ δικαίου τοῦ ἰσχυροτέρου παρὰ ταῖς εὐνομουμέναις κοινωνίαις, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ ἀποτελεῖ πολλάκις παρακολούθημα ἰδιωτικῶν κτήσεων, συνεχόμενον ἀδιασπάστως μετὰ τῶν κτημάτων, ἐν οἷς ἀναβλύζει ἢ ἅτινα διαρρέει. Ἐντεῦθεν πολλαπλῶν ἐκ τῆς χρήσεως, κατανομῆς, καὶ καρπώσεως τοῦ ὕδατος ἀναφυεισῶν ἐννόμων σχέσεων, ἐνωρὶς προέκυψεν ἐπιτακτικὴ ἡ ἀνάγκη τοῦ εὐρρύθμου διακανονισμοῦ αὐτῶν, ἐξ οὗ ἔλαβε γένεσιν τὸ ἐπὶ τῶν ὑδάτων δίκαιον, ὅπερ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ἰδίως ἔσχε τὴν τελειοτέραν αὐτοῦ

ἀνάπτυξιν καὶ ἐχρησίμευσεν, ὡς ὑπογραμμὸς τῶν νεωτέρων νομοθεσιῶν.

§ 2. Σχεδὸν ὅλαι αἱ ἀφορῶσαι τὰ ὕδατα ἀρχαὶ τοῦ Ρωμ. δικαίου, ἰσχύουσιν ἀκόμη. Εἰς τὸ δίκαιον τοῦτο εὑρίσκομεν ὅλας τὰς λύσεις ἐν σχέσει πρὸς τὴν ροὴν τῶν ὑδάτων, πλὴν τινῶν ἐκ νεωτέρων νόμων ἐπελθουσῶν τροποποιήσεων, περὶ ὧν θὰ διαλάβωμεν ἐν οἰκείῳ τόπῳ.

Τὸ Ρωμ. δίκαιον ἀναγνωρίζει τρία εἴδη ὑδάτων, τὰ κοινά, τὰ δημόσια καὶ τὰ ἰδιωτικὰ ὕδατα. Καὶ τὰ τρία ταῦτα εὑρίσκομεν ἐγκατεσπαρμένα εἰς τοὺς Πανδέκτας, τὰς Εἰσηγήσεις τοῦ Μαρκιανοῦ καὶ Ἰουστινιανοῦ καὶ τὸν Κώδηκα.

§ 3. Τὸ ἀεννάως ῥέον ὕδωρ, (aqua profluens) καθ' ἑαυτό, ὡς ὁ ἀήρ, τὸ φῶς, ἡ θάλασσα καὶ ὁ αἰγιαλὸς τῆς θαλάσσης, εἶνε στοιχεῖον ὅπερ, κατὰ τὸ φυσικὸν δίκαιον, εἰς οὐδενὸς τὴν κυριότητα διατελεῖ, ἀλλ' οὐδὲ δύναται ν' ἀνήκῃ εἰς κανένα, εἶνε δηλαδὴ ἀνεπίδεκτον ἰδιωτικῆς κτήσεως, κατατασσόμενον εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν λεγομένων παγκοίνων πραγμάτων res communes omnium, τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, ὡς διατυποῦται ἐν τῇ ἐν § 1 Εἰσηγ. (2. 1) ῥήσει τοῦ Μαρκιανοῦ «Quidem naturali jure omnium communia sunt illa: aer, aqua profluens et mare, et per hoc litora maris» νομ. 2 § 1 Π (1. 8). Ὑποχωρεῖ δὲ μόνον προσκαίρως εἰς τὴν χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν πάντων.

Αἱ ἀρχαὶ αὗται καθιερώθησαν, διότι ἕνεκα τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων τῶν πραγμάτων τούτων δὲν δύνανται νὰ κατασταθῶσιν ἀντικείμενα ἰδιωτικῆς κτήσεως. Ὁ ἀὴρ διαφεύγει τὴν κτῆσιν ἕνεκα τῆς γενικῆς αὐτοῦ ἁπανταχοῦ ἐξαπλώσεως καὶ ἡ θάλασσα ὡς ἐκ τοῦ ἀπεράντου μεγέθους της καὶ τῶν ἀναγκῶν τῆς ναυσιπλοΐας καὶ οἱ αἰγιαλοὶ τῆς θαλάσσης, ὡς παραρτήματα ταύτης.

Οἱ προβαλόντες ἐπὶ τῆς ῥήσεως ταύτης τοῦ Μαρκιανοῦ ἀντιρρήσεις καὶ ὑποδεικνύοντες ὅτι ἐν ἄλλοις χωρίοις τοῦ Ρωμ. δικαίου (νομ. 13 § 7 Π. (47.10) νομ. 3 § 1 Π. (43.8) μόνον ὁ ἀὴρ καὶ ἡ θάλασσα μετὰ τῶν αἰγιαλῶν θεωροῦνται, ὡς πράγματα κοινὰ πᾶσι, παρορῶσιν ὅτι ἂν ῥέοντά τινα ἀεννάως ὕδατα (aqua perennes) εὑρίσκονται εἰς τὴν ἀποκλειστικὴν χρῆσιν ἰδιωτῶν, ὡς μέρη τῶν κτημάτων, ἐν οἷς ὑπάρχουν, τοῦτο λαμβάνει χώραν ἕνεκα τοῦ κτήματος ἢ διὰ τῆς καθείρξεως τοῦ

ὕδατος διὰ κτισμάτων, ἀλλ' ἐντεῦθεν οὐδαμῶς μεταβάλλεται ἡ ἔννοια τοῦ ρέοντος ὕδατος (Πρβλ. Elvers α. α. ο § 2. 3), ὡς κοινοῦ πᾶσι πράγματος, ἥτις δὲν ἀποκλείει τὴν ἀποκλειστικὴν ὑπὸ ἀτόμων ἔν τινι τόπῳ χρῆσιν τοῦ ὕδατος, ὅπως τὸ κλείσιμον ἀέρος εἰς ἀεροστεγανὸν χῶρον ἢ ἡ φθορὰ τούτου διὰ τῆς πνοῆς τῶν ἀνθρώπων, δὲν μεταβάλλει τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀέρος, ὡς κοινοῦ πᾶσι στοιχείου. Ἐπομένως τὸ ρέον ὕδωρ δέον νὰ θεωρηθῇ, κατὰ τὸ φυσικὸν δίκαιον, ὡς ἀντικείμενον τῆς ἐλευθέρας χρήσεως τῶν ἀνθρώπων, ἐφ' ὅσον δι' οὐδεμιᾶς φυσικῆς ἢ τεχνητῆς δυνάμεως καταλαμβανόμενον, μόνον εἰς τὴν κοίτην του μεταξὺ ὀχθῶν συγκρατεῖται καὶ πρὸς τὰς ἐκβολάς του διευθυνόμενον, (naturalem cursus sui rigorem tenens) ἐλευθέρως καὶ ἀπαύστως διαρρέει. Ἀλλὰ ταῦτα οὐχὶ μόνον κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον, ἀλλὰ καὶ λόγῳ τῶν φυσικῶν ἰδιοτήτων τοῦ ὕδατος, ὅπερ ἐν τῇ ἐξακολουθήσει τῆς ροῆς του, τῇ ἀδιακόπῳ κινήσει τοῦ ὄγκου του καὶ τῇ ἐλλείψει ἐνσωμάτων αὐτοῦ ορίων, ὡς σύνολον δὲν δύναται νὰ συγκρατηθῇ καὶ ἐπομένως μὴ δυνάμενον νὰ καταταχθῇ εἰς τὰ ἐνσώματα πράγματα, διαφεύγει τὴν νομὴν καὶ κυριότητα. (WeisKe τομ. 14 σελ. 100 ΑΠ. 58 τοῦ 1900, Ἐφ. Ἀθ. 1295 τοῦ 1902.)

§ 4. Τὸ Ρωμ. δίκαιον τάσσον καὶ τὸ ρέον ὕδωρ εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν στοιχείων, ορίζει ἀρκούντως ὅτι ἐννοεῖ διὰ τούτου τὸ ὕδωρ τὸ θεωρούμενον ἐπίσης, ὡς στοιχεῖον ἀφῃρημένως ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ καταστάσει, ὡς ὁ ἀὴρ ἡ θάλασσα κλπ. ὅπερ εἶνε πρᾶγμα κοινόν, εἶνε ὕδωρ τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται εἰς ἕνα τόπον, ἀλλὰ τὸ ὁποῖον μετ' ὀλίγον δὲν θὰ εἶνε πλέον εἰς τὸν ἴδιον τόπον, διότι ἄλλο ὕδωρ θὰ διαδεχθῇ αὐτό. Αὐτὸ τὸ στοιχεῖον ὅλος ὁ κόσμος δύναται νὰ μεταχειρισθῇ πρὸς κορεσμὸν τῆς δίψης του, πρὸς πλύσιν καὶ πρὸς ποτισμὸν τῶν κτηνῶν του.

Ἅμα ὅμως τὸ ὕδωρ ρέῃ ἐπὶ ἐδάφους κατεχομένου ἢ δεκτικοῦ κατοχῆς, τότε δὲν εἶνε πλέον ἁπλοῦν στοιχεῖον, σχηματίζει ἓν σῶμα μετὰ τῆς κοίτης του ἀχώριστον, μετέχον τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ καθυποβεβλημένον εἰς τοὺς αὐτοὺς νόμους, καὶ τὸ σύνολον τοῦτο καθίσταται δημόσιον ἢ ἰδιωτικόν.

§ 5. Τὰ ὄμβρια ὕδατα καὶ τὰ ἐκ τῶν ἐγκάτων τῆς γῆς ἀναβλύζοντα, ἢ ἐκ τῆς τήξεως τῶν πάγων προερχόμενα, δια-

νεμόμενα κατὰ τὰς κορυφογραμμάς, ἀκολουθοῦσι τὰς ἐπὶ τῶν κλίσεων τῶν ὑψωμάτων δευτερευούσας συναγκείας, αἵτινες πᾶσαι καταλήγουσιν εἰς πρωτευούσαν συνάγκειαν. Τὰ ὕδατα ταῦτα συγκεντρούμενα οὕτως εἰς διαφόρους συναγκείας ἀποτελοῦσιν ὑγροὺς ὄγκους μικροὺς ἢ μεγάλους, κινουμένους ἢ ρέοντας ἀκαταπαύστως, μέχρις οὗ συναντήσωσι λεκάνην ἀδιέξοδον ἢ μή, εἰς ἣν καὶ καταπίπτουσι.

§ 6. Τὸ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ὕδωρ κατατάσσεται ὑπὸ τοῦ Ρωμ. δικαίου εἰς τρεῖς κατηγορίας· εἰς ποταμούς, ρύακας καὶ χειμάρρους (νομ. 1 § 1-3 II (43.12). Βασ. 58.16-1).

Ποταμὸς καλεῖται ρεῦμα ὕδατος μεγάλης ποσότητος ἐκβάλλον εἰς τὴν θάλασσαν ἢ καὶ μεγάλην λίμνην. Οἱ ποταμοὶ παρουσιάζουσι κατὰ μῆκος κλίσιν συνεχῆ καὶ ὁμαλήν, αἱ δὲ πλήμμυραι αὐτῶν παρεκτείνονται ἐπὶ μεγάλων κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐκτάσεων. Ὁ ποταμὸς διακρίνεται τοῦ χειμάρρου ἐκ τοῦ ἀεννάου τῆς ροῆς αὐτοῦ, τοῦ δὲ ρύακος ἐκ τοῦ μεγέθους ἢ τῆς ἐκτιμήσεως τῶν περιοίκων «magnitudine aut existimatione circumcolentium» (νομ. 1 § 1 II. (43.12) Οἰκον. Ἐμπρ. § 155 σημ. 3 Καλλ. Τ. 2 σελ. 296).

Χείμαρρος δὲ καλεῖται ρεῦμα ὁρμητικόν, μὴ ἔχον τακτικὸν ροῦν, τὸ μὲν θέρος ἔχον μικρὸν ποσὸν ὕδατος ἢ καὶ παντελῶς ξηρόν, τὸν δὲ χειμῶνα ἀποτόμως αὐξανόμενον. Οἱ χείμαρροι ἔχουσι πλημμύρας βραχείας διαρκείας, κλίσιν δὲ κατὰ μῆκος μεταβλητὴν καὶ μεγάλην. Τὸ κυριώτερον χαρακτηριστικὸν αὐτῶν εἶνε ὅτι συμπαρασύρουσιν ὕλας, οἷον χάλικας κλπ.

Ρύαξ καλεῖται ρεῦμα ἀβαθὲς καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σμικροῦ πλάτους, διαβατὸν πεζῇ καὶ διὰ προχείρου τινος μέσου. Τὸ μῆκος αὐτῶν εἶνε σμικρὸν καὶ διοχετεύουσι συνήθως διαυγὲς καὶ ὀλίγον ὕδωρ. Ρύαξ δὲ σημαίνει καὶ ὀχετόν. Ὁ ρύαξ διακρίνεται, ὡς εἴρηται, τοῦ ποταμοῦ ἐκ τοῦ μεγέθους ἢ τῆς γνώμης τῶν περιοίκων «ποταμὸν ἀπὸ ὀχετοῦ τὸ μέγεθος διακρίνει ἢ ἡ ὑπόνοια τῶν πέριξ γεωργῶν» (Βασ. 58, 16 § 1).

§ 7. Τρία πράγματα συντελοῦσιν εἰς τὸ νὰ σχηματίσωσι ροὴν ὕδατος, εἴτε δημοσίου, εἴτε ἰδιωτικοῦ, ἡ κοίτη (alveus), ἤτοι τὸ τμῆμα τοῦ ἐδάφους τὸ καλυπτόμενον ὑπὸ τοῦ ὕδατος· ἡ ὄχθη (ripa), ἤτοι τὰ ἑκατέρωθεν τῆς κοίτης μέρη τοῦ ἐδάφους καὶ τὸ ρέον ὕδωρ (fluor aquae). Τὰ τρία ταῦτα ἀπαρτί-

ζουσιν ἓν ὅλον ἀδιαίρετον μετέχον τῆς αὐτῆς φύσεως καὶ εἶνε συστατικὰ πάσης ροῆς ὕδατος. Ἡ ἰδιότης τῆς ροῆς τοῦ ὕδατος, εἴτε δημοσία εἶνε αὕτη εἴτε ἰδιωτική, ἐξαρτᾶται οὐχὶ ἐκ τοῦ ὕδατος μόνον, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τῆς χρήσεως, εἰς ἣν τοῦτο εἶνε προωρισμένον, ἥτις καὶ μόνη προσδίδει εἰς τὸ ὕδωρ, τὴν κοίτην καὶ τὰς ὄχθας συνηνωμένα, τὴν φύσιν δημοσίας ἢ ἰδιωτικῆς κτήσεως καὶ ἐκτείνεται ἀδιαιρέτως εἰς ὅλα ταῦτα. Ἡ κοίτη ἀκολουθεῖ τὴν φύσιν τοῦ ὕδατος, ὡς τὸ ὕδωρ ἀκολουθεῖ τὴν φύσιν τῆς κοίτης, ἥτις τὸ περιέχει καὶ διέπεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ δικαίου, τοῦ διέποντος τὰ δημόσια ἢ ἰδιωτικὰ ὕδατα λ. χ. ἐὰν πρόκηται περὶ δημοσίων πλωΐμων ποταμῶν, τοὺς ὁποίους ὁ νόμος κατατάσσει εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν πραγμάτων τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ Κράτος, ἡ κοίτη καὶ αἱ ὄχθαι τοῦ ποταμοῦ τούτου εἶνε δημόσιοι καὶ διέπονται ὑπὸ τοῦ ἰδίου δικαίου τοῦ διέποντος τὸν ἴδιον ποταμόν. Ἐὰν δὲ πρόκειται περὶ μὴ πλωΐμων ποταμῶν, χειμάρρων καὶ ρυάκων, ἑπομένως ἰδιωτικῶν, ἡ κοίτη καὶ αἱ ὄχθαι εἶνε ἐπίσης ἰδιωτικαί. Ὥστε τὸ ὕδωρ ἀποτελεῖ ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ ἐδάφους, ὁμοῦ δὲ μετὰ τῆς κοίτης, ἥτις τὸ περιέχει, ὑπόκειται εἰς τοὺς κανόνας τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, οἵτινες διέπουσιν ὅλα τὰ πράγματα, τὰ ἀνήκοντα εἰς τοὺς ἰδιώτας. Ἑπομένως εἰς τὴν ἐξουσίαν ἐκείνου, ὅστις ἀσκεῖ δικαιώματα ἐπὶ τοῦ ὕδατος, ὑπόκειται καὶ ἡ κοίτη αὐτοῦ, ὡς δὲ καθορίζει ὁ νομ. 1 § 7 Π. (43.12), ἀδύνατον εἶνε ἡ κοίτη ρείθρου δημοσίου νὰ μὴ εἶνε δημοσία «impossibile est ut alveus fluminis publici non sit publicus» ἢ ἡ κοίτη ρείθρου ἰδιωτικοῦ νὰ μὴ εἶνε ἰδιωτική, (νομ. 1 § 7 fin. Π. (43.12), § 8 § 23 Εἰσηγ (2. 1). Οἰκον. Ἐμπ. § 116 σημ. 18 δ').

§ 8. Συμφώνως πρὸς τὰ ἐκτεθέντα ἕπεται ὅτι ἡ θεωρία περὶ τοῦ ρέοντος ὕδατος, ὡς κοινοῦ πᾶσι πράγματος, ἀναφέρεται μόνον εἰς τὸ ρέον ὕδωρ, τὸ ἀδέσποτον καὶ ἐν τῇ φυσικῇ αὐτοῦ ἐλευθερίᾳ διερχόμενον καὶ συνεπῶς δυνάμενον νὰ καταληφθῇ ὑφ' οἱουδήποτε, διότι ὅταν ἀναβλύζῃ ἐν κτήμασι ἀνήκουσι εἰς ἰδιώτας ἢ διέρχεται διὰ κτημάτων, ὧν οἱ κύριοι ἀπέκτησαν δικαιώματα, τότε καὶ τὸ ὕδωρ καὶ ὁ ρύαξ αὐτὸς ἢ ὁ φυσικὸς αὖλαξ τοῦ ὕδατος, ὡς ἀπαρτίζων μέρος τοῦ ἐδάφους τοῦ κτήματος, ἀνήκει εἰς τὸν κύριον αὐτοῦ, καὶ

ὅταν πρόκειται περὶ ρείθρου μεταξὺ δύο κτημάτων, τότε ἀνήκει κοινῶς εἰς ἀμφοτέρους τοὺς παροχθίους, ἐν ἀμφιβολίᾳ δὲ τὸ μέσον τοῦ ρείθρου ἀποτελεῖ τὸ ὅριον. Ἀλλὰ καὶ τὸ διὰ κτισμάτων ἐξουσιασθὲν διηνεκὲς ὕδωρ, θεωρεῖται ὡς μέρος τοῦ ἀγροῦ (portio agri) νομ. 11 πρ. Π, (43. 24) καὶ ἑπομένως τμῆμα τῆς ἰδιωτικῆς κτήσεως, τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ καὶ τὸ διὰ μέσου ἢ παρὰ γειτνιάζον ἰδιωτικὸν ἔδαφος διηνεκῶς ρέον ὕδωρ δεσπόζεται καὶ ἀποκλείεται ἡ χρῆσις αὐτοῦ ὑπὸ τρίτων καὶ ἐξομοιοῦται οὕτω πρὸς τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο, ὅπερ δι' ἀγγείων ἀντλοῦμεν ἐκ ποταμοῦ καὶ περικλείομεν ἐν αὐτοῖς ὡς ἴδιον ἡμῶν πρᾶγμα. (Weiske αὐτοθ. σελ. 93).

§ 9. Τὸ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς ὕδωρ παρουσιάζεται κατὰ δύο διακεκριμένας καταστάσεις, ἤτοι τὴν τοῦ κινουμένου ἢ ρέοντος, ὅτε καλεῖται ποταμός, χείμαρρος, ρύαξ καὶ τὴν τοῦ ἀκινήτου ἢ στασίμου, ὅτε καλεῖται θάλασσα, λίμνη, φρέαρ, δεξαμενή, τέλμα. Τοῦτο δὲ πάλιν ἢ κινεῖται ἐν φυσικῷ ρείθρῳ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου κατεσκευασμένῳ, ὅτε καλεῖται aqua profluens, καὶ τὸ ὁποῖον εἰς οὐδενὸς τὴν ἐξουσίαν δύναται νὰ ὑποταχθῇ, ἀλλ' εἶνε κατὰ τὸ φυσικὸν δίκαιον κοινὸν ἀγαθὸν ἁπάντων τῶν ἐνοργάνων ἢ ἀνοργάνων ὄντων, (νομ. 1 § 15 καὶ 2 Π (43. 12), ὡς ὁ ἀὴρ κλπ. ἢ κινεῖται ἐν ὀχετῷ χειροποιήτῳ εἰσαχθὲν λ. χ. ἐν ὑδραγωγείῳ καὶ διὰ τοῦ ὁποίου διοχετεύεται ἀλλαχόσε πρὸς ἀποταμίευσιν, ὡς ἐν δεξαμενῇ ἢ πρὸς ἄρδευσιν, ὅτε καλεῖται διοχετευτὸν (aqua ducta) καὶ τότε ἀνήκει πλέον εἰς τὸν κύριον τοῦ ὀχετοῦ καὶ ἄνευ τῆς ἀδείας αὐτοῦ οὐδεὶς ἄλλος δύναται ν' ἀντλήσῃ ἐκ τοῦ ὀχετοῦ ὕδωρ (νομ. 3 § 3 νομ. 9 νομ. 33 § 1 Π (8. 3), νομ. 19 § 4 Π. (10. 3). Δὲν ὀνομάζεται ὅμως διοχετευτὸν τὸ διερχόμενον δι' ὀχετοῦ χειροποιήτου καὶ πάλιν ἀπ' αὐτοῦ ἐξερχόμενον καὶ λαμβάνον τὸν φυσικὸν αὐτοῦ ροῦν, ἀλλὰ aqua profluens (νομ. 1 § 8 Π. (43. 12). Ἐφ. Ἀθ. 1236 τοῦ 1895). Ἐκ τῶν ἀκινήτων ἢ στασίμων ὑδάτων δύνανται νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ νὰ ἀποτελέσωσι μέρος τῆς περιουσίας αὐτοῦ, τὰ ἐν φρέατι ἢ δεξαμενῇ (νομ. 11 πρ. Π. (43. 24). Ὅπου ὅμως τὸ στάσιμον ὕδωρ καταλαμβάνει μεγάλην ἔκτασιν, ὡς ἡ θάλασσα καὶ αἱ μεγάλαι λίμναι, ἐπειδὴ δὲν δύναται, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς του, νὰ χωρισθῇ εἰς μικροτέρας ἐκτάσεις, ὡς ἡ

ξηρά, εἶνε ἀνεπίδεκτον ἀποκλειστικῆς ἐξουσίας, ἑπομένως καὶ ἰδιοκτησίας, ἀλλὰ διατελεῖ εἰς τὴν χρῆσιν πάντων. (Οἰκον. αὐτοθ. § 116 σημ. 18 β'.).

§ 10. Εἴπομεν ὅτι τὸ Ρωμ. δίκαιον ἀναγνωρίζει τρία εἴδη ὑδάτων, ἅτινα διαφέρουσι πρὸς ἄλληλα, ἤτοι τὸ aqua profluens, τὸ ὡς στοιχεῖον θεωρούμενον, τὰ δημόσια ὕδατα. ἤτοι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα εἰδικῶς καὶ διηνεκῶς εἰσὶ προωρισμένα εἰς κοινὴν χρῆσιν καὶ ὠφέλειαν πάντων, «extra quae publicae usui destinata sunt» (νομ. 2 § 2-4 Π. (43, 8), καὶ ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἰδιωτικὴν κτῆσιν τῆς Πολιτείας ἢ κοινότητος καὶ χρησιμεύουσι πρὸς θεραπείαν τῶν ἀναγκῶν αὐτῆς. «res quae in patrimonio, in pecunia populi, civitatis, fisci, rei publicae sunt» (νομ. 6 πρ., νομ. 72 § 1 Π. (18.1) νομ. 14 πρ. Π. (41.1), νομ. 2 § 4 Π. (43.8), νομ. 17 Π. (50. 16), Καλλ. Ἐμπ. σελ. 28) καὶ τὰ ὁποῖα θεωροῦνται μᾶλλον ὡς ἰδιωτικὰ καὶ καταχρηστικῶς καλοῦνται δημόσια «ουσία τῆς πόλεως καταχρηστικῶς δημοσία εἴρηται, μόνα γὰρ τῶν Ρωμαίων ὄντα δήμου» (νομ. 15 Π. (50. 16), καὶ διέπονται ὑπὸ τῶν ἀρχῶν τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας, καὶ τελευταῖον τὰ ἰδιωτικά, ἤτοι ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀνήκουσιν εἰς τοὺς ἰδιώτας.

ΚΕΦ. Β'.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΩΝ ΡΟΩΝ ΥΔΑΤΩΝ

ΕΞ ΑΠΟΨΕΩΣ ΤΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ

ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΔΑΤΑ ΜΗ ΠΛΩΙΜΑ

§ 11. Οἱ Ρωμαῖοι ἐγένοντο ἰδιοκτῆται διὰ τῆς κατακτήσεως, ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι πᾶν πρᾶγμα ρωμαϊκόν, ἦτο κατ' ἀρχὴν ἰδιοκτησία τοῦ Κράτους.

Μεταξὺ δὲ τῶν πραγμάτων, ὧν τὸ Κράτος ἐγένετο ἰδιοκτήτης, ἓν μέρος ἀπετέλει τὴν ἰδιαιτέραν ἰδιοκτησίαν αὐτοῦ, ἥτις ἀπήρτιζε τὸν δημόσιον θησαυρὸν (fiscus) καὶ ἕτερον μέρος ἐγκατελείφθη εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν ὅλων τῶν ὁμοεθνῶν. Βαθμηδὸν δὲ μόνον καὶ κατὰ διάφορον τρόπον ἀνεγνωρίσθη καὶ ἡ τῶν καθέκαστα ἀτόμων ἰδιοκτησία. Διὰ τοῦτο κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον, ἡ λέξις δημόσιος ἐλαμβάνετο ὑπὸ δύο διαφόρους σημασίας, εἴτε ἐν γένει ἐσήμαινε τὰ κτήματα, ἅτινα ἀδιακρίτως ἀνῆκον εἰς τὸν Ρωμ. λαὸν (νομ. 6 πρ. νομ. 72 § 1 Π. (18. 1), νομ. 14 Π. (41. 1), εἴτε εἰδικώτερον ἡ λέξις αὕτη ἐφηρμόζετο εἰς τὰ κτήματα ἅτινα, ὡς ἐκ τῆς φύσεως καὶ τοῦ προορισμοῦ αὐτῶν, ἀνῆκον μὲν εἰς τὸν Ρωμ. λαόν, ἀλλὰ τῶν ὁποίων πάντες ἀδιακρίτως ἠδύναντο ἐλευθέρως νὰ ποιῶνται χρῆσιν «res publicae loca quae publico usui destinata sunt», ἤτοι τὰ κτήματα τὰ δι' ἀνθρωπίνης θελήσεως προωρισθέντα καὶ παραδοθέντα εἰς κοινὴν χρῆσιν πάντων τῶν πολιτῶν (νομ. 2 § 2—4 Π. (43. 8). Καὶ εἰδικώτερον δημόσια πράγματα εἶνε τὰ φύσει τοιαῦτα (publica jure naturali), ἅτινα εἶνε κοινὰ εἰς πάντας καὶ ἕνεκα τῶν φυσικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων, αἵτινες ἀποκλείουσι τὴν ἰδιωτικὴν κτῆσιν, καὶ ὡς ἐκ τῶν φυσικῶς παντὶ ἀνθρώπῳ παρεχομένων ὑπὸ τοῦ Κράτους δικαιωμάτων. Ἀντιθέτως πρὸς ταῦτα ὑπάρχουν καὶ τὰ ἀποτελοῦντα τὴν περιουσίαν τοῦ Κράτους,

(jure civitatis), ἐφ' ὧν τὸ Κράτος ἔχει πραγματικὴν κυριότητα, ἣν ὅμως χάριν τοῦ δημοσίου συμφέροντος παρέχει εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν τῶν πολιτῶν (νομ. 2 § 2 Π. (43. 8) (§ 10), ἑπομένως καὶ ὁ χαρακτηρισμὸς τῶν ὑδάτων, ὡς δημοσίων, δὲν ἔχει τὴν ἔννοιαν τῆς ὑπάρξεως κυριότητος τοῦ Κράτους ἢ τοῦ λαοῦ ἐπ' αὐτῶν, ἀλλὰ μᾶλλον ἡ λέξις «δημόσιον» ἐκφράζει τὴν ὑπὸ τὴν ἀνωτέραν ἐποπτείαν τοῦ Κράτους ὑφισταμένην ἐπὶ τῶν φυσικῶς ῥεόντων ὑδάτων κοινὴν χρῆσιν (usus publicus).

§ 12. Ἐκ φυσικῶν δὲ λόγων προέκυψε καὶ ἡ διαίρεσις τῶν ροῶν ὑδάτων εἰς δημοσίας καὶ ἰδιωτικάς. Διότι αἱ μὲν σπουδαιότεραι διαρκεῖς ροαὶ ὑδάτων, αἵτινες, ὡς ἐκ τῶν φυσικῶν αὐτῶν ἰδιοτήτων ἦσαν προωρισμέναι πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν κοινῶν ἀναγκῶν ἦσαν δημόσιοι, αἱ δὲ μὴ ἀναγκαιοῦσαι διὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν ροαὶ ὑδάτων ἦσαν ἰδιωτικαί, ἀλλ' ἠδύναντο νὰ εἶνε καὶ ἀδέσποτοι, εἴτε ν' ἀνήκουν εἰς τὸ Κράτος, ἢ εἰς κοινότητας, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ καὶ μικραὶ ροαὶ ὑδάτων πρὸς τὸν σκοπὸν ὑδρεύσεως πόλεώς τινος ἐχρησίμευον διὰ διοχετεύσεις πρὸς κοινὴν χρῆσιν (νομ. 9 νομ, 10 πρ. νομ. 11. § 6 de aquae duct. (11. 42) Frontinus art. 129).

§ 13. Ἐκτὸς τούτων ὑπῆρχον κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον καὶ ροαὶ ὑδάτων ὑποβεβλημέναι εἰς τὸ θεῖον δίκαιον (jus divinum), ὡς ἱερὰ πράγματα (res sacrae). Ἐκτὸς θρησκευτικῶν λόγων ὑπῆρχον καὶ σπουδαῖα συμφέροντα τοῦ λαοῦ, ἀπαιτοῦντα τὴν καθιέρωσιν ροῶν τινῶν ὑδάτων, ὡς ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἐφοδιασθῇ πόλις τις ἢ κοινότης διὰ ποσίμου ὕδατος, ὅτε τὸ ὕδωρ ἐτίθετο ὑπὸ τὴν προστασίαν τῶν θεῶν καὶ πᾶσα προσβολὴ κατ' αὐτοῦ ἐθεωρεῖτο ἱεροσυλία. (Ossig § 4 σελ. 75 ἐπ.).

§ 14. Καὶ ὁ ἡμέτερος περὶ διακρίσεως κτημάτων νόμος ἐν ἄρθρ. 16 ἀναγνωρίζει δημόσια κτήματα, καὶ ὡς τοιαῦτα χαρακτηρίζει τὰ ἀνήκοντα μὲν εἰς τὸ Κράτος, ἀλλὰ προωρισμένα εἰς κοινὴν χρῆσιν πάντων τῶν πολιτῶν (usu publico), καὶ ἐκεῖνα, ἅτινα ἀπαρτίζοντα τὴν ἰδιαιτέραν ἰδιοκτησίαν τοῦ Κράτους ἀποτελοῦσι τὸν δημόσιον θησαυρὸν (fiscus).

§ 15. Πότε καὶ κατὰ ποῖον τρόπον προέκυψεν ἡ κοινὴ χρῆσις τῶν δημοσίων ὑδάτων δὲν εἶνε ὡρισμένον καὶ φαίνεται πιθανὸν ὅτι κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ κλασικοῦ Ρωμ. δικαίου, ἀκόμη δὲν εἶχε καθορισθῇ αὕτη. Βέβαιον ὅμως δύναται νὰ θεωρηθῇ

ὅτι ἡ φυσικὴ χρησιμοποίησις τῶν σπουδαιοτέρων ροῶν ὑδάτων πρὸς κοινὴν χρῆσιν, οὐχὶ μόνον ὑπὸ τῶν Ρωμαίων, ἀλλὰ καὶ ὑφ' ὅλων τῶν πεπολιτισμένων λαῶν τῆς ἀρχαιότητος καὶ ἰδίως τῶν τῆς Ἀνατολῆς, πρακτικῶς εἶχε τὸ πάλαι συντελεσθῆ, καὶ ὅτι οἱ Ρωμαῖοι εἰς τὰς πλείστας τῶν χωρῶν, αἵτινες ὑπέκυψαν εἰς τὴν κυριαρχίαν των, ἀναγκαῖον μόνον ἐνόμισαν νὰ ἀναγνωρίσωσι τὴν ὑφισταμένην δημοσιότητα ὡρισμένων τινων ὑδάτων, βραδύτερον δέ, προαγομένου τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ καθόσον ἡ ἀναγνώρισις τῆς ἀξίας καὶ ἄλλων ὑδάτων καθίστατο ἐπιτακτικωτέρα, ἐθεωρήθησαν δημόσια καὶ ἄλλα ὕδατα χρήσιμα εἰς τὸν πολὺν κόσμον.

§ 16. Τὰ δημόσια μὴ πλωϊμα ὕδατα, ἅτινα εἰσὶ προωρισμένα εἰς κοινὴν χρῆσιν ὅλων τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἐνασκῶσι τὰ δημόσια δικαιώματα ἀντλήσεως, ἀρδεύσεως κλπ. καθὼς ὅλα τὰ δημόσια κοινῆς χρήσεως κτήματα, ἐν ὅσῳ διατηροῦσι τὸν χαρακτῆρα τῆς κοινῆς χρήσεως, ἤτοι ἐν ὅσῳ χρησιμεύουσι πρὸς τὸν σκοπόν, δι' ὃν προωρίσθησαν, εἶνε ἐκτὸς συναλλαγῆς, ἐπομένως ἀνεπίδεκτα ἰδιοκτησίας καὶ νομῆς, ἢ ἑτέρου ἐμπραγμάτου δικαιώματος (νομ. 23 § 2 νομ. 30 § 1 Π. (41. 2), ἀναπαλλοτρίωτα καὶ ἑπομένως ἀπαράγραπτα (νομ. 6 πρ. νομ. 72 § 1 Π. (18. 1), νομ. 83 § 5 Π (45. 1) (res usibus publicis in perpetuum relictam ut forum aut basilicam inutiliter stipulor) διαφεύγουσι τὴν τακτικὴν καὶ ἔκτακτον χρησικτησίαν (νομ. 9 Π. (41. 3) καὶ δὲν ἀπόλλυνται ποτὲ διὰ τῆς ἀχρησίας, ὡς τοῦτο ἐξάγεται ἐξ ἀναλογίας τοῦ νομ. 2 Π. (43. 11) πρ. καὶ νομ. 19 βασ. (58. 12) Ἁρμεν. Β', δ' § 125). Ἐὰν ὅμως ταῦτα ἀπολέσωσι τὸν ἀρχικὸν αὐτῶν προορισμόν, ἤτοι τῆς κοινῆς χρήσεως, τότε γίνονται ἁπλῶς κτήματα τοῦ Κράτους (fiscus) καὶ ὡς τοιαῦτα ἐπανέρχονται εἰς τὴν συναλλαγὴν καὶ ἑπομένως ἀπαλλοτριοῦνται καὶ δεσπόζονται (ἄρθρ. 16 καὶ 18 περὶ διακρ. κτημ. νόμου) Windscheid § 147).

Σημειωτέον δὲ ὅτι τὴν ἰδιότητα τῆς κοινῆς χρήσεως τῶν ὑδάτων τούτων δίδει ἢ ἀφαιρεῖ τὸ Κράτος, ἀλλὰ καὶ ἡ ἰδιωτικὴ θέλησις, δύναται νὰ καταστήσῃ πρᾶγμά τι, δημόσιον κοινῆς χρήσεως (Οἰκον. Ἐμπ. § 155 σημ. 21 β').

§ 17. Τὰ ὕδατα ταῦτα, ὡς ὅλα τὰ κοινῆς χρήσεως κτήματα δὲν εἶνε ἀπολύτως ἀνεπίδεκτα ἰδιωτικῆς κτήσεως, διότι δύνανται

ν' ἀποκτηθῶσιν ἐπ' αὐτῶν προσωπικὰ ἢ πραγματικὰ δικαιώματα, μὴ ἀποκλείοντα ὅμως τὴν κοινὴν χρῆσιν. Καὶ κατὰ μὲν τὸ Ρωμ. δίκαιον τοιαῦτα δικαιώματα, πέραν τῆς κοινῆς χρήσεως, ἠδύναντο ν' ἀποκτήσωσιν ἰδιῶται τὸ πάλαι μόνον διὰ δημοψηφίσματος, κατόπιν διὰ δόγματος τῆς συγκλήτου, εἶτα δι' αὐτοκρατορικῆς παραχωρήσεως, (νομ. 2. πρ. Π (43. 8), νομ. 18 § 1 Π (39. 3), νομ. 1 § 16 Π (43. 12), νομ. 3 § 4 Π (43. 24), νομ. 5, 6, 11 κωδ. (11. 42), παρ' ἡμῖν δὲ ἀπαιτεῖται νόμος. Τὰς αὐτὰς δὲ συνεπείας ἔχει καὶ ἡ ἐξ ἀμνημονεύτου χρόνου νομὴ καὶ ἀπεκτᾶτο διὰ ταύτης παρεμφερὲς ταῖς δουλείαις πραγματικὸν δικαίωμα, ὡς τοῦτο συνάγεται ἐκ τῶν (νομ. 3 Π. (43. 7), νομ 7 Π. 44. 3) νομ. 4 κωδ. 11. 42), νομ. 3 § 3 Π. (43. 20) (Α. Π. 184 τοῦ 1881), καὶ ἐκ τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας, (διαταγ. ἀπὸ 23 Αὐγούστου 1834, περὶ ὑδραγωγείων Ναυπλίου, διαταγ. ἀπὸ 7 Μαρτίου 1837 περὶ ἁρμοδιότητος τῶν τακτικῶν δικαστηρίων, ὡς πρὸς τὰς ἀμφισβητουμένας ὑποθέσεις), ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ παρακωλύηται ἐντελῶς τὸ δημόσιον δικαίωμα, ἤτοι τῆς κοινῆς χρήσεως (Οἰκον. αὐτοθ. § 155 σημ. 28).

§ 18. Ὡς τοιαῦτα δὲ ὕδατα ὁ Κῶδηξ ἀναφέρει τὰς πηγὰς καὶ δημοσίας κρήνας καὶ ὁρίζει ὅτι ἐὰν ταῦτα ἐκτραπῶσι τοῦ ἀρχικοῦ αὐτῶν προορισμοῦ καὶ περιέλθωσιν, ἀθεμίτως εἰς ἰδιωτικὴν χρῆσιν, ὀφείλουσι νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν δημοσίαν κτῆσιν τοῦ Κράτους ἢ τῆς πόλεως, κατὰ τῆς ὁποίας δὲν δύναταί τις νὰ παραγράψῃ, μάλιστα διὰ τῆς παραγραφῆς τοῦ μακροῦ χρόνου (νομ. 9 νομ, 11 Κωδ (11. 42). Μόνον δὲ ἐὰν τὸ ὕδωρ τῆς δημοσίας πηγῆς ἢ κρήνης ὑπερβαίνῃ κατὰ ποσὸν τὰς ἀνάγκας τῆς κοινῆς χρήσεως, τότε τὸ μέρος τοῦτο τῶν πλεονασμάτων (περιττῶν ὑδάτων) ἠδύνατο νὰ παραχωρηθῇ ὑπὸ τῆς ἁρμοδίας ἀρχῆς ἐπὶ μακρὸν χρόνον, ἐφ' ὅσον διετηρεῖτο ἡ κατάστασις αὕτη τοῦ πλεονάσματος (νομ. 5 Κωδ. 11. 42), ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι ὁ Κῶδηξ ἠννόησε νὰ διατηρήσῃ ἐν συναλλαγῇ τὸ μέρος τοῦτο τῶν περιττῶν ὑδάτων, ὅπερ ἠδύνατο νὰ ὑπερβαίνῃ τὰς ἀνάγκας τῆς κοινῆς χρήσεως. Εἰς τὴν κρίσιν δὲ τῆς ἀρχῆς ἐπαφίετο τὸ ζήτημα, ἂν τὸ παραχωρηθὲν ἄλλοτε ὕδωρ, ὡς μὴ ἀπαραίτητον διὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν, ἤδη εἶνε χρήσιμον καὶ ἀναγκαῖον εἰς τὴν πόλιν.

Ὑπῆρχον ἐπίσης δεξαμεναὶ περιέχουσαι τὰ δημόσια ὕδατα, τὰ προωρισμένα εἰς κοινὴν χρῆσιν πάντων, εἰς τὰς ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν κτηνῶν καὶ τὰ ὁποῖα τὸ Ρωμ. δίκαιον ἐκάλει castellum aqua castellaria. Ἄνευ ὅμως εἰδικῆς ἀδείας τοῦ Ἡγεμόνος εἰς οὐδένα ἐπετρέπετο νὰ λαμβάνῃ καὶ διοχετεύῃ ὕδατα ἐκ δημοσίας δεξαμενῆς, ὡς ἐκ παντὸς ἄλλου δημοσίου τόπου (νομ. 1 § 41 Π. (43. 20). Οὐδεὶς δὲ ἄλλος εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ χορηγήσῃ τὴν ἄδειαν ταύτην (νομ. 1 § 42 Π. (43. 20).

§ 19. Τὰ δημοτικὰ κτήματα, τὰ ἐντὸς δήμου τινὸς κείμενα, τὰ προωρισμένα εἰς δημόσιον σκοπὸν, ἤτοι τὰ πρὸς κοινὴν χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν διωρισμένα, δύνανται νὰ ὀνομασθῶσι δημόσια κτήματα res publicae, (ἄρθρ. 21 τοῦ περὶ δήμων νόμου). Ἐφαρμόζονται δὲ ἐν γένει καὶ εἰς αὐτὰ οἱ ἰσχύοντες γενικοὶ κανόνες περὶ τῶν εἰς κοινὴν χρῆσιν διωρισμένων δημοσίων κτημάτων.

Μεταξὺ τῶν κτημάτων τούτων κατατάσσονται καὶ τὰ ὑδραγωγεῖα, τὰ ὁποῖα κατεσκευάσθησαν ὑπὸ δήμου τινός, πρὸς μεταγωγὴν ὕδατος, προορισθέντος διὰ τὴν χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν τῶν κατοίκων κοινότητος, πόλεως ἢ κώμης, ὡς καὶ αἱ πηγαὶ ἐξ ὧν ἀναβλύζει τὸ ὕδωρ, αἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὸν δῆμον καὶ συνέχονται μὲ ὑδραγωγεῖα τοῦ αὐτοῦ δήμου.

Καὶ τὰ ὕδατα ταῦτα, ὡς ὅλα τὰ δημόσια κοινῆς χρήσεως, ἐν ὅσῳ διατηροῦσι τὸν χαρακτῆρα τῆς κοινῆς χρήσεως εἶνε ἀναπαλλοτρίωτα, ἑπομένως ἀπαράγραπτα (ἄρθρ. 21 τοῦ περὶ δήμων νόμου) δι' ὃ δὲν δύναται ν' ἀποκτηθῇ παρ' ἰδιώτου δι' οἱασδήποτε πράξεως ἰδιαίτερον καὶ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα νομῆς ἢ χρήσεως, ὡς δὲν ἐπιτρέπεται τοῦτο ἐπὶ πάντων τῶν ἐκτὸς συναλλαγῆς καὶ κοινῆς χρήσεως πραγμάτων (ἄρθρ. 20 καὶ 21 τοῦ περὶ δήμων νόμου) δὲν δύναται ν' ἀποκτηθῶσι διὰ τῆς τακτικῆς ἢ ἐκτάκτου χρησικτησίας καὶ δὲν ἀπόλλυνται διὰ τῆς ἀχρηστίας (§ 16). Οἰκον. Ἐμπ. σελ. 16, 18, 19, 395, Α. Π. 222 τοῦ 1885, 3 τοῦ 1887, 292 τοῦ 1898, Ἐφ. Ἀθ. 1641 τοῦ 1892). Μόνον δὲ δι' ἀποφάσεως τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου, ἐγκρινομένης ὑπὸ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, δύνανται νὰ παραχωρηθῶσιν ἐπὶ τῶν ὑδάτων τούτων ἐμπράγματα δικαιώματα ἢ νὰ ἀποκτηθῶσι τοιαῦτα διὰ τῆς τοῦ ἀμνημονεύτου χρόνου

ἀρχαιότητος. Ἅμα ὅμως μεταβληθῇ ὁ ἀρχικὸς αὐτῶν προορισμὸς καὶ παύσωσι νὰ εἶνε ταῦτα κοινῆς χρήσεως καὶ ὠφελείας, γίνονται ἰδιωτικὴ τοῦ δήμου περιουσία καὶ διατελοῦσι τοῦ λοιποῦ ἐν συναλλαγῇ ἤτοι γίνονται ἐπιδεκτικὰ ἰδιωτικῆς κτήσεως καὶ νομῆς, ὡς καὶ ἄλλων ἐμπραγμάτων δικαίων.

§ 20. Τὸ ἐκ δημοτικῆς ἢ κοινοτικῆς κρήνης ῥέον ὕδωρ, τὸ πρὸς κοινὴν χρῆσιν τῆς κοινότητος ὡρισμένον, εἶνε ἐπίσης ἀναπαλλοτρίωτον καὶ ἀπαράγραπτον (ἄρθρ. 20 καὶ 21 τοῦ περὶ δήμων νόμου), ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι δὲν δύναται ν' ἀποκτηθῇ κυριότης ἢ δικαίωμα δουλείας ἐπ' αὐτοῦ, δι' οἵας δήποτε νομῆς, ἀλλ' εἶνε κοινὸν εἰς ἅπαντα τὰ ἔχοντα κατὰ μῆκος καὶ πλάτος τῆς ῥοῆς παρακείμενα κτήματα μέλη τῆς κοινότητος, δυνάμενα νὰ κάμωσι χρῆσιν αὐτοῦ, πρὸς ἄρδευσιν τῶν παρακειμένων ἀγρῶν των, ὁψέποτε ἤθελον θελήσει. Ἐὰν δὲ τὸ ὕδωρ τοῦτο δὲν ἐπαρκῇ εἰς τὰς ἀνάγκας ὅλων τῶν μελῶν τῆς κοινότητος, ἡ αἰτία αὕτη δὲν δύναται νὰ προσδώσῃ προνόμιον εἰς τινας καὶ μόνον, ἤτοι τοὺς προλαβόντας νὰ κάμωσι πρὸ πολλῶν ἐτῶν χρῆσιν αὐτοῦ, ἀλλ' ὑπάρχει περίπτωσις πρὸς κανονισμὸν τῆς χρήσεως αὐτοῦ, μεταξὺ τῶν ἰδιοκτητῶν, διὰ τρόπου συμβιβάζοντος τὸ συμφέρον τῆς γεωργίας καὶ τὸ τῆς ἰδιοκτησίας δικαίωμα. Τοῦτο δὲ ἐξάγεται ἐξ ἀναλογίας τοῦ νομ. 17 Π (8. 3) aquam ita demum permitti duci si sine in juria alterius id fiat).

§ 21. Τὸ ἀπονεμηθὲν ὑπὸ τοῦ νόμου ἐπὶ τῶν δημοσίων κοινῆς χρήσεως κτημάτων δικαίωμα πρὸς κοινὴν χρῆσιν, εἶνε δημόσιον καὶ ἀνήκει εἰς ὅλους τοὺς πολίτας. Πάντες δὲ δύνανται νὰ ποιῶνται ἐλευθέρως καὶ ἀπεριορίστως χρῆσιν τῶν τοιούτων κτημάτων, κατὰ τὸν προσδιορισθέντα τρόπον, ὡς πολῖται καὶ οὐχὶ ὡς ἔχοντες ἐπ' αὐτῶν δικαίωμα ἴδιον, ἀτομικὸν καὶ ἰδιωτικόν, ἀλλ' ὡς ἔχοντες προσωπικὸν καὶ ἐφήμερον. Ἕκαστος ὅμως δικαιοῦται νὰ ἐνασκῇ τὸ δημόσιον τοῦτο δικαίωμά του ἐπ' αὐτῶν, κατὰ τοιοῦτον τρόπον ὥστε νὰ μὴ παρακωλύῃ καὶ τοὺς ἄλλους, ἵνα κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον ποιῶσι καὶ οὗτοι τὴν αὐτὴν χρῆσιν. Ὁ δὲ ποιούμενος ἤδη χρῆσιν πράγματος κοινῆς χρήσεως, προτιμᾶται παντὸς ἄλλου καὶ εἰς οὐδένα ἐπιτρέπεται νὰ παρεμποδίσῃ αὐτὸν τῆς χρήσεως καὶ ἀπολαύσεως αὐτοῦ, ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι ἐάν τις ἀντλῇ ὕδωρ ἐκ κοινῆς χρήσεως κρήνης

ἢ φρέατος καὶ ἄλλος τις μεταβαίνῃ ἐκεῖσε πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπόν, δὲν δύναται νὰ ἐκδιώξῃ αὐτόν, εὑρισκόμενον ἤδη ἐν τῇ χρήσει διὰ νὰ ἀντλήσῃ αὐτὸς (νομ. 5 § 15 Π. (13. 6) Βασ. (13. 1), ἀλλὰ δέον ν' ἀναμένῃ, μέχρις οὗ ὁ ἕτερος περάνῃ τὸ ἔργον του, διότι ὁ πρῶτος ἀντλῶν ὕδωρ, ἐνασκεῖ ἐν δημόσιον δικαίωμα, ὁ δὲ κατόπιν προσερχόμενος δὲν δύναται νὰ τὸ ἐνασκήσῃ μὲ βλάβην τοῦ πρώτου, καθόσον ἤθελεν ἀντιποιηθῇ ὑπέρτερον ἀπὸ τὸν πρῶτον δικαίωμα καὶ οὕτως ἤθελε προσβάλει τὴν ἰσότητα. Μόνον δ' ὅπου εἶνε δυνατὴ ἡ σύγχρονος ἀπόλαυσις, πράγματος κοινῆς χρήσεως παρὰ πλειόνων, ἐπέρχεται ἀναγκαίως περιορισμὸς καὶ ἀπαγορεύεται ἡ παρακώλυσις τῶν ἄλλων (νομ. 2 § 9 Π. (43. 8), νομ. 13 § 7 Π. (47. 10) εἰς τὴν ἄσκησιν καὶ ἀπόλαυσιν αὐτοῦ, ὅπως ἕκαστος κατὰ τὸ αὐτὸ μέτρον ἀπολαύῃ τοῦ πράγματος τούτου, ὡς κοινοῦ ἀγαθοῦ. (Οἰκον. Ἐμπ. § 155 σημ. 25).

ΚΕΦ. Γ'.

ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΔΑΤΑ ΠΛΩΪΜΑ

§ 22. Τὸ Ρωμ. δίκαιον δὲν ἐθεώρει, ὡς δημοσίους ποταμοὺς τὰς μικρὰς διαρκεῖς ροὰς ὑδάτων, αἵτινες δὲν ἐξυπηρέτουν τὰ συμφέροντα τῶν πολλῶν. Τοιαῦται μικραὶ ροαὶ ὑδάτων, μὴ προσιταὶ εἰς τὸν πολὺν κόσμον, ἐνδιέφερον μόνον τοὺς παροχθίους καὶ μόνον αἱ μεγάλαι καὶ διηνεκεῖς ροαὶ ὑδάτων ἐθεωροῦντο ὑπὸ τῶν Ρωμαίων δημόσιοι ποταμοὶ (flumina publica). Τοῦτο προφανῶς ἐπεκράτησε παρὰ τοῖς Ρωμαίοις, ὡς καὶ παρ' ὅλοις τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς, νὰ ἐπιφυλάξωσιν εἰς τὸ δημόσιον τὴν κυριότητα ὅλων ἐκείνων τῶν ροῶν ὕδατος, αἵτινες φυσικῶς ἦσαν χρήσιμοι διὰ τὸ κοινὸν συμφέρον. Οὐδεμία ἀφορμὴ ὑπῆρχε νὰ κρατήσῃ τὸ δημόσιον τοὺς χειμαρρώδεις ποταμούς, οἵτινες δὲν ἠδύναντο νὰ ὑπηρετήσωσι τὸν πολὺν κόσμον καὶ κατὰ τὰς διαφόρους κλιματολογικὰς περιστάσεις τῶν διαφόρων χωρῶν διάφορος ἦτο καὶ ἡ ἔκτασις τῶν δημοσίων ροῶν ὕδατος. Οὕτως εἰς τὰς πασχούσας ἐκ λειψυδρίας χώρας πολλαὶ ροαὶ ὑδάτων

ἀνῆκον εἰς τὸ δημόσιον, εἰς τὰς ἐχούσας ὅμως πλησμονὴν ὑδάτων χώρας, τὸ πλεῖστον τούτων ἐγκατελείφθη εἰς τὴν ἰδιωτικὴν κτῆσιν (Ossig σελ. 7).

§ 23. Κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον τὰ δημόσια πλωϊμα ὕδατα, ἅτινα συνίστων κυρίως τὰ δημόσια ὕδατα, σύγκεινται οὐ μόνον ἐκ τῶν κατ' ἐξοχὴν πλωΐμων ποταμῶν (flumina publica), ἀλλ' ἐπίσης καὶ ἐκ τῶν ὅρμων, αἰγιαλῶν, διωρύγων καὶ μεγάλων λιμνῶν, ἅτινα πάντα ἦσαν προωρισμένα εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν ὅλων τῶν ἀνθρώπων καὶ ἰδίως ἐχρησίμευον, ὡς μέσα συγκοινωνίας.

Ἀναμφιβόλως εἷς μέγας πλωτὸς ποταμὸς ἦτο παρὰ Ρωμαίοις δημόσιος, ἐν ἀμφισβητήσει ὅμως περὶ τῆς ἰδιότητός του ἐξητάζετο 1) ἡ ἄπαυστος ἢ κατὰ καιροὺς διάρκεια τῆς ροῆς του, 2) ὁ τόπος τῆς πηγῆς καὶ τῆς ροῆς αὐτοῦ, 3) ἡ γενομένη αὐτοῦ χρῆσις, καὶ 4) ἡ γνώμη ἢ ἡ πεποίθησις τῶν γειτόνων. Δὲν εἶχε δὲ μεγάλην ἐπιρροὴν τὸ μεγαλείτερον ἢ μικρότερον μέγεθος τῆς ροῆς ὕδατος, συνέβαινε δὲ παρὰ πολλοῖς ποταμοῖς νὰ ἐλλείπῃ τὸ ἓν ἢ τὸ ἄλλο τῶν ἄνω προαπαιτουμένων, χωρὶς νὰ παύῃ ὁ ποταμὸς ὢν δημόσιος.

§ 24. Οἱ Ρωμαῖοι παρέβαλον τὰ πλωϊμα ὕδατα ἄλλοτε μὲν πρὸς τὰς δημοσίας ὁδοὺς καὶ ἄλλοτε πρὸς τοὺς δημοσίους τόπους (νομ. 15 § 2 νομ. 15 § 3 Π. (39. 2). Πλεῖστα κείμενα τῶν πραιτωριανῶν διαταγμάτων καλοῦσιν αὐτὰ iter, iter navigii, καὶ ὁρίζουσιν ὅτι πρέπει νὰ προστατεύωνται καὶ ταῦτα, ὡς αἱ δημόσιοι ὁδοὶ καὶ οἱ δημόσιοι τόποι (νομ. 1 πρ. 14 νομ. 1 πρ. 15 Π. (43. 12). Ἄλλα κείμενα κατατάσσουσι τὰς δημοσίους ὁδοὺς καὶ τοὺς πλωΐμους ποταμοὺς εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν res publica aut d' usus communis (νομ. 1 πρ. Π. (43. 1) νομ. 24 πρ. Π. (39. 2).

Τὸ Κράτος εἶχε μόνον τὴν φύλαξιν καὶ ἐπιτήρησιν αὐτῶν, ὡς ἀντιπρόσωπος τῶν γενικῶν τῆς κοινωνίας συμφερόντων, ἤτοι ἤσκει τὴν κυριαρχικὴν ἐπὶ τούτων ἐξουσίαν, διότι οἱ ποταμοὶ οὗτοι ἦσαν τῆς κοινῆς πάντων χρήσεως, ὡς ἐπίσης οὐδὲν κατ' ἰδίαν πρόσωπον ἠδύνατο νὰ ἔχῃ ἀποκλειστικὴν ἐπ' αὐτῶν ἐξουσίαν.

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος ἐποπτεία τοῦ Κράτους, κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον, δὲν ἠμπόδιζε τὴν πολυειδῆ αὐτοῦ περὶ τὰ δημόσια

ρέοντα ὕδατα ἀνάμιξιν, διότι ἐδικαιοῦτο νὰ κανονίζῃ καὶ ἐφορεύῃ τὴν κοινὴν χρῆσιν καὶ νὰ προστατεύῃ τὰ δικαιώματα ἑνὸς ἑκάστου ἀποτρέπον πᾶσαν κατάχρησιν βλαπτικὴν τοῖς ἄλλοις, ὅπως πρὸς τὸ συμφέρον τῶν δημοσίων οἰκονομικῶν καὶ δικαιώματα καρπώσεως ἐπ' αὐτῶν νὰ ἐνασκῇ, ἐξ ὧν ἅπασα ἡ κοινωνία προσεπορίζετο ὠφελήματα. Ἀλλὰ διέφερε τῆς ἐποπτείας ἐπὶ τῆς χρήσεως τῶν ἄλλων δημοσίων κοινῆς χρήσεως πραγμάτων λ. χ. ὁδῶν, πλατειῶν, διότι ἀφ' οὗ τὸ Κράτος κατεσκεύασε τὰς ὁδοὺς καὶ πλατείας καὶ ἐπέτρεπε τὴν χρῆσιν αὐτῶν (νομ. 2 § 2 Π. (43. 8), νομ. 2 § 10 Π. αὐτοθ.) ἦτο κύριον αὐτῶν ὡς καὶ τῶν ἄλλων δημοσίων πραγμάτων καὶ ἠδύνατο νὰ τὰς διαθέτῃ κατὰ τὸ δοκοῦν, παραχωροῦν π. χ. εἴς τινα τὸ δικαίωμα νὰ κτίσῃ ἐπὶ πλατείας οἰκίαν, καὶ ἐντεῦθεν θετικὴ ἦν ἡ ἐνέργεια τοῦ κράτους, ἐνῷ ἐπὶ τῶν δημοσίων ὑδάτων ἦν ἀρνητική, μὴ δικαιουμένου τοῦ κράτους νὰ παραχωρήσῃ ἐπ' αὐτῶν δικαιώματα, κυριότητος, ὧν καὶ τοῦτο, ὡς εἴρηται, ἐστερεῖτο. Καὶ φόρους δὲ ἐπὶ τῆς ποταμοπλοΐας καὶ ξυλοπλοΐας τότε μόνον ἐδικαιολογεῖτο ν' ἀπαιτήσῃ ὅταν οὗτοι ἐχρησίμευον πρὸς προστασίαν τῆς κοινῆς χρήσεως. Κατὰ τὰ λοιπὰ ὅμως ὁμοία ἦτο ἐπ' ἀμφοτέρων ἡ κοινὴ χρῆσις ὡς καὶ ἡ ἐποπτεία (νομ. 24 πρ. Π. (39. 2), νομ. 1 § 1 Π. (43. 14).

Εἰς τὰ ἀποκλειστικὰ δικαιώματα τοῦ κράτους ὑπήγετο καὶ ἡ ἐκτέλεσις παντὸς ἔργου, δι' οὗ ηὐκολύνετο ἡ κοινὴ χρῆσις, λ. χ. ἡ ἐπίτευξις πλωϊμότητος αὐτοῦ διὰ μεγεθύνσεως ἢ καθαρισμοῦ τῆς κοίτης, ἔργα πρὸς ἀποξήρανσιν παρακειμένων γαιῶν κλπ. Ἂν δὲ διὰ τοιούτων ἔργων ἢ μεταβολῶν ἀπόλλυντο κεκτημένα δικαιώματα καρπώσεως τοῦ ὕδατος ὑπὸ τῶν ἰδιωτῶν διὰ μακροχρονίου χρήσεως ἢ καὶ ἰδιαιτέρων παραχωρήσεων ἐκ μέρους τοῦ κράτους, ἀπεζημιοῦτο ἡ ἐκ τῆς στερήσεως τῆς καρπώσεως ἐπελθοῦσα ζημία.

Τὴν ἐνάσκησιν τῶν δικαιωμάτων του ἐπὶ τῶν δημοσίων ὑδάτων ἠδύνατο νὰ παραχωρήσῃ ἐπ' ἀμοιβῇ τὸ κράτος καὶ εἰς ἰδιώτας ἱδρύοντας λ. χ. ὑδρομύλους ἢ ὑδροκίνητα μηχανήματα, οἵτινες οὐχὶ ἰδίῳ δικαίῳ ἐποιοῦντο χρῆσιν, ἀλλ' ὡς ἀντιπρόσωποι τῆς πολιτείας. Ἐντεῦθεν ἠδύνατο νὰ ἐπέλθῃ καὶ περιορισμὸς τῆς κοινῆς χρήσεως, πάντοτε ὅμως ἐπεφυλάσσετο εἰς τὴν Κυβέρνησιν τὸ δικαίωμα τῆς ἀνακλήσεως τῆς ἀδείας παραχωρήσεως,

ἐὰν ὁ λαβὼν αὐτὴν ἐποιεῖτο κατάχρησιν ἐν τῇ ἐνασκήσει. Ὁ λαβὼν δὲ τὴν ἄδειαν μόνον την παραχωρηθεῖσαν χρῆσιν ἐδικαιοῦτο νὰ ἐνασκήσῃ καὶ οὐχὶ ἄλλην. (Weiske αὐτ. σελ. 128).

§ 25. Τὸ Ρωμ. δίκαιον πλωΐμους ποταμοὺς ἐθεώρει τοὺς ὑπὸ πλοίων ἢ σχεδιῶν διαπλεομένους, τοὺς ἔχοντας ῥοὴν κεκανονισμένην καὶ διηνεκῆ καὶ τῶν ὁποίων τὰ ὕδατα ῥέουσιν ἀκαταπαύστως ἢ ἐὰν ταῦτα ἀποξηραίνωνται ἐνίοτε κατὰ τὸ θέρος, οὐχ' ἧττον ῥέουσι διηνεκῶς (νομ. 1 § 2 νομ. 1 § 3 Π. (43. 12), διότι οἱ ποταμοί, οἵτινες δὲν ῥέουσι διηνεκῶς δὲν δύνανται να χρησιμεύσωσιν εἰς τὴν ποταμοπλοΐαν. Ἀλλ' οὐχὶ μόνον πλώϊμοι ποταμοὶ ἐθεωροῦντο οἱ ἐκ φύσεως τοιοῦτοι, ἀλλὰ καὶ αἱ συμβολαί, αἵτινες συνεπιφέρουσι τοσοῦτον ὄγκον ὕδατος, ὥστε διὰ μόνης τῆς ἑνώσεώς των καθιστῶσιν ἀμέσως ἄλλον ποταμὸν πλώϊμον. (νομ. 10 § 2 Π. (39. 3).

§ 26. Κατὰ τὸν περὶ δικαρ. κτημάτων ἡμέτερον νόμον, (ἄρθρ. 15), δημόσιοι εἰσὶν οἱ δυνάμενοι νὰ κατασταθῶσι πλωτοὶ ποταμοὶ καὶ αἱ ὄχθαι αὐτῶν. Ὁ νόμος οὗτος οὐδένα κανόνα ἔθετο, καθιστῶντα τὴν ὕπαρξιν τῆς ἰδιότητος ταύτης ἐκ τῶν προτέρων βεβαίαν καὶ ἀναμφισβήτητον, ἀλλὰ κατέλιπε τοῦτο εἰς συγκεκριμένην ἑκάστοτε ἀναζήτησιν, κατὰ τοὺς κοινούς, περὶ ἀμφισβητουμένων πραγμάτων κανόνας, ὥστε δὲν ἀρκεῖ τὸ ἀέναον τῆς ῥοῆς ποταμοῦ τινος ὅπως χαρακτηρίσῃ τοῦτον ἄνευ ἄλλης ἀποδείξεως, ὡς δυνάμενον νὰ καταστῇ πλώϊμος (Α. Π. 188 τοῦ 1886.)

§ 27. Ἡ εἰς τοὺς δημοσίους ποταμοὺς ὑπάρχουσα κοινὴ χρῆσις διακρίνεται, α') ὡς πρὸς τοὺς τρόπους ἐνασκήσεως αὐτῆς, καὶ β) ὡς πρὸς τὰ πρόσωπα, ἅτινα τὴν ἐνασκοῦσιν.

α'. Ὡς πρὸς τοὺς τρόπους χρήσεως δημοσίων ποταμῶν, σπουδαιότεραι, παρὰ Ρωμαίοις, ἦσαν ἡ ποταμοπλοΐα καὶ ἡ μεταγωγὴ ξυλείας.

Οἱ δημόσιοι ποταμοὶ ὑπέκειντο εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν καὶ ἐπετρέπετο εἰς ἕκαστον νὰ φορτώνῃ καὶ ἐκφορτώνῃ τὰ πλοῖά του ἢ σχεδίας ἐπὶ τῆς ὄχθης. (νομ. 1 Π. (43. 14) νὰ προσεγγίζῃ καὶ νὰ τὰ προσδένῃ εἰς τὰ ἐπὶ τῶν ὄχθων δένδρα καὶ ν' ἁλιεύῃ ἐν αὐτοῖς, (§ 2 § 4 Εἰσηγ. (2. 1) νομ.4 νομ. 5. Π (1.8.) νὰ λαμβάνῃ καὶ χρησιμοποιῇ ἐκ τοῦ ποταμοῦ ὅσον ποσὸν ὕδατος εἶχεν ἀνάγκην διὰ τὰς γεωργικὰς ἀνάγκας του, (νομ. 2 Π. (43. 12)

νομ. 1 § 9 Π (43. 14), ἤρκει μόνον νὰ μὴ παρεκωλύετο ἡ κοινὴ χρῆσις, νὰ λαμβάνῃ χῶμα, ἄμμον καὶ χάλικας (νομ. 1 πρ. § 12, 14 Π. (43. 12) νομ. 1 Π (43. 13), νομ. 1 Π (43.14) Κρασσᾶ Γεν. Ἀρχ. § 131). Ἡ χρῆσις τοῦ ὕδατος χάριν λουτρῶν καὶ πλύσεως κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἐπετρέπετο. Ἡ ἄντλησις δι' ἀγγείων καὶ ὁ ποτισμὸς τῶν ζώων πάντοτε καὶ ἀπεριορίστως ἐπετρέποντο, ἀφ' οὗ μάλιστα δι' αὐτῶν ὀλίγον ὕδωρ κατηναλίσκετο. Ὅλα δὲ ταῦτα τὰ δικαιώματα ἦσαν δημόσια καὶ ἐπετρέποντο τοῖς πᾶσιν ἄνευ διακρίσεως μεταξὺ αὐτοχθόνων καὶ ξένων. (Οἰκον. Γεν. Ἀρχ. § 26, Καλλ. Ἐμπ. σελ. 296).

§ 28. Ἕκαστος ὅμως ὤφειλε νὰ σέβηται τὸν προορισμὸν τῶν δημοσίων τούτων ποταμῶν καὶ εἰς οὐδένα ἐπετρέπετο νὰ κατασκευάσῃ ἢ τοποθετήσῃ, κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτῷ, ἐν πλευστῷ ποταμῷ ἢ τῇ ὄχθῃ του, ἔργον τι κατάλληλον ὅπως διαρκῶς ἀφαιρῇ μεγάλας ποσότητας ὕδατος ἐκ τοῦ ποταμοῦ, ὡς διὰ διοχετεύσεων διὰ σωλήνων, ἀγωγῶν κλπ. ὅπερ ἤθελε τυχὸν δυσχεράνει ἢ παρακωλύσει τὴν ἐλευθέραν καὶ ἀνεπηρέαστον χρῆσιν αὐτῶν,(νομ. 1 πρ. Π (43.12), Ἐφ. Π. 1273 τοῦ 1896), καὶ μάλιστα δὲν ἐπετρέποντο τοιαῦτα κτίσματα οὔτε εἰς τοὺς ποταμοὺς ἐκείνους, οἵτινες συνεπιφέρουσι τοιοῦτον ὄγκον ὕδατος, ὥστε διὰ μόνης τῆς ἑνώσεώς των καθιστῶσιν ἀμέσως ἄλλον ποταμὸν πλώϊμον (νομ. 2 Π. (43. 12).

Ἐπίσης τοιαύτη διοχέτευσις δὲν ἐπετρέπετο, ὅταν τὸ Κράτος αὐτὸ ἐχρησιμοποίει διὰ δημοσίων διοχετεύσεων τὸ ὕδωρ τοιούτων ποταμῶν ἢ ὅταν ὑφίστατο αὐτοκρατορικὴ ἀπαγόρευσις (Πομπων. αὐτόθι).

§ 29. Ὅπως ἐπιτραπῇ παρὰ Ρωμαίοις ἡ διοχέτευσις ὑδάτων ἐκ δημοσίου ποταμοῦ ἀπῃτεῖτο νὰ χορηγηθῇ ὑπὸ τῆς ἀρχῆς ἄδεια πρὸς τοῦτο, ἥτις προκειμένου περὶ ἀρδεύσεως ὑπὸ πολλῶν ἐδίδετο ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως τῶν γαιῶν ἑκάστου, προϋποτιθεμένου ὅτι δὲν παρεβλάπτοντο ἐντεῦθεν δικαιώματα τρίτου, ὡς λ. χ. τοῦ διοχετεύοντος ἤδη ὕδωρ καὶ δυναμένου νὰ στερηθῇ τούτου ἐκ τῆς μελετωμένης ὑπὸ τῶν ἄλλων διοχετεύσεως.

Οὐχ' ἧττον τὸ Κράτος ἠδύνατο νὰ διατηρήσῃ καὶ δι' ἑαυτὸ τὴν χρῆσιν τοῦ ὕδατος λ. χ. διὰ δημοσίων πρὸς κοινὸν ὄφελος διοχετεύσεων, εἴτε δι' ἐξαιρετικῶν πρός τινα παραχωρήσεων νὰ παράσχῃ ἰδιαίτερα ἐπὶ τῶν ὑδάτων προνόμια.

Ὅταν πρὸς ἐνάσκησιν τῆς κοινῆς χρήσεως ἦτο χρεία καὶ ἄλλων πλεονεκτημάτων ὑφίστατο αὕτη εὐλόγως περιορισμούς. Διότι καὶ μὲν ἡ ποταμοπλοΐα δὲν ἐπρόκειτο νὰ συναντήσῃ ἐμπόδια καὶ ἐλευθέρως ἐνησκεῖτο, προκειμένου ὅμως περὶ ἄλλης χρησιμοποιήσεως τοῦ ὕδατος, οἱ μὲν παρόχθιοι ἐλευθέρως ἐνήσκουν τὴν διοχέτευσιν, ἄντλησιν, ποτισμὸν κτηνῶν, καὶ ἐκβολὴν ὑδάτων εἰς τὸν ποταμόν, (νομ. 18 § 1 Π. (39. 3), νομ. 2 § 33, νομ 5 Π. (43. 8), νομ. 14 § 2 Π (8. 1), νομ. 13 Π. (8. 5), οἱ δὲ μὴ παρόχθιοι εἶχον ἀνάγκην διόδου δι' ἰδιωτικῶν γαιῶν, ὥστε ἡ ἀφαίρεσις ὕδατος δι' ἀντλήσεως ἢ ποτισμὸς κτηνῶν ἦτο ἐλευθέρα διὰ τούτους μόνον ὅταν ὑπῆρχε κοινῆς χρήσεως ὁδὸς πρὸς τὸν ποταμόν, (νομ 3 § 1 Π. de loc. et itin. publ. (43. 7), ἣν ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιήσωσιν οἱ μὴ ἔχοντες κτήματα παρακείμενα εἰς τὸν ποταμόν, ἄλλως ἔδει οὗτοι νὰ ἐπιδιώξωσι τὴν απόκτησιν δουλείας ὁδοῦ πρὸς τὸ ὕδωρ (itineris aquae) ἢ δουλείας διοχετεύσεως ὕδατος ἐκ τῆς πηγῆς (a capite) (νομ. 3 § 3 Π, (8. 3), νομ. 17 § 4 Π. (39. 3). Ὑποχρέωσις πρὸς παροχὴν τοιούτων δουλειῶν δὲν ὑπῆρχε, κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον, πιθανὸν ὅμως εἶνε ὅτι, ὅταν αἱ ἀρχαὶ παρεῖχον ἄδειαν πρὸς μεγάλην διοχέτευσιν ἐκ δημοσίων ποταμῶν, τοῦτο ἐγίνετο ὑπὸ τὸν ὅρον ὅπως ὁ λαβὼν τὴν ἄδειαν χορηγῇ ἐπ' ἀμοιβῇ ὕδωρ εἰς τοὺς ἐνδιαφερομένους.

β'). Ὅσον ἀφορᾷ τὴν δημοσίαν χρῆσιν ὑποκειμενικῶς, ἴσχυε παρὰ Ρωμαίοις ἡ γενικὴ ἀρχὴ ὅτι ἡ χρῆσις τῶν δημοσίων ποταμῶν ἐπετρέπετο μόνον, ἐφ' ὅσον δὲν παρεβλάπτετο ἄλλη νομίμως ὑφισταμένη χρῆσις (νομ. 2 πρ. Π. (43. 8), ἑπομένως ὅλοι οἱ τρόποι χρήσεως, οἵτινες δὲν ἀπήτουν διαρκῆ κτίσματα ἐπὶ τῶν δημοσίων ποταμῶν, ἢ τῶν ὀχθῶν των ἐπετρέποντο εἰς πάντα, τοὐναντίον δὲ οἱ τρόποι χρήσεως οἱ ἀπαιτοῦντες τὴν κατασκευὴν κτισμάτων ὑπεβάλοντο εἰς τοὺς ἐκτεθέντας περιορισμοὺς (§ 28).

§ 30. Ἐν γένει δὲ εἰς οὐδένα ἐπετρέπετο νὰ μεταβάλῃ τὸν ροῦν τοιούτου ποταμοῦ ἢ κατὰ τὸν ὄγκον, ἢ τὴν ταχύτητα, ἢ τὴν διεύθυνσιν (νομ. 1 § 3 Π (43. 13), Ἀρμεν. Β', δ'. 99 «οὐκ ἔξεστι διὰ χειροποιήτου ἔργου μεταφέρειν τὸν ποταμὸν» (Οἰκον. Ἐμπ. § 116 σημ. 18, Κρασσᾶ Γεν. Ἀρχ. σελ. 373 Ἐφ. Ἀθ. 220 τοῦ 1892).

Κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον μόνον οἱ παρόχθιοι εἶχον τὸ δικαίωμα πρὸς προστασίαν τῆς ἰδιοκτησίας των κατὰ τῆς ὁρμῆς τῶν ὑδάτων (de ripa munienda) νὰ κατασκευάζωσιν ἔργα πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς ὄχθης εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν καὶ πρὸς προστασίαν αὐτῆς κατὰ τῶν ἐκχειλίσεων, ὑπὸ τὸν περιορισμὸν ὅμως ὅπως μὴ διὰ τούτων παραβλάπτηται ἡ ποταμοπλοΐα καὶ ξυλοπλοΐα ἢ τὰ δημόσια δικαιώματα τῶν ἄλλων· (νομ. 1 πρ. νομ. 1 § 1 Π. (43, 15) νομ. 1 κωδ. (7, 41). Βασ. ΙΙΙ τίτλ. ΙΙΙ 16, Ἀρμεν. Β΄, δ΄, τεμ. 99 «ἔξεστι κατὰ τῆς ἰδίας ὄχθης ποιεῖν ἔργον, ὥστε μὴ βλάπτειν τὸν ποταμὸν τοὺς ἀγρούς» Ἐφ. Ἀθ. 2202 τοῦ 1892, Ἐφ Π. 1273 τοῦ 1896). Προκειμένου δὲ ἤδη περὶ δημοσίων ποταμῶν, ἐν οἷς γενικὸν συμφέρον εἶνε νὰ προστατευθῇ ἡ ποταμοπλοΐα καὶ ἐν γένει ἡ κοινὴ χρῆσις, αἱ δαπάναι τῆς κατασκευῆς τοιούτων προστατευτικῶν κτισμάτων ἐπεβάρυνον τὸ δημόσιον.

§ 31. Ἡ χρῆσις τῶν ὑδρομύλων πολὺ βραδέως ἐπεκράτησε παρὰ Ρωμαίοις, ἀφ' οὗ ἐν τοῖς Πανδέκταις δὲν γίνεται μνεία περὶ αὐτῶν καὶ μόνον βραδύτερον ἐν τῷ Κώδηκι γίνεται λόγος περὶ τῶν aqua mola (νομ. 10 Κωδ. de aquae ducta, (νομ. XI. 43 (42). Ὥστε πιθανὸν φαίνεται ὅτι πρότερον οἱ Ρωμαῖοι ἐκίνουν τοὺς μύλους διὰ τῶν χειρῶν ἢ διὰ ζώων, καὶ ὁ Σουετώνιος ἐν τῷ περὶ Καλιγούλα κεφαλαίῳ ἱστορεῖ ὅτι ἐπῆλθε σιτοδεία διότι τὰ κινοῦντα τοὺς μύλους ζῶα ἐχρησιμοποιήθησαν εἰς ἄλλας ἐργασίας. Ἐπειδὴ ὅμως πᾶν κτῖσμα ἐν δημοσίῳ ποταμῷ παραβλάπτον τὴν ποταμοπλοΐαν, εἴτε ἀφαιροῦν τὸ ὕδωρ, ἀπαγορεύεται, καὶ ἐπαναφέρονται τὰ πράγματα εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν (νομ. 1 πρ Π. (43. 12), νομ. 1πρ. Π(43. 15), νομ. 10 § 2 Π (39.3), νομ. 1 § 22, νομ. 2 Π. (43. 12), ἕπεται ὅτι δὲν ἐπετρέπετο ἀπολύτως ἡ ἵδρυσις ὑδρομύλων, εἰμὴ μόνον ἀδείᾳ τῶν ἀρχῶν, αἵτινες ἐχορήγουν τοιαύτην, ἐφ' ὅσον ἡ κοινὴ χρῆσις δὲν παρεβλάπτετο καὶ δὲν ἐπροβάλοντο βάσιμοι ἀντιρρήσεις ὑπὸ τῶν παροχθίων, ἢ τῶν ἰδιοκτητῶν ἤδη λειτουργούντων ἄλλων ὑδρομύλων ἢ ὑδροκινήτων μηχανημάτων, εἰς οὓς παρείχετο ἡ δικαστικὴ προστασία. (Weiske, αὐτ. σελ. 144 καὶ 196).

§ 32. Καὶ κατὰ τὸν ἡμέτερον διοικητικὸν ὀργανισμόν, εἰς οὐδένα ἐπιτρέπεται αὐθαιρέτως νὰ ἐνεργήσῃ μεταβολὴν τοῦ ροῦ ἢ διοχετεύσεις ὑδάτων πλωΐμου ποταμοῦ (ἄρθρ. 13 § 14 τοῦ

ἀπὸ 5 Δεκεμβρίου 1845 διατάγ. περὶ καθηκόντων τῶν νομαρχῶν). Ἐπίσης ἄνευ ἀδείας τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς, δὲν ἐπιτρέπεται ἡ κατασκευὴ γεφύρας, κλεισιάδος, τεχνουργείου, περιφράγματος, μύλου, προχώματος ἢ ἄλλου οἱουδήποτε ἔργου, ἐμποδίζοντος τὸν ἐλεύθερον ῥοῦν τῶν ὑδάτων πλευστοῦ ποταμοῦ ἢ αὔλακος (ἄρθρ. 13. § 18 τοῦ αὐτοῦ διατάγματος. ἄρθρ. 76 τοῦ ἀπὸ 31 Δεκεμβρ. 1836 διαταγμ. περὶ δημοτικῆς ἀστυνομίας, (Α. Π. 283 τοῦ 1883, Ἐφ. Ἀθ. 143 τοῦ 1892, 398 τοῦ 1894), ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι μόνον ἐν τοῖς θέμασι τούτοις ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ εἶνε ἁρμοδία νὰ παραχωρήσῃ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα ἐπὶ τῶν δημοσίων κοινῆς χρήσεως πραγμάτων, ἐν παντὶ δὲ ἄλλῳ θέματι, μόνον διὰ νόμου δύνανται νὰ παραχωρηθῶσι τοιαῦτα ἀποκλειστικὰ δικαιώματα.

§ 33. Οἱ Ρωμαῖοι, ὡς ἄνω ἐῤῥέθη, ἔθεντο τοὺς πλωΐμους ποταμοὺς εἰς ἴσην μοῖραν πρὸς τὰς δημοσίας ὁδοὺς (§ 24), ὡς δὲ αἱ δημόσιοι ὁδοὶ ἀποκρούουσι πᾶσαν ἰδέαν κατοχῆς (νομ. 25 Π. (8. 6), οὕτω δὲν δύναταί τις νὰ ἀποκτήσῃ καὶ ἐπὶ τῶν ποταμῶν αὐτῶν πραγματικὸν δικαίωμα νομῆς (νομ. 23 § 2 νομ. 30 § 1 Π (41. 2) διότι εἶνε πράγματα ἐκτὸς συναλλαγῆς καὶ ὡς τοιαῦτα, δὲν ὑπάγονται εἰς τοὺς κανόνας τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, τοὺς ῥυθμίζοντας τὰ δεκτικὰ ἰδιοκτησίας πράγματα, εἰσὶν ἀναπαλλοτρίωτοι (νομ. 6 πρ. νομ. 72 § 1 Π (18. 1), διαφεύγουσι πᾶσαν χρησικτησίαν (νομ. 9 Π (41. 3), ἔτι δὲ καὶ τὴν μακροχρόνιον παραγραφὴν (νομ. 45 πρ. Π (41. 13) ἄρθρ. 15 καὶ 16 τοῦ περὶ δικαρ. κτημ. νόμου), καὶ τὰ ἐπὶ τούτων δικαιώματα τοῦ Κράτους ἢ τοῦ κοινοῦ δὲν ἀπόλλυνται ποτὲ διὰ τῆς ἀχρησίας, ὡς τοῦτο συνάγεται ἐξ ἀναλογίας τῶν νομ. 2 Π. (43. 11) πρ. νομ. 2 Π. (43. 1), νομ. 1 § 4, 6 Κωδ. (8. 12) καὶ εἶνε ἀπηλλαγμένοι πάσης οἱασδήποτε δουλείας, (νομ. 83 § 5 Π. (45. 1). ἐντεῦθεν δ' ἕπεται ὅτι δὲν δύναταί τις ν' ἀξιοῖ δικαίωμα ἁλιείας εἴς τι μέρος τοῦ ποταμοῦ, ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἡλίευσεν ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς τὸ μέρος τοῦτο (νομ. 45 πρ. Π (41. 3), οὔτε νὰ ἀποκτήσῃ δικαίωμα δουλείας διαβάσεως διὰ μέσου γεφύρας, κατεσκευασμένης ὑπεράνω πλωΐμου ποταμοῦ (νομ. 4 Π (43, 12), ἀλλ' οὔτε καὶ δικαίωμα δουλείας ἠδύνατό τις νὰ παραχωρήσῃ πρὸς ἄντλησιν ὕδατος ἐκ δημοσίου ποταμοῦ, διότι ὁ ποταμὸς οὗτος εἶνε κοινὸς τοῖς πᾶσι (νομ.

3 § 3 II (8. 3) καὶ μόνον ὁ Ἡγεμὼν ἠδύνατο νὰ παραχωρήσῃ δουλείας ἐπὶ τοιούτων ποταμῶν, κατὰ τὰς ἐν ταῖς πηγαῖς διατάξεις.

Οἱ ποταμοὶ δὲ οὗτοι διατηροῦσι τὴν οἰκείαν ἰδιότητα, ὡς πράγματα ἐκτὸς συναλλαγῆς, ἐν ὅσῳ διατηροῦσι τὸν ἀρχικὸν αὐτῶν προορισμὸν, τουτέστι χρησιμεύουσι πρὸς κοινὴν χρῆσιν. Ἅμα ὅμως παύσῃ ἡ ἰδιότης των αὕτη, οὗτοι γίνονται ἰδιωτικὴ τοῦ δημοσίου περιουσία καὶ διατελοῦσι τοῦ λοιποῦ ἐν συναλλαγῇ, ἤτοι γίνονται δεκτικοὶ ἀπαλλοτριώσεως καὶ ὑπόκεινται εἰς τὴν ἔκτακτον τριακονταετῆ παραγραφὴν (§ 16, 19), (ἄρθρ. 18 διακρ. κτημ. νόμου. Οἰκον. Ἐμπρ. § 155 σημ. 22).

ΛΙΜΝΑΙ ΚΑΙ ΕΛΗ

§ 34. Κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον, αἱ λίμναι εἶνε ἄλλαι μὲν ἰδιωτικαὶ καὶ ἄλλαι δημόσιοι (νομ. 1 § 3—7 II (43. 14), νομ. 112 (50. 16), βασ. 11 ϐ', ρη'.

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ στάσιμα φυσικὰ ὕδατα, ἅτινα ἀναφέρονται ἐν ταῖς πηγαῖς, ὡς δημόσια, δὲν ὑπάρχουσιν ὡρισμένα χαρακτηριστικὰ τούτων. Ἐν νομ. 1 πρ. § 1 II. (43. 14) ἀναφέρονται ὡς δημόσιοι καὶ αἱ λίμναι (lacus) καὶ τὰ ἕλη (stagnus), δὲν καθορίζεται ὅμως πῶς ταῦτα διακρίνονται ἀπ' ἀλλήλων. Ἐν νομ. 1 § 3 αὐτοθ. λέγει μὲν ὁ Οὐλπιανὸς ὅτι «λίμνη εἶνε ἡ ἔχουσα διηνεκὲς ὕδωρ» καὶ ἐν § 4 αὐτόθ. ὅτι «ἕλος εἶνε ἐκεῖνο, ὅπερ περιέχει ὕδωρ πρόσκαιρον, παραμένον στάσιμον» ἀλλ' ἐκ τούτων δὲν δύναται νὰ προκύψῃ ἀκριβὴς καθορισμὸς τῶν ὑδάτων τούτων, ἀφοῦ προφανῶς ἐκτὸς τῶν λιμνῶν καὶ τελμάτων καὶ καὶ τὰ ἐκχειλίζοντα ὕδατα περιέχουσι διηνεκὲς ἢ πρόσκαιρον ὕδωρ, ὥστε μᾶλλον ὁ Οὐλπιανὸς ὑπονοεῖ ὅτι, δημοσία λίμνη εἶνε ἡ περιέχουσα διαρκῶς ὕδωρ, δημόσιον δὲ ἕλος ἢ τέλμα εἶνε τὸ στάσιμον ὕδωρ, ὅπερ κατὰ καιροὺς προσδέχεται ὕδατα.

§ 35. Κατὰ τὴν κοινὴν φρασεολογίαν, εἰς τὴν λίμνην ὑπάγονται καὶ αἱ στομαλίμναι ἢ λιμνοθάλασσαι, ὡς καὶ τὰ ἐν τῇ περιοχῇ τῶν ροῶν ὕδατος εὑρισκόμενα στάσιμα ὕδατα, ὧν ἡ παρουσία εἶνε ἀνεξάρτητος ἐκ τῆς ὑπάρξεως ροῆς ὕδατος, καθὼς

εἰς τὰ ἕλη ὑπάγονται ὅλοι οἱ εἰς κανονικὴν ἀποξήρανσιν ὑποκείμενοι αἰγιαλοί, ὡς καὶ τὰ στάσιμα ὕδατα, τὰ ἐκ τῶν ῥοῶν ὑδάτων παραγόμενα. Ἐν τούτοις παρὰ τοῖς Ρωμαίοις ὑπὸ νομικὴν ἔννοιαν μόνον τὰ ἀσταθοῦς ὑπάρξεως στάσιμα ὕδατα ἐκαλοῦντο ἕλη (Stagna).

Ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς κτήσεως τῶν λιμνῶν καὶ ἑλῶν, ἐκ τῆς πραγματικῆς ἀνάγκης καθωρίσθησαν, ἰσχυούσης καὶ ἐπὶ τούτων τῆς ἀρχῆς, ὅτι αἱ μὲν σπουδαιότεραι λόγῳ μεγέθους καὶ χρήσιμοι εἰς τὸ πολὺ κοινὸν λίμναι καὶ ἕλη ἦταν δημόσιοι, ἐν ᾧ αἱ μικρότεραι ἀφέθησαν εἰς τὴν ἰδιωτικὴν κτῆσιν. Τοῦ γενικοῦ ὅμως τούτου κανόνος ὑπάρχει ἐξαίρεσις, ὅτι αἱ λίμναι καὶ τὰ ἕλη ἐκεῖνα, ἅτινα συνέχονται μετὰ τῶν δημοσίων ποταμῶν, ἀδιαφόρως τῆς ἐκτάσεως αὐτῶν, δέον ὡς δημόσια νὰ θεωρηθῶσι, διότι φυσικὴ συνέπεια εἶνε ὅτι ὁ δημόσιος ποταμός, εἰς ὅλα τὰ ὕδατα, τὰ ὁποῖα ὑπάγονται εἰς τὴν περιοχὴν αὐτοῦ ἐπιβάλλει τὸν ἴδιον ἑαυτοῦ νομικὸν χαρακτηρισμόν. (Ossig § 1. σελ. 14.

§ 36. Ὅτι δὲ ἡ δημοσιότης τῶν στασίμων ὑδάτων καθορίζεται ἁπλῶς ἐκ τοῦ μεγέθους των, δύναται νὰ ἐξαχθῇ καὶ ἐκ τῆς χαρακτηριζούσης τὴν ἀντίληψιν τῶν Ρωμαίων περὶ τῶν τοιούτων ὑδάτων περιγραφῆς τοῦ Ὀβιδίου (6. 343 ff.) καθ' ἣν ἡ Λητὼ φεύγουσα τὴν ὀργὴν τοῦ Διὸς ἔφθασε μετὰ τῶν τέκνων της Ἀπόλλωνος καὶ Ἀρτέμιδος εἰς τέναγός τι τῆς Λυκίας μικρᾶς ἐκτάσεως, ἐξ οὗ κατάκοπος ἐκ τοῦ μακροῦ δρόμου, ἐπεχείρησε νὰ λάβῃ ὕδωρ ὅπως σβέσῃ τὴν δίψαν της, ἀλλ' οἱ πλησίον ἐργαζόμενοι χωρικοὶ δὲν ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὴν τοῦτο. Ἐνταῦθα ὁ Ὀβίδιος διευκρινίζει τὰς σχετικὰς νομικὰς σχέσεις διὰ τῶν ἑξῆς φράσεων τῆς Λητοῦς· «Διατί μὲ ἐμποδίζετε νὰ πίω; Κοινὴν ἔχουσι πάντες τὴν χρῆσιν τοῦ ὕδατος, ὅπως καὶ τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀέρος. καὶ δὲν ἀνήκει εἰς σᾶς τὸ δῶρον τοῦτο τῆς φύσεως. Μολαταῦτα σᾶς ἱκετεύω νὰ μοὶ ἐπιτρέψητε τὴν χρῆσιν, ἀφ οὗ μάλιστα δὲν πρόκειται νὰ λουσθῶ, ἀλλὰ νὰ σβέσω τὴν δίψαν μου». Οἱ χωρικοὶ ὅμως δὲν ἐπέτρεψαν εἰς αὐτὴν νὰ πίῃ, τὴν ὕβρισαν καὶ ἐθόλωσαν μάλιστα δι' ἀναταράξεως τὸ ὕδωρ, διὸ πρὸς τιμωρίαν μετεμορφώθησαν εἰς βατράχους κατὰ τὸν μῦθον.

Αἱ ἐκφράσεις αὗται τῆς Λητοῦς περὶ κοινῆς χρήσεως τῶν ὑδάτων δὲν ἔχουσι προφανῶς τὴν ἔννοιαν, ὅτι ἡ φύσις ἀπέκλεισε

τῆς ἰδιωτικῆς κτήσεως ὅλα τὰ ὕδατα, ἀλλ' ἀναφέρονται εἰς τὴν συγκεκριμένην περίστασιν ἑνὸς στασίμου ὕδατος μετρίου μεγέθους (mediocris aquae) ὅπερ μία ξένη δὲν ἠδύνατο νὰ ἐκτιμήσῃ ἀσφαλῶς, ἂν ἦτο δημόσιον ἢ ἰδιωτικόν, καὶ ἐκλαβοῦσα ἡ Λητὼ τοῦτο ὡς δημόσιον, ὡμίλησεν οὕτω πρὸς τοὺς χωρικούς, αἵτινες ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἰδιωτικῆς κτήσεως ἀπηγόρευον αὐτῇ τὴν πόσιν. Ἀνεγνώρισεν ὅμως αὕτη ὅτι ἠδύναντο νὰ ὑπάρχωσι καὶ ἰδιωτικὰ ἐπὶ τοῦ ὕδατος δικαιώματα, καὶ διὰ τοῦτο ἀπηύθυνε παράκλησιν πρὸς τοὺς χωρικούς, προσθεῖσα ὅτι δὲν θέλει νὰ λουσθῇ, ἀλλ' ἁπλῶς νὰ πίῃ, ὅπερ ἔχει σημασίαν, ὅτι ὁ κύριος τοῦ ὕδατος ἠδύνατο ν' ἀπαγορεύσῃ καὶ αὐτὴν τὴν πόσιν. Παραβιάσαντες ὅμως οἱ χωρικοὶ τὰ στοιχειώδη ἀνθρώπινα καθήκοντα πρὸς μίαν διψαλέαν ὁδοιπόρον ἐτιμωρήθησαν διὰ τῆς μεταμορφώσεως εἰς βατράχους, ὡς εἴρηται.

§ 37. Αἱ μεγάλαι λίμναι, αἵτινες ἐκ φύσεως εἶνε πλώϊμοι, οὐδέποτε ξηραινόμεναι καὶ αἵτινες περιέχουσιν ὕδατα διηνεκῆ, ἐὰν αὗται παρεδόθησαν ὑπὸ τῆς Πολιτείας εἰς κοινὴν χρῆσιν ἀρμοιοῦνται πρὸς τοὺς δημοσίους πλωΐμους ποταμοὺς καὶ τάσσονται ἀδιακρίτως εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν· ἀνήκουσιν εἰς τὸ Κράτος, ἀλλ' ἡ χρῆσις αὐτῶν εἶνε τοῖς πᾶσι κοινή, in usu publici, διότι καὶ αὗται εἰσὶ προωρισμέναι πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν δημοσίων δικαιωμάτων ἁλιείας, ἀντλήσεως καὶ ἀρδεύσεως, ἀνεξαρτήτως τοῦ δημοσίου δικαιώματος τῆς ναυσιπλοΐας. Ὁ περὶ διακρ. κτημ. ἡμέτερος νόμος δὲν ἀναφέρει τὰς λίμνας, ἀναφέρει ὅμως τοὺς αἰγιαλούς, ὡς ἐξῃρημένους τῆς ἰδιωτικῆς κτήσεως, ἀφ' οὗ δὲ αἱ μεγάλαι λίμναι ἔχουσιν αἰγιαλούς· ἕπεται ὅτι καὶ αὗται εἶνε ἐκτὸς συναλλαγῆς, ἀνεπίδεκτοι κατοχῆς, ἀναπαλλοτρίωτοι καὶ ἀπαράγραπτοι, ἐκτὸς ἐὰν ἀπώλεσαν τὴν ἀρχικὴν αὐτῶν ἰδιότητα, ὅτε γίνονται ἰδιωτικὴ ἰδιοκτησία τοῦ δημοσίου. (Οἰκον. αὐτ. § 116 σημ. 18 § 155 σημ. 24. Α. Π 23 τοῦ 1897)

Ἐξαιρετικῶς παρεχωρήθησαν δυνάμει τοῦ νόμου ΡΟΓ' τοῦ 1867, αἱ γαῖαι τῆς Κωπαΐδος λίμνης καὶ τοῦ αἰγιαλοῦ αὐτῆς, κατὰ κυριότητα καὶ κατοχὴν εἰς ἰδιωτικὴν ἑταιρείαν, ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι ἀπὸ τῆς παραχωρήσεως ἡ λίμνη αὕτη καὶ ὁ αἰγιαλὸς ἔπαυσαν νὰ εἶνε ἐκτὸς συναλλαγῆς (Ἐφ. Ἀθ. 1610 τοῦ 1892).

ΘΑΛΑΣΣΑΙ

§ 38. Ἐρρήθη ἀνωτέρω § 3 ὅτι ἡ θάλασσα εἶνε στοιχεῖον κατατασσόμενον ὑπὸ τοῦ Ρωμ. δικαίου μεταξὺ τῶν, κατὰ τὸ φυσικὸν δίκαιον, κοινῶν τοῖς πᾶσι πραγμάτων, ὡς ὁ ἀήρ, τὸ ῥέον ὕδωρ, τὸ φῶς. Ὅθεν ἡ θάλασσα εἶνε ἀνεπίδεκτος ἀποκλειστικῆς κυριότητος καὶ κατοχῆς, διότι ὑπὸ πάντων τῶν ἀνθρώπων δύναται ἐλευθέρως νὰ χρησιμοποιῆται, οὖσα ἐπομένως παγκοσμίου χρήσεως «mare commune omnium est» (νομ. 2 § 1 Π (1. 8) νομ. 3 § 1 Π. (43. 8, Ἐφ. Π 1133 τοῦ 1894) ἀφ' οὗ αὕτη ἀποτελεῖ ὁδὸν συγκοινωνίας, τοῖς πᾶσι κοινήν, μεταξὺ τῶν ὑπὸ τῶν ὠκεανῶν περιβρεχομένων μεγάλων ἠπείρων καὶ νήσων, τοῖς πᾶσι τὴν ἑαυτῆς χρησιμότητα παρέχουσα, ὡς στοιχεῖον ἀπαραίτητον εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐθνῶν καὶ τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ, παραμένουσα ἀνεξάρτητος καὶ μὴ διατελοῦσα εἰς οὐδενὸς Κράτους τὴν ἀποκλειστικὴν κυριότητα, δυνάμει τοῦ ἀλληλεθνοῦς δικαίου, καθ' ὃ εἰς οὐδὲν Κράτος ἐπιτρέπεται νὰ παρακωλύῃ τὴν τοιαύτην συγκοινωνίαν, ἐπὶ ζημίᾳ τῶν ἄλλων Κρατῶν, ἐλευθέρας οὔσης εἰς πάντας τῆς ἀλληλεθνοῦς διὰ θαλάσσης συγκοινωνίας, ἐκτὸς ἂν ειδικὴ συνθήκη ἄλλως ταῦτα ἐκανόνισεν. Ἀλλὰ τὴν σήμερον, ἐὰν δὲν ὑπάρχωσιν ἰδιαίτεραι συνθῆκαι, ἀνεγνωρίσθη ἡ κυριαρχία ἑκάστου Κράτους ἐπὶ τοῦ μέρους τῆς θαλάσσης, τῆς λεγομένης παρακτίου ἢ αἰγιαλίτιδος ζώνης, ἢ χωρικῆς, ἀναλόγως πρὸς τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα, τὰ ὁποῖα ἀσκεῖ ἐπὶ τοῦ γηΐνου αὐτοῦ ἐδάφους, μέχρι τοῦ ὁποίου φθάνει ἡ σφαῖρα τηλεβόλου, ἤτοι ἐπὶ ἐκτάσεως τριῶν μιλλίων ἀπὸ τῆς ἀκτῆς κατὰ τὴν ἀμπώτιδα, λαμβανομένου, ὡς σημείου τῆς παραλίας γραμμῆς, ἥτις βρέχεται ὑπὸ τοῦ κύματος καὶ ἔνθα δύναται νὰ στηθῇ καὶ διατηρηθῇ πυροβολεῖον· καὶ τοῦτο χάριν τῆς ἰδίας ἀσφαλείας καὶ ἀμύνης τῆς ἐπικρατείας πρὸς πρόληψιν αἰφνιδίας, ἀπὸ τῆς θαλάσσης προσβολῆς, θεωρουμένου τοῦ μέρους τούτου οἱονεὶ προεκτάσεως τῆς χώρας, καὶ διὰ τὴν ἀστυνομικὴν καὶ ὑγειονομικὴν ἐπαγρύπνησιν καὶ πρὸς ἐπιφύλαξιν τοῦ τῆς ἀκτοπλοΐας καὶ ἁλιείας δικαιώματος, ὡς ἀποκλειστικὸν προνόμιον τῶν ἰδίων ὑπηκόων.

(Κυριακοῦ Διεθνὲς Δίκαιον § 73, Ν. Σαριπόλου Ἐθνῶν νόμιμα 1 § 123 σελ. 173, Κάλβο διεθνὲς δίκαιον μεταφρ. Στ. Παπαφράγκου § 93 σελ. 122, Χρυσανθοπούλου ἀλληλεθνὲς δίκαιον § 182 σελ. 406.) Α. Π. 157 τοῦ 1902).

Ὅσον ἀφορᾷ τὰ προϊόντα τῆς θαλάσσης ἐπὶ τούτων οὐδεὶς ἔχει τὴν δεσποτείαν, τοιαῦτα δὲ εἶνε ἡ ἄμμος, φύκη καὶ ὅσα εἴωθεν εὑρίσκεσθαι ἐν τῇ θαλάσσῃ, οἷον λίθοι, ψηφίδες, κοράλλια κλπ. (νομ. 1 § 1 Π (41. 2), νομ. 3 Π (1. 8), νομ. 1 νομ. 3 Π (41. 1) § 12 Εἰσ. (2. 1), ταῦτα δὲ ἐξωθούμενα ὑπὸ τῶν κυμάτων εἰς τὸν αἰγιαλόν, ὄντα δημόσιον, ἀλλὰ χρήσεως κοινῆς πᾶσι (ἄρθρ. 15 νομ. διακρ. κτημ.) ἐξακολουθοῦσι νὰ ὦσι κινητὰ ἀδέσποτα, καὶ ὡς τοιαῦτα καθίστανται κτῆμα τοῦ προλαβόντος (νομ. 3 § 1 νομ. 30 § 4 Π. (41. 1) «τὸ μηδενὸς ὂν τοῦ προλαμβάνοντος γίνεται» § 12 Εἰσ. (2. 1), αἱ διατάξεις δὲ αὗται οὐδόλως ἐτροποποιήθησαν ὑπὸ τοῦ περὶ διακρ. κτημ. νόμου. (Α. Π 187 τοῦ 1895, Ἐφ. Ἀθ. 498 τοῦ 1900).

Τὰ θαλάσσια παράκτια ὕδατα εἰσὶ κοινῆς χρήσεως, ἀλλὰ τὸν τρόπον καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς κοινῆς αὐτῶν χρήσεως ὁρίζει ἡ νομοθεσία τῆς οἰκείας πολιτείας, ἧς ἀποτελοῦσι μέρος. Παρ' ἡμῖν ἰσχύουσιν εἰδικαὶ διατάξεις περὶ ἁλιείας τῶν κατὰ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον καὶ τὰ παράλια τῶν Πατρῶν σαρδελλῶν καὶ περὶ ἰχθυοτροφείων, θυννείων, ἰχθυοτρόφων ποταμῶν καὶ λιμνῶν, ἰχθυοτρόφων ὑδάτων (Διαταγ. τῆς 24 Μαρτίου 1834, νομ. 23 Μαρτίου 1839, νομ. 9 Μαΐου 1853).

§ 39. **Αἰγιαλός, ἀκτὴ ἢ παραλία,** κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον καλεῖται ἡ παρὰ τὴν θάλασσαν ταινία γῆς, μέχρις οὗ τὸ χειμέριον ἐξεισει κῦμα: est litus maris quatenus hibernus fluctus maximus excurrit (§ 3 Εἰσ. (2. 1), νομ. 93 βασ. Β. 6'. νομ. 96, 112 Π. (50. 16). Κατὰ δὲ τὸν ἡμέτερον περὶ διακρ. κτημ. νόμον (ἄρθρ. 15): Αἰγιαλὸς εἶνε ἡ περιστοιχοῦσα τὴν θάλασσαν ἢ τοὺς ποταμοὺς γῆ, καθ' ὅσον μέρος βρέχεται ἀπὸ τὰς μεγίστας, πλὴν συνήθεις ἀναβάσεις τῶν ὑδάτων, ἀλλ ὄχι καὶ ἀπὸ τὰς ἐκτάκτους πλημμύρας. Τὸ δυνατὸν δὲ τῆς ἰδιότητος τοῦ αἰγιαλοῦ δὲν δύναται νὰ ἀποδειχθῇ δι' ἁπλῆς τοῦ δικαστοῦ αὐτοψίας, διότι ἡ στιγμιαία αὐτοῦ ἀντίληψις δὲν δύναται νὰ περιλάβῃ τὰς ἑκάστοτε διαφόρους τῶν ὑδάτων ἀναβάσεις, ἀλλὰ

δέον νὰ διατάσσηται τὸ ἐμμάρτυρον μέσον πρὸς ἀπόδειξιν τούτου. (Α. Π. 58 τοῦ 1883, 14 τοῦ 1890).

§ 40. Κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον ὁ αἰγιαλὸς εἰς οὐδενὸς τὴν κυριότητα διατελεῖ, ὡς καὶ ἡ θάλασσα, ἡ ἄμμος καὶ τὸ θαλάσσιον ἔδαφος. (Γαΐος § 1 § 5 Εἰσ. (2. 1). Κατὰ τὸν ἡμέτερον περὶ διακρ. κτημ. νόμ. (ἄρθρ. 15), οἱ αἰγιαλοὶ ἀνήκουσιν εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ δημοσίου, κατατασσόμενοι εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν κοινῆς χρήσεως δημοσίων πραγμάτων (re publicae) (§ 33), ἑπομένως εἶνε ἐκτὸς συναλλαγῆς καὶ ἀνεπίδεκτοι ἰδιωτικῆς κτήσεως καὶ νομῆς (νομ. 3 § 17 Π. (41, 2) § 1 Εἰσ. (2. 1), § 2 § 1 Εἰσ. (1. 8), βασ. 2 (50. 2) καὶ καθὸ ἀνεπιδέκτων νομῆς δὲν εἶνε δυνατὴ νομικῶς οὔτε νομή, οὔτε ἔρις περὶ ταύτης, (Α. Π. 197 τοῦ 1892), διότι ἡ ἀποκλειστικὴ νομὴ καὶ χρῆσις ὡρισμένου προσώπου εἶνε ἀσυμβίβαστος πρὸς τὴν ἰδιότητα τοῦ κοινοῦ τοῖς πᾶσι, ἐκτὸς ἂν εἴτε διὰ χειροποιήτου ἔργου, εἴτε ἐκ φύσεως ἔπαυσαν νὰ εἶνε αἰγιαλοὶ καὶ τότε γίνονται ἰδιοκτησία τοῦ δημοσίου, ἑπομένως ἐπιδεκτικοὶ ἰδιωτικῆς κτήσεως καὶ νομῆς (Οἰκον. αὐτ. σελ. 46, Α. Π. 235, 236 τοῦ 1866, 248 τοῦ 1891, 425 τοῦ 1893, Ἐφ. Ἀθ. 1766 τοῦ 1903).

§ 41. Τῶν αἰγιαλῶν δὲ ὄντων, κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον, ἐκ τῶν εἰς κοινὴν χρῆσιν προωρισμένων δημοσίων πραγμάτων, ἕκαστος ἐδικαιοῦτο νὰ χειρίζηται ἐπ' αὐτῶν δίκτυα πρὸς ἁλιείαν, νὰ τὰ ἕλκῃ ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ νὰ τὰ στεγνώνῃ ἐπὶ τοῦ αἰγιαλοῦ, νὰ προσορμίζῃ τὸ πλοῖόν του καὶ νὰ διαμένῃ ἐκεῖσε, νὰ κατασκευάζῃ καλύβας (σκηνὰς) (§ 1 § 5 Εἰσ. (2. 1) καὶ νὰ οἰκοδομῇ ἐπὶ πλέον.

Τὸ δικαίωμα τοῦ οἰκοδομεῖν ἐπὶ τῆς θαλασσίου ἀκτῆς, κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον, δὲν ἠδύνατο πᾶς τις νὰ ἐνασκήσῃ ἄνευ προηγουμένου πραιτωρικοῦ διατάγματος· ἡ δὲ μεσολάβησις αὕτη τοῦ Ρωμαίου δικαστοῦ σκοπὸν εἶχε νὰ ἐμποδίσῃ τὴν οἰκοδομήν, ἵνα μὴ ἐκ ταύτης παραβλάπτωνται τὰ ἐκεῖσε ὑπάρχοντα δημόσια οἰκοδομήματα ἢ μνημεῖα (§ 1 Εἰσ. (2. 1) in fine) καὶ παρακωλύηται τὸ δημόσιον δικαίωμα τῆς κοινῆς χρήσεως. Ὁ ἐγείρων κτίσματα ἐν τῇ θαλάσσῃ ἢ ἐν τῇ ἀκτῇ ἀπέκτα τὴν ἐπὶ τούτων κυριότητα, (νομ. 13 καὶ 40 βασ. (50. 1), § 1 καὶ 5 Εἰσ. (2, 1) Α. Π. 272 τοῦ 1854,) ἀλλὰ τοῦτο οὐχὶ διότι ἐν τῇ

οἰκοδομῇ ἐστηρίζετο ἡ κατοχή, ἀλλὰ διότι τὸ παράλιον καὶ τὰ ἐν τῇ θαλάσσῃ κτίσματα δὲν ἀνῆκον πλέον εἰς τὴν θάλασσαν, πρὸς τοῦτο δὲ ἀπῃτεῖτο τὸ κτῖσμα νὰ ἦτο ἱκανὸν ὅπως διαρκῶς ἐξωθῇ τὴν θάλασσαν, διότι ἄν τις ἤθελεν ἐγείρῃ ἁπλῶς καλύβην εἰς τὴν ἀκτὴν δὲν ἀπέκτα κυριότητα, ἔστω καὶ ἂν εἶχε διάνοιαν κυρίου, καὶ τοῦτο διότι ἁπλῶς ἔκαμνε χρῆσιν τῆς ἀκτῆς, ἥτις εἶνε τοῖς πᾶσι κοινή. (Νομ. 4 νομ. 5 § 1 (1. 8) πρβ. νομ. 45 πρ. II. (41. 3). Τὸ ἐπὶ τοῦ ὑπὸ τῆς οἰκοδομῆς καταλαμβανομένου χώρου δικαίωμα ἦτο προσωρινὸν καὶ διήρκει ἐφ᾽ ὅσον ὑφίστατο ἡ οἰκοδομή, διότι ἅμα τὸ κτῖσμα ἤθελε καταποντισθῇ ὑπὸ τῆς θαλάσσης ἢ καταπέσῃ, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ἀκτὴ ν᾽ ἀνακτήσῃ τὴν προτέραν αὐτῆς κατάστασιν, τότε ἀπόλλυτο ἀφ᾽ ἑαυτῆς ἡ κυριότης (νομ. 14 § 1 Π. (41. 1) νομ. 6 πρ. de div. rer. (1. 8). Ἐφ. Πατ. 199 τοῦ 1903). Ἐκ τούτων προφανῶς προκύπτει ὅτι κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον ἰδιοκτησία θαλάσσης καὶ τῆς ἀκτῆς της, ὡς τοιούτων, δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάρξῃ.

§ 42. Ἐπειδὴ σήμερον οἱ αἰγιαλοὶ εἰσὶν ἰδιοκτησία τοῦ Κράτους καὶ προωρισμένοι διὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν πάντων, δὲν ἰσχύει ἡ διάταξις τοῦ Ρωμ. δικαίου (νομ. 6 πρ. (1. 8) νομ. 14 πρ. Π. (41. 1) ἐν Βασ. 50. 1 Θεμ. 5, 13), καθ᾽ ἣν ὁ ἐν αἰγιαλῷ οἰκοδομήσας γίνεται κύριος καὶ τοῦ ἐδάφους, (Οἰκον. Γεν. Ἀρχ. σελ. 105, Καλλ. Ἐμπ. σελ. 29 Παπαρ. Ἐμπ. σελ. 42. Γεν. Ἀρχ. σελ. 320). Δύναται ὅμως νὰ παραχωρηθῇ εἴς τινα τὸ δικαίωμα τοῦ οἰκοδομεῖν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ἢ νὰ παραχωρηθῶσιν ἄλλα πραγματικὰ δικαιώματα, ἀλλὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται Νόμος, διότι ὁ Νόμος καὶ τὰ ἀναπαλλοτρίωτα ἀπαλλοτριωτὰ καθίστησιν (Α. Π. 273 τοῦ 1854, Ἐφ. Ἀθ. 1031 τοῦ 1892).

§ 43. **Λιμένες:** Οἱ λιμένες θεωροῦνται, ὡς δημόσια κτήματα, δὲν ὑπάγονται ὅμως εἰς τήν, κατὰ τὸ ἀστυκὸν δίκαιον, ἐννοουμένην κυριότητα, οὔτε τοῦ δημοσίου, ὡς νομικοῦ προσώπου, οὔτε τῶν ἰδιωτῶν, ἀλλ᾽ ἡ μὲν χρῆσις αὐτῶν εἶνε ἐλευθέρα τοῖς πᾶσιν ἐν τῇ πολιτείᾳ, ἡ δὲ ἐφορεία καὶ συντήρησις καὶ ἐν γένει ἡ προστατευτικὴ ἐπ᾽ αὐτῶν ἐξουσία καὶ κατοχὴ ἀνήκουσιν εἰς τὴν Κυβέρνησιν, καθ᾽ ὃ ἀντιπρόσωπον τῆς ἐθνικῆς ὁλομελείας· Τοῦτ᾽ αὐτὸ δὲ ἰσχύει καὶ ὡς πρὸς τὸν πυθμένα τῶν λιμένων (νομ. 4

§ 1 Π. (1. 8) (§ 2 Εἰσ. (2. 1). Ἄρθρ. 15 περὶ δικαιωμ. κτημ. νόμου, Α. Π. 493 τοῦ 1852, Ἐφ. Ἀθ. 2118 τοῦ 1898).

§ 44. **Διώρυγες:** Τὸ Ρωμ. δίκαιον κατατάσσει μεταξὺ τῶν δημοσίων πλωΐμων ποταμῶν τὰς διώρυγας, τὰς ἀνθρωπίνῃ χειρὶ κατασκευασθείσας καὶ προωρισθείσας πρὸς χρῆσιν πάντων, ἰδίως διὰ τὰς ἀνάγκας τῆς ναυσιπλοΐας καὶ περιλαμβάνουν αὗται τὰ ὕδατα δημοσίου ποταμοῦ, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς ἰδιωτικὰς διώρυγας, αἵτινες ἀφορῶσιν ἁπλῶς ὕδατα τῶν ἰδιωτῶν (privata) νομ. 1 § 8 Π. (43. 12), νομ. 1 § 5 καὶ 6 Π. (43. 14) καὶ ἐξομοιοῦνται πρὸς τοὺς δημοσίους ποταμούς.

Αἱ τεχνικαὶ ναυτικαὶ διώρυγες, αἱ ἑνοῦσαι ἑκατέρωθεν δύο θαλάσσας ἢ δύο ἑκατέρωθεν κόλπους, ἀνήκοντας εἰς τὸ αὐτὸ ἢ εἰς δύο διάφορα κράτη, ἀφομοιοῦνται πρὸς τὴν θάλασσαν καὶ εἶναι κοιναί τοῖς πᾶσι, προωρισμέναι καὶ αὗται εἰς τὴν δημοσίαν ναυσιπλοΐαν. Τὸ μέρος τῆς χώρας, τὸ ὁποῖον κατέχει ἡ διώρυξ, ἀποτελεῖ μέρος τοῦ Κράτους, ἐν τῷ ὁποίῳ περιλαμβάνεται, καὶ εἶνε ὑποτεταγμένον εἰς τὴν κυριαρχίαν αὐτοῦ. Τοιαῦται δὲ διώρυγες ὑπάρχουσι σήμερον ἡ τοῦ Σουέζ, Κιέλου, ἡ τῆς Κορίνθου, ἡ ἡμιτελὴς τοῦ Παναμᾶ καὶ ἄλλαι.

§ 45. Χάριν τῆς προστασίας τῶν πλωΐμων ὑδάτων καὶ ἰδίως τῶν πλωΐμων ποταμῶν, διὰ τοῦ ἄρθρ. 589 τοῦ ποιν. νόμου τιμωρεῖται διὰ προστίμου τὸ πολὺ 50 δραχμῶν, ἢ κρατήσεως τὸ πολὺ μιᾶς ἑβδομάδος, πᾶς ὅστις ἄνευ δικαιώματος ἀποκλείει ἢ ἐμποδίζει τὸν ἐλεύθερον καὶ ἀσφαλῆ πλοῦν ἐπὶ τῆς θαλάσσης, ἢ τῶν πλωΐμων ποταμῶν· ὅστις εἰς τὰς παρόδους τῶν τοιούτων ὑδάτων ρίπτει ἢ βυθίζει πράγματα, ἐκ τῶν ὁποίων δύναται νὰ βλαφθῶσι πλοῖα, ἢ δι' ὧν ἡ κοίτη ἀποβαίνει στενοτέρα, ἀβαθὴς ἢ ἄλλως ἐπικίνδυνος.

ΚΕΦ. Δ΄.

ΙΔΙΩΤΙΚΑ ΥΔΑΤΑ

Μὴ πλώϊμοι ποταμοί, ρύακες, πηγαί, λίμναι, τέλματα ἢ τενάγη.

§ 46. Ἐσφαλμένως ὑπέλαβόν τινες ὅτι δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἰδιοκτησία ἐπὶ ποταμοῦ, ρύακος κλπ. διότι τὸ ὕδωρ τούτων διὰ τῆς ἐξαφανίσεώς του διαφεύγει τὴν κτῆσιν.

Ἡ ἔννοια τῆς ἰδιοκτησίας δὲν προϋποθέτει ὅτι ὅλα τὰ συστατικὰ τοῦ πράγματος ἐξουσιάζονται διαρκῶς, ἀλλὰ μόνον ὅτι ἑκάστοτε καθίσταται δυνατὸν νὰ ἐξουσιασθῶσι. Τὸ ὕδωρ τοῦ ποταμοῦ ἢ ρύακος ἀνανεοῦται διαρκῶς, καὶ τὸ ὕδωρ τῆς λίμνης ὑπόκειται εἰς διαρκῆ μεταλλαγήν, ἀφ' οὗ προσδέχεται διαρκῶς νέον ὕδωρ καὶ ἀπόλλυσι τοιοῦτον δι' ἀπορροφήσεως ὑπὸ τοῦ ἐδάφους, ἐκροῆς καὶ ἐξατμίσεως, ἀλλ' εἰς πᾶσαν στιγμὴν εἶνε δυνατὸν νὰ ἀσκηθῇ τὸ δικαίωμα ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ, ρύακος ἢ λίμνης διὰ τῆς χρησιμοποιήσεως τοῦ ὑπάρχοντος ὕδατος. Καὶ τὸ δάσος ἀνανεοῦται, ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει ζήτημα περὶ τῆς κυριότητος τοῦ δάσους, καὶ τῶν προϊόντων του. Ὅπως τὰ δένδρα τοῦ δάσους δὲν περιέρχονται τὸ πρῶτον εἰς τὴν κυριότητα τοῦ ἰδιοκτήτου τοῦ δάσους, ἅμα πέσωσιν, οὕτω καὶ ὁ ἰδιοκτήτης ποταμοῦ, ρύακος, λίμνης κλπ. δὲν ἀποκτᾷ τὴν κυριότητα τοῦ ὕδατος μόνον ὅταν τὸ ἀφαιρῇ, ἀλλ' ἔχει τοιαύτην αὐτοδικαίως ἐπὶ τοῦ ἀνανεουμένου ὕδατος, ἀσκῶν τὰ δικαιώματά του διὰ τῆς ὠφελίμου χρήσεως αὐτοῦ κατὰ τὰς ἑκάστοτε παρουσιαζομένας ἀνάγκας του.

§ 47. Κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον ἐκτὸς τῶν πλωΐμων ὑδάτων, τῶν καθωρισμένων εἰς κοινὴν χρῆσιν πάντων καὶ ἰδίως ἐξυπηρετούντων τὴν ποταμοπλοΐαν, καὶ τῶν ἄλλων δημοσίων μὴ πλωΐμων ὑδάτων, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ὕδατα, ἤτοι ποταμοὶ μὴ πλώϊμοι, χείμαρροι, ρύακες, πηγαί, λίμναι, τέλματα ἢ τενάγη, ἰχθυοτροφεῖα κλπ. ἀπαρτίζοντα τὸ σύνολον τῶν μικρῶν

ροῶν ὑδάτων, ἅτινα κατερχόμενα διασχίζουσιν ἰδιωτικὸν ἔδαφος. Τὰ ὕδατα ταῦτα ἐν πλείστοις χωρίοις τοῦ Ρωμ. δικαίου χαρακτηρίζονται, ὡς ὕδατα τῶν ἰδιωτῶν καὶ ὑπήγοντο εἰς τοὺς διέποντας τὴν ἰδιωτικὴν κτῆσιν νομικοὺς κανόνας, ('Εφ. 'Αθ. 1236 τοῦ 1895) ὑποδιαιροῦνται δὲ ταῦτα εἰς δύο τάξεις.

Τὴν μίαν τάξιν ἀποτελοῦσι τὰ ὕδατα ἐκεῖνα, ἅτινα δὲν εἶνε κυρίως δημόσια ἐν τῇ εὐρείᾳ ἐννοίᾳ τῆς κοινῆς χρήσεως (in usu publico) ἀλλ' ἀπαρτίζουσι μέρος τῆς περιουσίας τῆς πολιτείας, ὡς νομικοῦ προσώπου, ὄντα παράρτημα τοῦ δημοσίου θησαυροῦ (fiscus) καὶ χρησιμεύοντα πρὸς θεραπείαν τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων ἀναγκῶν αὐτῆς (νομ. 2 § 2, § 4 Π. (43. 8) συνεπείᾳ δὲ τούτου θεωροῦνται ταῦτα μᾶλλον, ὡς μετέχοντα ἰδιωτικῆς φύσεως, ἐξομοιούμενα πρὸς τὰ ἀνήκοντα εἰς τοὺς ἰδιώτας. Εἰς ταῦτα ἀνήκουσι τὰ νομήματα τοῦ Κράτους, ἤτοι αἱ λίμναι, τὰ ἰχθυοτροφεῖα καὶ θυννεῖα, αἱ ἁλικαί, τὰ ἰαματικὰ ὕδατα, τὰ δασικὰ ὕδατα κλπ., τὰ ὁποῖα δὲν παρεδόθησαν εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν πάντων, καὶ ἀπαγορεύεται ὁ ἐν αὐτοῖς πλοῦς, ἡ ἁλιεία καὶ πᾶσα ἄλλη χρῆσις, καὶ ἅτινα τὸ Κράτος ἐκμισθοῖ πρὸς ἴδιον ὄφελος (νομ. 23 Μαρτίου 1839, Διατάγ. 11 'Απριλίου 1833, νομ. ΥΛΑ', Διατάγ. 8 'Ιουνίου 1871, Καλλ. 'Εμπ. σελ. 31). Τὰ ὕδατα ταῦτα δὲν εἶνε ἐξῃρημένα τῆς συναλλαγῆς, ἀπαλλοτριοῦνται, εἶνε ἐπιδεκτικὰ νομῆς καὶ δύνανται νὰ γίνωσιν ἰδιοκτησία ἰδιωτικὴ διὰ τῆς ἐκτάκτου παραγραφῆς καὶ ἐν γένει ὑπόκεινται εἰς τὰς γενικὰς ἀρχὰς τοῦ ἰδιωτικοῦ δικαίου, καθόσον δὲν ἐνομοθετήθη τι ἰδιαίτερον περὶ αὐτῶν. Καὶ τοῦτο διότι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ρωμ. δικαίου ἐκτὸς συναλλαγῆς καὶ ἀνεπίδεκτα ἰδιωτικῆς κτήσεως εἶνε μόνον τὰ προωρισμένα διὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν πάντων (νομ. 6 πρ. Π (18, 1), ἐν ᾧ τὰ τῆς ἄνω τάξεως νομήματα τοῦ Κράτους ἀνήκοντα εἰς τὴν ἰδιωτικήν, οὕτως εἰπεῖν, ἰδιοκτησίαν αὐτοῦ καὶ ἐν συναλλαγῇ διατελοῦντα διέπονται, ὡς εἴρηται, ὑπὸ τῶν ἀφορώντων τὰ ἰδιωτικὰ ὕδατα νομικῶν ἀρχῶν (νομ. 72 § 1 Π. (18.1).

§ 48. Τὴν ἑτέραν δὲ τάξιν ἀποτελοῦσιν οἱ μὴ πλώϊμοι ποταμοί, χείμαρροι, ρύακες, λίμναι, πηγαὶ κλπ.

Παρὰ τοῖς Ρωμαίοις τὰ ὕδατα ταῦτα, ὡς καὶ αἱ γαῖαι, αἱ παρ' αὐτῶν καλυπτόμεναι, μολονότι κατ' ἀρχὴν ἀνῆκον εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τοῦ Κράτους, διότι ὅμως δὲν προσέδιδον εἰς

αὐτὸ ὠφέλειάν τινα, ἐθεωρήθησαν ὡς σχολάζοντα πράγματα (res nullius), ἀδέσποτα, καὶ ὡς τοιαῦτα ἐγκατελείφθησαν εἰς τὴν διάκρισιν τοῦ πρώτου καταλαβόντος. Ἐν ἀρχῇ ἡ τοιαύτη κατοχὴ δὲν ἀπένειμε δικαίωμα ἰδιοκτησίας, ἀφ' οὗ ἡ ἰδιοκτησία αὐτῶν ἀνῆκεν εἰς τὸ Κράτος, οἱ δὲ καταλαβόντες ταῦτα μόνον δικαίωμα χρήσεως εἶχον, καταβάλλοντες δικαίωμά τι ἢ φόρον εἰς τὸ Κράτος, ὅπερ ἐδικαιοῦτο ν' ἀφαιρέσῃ παρ' αὐτῶν καὶ τὸ δικαίωμα τῆς χρήσεως (Gaïus instit. (11. 7). Βραδύτερον ὅμως διὰ τῆς παρόδου τοῦ χρόνου παραγραφῆς οἱ κάτοχοι ἠξίωσαν ἑαυτοὺς ἀληθεῖς ἰδιοκτήτας τῶν ὑδάτων τούτων, καὶ οὕτω βαθμηδὸν διὰ τῆς κατοχῆς καὶ χρήσεως καταληγούσης εἰς παραγραφήν, περιῆλθον ταῦτα εἰς τὴν ἰδιωτικὴν κτῆσιν, ἰδίως μάλιστα ὅσα διήρχοντο διὰ κτημάτων ἰδιωτῶν, καθιστάμενα ἰδιωτικαὶ ῥοαὶ (flumina privata).

§ 49. **Ποταμοὶ μὴ πλώϊμοι.** Ἐν ταῖς πηγαῖς τοῦ Ρωμ. δικαίου ὀλίγα σχετικῶς ἀναφέρονται περὶ τῶν ἰδιωτικῶν ὑδάτων καὶ ταῦτα κατὰ τὸ πλεῖστον ἀφορῶσι τὴν διὰ δουλειῶν χρῆσιν αὐτῶν. Ἐν τούτοις καθιεροῦται ἡ σπουδαιοτάτη ἀρχὴ ὅτι ἡ ἰδιωτικὴ κτῆσις ἐπὶ τῶν ὑδάτων περιλαμβάνει οὐχὶ μόνον τὴν ἀποκλειστικὴν χρῆσιν τοῦ ὑπὸ τῶν ὑδάτων καλυπτομένου ἐδάφους ἀλλὰ καὶ τὴν τοῦ ὕδατος. Τοῦτο ἰσχύει οὐχὶ μόνον εἰς τοὺς ἰδιωτικοὺς ποταμοὺς καὶ ῥύακας (flumina privati, rivi privati), ἀλλὰ καὶ διὰ τὰς ἰδιωτικὰς πηγὰς (fontes privati), ὡς ἐκ τῶν σχετικῶν δουλειῶν προκύπτει.

§ 50. Εἰς τὰς ἰδιωτικὰς ῥοὰς κατὰ στενὴν ἔννοιαν ἀνῆκον ὅλα τὰ ῥέοντα ἐκεῖνα ὕδατα, ἅτινα ἰδιῶται ἀπέκτησαν διά τινος τρόπου μεταβιβάσεως ἢ παραγραφῆς, ἐπίσης ἐκεῖνα ἅτινα ἀναβλύζουν ἐν τῷ κτήματι ἰδιώτου, ἢ ῥέουσιν ἐπὶ κτημάτων του. Εἰς τοὺς κοινοὺς ποταμοὺς ἀνῆκον ὅλα τὰ λοιπὰ ῥέοντα ὕδατα, ἅτινα εἴτε διὰ παραγραφῆς περιῆλθον εἰς τὴν κυριότητα ἰδιώτου, εἴτε ἐπὶ κοινοῦ ἐδάφους ἀναβλύζουν, εἴτε καὶ διέρχονται διὰ τῶν κτημάτων διαφόρων ἰδιωτῶν καὶ κατὰ τὰς λοιπὰς αὐτῶν ἰδιότητας δὲν δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶσιν ὡς δημόσιοι ποταμοί. Ὥστε ἰδιωτικοὺς ποταμοὺς δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν τοὺς στερουμένους τῶν ἰδιοτήτων καὶ προαπαιτουμένων δημοσίου ποταμοῦ. Λόγῳ τοῦ μήκους τῆς ῥοῆς οἱ ποταμοὶ οὗτοι δὲν εἶνε πρόσφοροι δι' ἑνὸς μόνον ἰδιώτου τὴν ἀποκλει-

στικὴν χρῆσιν, ἀλλὰ μᾶλλον εἶνε κοινὴ κτῆσις καὶ κάρπωσις τῶν πολλῶν ἰδιωτῶν, διὰ μέσου τῶν κτημάτων τῶν ὁποίων τὸ ποτάμιον ρεῦμα διέρχεται· ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι ἡ κυριότης τῶν ὑδάτων τῶν ἰδιωτικῶν ποταμῶν. χειμάρρων, ρυάκων, ρείθρων κλπ. ἀνήκει εἰς τοὺς παροχθίους, οἵτινες δύνανται νὰ διαθέτωσι ταῦτα, χωρὶς ὅμως νὰ στερῶσι τοῦ ὕδατος ἐκείνους, ὧν τὰ κτήματα κεῖνται χθαμαλώτερον. (Weiske αὐτ. σελ. 90). Ὅθεν καὶ ἐπὶ τῶν μὴ πλωΐμων ποταμῶν, ρυάκων κλπ. ὑπάρχει κοινὴ χρῆσις, ἀλλὰ τὸ δικαίωμα τῆς κοινῆς χρήσεως τῶν ὑδάτων τούτων δὲν εἶνε τοῖς πᾶσι κοινόν, ἀφ' οὗ ταῦτα δὲν ἀποτελοῦσιν ὁδὸν συγκοινωνίας, ἀλλ' εἶνε ἰδιοκτησία τῶν παροχθίων, εἰς οὓς κατὰ κανόνα ἀνήκουσιν εἰς ἑκάτερον μέχρι τοῦ μέσου τῆς γραμμῆς τοῦ ρείθρου καὶ τῆς κοίτης, ἀναλόγως τῆς πρὸς τὸ ρεῖθρον ἐκτάσεως τοῦ κτήματος ἑκάστου παροχθίου, καὶ μόνον οἱ παρόχθιοι δικαιοῦνται νὰ ποιῶνται χρῆσιν αὐτῶν διὰ τὰς ἀρδεύσεις τῶν κτημάτων των, δυνάμει τοῦ φυσικοῦ νόμου, ὡς δικαιώματος ἰδιωτικοῦ, καὶ οὐχὶ ὡς δημοσίου, τὸ δὲ Κράτος μόνον δικαίωμα ἐποπτείας ἀσκεῖ ἐπὶ τῶν ὑδάτων τούτων, οὐδὲν ἔχον δικαίωμα ἰδιωτικῆς φύσεως, καὶ μόνον πρὸς εὔρυθμον λειτουργείαν τῆς διανομῆς τῶν ὑδάτων ἐφαρμόζονται ἐπ' αὐτῶν αἱ περὶ ρεόντων ἐν γένει ὑδάτων ἀστυνομικαὶ διατάξεις. Ὥστε δὲν ὑπάρχει, ἐνταῦθα, ὡς ἐπὶ τῶν δημοσίων πλωΐμων ποταμῶν δικαίωμα κοινῆς χρήσεως πάντων, ἀλλὰ μόνον οἱ παρόχθιοι δικαιοῦνται νὰ ποιῶνται χρῆσιν τοῦ ὕδατος τῶν ἰδιωτικῶν ροῶν, οὐχὶ ἁπλῶς ὡς πολῖται, ἀσκοῦντες δικαίωμα δημόσιον προσωπικὸν καὶ ἐφήμερον, ἀλλ' ὡς δικαιοῦχοι ἰδιῶται, ἴδιον ἔχοντες δικαίωμα, δυνάμει τοῦ κοινοῦ νόμου τοῦ φυσικοῦ δικαίου (νομ. 17 Π. (8. 3), καθὼς κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ἀπολαμβάνουν καὶ τοῦ δικαιώματος τῶν ἐκ τῆς προσχώσεως ὠφελημάτων. Διὰ τοῦτο δὲν δικαιοῦται ὁ τυχὼν δυνάμει τοῦ δικαιώματος κοινῆς χρήσεως ν' ἁλιεύῃ, ἀντλῇ ὕδωρ ἢ ποτίζῃ τὰ θρέμματά του εἰς ἰδιωτικὰς ροάς, ὡς ἐπίσης δὲν δικαιοῦται ν' ἁλιεύῃ εἰς τὰ ἰχθυοτροφεῖα τ' ἀποτελοῦντα τὴν περιουσίαν τοῦ Κράτους, ἅτινα τοῦτο ἐκμισθοῖ πρὸς ἴδιον ὄφελος (νομ. 1 § 7 Π. (43. 14), ἢ ν' ἀποξηραίνῃ ἅλας εἰς τὰς δημοσίας ἁλυκάς, καὶ ἐν γένει νὰ ἐπιχειρῇ κάρπωσιν ἐπὶ νομημάτων ἀνηκόντων ἀποκλειστικῶς εἰς τοὺς ἰδιώτας ἢ τὸ Κράτος.

Δικαιοῦνται ἐπίσης οἱ παρόχθιοι μὴ πλωΐμων ποταμῶν νὰ ἐνεργῶσι καὶ πᾶσαν οἰκοδομὴν ἐπὶ τῶν ὀχθῶν των, ἀλλὰ τοῦτο μόνον καθ' ὅσον δὲν παραβλάπτωσι τὰ φυσ κὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων παροχθίων (νομ. 1 πρ. § 4, 10, 18 Π. (43. 12), οὐδεὶς ὅμως τῶν παροχθίων δικαιοῦται νὰ μεταστρέψῃ τὸν ροῦν τοιούτου ποταμοῦ κατὰ τρόπον βλαπτικὸν τοῖς ἄλλοις (νομ. 17 Π. (8. 3) ἢ νὰ κατασκευάσῃ διάφραγμα ἢ πᾶν ἄλλο ἔργον ἐπὶ ἰδίου αὐτοῦ ἐδάφους πρὸς μεταβολὴν τοῦ ρεύματος, ἐξ ὧν δύναται νὰ προσγίνῃ βλάβη εἰς τὰ ὑπερκείμενα ἢ χθαμαλώτερα κτήματα (νομ. 1 § 13 Π. (39. 3), ἢ νὰ κατασκευάσῃ ἢ ρίψῃ τι ἐν τῷ ποταμῷ ἢ ταῖς ὄχθαις καθιστῶν τὴν ροὴν διάφορον τῆς τοῦ προηγουμένου θέρους, (νομ. 1 πρ. Π. (43.13), ἢ ν' ἀποξηράνῃ τὰ ὕδατα τοιούτου ποταμοῦ διὰ παρεκκλίσεων καταχρηστικῶν ἢ νὰ μεταβάλῃ τὴν κοίτην κατὰ τρόπον ἐπιζήμιον τοῖς ἄλλοις παροχθίοις (νομ. 1 § 1 Π. αὐτόθ. Ἐφ. Π. 101 τοῦ 1898).

§ 51. Οἱ ἔχοντες κτήματα ἐφ' ἑκατέρας τῶν ὀχθῶν ἰδιωτικῶν ποταμῶν, χειμάρρων, ρυάκων κλπ. κύριοι ὄντες, ὡς εἴρηται, τῶν ροῶν αὐτῶν, δικαιοῦνται νὰ διανέμωσι τὸ ὕδωρ αὐτῶν πρὸς ἄρδευσιν τῶν κτημάτων των κατ' ἀναλογίαν τῆς ἐκτάσεως τῶν κτήσεών των, ἐκτὸς ἐάν τις τούτων προβάλῃ δικαιώματα χρήσεως ποσότητος μεγαλητέρας, ἐπὶ νομίμων τίτλων στηριζόμενα, ὅτε δύναται νὰ λάβῃ μεγαλητέραν ποσότητα, ἐφ' ὅσον δὲν ἐπέρχεται ἐντεῦθεν βλάβη εἰς τοὺς ἄλλους (νομ. 17 Π. 8. 3), καὶ ἐν γένει ἐν τῷ Ρωμ. δικαίῳ καθιεροῦται ἡ ἀρχὴ ὅτι πολλοὶ παρόχθιοι δύνανται ταὐτοχρόνως νὰ ποιῶνται χρῆσιν τοῦ ὕδατος τοιούτων ποταμῶν, ἀλλὰ κατὰ τρόπον μὴ ἐπιφέροντα βλάβην εἰς τοὺς γείτονάς των, οὔτε εἰς τοὺς παροχθίους ἰδιοκτήτας τῆς ἀντιθέτου ὄχθης, ἐὰν πρόκηται περὶ στενοῦ ποταμοῦ. (νομ. 3 § 1 Π. (43. 20). Ἀλλὰ περὶ τῶν νομικῶν σχέσεων μεταξὺ παροχθίων, τῆς δικαστικῆς μεσολαβήσεως καὶ ἐπεμβάσεως τῶν ἀρχῶν πραγματευόμεθα παρακατιὸν εἰδικώτερον. (§ 57-63).

§ 52. **Ρύακες.** Ὡς εἴρηται (§ 6) ὁ ρύαξ ἀποτελεῖ ροὴν ὕδατος πολὺ μικροτέραν τῆς τοῦ ποταμοῦ, ἡ ἐπίδρασις δὲ τοῦ κυρίου τοῦ κτήματος, διὰ τοῦ ὁποίου ρέει ὁ ρύαξ εἶνε ἐπ' αὐτοῦ ἰσχυροτέρα, προστατευομένη κατὰ πάσης διαταράξεως, ὡς ἐκ τῆς ἐλλείψεως δὲ συνήθως ἐπὶ τῶν ρυάκων ὄχθης ἐλευθέρας

διὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν, ἀποκλείονται τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ρυάκων τελείως οἱ τρίτοι. Ἕνεκα τῶν ἰδιοτήτων τούτων ὁ ρύαξ κατετάχθη ἔκτοτε εἰς τὰς ἰδιωτικὰς κτήσεις, ἐπειδὴ ὅμως οὗτος ἀποτελεῖ ὄγκον ὕδατος διατρέχοντα πολλὰ κτήματα, διὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ γαιοκτήμονες μετέχουσι τῶν ἐξ αὐτοῦ ὠφελημάτων. Ἐκ τούτων ἕπονται τὰ ἑξῆς, α΄) ὁ κύριος τοῦ ἐδάφους δὲν πρέπει νὰ χρησιμοποιῇ τὸν ρύακα, ὥστε οὗτος νὰ παύσῃ ὢν ρύαξ, ἑπομένως δικαιοῦται μὲν νὰ διοχετεύῃ αὐτὸν εἰς τὸ κτῆμά του πρὸς ἄρδευσιν, ὀφείλει ὅμως νὰ ἐπαναφέρῃ τὸ ὕδωρ εἰς τὸ φυσικὸν δρόμον του (νομ. 1 § 13 Π. (39. 3), —β΄) δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν κύριον τοῦ ἐδάφους νὰ ρίπτῃ εἰς τὸ ρέον ὕδωρ ὕλας δυναμένας νὰ καταστήσωσι τοῦτο ἄχρηστον εἰς τοὺς χθαμαλωτέρους γαιοκτήμονας. (νομ. 3 Π. (39. 3), νομ. 11 πρ. (43. 24) νομ. 8 § 5 Π. (8. 5) Ἀρμεν. Β΄, δ΄. 71, 109 Καλλ. ἐμπ. σελ. 299).

§ 53. **Πηγαὶ** (fontes). Διὰ τῆς λέξεως «πηγὴ» ἐννοοῦνται τὰ ὑπὸ τὴν γῆν κεκρυμμένα ὕδατα, ἐξ ὧν προέρχονται καὶ τὰ ἐν τῇ ἐπιφανείᾳ τῆς γῆς εὑρισκόμενα, ὡς ἐπίσης καὶ ὁ τόπος, ὅπου τὰ ὑπόγεια ταῦτα ὕδατα προκύπτουσιν εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας, ὡς καὶ τὸ ὕδωρ ἐκεῖνο τὸ ἀναβλύζον, διαρκούσης τῆς ἐμφανίσεώς του. Κατὰ τὸν συνήθη δὲ τρόπον ἐκφράσεως ἐν τῇ λέξει «πηγὴ» περιλαμβάνονται καὶ οἱ σταλαγμοὶ ἢ κρουνοί, οἱ σχηματίζοντες εἶδος ρύακος.

Αἱ πηγαὶ δὲν εἶνε ταυτόσημοι πρὸς τὰ ὑπόγεια ὕδατα, ἀφ' οὗ νομικῶς λαμβάνονται αὗται ὑπ' ὄψιν μόνον, ὡς πρὸς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν ὑδάτων των δι' ἀγωγῶν καὶ ἀντλήσεως (νομ. 1 § 7 Π. (43. 20), νομ. 1. Π. (43, 22), διότι οὐχὶ τὸ ὑπόγειον ὕδωρ καθίσταται ἀντικείμενον χρήσεως, ἀλλ' ἐφ' ὅσον τοῦτο ἀνέρχεται εἰς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, εἴτε δι' ὀρύξεως φρέατος, εἴτε μόνον του ἀνοῖγον ἔξοδον πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καὶ τότε ἡ χρῆσις γίνεται οὐχὶ εἰς τὸ ὑπόγειον ὕδωρ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ ἀνερχομένου εἰς τὴν ἐπιφάνειαν.

Αἱ μικραὶ αὗται ροαὶ ὑδάτων ἔχουσι σπουδαίαν ἀξίαν δι' ἐκείνους, οἵτινες δύνανται, ὡς ἰδιοκτῆται νὰ ποιῶνται αὐτῶν χρῆσιν, ταύτας δὲ ἀπέκτησαν ἰδίως ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐστεροῦντο τοῦ πλεονεκτήματος τῆς διόδου ρέοντος ὕδατος διὰ τῶν κτημάτων των.

§ 54. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ζήτημα κατὰ πόσον λόγῳ τῆς ἐκροῆς τοῦ πηγαίου ὕδατος ἐπὶ τῶν γειτονικῶν κτημάτων οἱ κύριοι τούτων δύνανται ν' ἀποκτήσωσιν ἐπ' αὐτοῦ δικαιώματα δέον νὰ διακρίνωμεν μεταξὺ ἰσχυρᾶς ἢ ἀσθενοῦς ὁρμῆς τοῦ πηγαίου ὕδατος. Ἐὰν ἡ ῥοὴ τούτου εἶνε τόσον ἰσχυρά, ὥστε ἀμέσως ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς πηγῆς νὰ σχηματίζῃ πραγματικὸν ῥύακα διὰ σειρᾶς κτημάτων διαρρέοντα, τότε ἐφαρμόζονται αἱ περὶ ῥυάκων ἰσχύουσαι νομικαὶ διατάξεις, καὶ ἀποκτῶνται δικαιώματα διὰ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου. Ἐὰν τοῦτο δὲν συμβαίνει καὶ πρόκειται ἁπλῶς περὶ ὀλίγου ὕδατος, τοσοῦτον ἀσθενῆ ὁρμὴν ἔχοντος, ὥστε μόλις μέχρις ἑνὸς ἢ ὀλίγων πλησιοχώρων κτημάτων ἐξικνεῖται, τότε ἡ τοιαύτη ἀσθενὴς ῥοὴ δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ αὐτοτελὴς ῥύαξ καὶ δὲν δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν ἀποκτηθέντα, διὰ τῆς ἁπλῆς ἑκάστοτε ἐκροῆς καὶ χρήσεως τοῦ ὕδατος τούτου, δικαιώματα τῶν κυρίων τῶν γειτονικῶν κτημάτων, ἐκτὸς ἂν ἀπεκτήθη δουλεία, διότι μόνη ἡ ῥοὴ τοῦ ὕδατος εἶνε συνέπεια ἐννόμου ὑποχρεώσεως τοῦ κατωτέρου κτήματος τοῦ δέχεσθαι τὰ φυσικῶς ῥέοντα εἰς αὐτὸ ἄνωθεν ὕδατα (νομ. 1 § 15, 22, 23 Π. (39. 3) ΝΗ'. ιγ'. 7 Ἀρμεν. Β'. δ'. 96. 110, Καλλ. αὐτ. σελ. 299, Weiske αὐτ. σ. 192).

§ 55. Ὡς εἴρηται, τὸ ῥέον ὕδωρ, ὡς πάγκοινον πρᾶγμα, λόγῳ τῆς κατὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους ἀεικινησίας αὐτοῦ, εἰς οὐδενὸς τὴν δεσποτείαν δύναται νὰ ὑπαχθῇ καὶ ἀνεπίδεκτον ἐστὶ κυριότητος (§ 3).

Κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον δικαίωμα κυριότητος ἐπὶ τοῦ ῥέοντος ὕδατος ἔχει μόνον ὁ κύριος τοῦ κτήματος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ἡ πηγὴ τοῦ ὕδατος τούτου ἀναβλύζει καὶ τοῦτο σύμφωνα πρὸς τὴν ἀρχήν, ὅτι ὁ κύριος ἑνὸς κτήματος εἶνε καὶ κύριος πάντων τῶν ἐν αὐτῷ περικλειομένων καὶ ἀποτελούντων ἀναπόσπαστον τοῦ κτήματος μέρος ἀντικειμένων, ὥστε καὶ τὸ ἔν τινι κτήματι ἀναβλύζον ὕδωρ, ὡς μέρος τοῦ κτήματος (portio fundi) ἀνήκει εἰς τὸν κύριον τοῦ κτήματος (νομ. 11 πρ. Π. (43. 24) Α. Π. 207 τοῦ 1897). Ἐπίσης καὶ ἐπὶ μὴ δημοσίων ποταμῶν, ῥυάκων, χειμάρρων ἰσχύει ὁ αὐτὸς γενικὸς κανών, ὅτι ὁ κύριος τοῦ κτήματος εἶνε καὶ κύριος τοῦ δι' αὐτοῦ ῥέοντος ὕδατος (νομ. 1 § 4 Π. (43. 12), νομ. 30 Π. (8. 3), Καλλ. αὐτ. σελ. 298). Ἐλεύθερος δὲ εἶνε ὁ κύριος τοῦ κτήματος, ἐν ᾧ τοῦτο ἀναβλύζει,

ἢ ἐπὶ τοῦ ὁποίου διαρρέει, νὰ μεταχειρισθῇ ἐλευθέρως τὸ πηγαῖον ἢ τὸ ἐπ' αὐτοῦ διαρρέον ὕδωρ ὁλόκληρον διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ κτήματός του μηδὲν καταλείπων τῷ ἰδιοκτήτῃ τοῦ γειτονικοῦ κτήματος. (νομ. 1 § 11 Π. (39. 3) Βασ. (ΝΗ', 13) δ'). Ἐπίσης, ὁ εἰς οὗ τὸ κτῆμα ἡ πηγὴ ἀναβλύζει, ἐλεύθερος εἶνε νὰ περικλείῃ αὐτὴν ἐμποδίζων πᾶσαν ἐκροήν, καθὼς καὶ νὰ παραχωρῇ εἰς ἄλλους τὸ δικαίωμα τῆς μερικῆς ἢ καθολικῆς χρήσεως τοῦ ὕδατος, ἢ ν' ἀφίνῃ τοῦτο ἐκχυνόμενον ἀσκόπως, ἀδιαφόρως ἐὰν ἐντεῦθεν ζημιοῦται ὁ γείτων ἢ ἄλλος, διότι τὸ δικαίωμα τοῦ κυρίου εἶνε ἀποκλειστικὸν καὶ ἀπεριόριστον, ἐκτὸς ἂν κωλύηται ἐκ δικαιώματος δουλείας, ὅπερ ἀπέκτησεν ὁ κύριος τοῦ γειτονικοῦ κτήματος, (νομ. 2 Π. (39. 3), νομ. 6. 10 κωδ. (3. 34), ὡς ἐπίσης δικαιοῦται δι' ἐκσκαφῆς ἐν τῷ ἰδίῳ κτήματι ν' ἀποκόπτῃ καὶ τὰς φλέβας τοῦ ἐν τῷ γειτονικῷ κτήματι ἀναβλύζοντος ὕδατος. (νομ. 24 § 12 Π. (39. 2) νομ. 1 § 12, νομ. 9 νομ. 21 Π. (39. 3).

Ταῦτα σύμφωνα καὶ πρὸς τὰς γενικὰς περὶ κυριότητος διατάξεις τοῦ Ρωμ. δικαίου, καθ' ἃς ὁ κύριος παντὸς πράγματος δικαιοῦται νὰ ἐπιχειρῇ ἐν τῷ ἰδίῳ κτήματι ἔργα καὶ πᾶσαν καινοτομίαν, καὶ ἐν περιπτώσει, καθ' ἣν ἡ ἄσκησις τοιαύτης πράξεως κατεργεῖ πραγματικὴν κατάστασιν, ἐξ ἧς ὠφελοῦνται τρίτοι, κατὰ τὸν κανόνα ὅτι «ὁ ἰδίῳ χρώμενος δικαίῳ οὐδένα βλάπτει». Διαφέρει ὅμως τὸ ζήτημα ὅταν ὁ οὕτω καινοτομῶν κύριος δὲν ἐνεργεῖ πρὸς ἴδιον ὄφελος, ἀλλ' ἐκ κακοβούλου προθέσεως νὰ ἐπιφέρῃ βλάβην τῷ γείτονι λ. χ. ὅταν ὀρύττῃ φρέαρ ἢ λάκκον εἰς μεῖζον βάθος ἐν τῷ ἰδίῳ κτήματι οὐχὶ πρὸς ἀνεύρεσιν ὕδατος καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν χρήσεως αὐτοῦ, ἀλλ' ὅπως ἀποκόπτων τὰς φλέβας τοῦ ὕδατος τοῦ γείτονος βλάψῃ τοῦτον, ὅτε εὐθύνεται εἰς ἀποζημίωσιν (νομ. 1 § 12, νομ. 2 § 9 Π. (39.3) ΝΗ', ιγ'. 4 Νεαρὰ 63), Weiske αὐτ. σελ. 192, Καλλ. αὐτ. σελ. 251, Ἐφ. Ἀθ. 136 τοῦ 1900).

§ 56. Καὶ τὸ διὰ τεχνητῶν ἔργων ἢ δι' ἀνθρωπίνης δραστηριότητος ἀναβλῦσαν ὕδωρ ὑπάγεται εἰς τὴν ἰδιωτικὴν κτῆσιν καὶ δύναται ὁ κύριος νὰ παραχωρήσῃ τοῦτο καὶ εἰς ἄλλους. Ὅταν διοχετεύῃ τις δυνάμει παραχωρηθέντος αὐτῷ δικαιώματος ὕδωρ ἐκ ξένης ροῆς, τότε μόνον περιέρχεται εἰς τὴν κυριότητα αὐτοῦ τὸ ὕδωρ, ἅμα φθάσῃ εἰς τὸ ἀνῆκον αὐτῷ ἔδαφος, προϋπο-

τιθεμένου ὅμως ὅτι δὲν ὑπάρχουσι τεχνητὰ ἔργα ἀποχωρίζοντα τὸ ὕδωρ ἐκ τοῦ ἐδάφους. Ὅταν δὲ ὁ δικαιοῦχος διοχετεύῃ τὸ ὕδωρ διὰ σωλῆνος ἢ στεγανῶν ὀχετῶν, τότε ἅμα τῇ εἰσόδῳ του ἐν αὐτοῖς περιέρχεται τὸ ὕδωρ εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δικαιούχου. (νομ. 27 § 32 II. (9. 2), νομ. 47 νομ. 48, νομ. 49, νομ. 78 πρ. II. (18. 1).

§ 57. **Κοινωνία ἐπὶ τοῦ ὕδατος.** Ὡς ἐρρέθη, ἰδιωτικοὶ ποταμοί, ρύακες, χείμαρροι, ρεῖθρα καὶ ροαὶ ὕδατος ἀνήκουν εἰς ἐκείνους, διὰ τῶν κτημάτων τῶν ὁποίων διέρχονται καὶ ἕκαστος τῶν παροχθίων τούτων δύναται ν' ἀπολαμβάνῃ τοῦ δώρου τῆς φύσεως, χωρὶς ν' ἀποκλείῃ καὶ τοὺς ἄλλους τῆς χρήσεως. Λόγῳ τοῦ μήκους τῆς ροῆς, ἐν τῷ δρόμῳ της πολλὰ κτήματα διασχιζούσης, τὰ ὕδατα ταῦτα δὲν ἀνήκουν συνήθως εἰς ἓν μόνον πρόσωπον, ἀλλ' ὑπόκεινται εἰς τὴν νομικὴν ἐξουσίαν πολλῶν γαιοκτημόνων, ὥστε ἐνδιαφέρει πολὺ ἡ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος κατὰ ποῖον τρόπον διεμορφώθησαν κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον αἱ νομικαὶ σχέσεις μεταξὺ τῶν πολλῶν τούτων κυρίων.

§ 58. Εἰδικώτερον ἀναπτύσοντες ταῦτα παρατηροῦμεν ὅτι καθόσον ἀνεγνωρίσθη πλήρης κυριότης ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν ὑδάτων, ἐγένετο δεκτή, ὁτὲ μὲν κυριότης τῶν παροχθίων ἐφ' ὡρισμένου μέρους τοῦ ὕδατος, ὁτὲ δὲ κυριότης ἑκάστου παροχθίου μέχρι τῆς μέσης γραμμῆς τοῦ ρείθρου, οὕτως ὥστε ὁ κύριος τοῦ ὑπερκειμένου κτήματος εἶχε μὲν τὴν χρῆσιν τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ περιωρισμένην ἐκ τοῦ δικαιώματος χρήσεως καὶ τῶν κυρίων τῶν χθαμαλωτέρων κτημάτων.

Τὰ ὕδατα, καθ' ὃ φύσει ἀδιαίρετα πράγματα, ὡς σύνολον ὑπόκεινται εἰς τὴν ἰδιωτικὴν κτῆσιν λόγῳ τῆς ἀενάου κινήσεως αὐτῶν καὶ τῆς φυσικῶς ἐπερχομένης μειώσεως τοῦ ὕδατος, ἅμα ἐκ μέρους τινὸς τῆς ροῆς ἀφαιρεθῇ σημαντικὴ ποσότης αὐτοῦ, ἥτις ἀφαίρεσις ἐπηρεάζει ὁλόκληρον τὸν ποταμόν, ρύακα, ρεῖθρον κλπ. Συνεπείᾳ τούτου ἐπὶ πολλῶν ἀντιποιουμένων δικαιώματα ἐπὶ τοῦ ὕδατος, δὲν ἀναγνωρίζονται πολλὰ αὐτοτελῆ δικαιώματα κυριότητος ἐπὶ ὡρισμένων μερῶν τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ μία, κατὰ ποσοστὰ διῃρημένη κυριότης ὅλων ἐπὶ τοῦ συνόλου τοῦ ὕδατος. Ἡ συγκυριότης δὲ αὕτη, οὐχὶ μόνον μονομερῶς ἐπὶ τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ καταλαμβανομένου ἐδάφους ἐξετείνετο, ἤτοι μέχρι τῆς μέσης γραμμῆς

τοῦ ρείθρου καὶ τῆς κοίτης, ἀναλόγως τοῦ ἐπὶ τῆς ροῆς μήκους τοῦ κτήματος ἑκάστου παροχθίου. Τοιαύτη δὲ ὑπῆρχεν ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν ποταμῶν, ρυάκων κλπ. οὐχὶ ὅμως καὶ ἐπὶ τῶν ἀσταθοῦς ὑπάρξεως φυσικῶν ὑδάτων λ. χ. τῶν χειμάρρων, διότι τὰ ὕδατα ταῦτα ἀναφαινόμενα συνήθως κατόπιν πολυομβρίας καὶ βλαπτικὰ ὄντα, δὲν θεωροῦνται φυσικὸν δῶρον, ἀλλὰ μᾶλλον συμφορά, ὥστε δὲν ὑπάρχει συμφέρον πρὸς ἀντιποίησιν δικαιωμάτων ἐπ' αὐτῶν, ἠδύνατο ὅμως ἐν δεδομέναις περιστάσεσι νὰ ἱδρυθῇ καὶ ἐπὶ τοιούτων ὑδάτων συγκυριότης.

§ 59. Διὰ τὴν συγκυριότητα τῶν ὑδάτων γίνεται λόγος τις ἐν ταῖς πηγαῖς, ὡς ἐν νομ. 4 § 1 Π. (10. 3) περὶ φρέατος ἐφ' οὗ ὑφίσταται ἀδιαίρετος συνιδιοκτησία, καὶ ἐν νομ. 10 πρ. Π. (39. 3) ἀποφαίνεται ὁ Οὐλπιανὸς ὅτι πρὸς σύστασιν δουλείας διοχετεύσεως ὕδατος ἀπαιτεῖται ἡ συναίνεσις ὅλων τῶν κυρίων τοῦ τόπου, ἐξ οὗ θὰ ἀρχίσῃ ἡ διοχέτευσις (§ 89), ἐν ἄρθρ. δὲ 9 τοῦ συγγράμματός του περὶ ὑδραγωγείων τῆς Ρώμης ὁ Φροντῖνος ἀναφέρει, ὅτι ὁ ρύαξ Κάβρα παρεχωρήθη εἰς τοὺς παρακειμένους γαιοκτήμονας πρὸς ἐναλλασσομένην χρῆσιν καθ' ὡρισμένας ἡμέρας καὶ καθ' ὡρισμένα ποσοστὰ ὕδατος, τοῦτο δὲ ἔννοιαν ἔχει ὅτι ἡ χρῆσις ἦτο κοινὴ μεταξὺ πάντων.

§ 60. Ὡς πρὸς τὸν τρόπον, καθ' ὃν αἱ μερίδες ἰδιοκτησίας ἐπὶ κοινῆς ροῆς ὕδατος καθωρίζοντο, σιγῶσιν αἱ πηγαὶ καὶ ἑπομένως ταῦτα κατ' ἀναλογίαν ἐξ ἄλλων διατάξεων δύνανται νὰ ὁρισθῶσιν. Οὕτω τὸ μέγεθος τῶν μερίδων τούτων ἐξήρτᾶτο ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν δικαιωμάτων ἑκάστου ἐπὶ τῆς ὄχθης, ὥστε φυσικῶς ὁ κύριος κτημάτων κειμένων ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν ὄχθων εἶχε διπλῆν μερίδα ἐπὶ τῆς ροῆς τοῦ ὕδατος. Ἅμα οἱ ἐνδιαφερόμενοι δὲν συνεφώνουν περὶ τῆς ἐκτάσεως ἑκάστης μερίδος, ἠδύνατο ν' ἀποφασίσῃ περὶ τούτων ὁ δικαστής.

Κατὰ τὰ λοιπὰ ἐφαρμόζονται ἐπὶ τῆς συγκυριότητος τῶν ροῶν ὕδατος, οἱ διέποντες τὴν συγκυριότητα πραγμάτων νομικοὶ κανόνες. Ἕκαστος συγκύριος δικαιοῦται ν' ἀπαλλοτριώσῃ ἐλευθέρως τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ μερίδα, παραχωρῶν αὐτὴν εἴτε εἴς τινα τῶν συγκυρίων, εἴτε εἰς ξένον, καθὼς καὶ νὰ ποιήσηται ποικίλην καὶ διάφορον χρῆσιν τοῦ ὕδατος.

§ 61. Οἱ συγκύριοι δύνανται νὰ χρησιμοποιῶσιν ὁλόκληρον τὸ ὕδωρ διὰ τὰς οἰκιακάς, γεωργικὰς ἢ βιομηχανικάς των

χρείας, καθὼς καὶ ν' ἁλιεύωσι πρὸς ἰδίαν συντήρησιν, εἴτε καὶ νὰ καρπῶνται τὰ ἐκ τοῦ ὕδατος ὠφελήματα μισθοῦντες τοῦτο ἢ ἐπ' ἀμοιβῇ παραχωροῦντες δουλείας. Δι' εἴδη τινὰ καρπώσεως ἀπελάμβανον συνήθως οἱ συγκύριοι πλήρους ἐλευθερίας· ὡς διὰ τὴν ἄντλησιν, ποτισμὸν θρεμμάτων καὶ πλοῦν ἐπὶ τῆς ροῆς, καθότι ταῦτα δὲν ἐπέφερον σύγκρουσιν πρὸς ἀντίθετα συμφέροντα, καθὼς καὶ ἡ ἁλιεία, ἐφ' ὅσον αὕτη δὲν ἠσκεῖτο παρ' ὅλων καὶ δὲν ἀπετέλει ἀξίαν λόγου πρόσοδον (Πρβ. νομ. 25 πρ. νομ. 26 Π. (22. 1), ἐν ἐναντίᾳ δὲ περιπτώσει ἕκαστος ἠδύνατο ν' ἁλιεύῃ ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ ἰδίου κτήματος. Προκειμένου τοὐναντίον περὶ τρόπων χρήσεως, δι' οὓς ἀπῃτεῖτο ἔργον τι εἰς τὸ κοινὸν πρᾶγμα (facere in re communi) ἢ ἀνέγερσις τεχνητοῦ κτίσματος, εἴτε ἂν ἐπρόκειτο νὰ παραχωρηθῇ ἡ χρῆσις ὅλου τοῦ ὕδατος εἰς τρίτον, τότε ἀπῃτεῖτο πάντων τῶν συγκυρίων ἡ συναίνεσις, καθὼς καὶ διὰ τὴν σύστασιν δουλείας ὕδατος (Πρβ. νομ. 10 πρ. Π. (39. 3), νομ. 11 νομ. 34 πρ. Π. (8. 3), νομ. 18 Π. (8. 4). Ἐναντίον παντὸς ἔργου γιγνομένου εἰς τὸ κοινὸν ρεῖθρον παρ' ἑνὸς τῶν συγκυρίων, ἕκαστος τῶν ἄλλων εἶχε τὸ δικαίωμα ἀντιρρήσεως, ἥτις παρεκώλυε τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ μελετωμένου ἔργου, καὶ ὅταν δὲ παρέλιπον νὰ προβάλωσιν ἀντιρρήσεις, πάλιν ἐδικαιοῦντο νὰ ζητήσουν ἀποζημίωσιν παρὰ τοῦ ἐπιχειρήσαντος τὸ ἔργον συγκυρίου διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν αὐτοῖς βλάβην, ἑπομένως μόνη ἡ ἐκπεφρασμένη συναίνεσις ὅλων τῶν συγκυρίων καθίστα τὸ ἔργον ἀπολέμητον. (Πρβ. νομ. 28 Π. (10. 3)

Ἐὰν δὲν δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ μεταξὺ τῶν συγκυρίων συμφωνία περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ὕδατος, τότε ἕκαστος δύναται νὰ ἐγείρῃ τὴν περὶ διανομῆς ἀγωγήν, ἥτις ὡς ἐκ τῶν ἰδιαζόντων συστατικῶν τοῦ ὕδατος ἔχει διάφορα ἀποτελέσματα. Οὕτως ἐὰν τινὲς τῶν συγκυρίων δὲν ἔχωσιν ἀνάγκην χρήσεως τοῦ ὕδατος διὰ τὰς ἰδίας των χρείας, διὰ τῆς ἀγωγῆς διανομῆς ἐπιδιώκεται συνήθως ἡ ἀποξένωσις αὐτῶν ἐκ τοῦ ὕδατος ἐπὶ ἀποζημιώσει, καὶ ἡ προσκύρωσις αὐτοῦ πρὸς ἕνα ἢ πλείονας τῶν συγκυρίων. Ἐὰν ὅμως οἱ ἐνδιαφερόμενοι πάντες ἔχωσιν ἀνάγκην διανομῆς τοῦ ὕδατος διὰ τὰς ἰδίας ἑαυτῶν χρείας, ὡς λ. χ. πρὸς ἄρδευσιν, τότε εἰς τὸν δικαστὴν (arbiter, διαιτητὴν) ἀπόκειται νὰ διανείμῃ τὴν χρῆσιν τοῦ ὕδατος

κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε νὰ ἱκανοποιηθῶσιν αἱ ἀνάγκαι καὶ τὰ συμφέροντα ὅλων τῶν συγκοινωνῶν. Πρὸς ταῦτο φυσικὰ ὁ δικαστής, ὅταν εἰς ἕνα τῶν συγκυρίων ἔχοντα πλειοτέραν ἀνάγκην ὕδατος πρὸς ἄρδευσιν παραχωρῇ χρῆσιν ὕδατος ὑπερβαίνουσαν τὴν μερίδα του, δύναται συγχρόνως νὰ καταστήσῃ ἀζήμιον τὴν παραχώρησιν ταύτην εἰς τοὺς ἄλλους, ἀναγνωρίζων αὐτοῖς ἐπὶ τούτῳ ἀποζημίωσιν. Φυσικῶς δὲ ἡ ἀγωγὴ διανομῆς τῶν κοινῶν ὑδάτων ἐφαρμόζεται καὶ εἰς πάσας τὰς περιπτώσεις χρήσεως, λ. χ. πρὸς διανομὴν τοῦ ἐκ τοῦ ὕδατος προκύψαντος κοινοῦ κέρδους, παροχὴν ἀποζημιώσεως κλπ. (Ossig § 6 σελ. 126).

Ἐν γένει δὲ προκειμένου περὶ ἐρίδων μεταξὺ τῶν παροχθίων περὶ τὴν κατανομὴν τοῦ ὕδατος διὰ τὰς ἀρδεύσεις, ἀποφαίνεται τὸ δικαστήριον ἀποβλέπον μᾶλλον εἰς τὸ ποσὸν τοῦ ὕδατος καὶ τὰς ἀνάγκας ἑκάστου, παρὰ εἰς τὴν χωρίζουσαν τὸ μέσον τοῦ ρείθρου γραμμήν· ὅπως δήποτε ὅμως πρέπει νὰ τηρῶνται αἱ κατὰ τόπους συνήθειαι, αἱ κανονίζουσαι τὸν ροῦν καὶ τὴν χρῆσιν τῶν ὑδάτων. (Πρβ. Π. 43. 20).

§ 62. Κατὰ τὸν περὶ δήμων νόμον (ἄρθρ. 18 ἐδ. η΄.) ἕκαστος δῆμος ὑποχρεοῦται εἰς τὴν σύστασιν καὶ διατήρησιν ὑδραυλικῶν ἔργων κατὰ τὰς ὄχθας καὶ τὰ νερά, ἐν συνδυασμῷ δὲ καὶ πρὸς τὸ ἄρθρ. 15 οἱ δῆμοι ἐπιτηροῦσι τὴν δικαίαν διανομὴν τοῦ ρέοντος ὕδατος μεταξὺ τῶν δικαιούχων διὰ καταλλήλου προσωπικοῦ. Ἐν τούτοις μέχρι τοῦδε οἱ δῆμοι δὲν κατέβαλον τὴν δέουσαν μέριμναν πρὸς πρόληψιν τῶν ἐρίδων τῶν δικαιούχων γαιοκτημόνων κατὰ τὴν θερινὴν ἰδίως ἐποχήν, ὅτε ἐπείγουσα παρίσταται ἡ ἀνάγκη τῶν ἀρδεύσεων, ὥστε πολλὰ ἠγέρθησαν παράπονα καὶ δίκαι περὶ ἀποζημιώσεως ἐκ μέρους τῶν στερηθέντων τοῦ ὕδατος καὶ ἐντεῦθεν ὑποστάντων βλάβην.

Ταῦτα ἀνέλαβε νὰ θεραπεύσῃ ὁ ἐσχάτως ψηφισθεὶς νόμος ΓΣΙΗ΄ τῆς 10 Ἰουνίου 1907 περὶ ἀγροφυλακῆς περιλαβὼν καὶ διατάξεις περὶ ὑδρονομέων. Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον εἰς ὅσους μὲν δήμους κατὰ συνήθειαν ἢ κατ' ἀπόφασιν τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου δὲν διορίζονται εἰδικοὶ ὑδρονομεῖς, τὰ καθήκοντα αὐτῶν ἐκπληροῦσιν οἱ ἀγροφύλακες, ἐκτὸς ἂν ἔχῃ ἄλλως κανονισθῇ ἡ διανομὴ τῶν ρεόντων ὀμβρίων ὑδάτων. Οἱ εἰδικοὶ ὑδρονόμεῖς ἐκλέγονται ὑπὸ τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου μετὰ

γνωμοδότησιν τοῦ δημάρχου, ἐφαρμόζονται δὲ ἐπ' αὐτῶν πᾶσαι αἱ διατάξεις τοῦ νόμου τούτου περὶ διορισμοῦ τιμωρίας, παύσεως, ἀντικαταστάσεως καὶ παραιτήσεως ἀγροφυλάκων. Ὁ διορισθεὶς εἰδικὸς ὑδρονομεὺς δὲν δύναται νὰ διορισθῇ τακτικὸς ἢ προσωρινὸς ἀγροφύλαξ ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ ἔτους (ἄρθρ. 48), εἰς ὅσους δὲ δήμους κατὰ συνήθειαν ἄλλως κανονίζεται ἡ ἐκλογὴ τῶν εἰδικῶν ὑδρονομέων ἐξακολουθεῖ αὕτη ὑφισταμένη (ἄρθρ. 49). Τὰ τοῦ ἀριθμοῦ δὲ καὶ τῆς ἀντιμισθίας τῶν ὑδρονομέων καὶ τὰ παρ' ἑκάστου ἀρδεύοντος πληρωτέα κατὰ τὴν συνήθειαν ἀρδευτικὰ τέλη, ὁρίζονται ὑπὸ τῶν ἐκλεγόντων αὐτοὺς (ἄρθρ. 51). Διὰ τοῦ αὐτοῦ νόμου, ἐκτὸς τῶν νομίμων ἀποζημιώσεων, ὡρίσθησαν καὶ ποιναί, πρόστιμον ἢ κράτησις, κατὰ παντὸς διαταράσσοντος τὴν κανονικὴν ροὴν τῶν ὑδάτων διὰ φραγμῶν, ἀνορύξεως νέων αὐλάκων, καταστροφῆς ἢ βλάβης τῶν ὑπαρχόντων τοιούτων ἢ καθ' οἱονδήποτε ἄλλον τρόπον, εἴτε πρὸς σφετερισμὸν τοῦ ὕδατος, εἴτε πρὸς βλάβην ἄλλου. Τοιαῦται ποιναὶ ἐπιβάλλονται καὶ κατὰ παντὸς παραβιάζοντος τὴν καθιερωμένην σειράν, τάξιν ἢ χρόνον τῆς ἀρδεύσεως ἐπὶ βλάβῃ τινὸς ἢ ἐπὶ ἰδίᾳ ὠφελείᾳ. Καὶ ταῦτα ἐφ' ὅσον ἡ πρᾶξις δὲν φέρῃ ἄλλον βαρύτερον χαρακτῆρα, διαπραττομένη δὲ ὑπὸ ὑδρονομέως, ἀγροφύλακος ἢ ἐνοικιαστοῦ τῶν ὑδάτων ἀποτελεῖ ἰδιαιτέραν ἐπιβαρυντικὴν αἰτίαν (ἄρθρ. 50).

§ 63. **Λίμναι.** Ἐκτὸς τῶν μεγάλων λιμνῶν, τῶν προωρισμένων εἰς κοινὴν χρῆσιν πάντων, καὶ ἐκείνων, αἵτινες ἀνήκουσιν εἰς τὸ Κράτος ἀποτελοῦσαι μέρος τοῦ δημοσίου θησαυροῦ ὑπάρχουσι καὶ λίμναι ἰδιωτικαί, οὖσαι ἀποκλειστικὴ ἰδιοκτησία ἰδιωτῶν. Αἱ λίμναι αὗται ἀνήκουσιν εἰς τὸν κύριον τοῦ κτήματος, ἐν ᾧ κεῖνται (νομ. 23 § 1 Π. (8. 3), νομ. 69 Π. (18. 1) νομ. 4 § 6 Π. (50. 15), νομ. 13 § 7 Π. (47. 10) «καλῶς κωλύω τινα ἐν τῇ διαφερούσῃ μοι λίμνῃ ἁλιεῦσαι» (Οἰκον. Ἐμπ. § 116 σημ. 18).

§ 64. **Τέλματα λιμνώδη.** Τὰ λιμνώδη τέλματα ἢ τενάγη εἶνε περιοχαὶ πλήρεις ὕδατος σχηματισθεῖσαι ἐκ ρεύματος ποταμίου, εἴτε ἄλλων ἐκχειλίσεων, ἀναφυομένου δὲ συχνάκις ἐπὶ τούτων τοῦ ζητήματος εἰς τίνα ἀνήκουν, λόγῳ τῆς ἐλλείψεως εἰδικῶν διατάξεων, δέον νὰ κριθῇ τὸ ζήτημα κατὰ τὴν φύσιν τῶν πραγμάτων.

Ὅταν τὰ φυσικῶς σχηματισθέντα τενάγη δὲν ἔχουν καμμίαν σχέσιν πρὸς τὸν ποταμόν, τότε δέον νὰ θεωρῶνται, ὡς μέρη τῶν συνορευόντων πρὸς ταῦτα κτημάτων, ὅταν ὅμως σχηματίζωνται ἐκ ποταμῶν, εἰ μὲν ἐξακολουθοῦσιν ὄντα μετὰ τοῦ ποταμοῦ συνδεδεμένα, ὥστε νὰ ὑφίσταται διαρκὴς ἡ ἕνωσις μετὰ τοῦ ποταμοῦ, καὶ τὸ ὕδωρ καὶ μετ' αὐτοῦ οἱ ἰχθεῖς διαρκῶς εἰσέρχονται εἰς τὸ τέναγος καὶ εὐκόλως ἐπαναστρέφουν, τότε ἡ κοίτη τοῦ τενάγους θεωρεῖται ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ κεκαλυμμένη καὶ τὸ ὕδωρ αὐτοῦ, ὡς ἀποτελοῦν μέρος τοῦ ποταμοῦ, ἑπομένως καθ' ὅλον τὸν χρόνον τοῦ τοιούτου διαρκοῦς συνδέσμου πρὸς τὸν ποταμόν, τὸ τέναγος ὑπόκειται εἰς τὰς ἐπὶ τῶν ποταμῶν κρατούσας νομικὰς διατάξεις (νομ. 30 § 3 Π. (41.1), νομ. 38 Π. αὐτ. νομ. 3 § 17 Π. (41. 2), νομ. 1 § 9 Π. (43. 12). Ἐὰν ὅμως ὁ σύνδεσμος τοῦ τενάγους πρὸς τὸν ποταμὸν διακοπῇ, τότε παύει καὶ τὸ ὕδωρ ἀποτελοῦν μέρος τοῦ ποταμοῦ, καὶ θεωρεῖται πλέον, ὡς παράρτημα τοῦ ἐδάφους, ὅπερ καλύπτει (νομ. 1 § 5 Π. (43. 12). Καὶ ἀναμφιβόλως εἰς τοὺς κυρίους τοῦ ἐδάφους τούτου ἐπιτρέπεται νὰ ἄρωσι πάντα μετὰ τοῦ ποταμοῦ σύνδεσμον, εἴτε καὶ νὰ πληρώσωσι τὸ τέναγος ὕδατος, διότι οὐχὶ μόνον ἐκ τῆς φύσεως τῶν πραγμάτων ἐπιτρέπεται νὰ ἐπαναφέρωσι τὸν ποταμὸν εἰς τὰ φυσικὰ αὐτοῦ ὅρια, ἀλλὰ καὶ ῥητοὶ νόμοι ἐπιτρέπουν νὰ ἐπανορθοῦνται αἱ ὄχθαι (Π. (43. 15), κατόπιν τῶν ὁποίων τὸ τέναγος ἀφ' ἑαυτοῦ παύει ὂν μέρος τοῦ ποταμοῦ.

§ 65. Κατὰ τὸ περὶ καθηκόντων τῶν Νομαρχῶν διάταγμα τῆς 5 Νοεμβρ. 1845, ἰσχὺν νόμου λαβόντος, εἰς αὐτοὺς ἀνετέθη ἡ λῆψις ἀσφαλιστικῶν μέτρων, ὅπως μὴ συμβαίνωσιν ἐκ τῶν ὑδάτων ζημίαι, πλημμύραι, ἢ ὅπως μὴ ἀποτρέπωνται τὰ ὕδατα τῶν ποταμῶν ἢ μεταβάλληται αὐθαιρέτως ὁ ῥοῦς αὐτῶν διὰ τάφρων ἢ ὀχετῶν, προσέτι δὲ ἡ φροντὶς περὶ διατηρήσεως τῶν κατὰ τὰ τέλματα ὀχετῶν (ἄρθρ. 34)· ἡ φροντὶς περὶ κατασκευῆς ὀχετῶν πρὸς ποτισμὸν τῶν ἀγρῶν (ἄρθρ. 52) καὶ περὶ ἀποξηράνσεως ἑλῶν (ἄρθρ. 56). Εἰς αὐτοὺς προσέτι ἀνετέθη ἡ ἐπιτήρησις τῶν μύλων (ἄρθρ. 48), τῶν ἐπὶ τῶν δημοσίων ὑδάτων καὶ τῶν ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν, ὅπως μὴ ἀποβαίνωσι ταῦτα ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν δημοσίαν ὑγείαν. (Ἐφ. Π. 1273 τοῦ 1896).

Πρὸς ἀποφυγὴν δὲ τῶν ἐκ τοῦ ὕδατος ζημιῶν, δύναται ὁ Νομάρχης νὰ διατάξῃ προφυλακτικὰ μέτρα, ἐκδίδων περὶ τούτου εἰδικοὺς καὶ τοπικοὺς κανονισμούς, μετὰ προσήκουσαν ἐξέτασιν, ὧν ἡ παράβασις τιμωρεῖται μὲ πρόστιμον, τοὐλάχιστον δέκα δραχμῶν (ἄρθρ. 588 Ποιν. Νόμου).

Τὸ καθῆκον τοῦτο τῶν Νομαρχῶν ἀνάγεται εἰς τὴν σφαῖραν τῶν καθηκόντων τῆς καθαρᾶς διοικήσεως εἶνε πρᾶξις ἀπορρέουσα ἀπὸ τῆς κυριαρχικῆς ἐξουσίας τῆς διοικήσεως, ἡ δὲ ἄσκησις αὐτῆς, ὡς καὶ ἡ ἐκτίμησις περὶ τῆς ἀνάγκης προςλῆψιν τοιούτων προφυλακτικῶν μέτρων ἀνήκει εἰς τὴν ἀνεξέλεγκτον κρίσιν τῶν Νομαρχῶν, μὴ ὑποκειμένη εἰς τὸν ἔλεγχον τῶν δικαστηρίων, ἐκτὸς μόνον ἐὰν οὗτοι ἀσχέτως πρὸς τὸν κίνδυνον τῆς πλημμύρας κλπ. ἐπεμβαίνωσιν εἰς τὰς περὶ ροῆς τῶν ὑδάτων ἔριδας τῶν ἰδιωτῶν (Α. Π. 79 τοῦ 1897).

Ἐν γένει ἐφ' ὅσον ἀπειλοῦνται γενικώτερα συμφέροντα καὶ ἡ δημοσία τάξις, εἰς τὴν διοικητικὴν ἀρχὴν ἀνετέθη νὰ λαμβάνῃ μέτρα, ἅπερ ἀποτελεσματικῶς νὰ προστατεύωσι τὴν δημοσίαν τάξιν ἀφ' ἑνός, καὶ τὰ κοινὰ τῶν ἐνδιαφερομένων καὶ τοῦ τόπου ἐν γένει συμφέροντα ἀφ' ἑτέρου, χωρὶς νὰ τείνωσιν, ἐννοεῖται, ταῦτα εἰς ὁριστικὸν κανονισμόν, ἀποτελοῦντα πρόκριμμα ἰδιωτικῶν ἀπολύτως δικαίων καὶ λύσιν ἰδιωτικῶν διενέξεων καὶ ἀτομικῶν συμφερόντων, ἥτις ἐπιφυλάσσεται τῇ δικαστικῇ ἐξουσίᾳ. Ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ ἐνεργεῖ ἐξ ἐπαγγέλματος, ὁσάκις ὑπάρχει λόγος γενικῆς ὠφελείας, ἢ ἀποτροπῆς βλάβης, ἰδίως ἐκ τῆς ροῆς τῶν ὑδάτων, ἀπειλούντων καταστροφὴν ἢ ἐκ νοσωδῶν μιασμάτων δι' ἔλλειψιν ἐκροῆς· οὐδόλως ὅμως ἀναμιγνύεται εἰς τὰς μεταξὺ τῶν ἰδιωτῶν διενέξεις περὶ τοῦ δικαιώματος ἑκάστου, παρὰ μόνον κανονίζει γενικῶς τὰ τοιαῦτα καὶ ἰδίως ὁσάκις πρόκειται νὰ προστατεύσῃ γενικὰ συμφέροντα, ἤτοι ὑγείας, ἀσφαλείας, γεωργίας καὶ βιομηχανίας. (Α. Π. 301 τοῦ 1896, Ἐφ. Ἀθ. 2092 τοῦ 1893, 1474 τοῦ 1904).

Διὰ τοῦτο, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ δὲν δεσμεύεται ἐκ τῶν κεκτημένων δικαιωμάτων τῶν ἰδιωτῶν, οὔτε λόγῳ παραγραφῆς, διότι οὐδὲν ἰδιωτικὸν δικαίωμα εἶνε ἀνώτερον τῆς κοινῆς ὠφελείας. Ἐὰν ὅμως ἐκ τῆς διοικητικῆς πράξεως προσβάλληται κεκτημένον δικαίωμα ἰδιώτου, δύναται

νὰ ζητηθῇ ἀποζημίωσις, κατὰ τὸ ἄρθρ. 17 τοῦ Συντάγματος, Καλλ. αὐτόθ. § 320, Ἐφ. Ἀθ 1348 τοῦ 1894). Ἀλλ' ὁ Ἀρ. Πάγος διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 301 τοῦ 1896 ἀποφάσεώς του καὶ ἰδίως τῆς ὑπ' ἀριθ. 183 τοῦ 1898 τῆς ὁλομελείας ἐδέχθη, ὅτι ὁσάκις ἡ διοικητικὴ ἀρχὴ λαμβάνει ἀσφαλιστικὰ μέτρα πρὸς ἀποτροπὴν πλημμυρῶν καὶ παντὸς ἐκ τῶν ὑδάτων κινδύνου, δὲν ὑπόκειται ἐντεῦθεν τὸ Κράτος εἰς ἀποζημίωσιν, καὶ ἂν κεκτημένα ἰδιωτῶν προσβάλλωνται δίκαια, διότι ἡ διοίκησις κέκτηται ἐκ τοῦ νόμου τοιοῦτο δικαίωμα, καὶ ἡ ἄσκησις αὐτοῦ δὲν ἐπάγεται εὐθύνην πρὸς ἀποζημίωσιν (νομ. 7 § 4 Π. (43.24), οὐδ' ἔχει ἐφαρμογὴν τὸ ἄρθρ. 17 τοῦ Συντάγματος, μὴ ὑποκειμένης στερήσεως, ἀλλὰ βλάβης μόνον τῆς ἰδιοκτησίας.

ΚΕΦ. Ε΄.

Ὄχθαι· πρόσχωσις· ἀπορωγάς· ποταμία νῆσος.

§ 66. Τὸ Ρωμ. δίκαιον ἐκάλει ὄχθας τὸν χῶρον, ὅστις περιλαμβάνει φυσικῶς τὸ ὕδωρ ἐν τῇ συνήθει αὐτοῦ ροῇ καὶ ἐν τῇ ἐποχῇ τῆς μεγίστης αὐτοῦ ἀφθονίας (νομ. 1 § 5 νομ. 3 § 1 Π. (43. 12), νομ. 112 Π. (50. 16) § 3 Εἰσηγ. (2. 1) «ripa ea putatur esse quae plenissimum flumen continet», ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι ἡ ἐφήμερος πλημμύρα δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μεταβάλῃ τὴν κατάστασιν τῆς ὄχθης, ἀλλὰ μόνη ἡ μόνιμος πλημμύρα ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ μόνιμον ἀποτέλεσμα. Κατὰ τὸ δίκαιον τοῦτο αἱ ὄχθαι τῶν δημοσίων πλωΐμων καὶ μὴ πλωΐμων ποταμῶν ἀνῆκον εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν παροχθίων ἰδιοκτητῶν, ἀλλ' ἡ χρῆσις αὐτῶν ἦτο κοινὴ τοῖς πᾶσιν· «ἡ χρῆσις τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ δημοσία ἐστὶ καὶ ἔξεστι τῷ θέλοντι προσορμίζειν πλοῖον καὶ φορτία ἐν τῇ ὄχθῃ ἀποτίθεσθαι καὶ τὰ δίκτυα ψύχειν καὶ σχοινὰς δεσμεῖν ἐν τοῖς δένδροις τοῖς ἐν τῇ ὄχθῃ τικτομένοις· ἡ μέν τοι δεσποτεία τῆς ὄχθης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ δένδρων τῶν κυρίων ἐστὶ τῶν ἀγρῶν, ἐν οἷς κεῖται» (νομ. 5 πρ. de div. rer. § 4.

Εἰσηγ. de div. rer. «τὸ ἐν τῇ παρακειμένῃ τῷ ἀγρῷ μου ὄχθῃ φυὲν δένδρον ἐμόν ἐστιν· ἡ γὰρ χρῆσις μόνη τῆς ὄχθης ἐστὶ δημοσία· διὸ εἰ ξηρανθῇ ἡ κοίτη καὶ ἡ ὄχθη ἰδιωτικὴ γίνεται» (νομ. 29 § 1 βασ. (50, 1) (νομ. 30 § 1 Π. (41. 1), πλὴν ὁ ἐν ὄχθῃ ποταμοῦ κτίζων οὐ δεσπόζει αὐτοῦ (νομ. 14 βασ. αὐτ.).

§ 67. Παρ' ἡμῖν κατὰ τὸν περὶ διακρίσεως κτημάτων νόμον ὄχθαι εἶνε ἡ περιστοιχοῦσα τοὺς ποταμοὺς γῆ, καθ' ὅσον μέρος βρέχεται ἀπὸ τὰς μεγίστας πλὴν συνήθεις ἀναβάσεις τῶν ὑδάτων, ἀλλ' ὄχι καὶ ἀπὸ τὰς ἐκτάκτους πλημμύρας (ἄρθρ. 15). Τὴν τοιαύτην δὲ ἰδιότητα μέρους γῆς παρὰ τὸν ποταμὸν ἀμφισβητουμένην, δὲν ἀποδεικνύει νομίμως ἁπλῆ τοῦ δικαστοῦ αὐτοψία, διότι ἡ στιγμιαία αὐτοῦ ἀντίληψις δὲν δύναται νὰ περιλάβῃ τὰς ἑκάστοτε διαφόρους τῶν ὑδάτων ἀναβάσεις, ὅπως ὁρίσῃ τὰς μεγίστας πλὴν συνήθεις ἐκ τούτων· ὅθεν ἀμφισβητουμένης ταύτης πρέπει νὰ διατάσσηται ἀπόδειξις.

Ὁ ἡμέτερος περὶ διακρ. κτημ. νόμος, προκειμένου περὶ τῶν δυναμένων νὰ κατασταθῶσι πλευστῶν ποταμῶν, ἐκαινοτόμησε χαρακτηρίσας τὰς ὄχθας καὶ τὴν κοίτην αὐτῶν, ὡς δημόσια κτήματα, ὡς πρὸς τὰς ὄχθας δὲ καὶ τὴν κοίτην τῶν μὴ δημοσίων ποταμῶν καὶ χειμάρρων ἀφῆκεν ἰσχυούσας τὰς διατάξεις τοῦ Ρωμ. δικαίου. (Α. Π. 47 καὶ 48 τοῦ 1881).

§ 68. Τὸ Ρωμ. δίκαιον εἰς τοὺς δημοσίους πλωΐμους ποταμοὺς ἐπεβάρυνε τὸ ἐξωτερικὸν μέρος τῆς ὄχθης διὰ νομίμων ὑποχρεώσεων συνδεδεμένων μὲ τὴν κοινὴν χρῆσιν, τὰς ὁποίας ἐπέβαλεν εἰς τοὺς ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν ποταμῶν τούτων ἰδιοκτήτας νὰ ἀνέχωνται, καθ' ὃ δὲ προωρισμέναι καὶ αἱ ὄχθαι, καθὼς καὶ αὐτοὶ οἱ ποταμοὶ εἰς τὴν κοινὴν χρῆσιν πάντων, ἔπρεπε ν' ἀφίνωνται ἐλεύθεραι καὶ νὰ μὴ κατασκευάζωνται ἐπ' αὐτῶν ἔργα διαρκῶς τὴν χρῆσιν αὐτῶν παρακωλύοντα.

Παρ' ἡμῖν μάλιστα ὑποχρεοῦνται οἱ παρόχθιοι ἰδιοκτῆται τοιούτων ποταμῶν, ἂν ἡ ὄχθη τυγχάνῃ στενή, ν' ἀφίνωσι κατὰ μῆκος αὐτῆς πλάτος τοὐλάχιστον 6 πήχεων πρὸς διάβασιν πεζῶν καὶ ἁμαξῶν (ἄρθρ. 73 τοῦ ἀπὸ 31 Δεκεμβρίου 1836 διατάγ. περὶ δημοτικῆς ἀστυνομίας).

§ 69. Εἰς τὴν φυσικὴν σύστασιν τῶν ἀκινήτων, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ὅρια ποταμόν, φυσικῶς καὶ ἀνεπαισθήτως ἐπέρχονται μεταβολαί, τὰς ὁποίας ἐπιφέρει ἡ βία ἢ ἡ ὁρμὴ ποταμίου

ρεύματος, ἥτις ἄλλοτε μὲν ἀφαιρεῖ, ἄλλοτε δὲ προσκολλᾷ μέρος γῆς εἰς τὰς ὄχθας. Τὸ προσκολλώμενον ἔδαφος ἕνεκα τοιαύτης φυσικῆς μεταβολῆς εἰς τὸ παρόχθιον ἀκίνητον, καλεῖται πρόσχωσις ἢ πρόσκλυσις (alluvio) (νομ. 7 § 1 Π. (41. 1) § 20 Εἰσηγ. (2. 1) (Σχολ. Βασ. Β', 171, 182) νομ. 1 βασ. (50.16). Τὸ δικαίωμα τῆς προσχώσεως περιλαμβάνει ὄχι μόνον τὸ προσκολλώμενον μέρος τῆς γῆς, ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὄχθῶν τῶν ρεόντων ὑδάτων, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν ἐσωτερικὴν πρόσχωσιν, ὡς τὰς νήσους, τὰς ὁποίας ἡ φύσις δημιουργεῖ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς κοίτης τῶν ὑδάτων τούτων.

Ἡ πρόσχωσις συνιστᾷ, κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον μεταβολὴν τοῦ πράγματος, ἥτις ἐπιφέρει μεταβολὴν ἐν τῷ δικαιώματι, καθόσον ὁ ἀρχικὸς ἰδιοκτήτης, ὡς κατωτέρω ρηθήσεται, ἀπόλλυσι τὴν κατοχὴν καὶ κυριότητα τοῦ ἐδάφους. Ἐκ τούτων ἕπεται ὅτι τὸ δικαίωμα τῆς προσχώσεως δὲν εἶνε ἄλλο ἢ ἡ ἀπόκτησις τῆς κυριότητος διὰ τῆς προσαυξήσεως ἀπὸ ἀκινήτου εἰς ἀκίνητον· ἐφαρμόζεται δὲ εἴς τε τὰ δημόσια καὶ τὰ ἰδιωτικὰ ρέοντα ὕδατα.

§ 70. Ὅταν τὸ ὕδωρ τοιούτων ποταμῶν καὶ χειμάρρων ἀφήσῃ τὴν κοίτην του καὶ σχηματίσῃ νέαν, ἡ ἐγκαταλειφθεῖσα κοίτη (alveus derelictus) γίνεται ἰδιοκτησία τῶν παροχθίων ἰδιοκτητῶν, παρ' οἷς κεῖται ἡ ἀποκαλυφθεῖσα γῆ, ἀναλόγως τοῦ μήκους ἑκάστου τῶν κτημάτων τούτων, οἱ δὲ ἰδιοκτῆται τῆς ἀντιθέτου ὄχθης δὲν δικαιοῦνται ν' ἀπαιτήσωσι μέρος τοῦ ἀποκαλυφθέντος ἐδάφους, ἀντ' ἐκείνου οὗ τινος ἐστερήθησαν (νομ. 7 § 5, νομ. 30 § 1 Π. (41. 1) § 23 Εἰσηγ. (2. 1) «εἰ δὲ τῆς φυσικῆς νηδύος, (ἤτοι κοίτης) παντελῶς καταλειφθείσης, κατ' ἄλλο μέρος ἤρξατο ρέειν ὁ ποταμός, ἡ προτέρα αὐτοῦ νηδύς, ἐκείνων ἔσται, οἳ πλησίον τῆς ὄχθης αὐτοῦ ἀγροὺς κέκτηνται, κατὰ τὸ μέτρον δηλαδὴ τῆς πλατύτητος ἑκάστου ἀγροῦ τῶν παρ' ἑκάτερα, ἥτις πλατύτης πλησιάζει τῇ ὄχθῃ» (Α. Π. 40 τοῦ 1880). Ὁ αὐτὸς κανὼν ἰσχύει καὶ ἐὰν ὁ ποταμὸς ἐγκαταλείπῃ τὴν νέαν κοίτην καὶ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν παλαιάν. Ἐνδέχεται ὅμως ὁ ἀρχαῖος ἰδιοκτήτης τῆς νέας ἀποξηρανθείσης κοίτης νὰ μὴ εἶνε παρόχθιος· ἐπὶ τῆς περιπτώσεως ταύτης ὁ νομοδιδάσκαλος Γαΐος πρεσβεύει ὅτι ἡ ἀρχὴ αὕτη εἶνε αὐστηρὰ καὶ ὑπαινίσσεται οὕτω ὅτι ἤθελεν

εἶσθαι δικαιότερον ἡ ἐγκαταλειφθεῖσα νέα κοίτη τοῦ ποταμοῦ, ὑποστρέψαντος εἰς τὴν παλαιὰν κοίτην, νὰ ἐπανέρχηται εἰς τὸν πρώην κύριον. Ἐκ τῶν παρ' ἡμῖν σοφῶν νομοδιδασκάλων ὁ μὲν Καλλιγᾶς (Ἐμπ. Τ. 2 σελ. 149) δέχεται ὅτι ἐπεκράτησεν ἡ ἐπιεικεστέρα γνώμη, καθ' ἣν ὁ στερηθεὶς ἀναλαμβάνει τὸν ἀγρὸν αὐτοῦ (νομ. 30 § 3 Π. (41. 1), νομ. 6 § 4 Βασ. (50. 1) § 22, 24 Εἰσηγ. (2. 1), ὁ Οἰκονομίδης ὅμως (Ἐμπ. § 128 σημ. 3) δέχεται τὴν αὐστηρὰν γνώμην, καθ' ἣν ἡ νέα αὕτη κοίτη ἔπαυσε ν' ἀνήκη τούτῳ, ἀλλ' ἀνήκει δικαιωματικῶς, δικαιώματι προσαυξήσεως, εἰς τοὺς παροχθίους ἰδιοκτήτας. (νομ. 7 § 5, νομ. 30 § 1 νομ. 56 § 1 Π. (41. 1) § 23 Εἰσηγ. (2. 1). Ταῦτα συμφώνως πρὸς τὴν παρὰ Ρωμαίοις ἐπικρατοῦσαν ἀρχήν, ὅτι ἡ κατοχὴ καὶ ἡ ἰδιοκτησία πράγματος ἀπόλλυται, ὁπόταν τοῦτο ἀπολεσθῇ ἢ μεταμορφωθῇ ἀκουσίως ἡμῶν, καὶ ὡς ὁ ἰδιοκτήτης πηγῆς ὕδατος ἔχανε τὴν κατοχὴν καὶ κυριότητα τῆς ῥοῆς, ἅμα αὕτη ἀπεξηραίνετο, οὕτω καὶ ὁ ἰδιοκτήτης ἀγροῦ ἐστερεῖτο ὁριστικῶς τούτου, ἅμα κατεκλύζετο μονίμως καὶ φυσικῶς ὁλόκληρος ὑπὸ τῶν ὑδάτων καὶ ἀπὸ ἀγροῦ μετεβάλλετο εἰς κοίτην, παύων πλέον νὰ ἔχῃ ὕπαρξιν, ὡς ἀγρὸς (νομ. 3 § 17, νομ. 30 § 3 Π. (41. 2). Ὁ πρώην ἰδιοκτήτης ὑφίστατο λοιπὸν εἶδος φυσικῆς καὶ σιωπηρᾶς ἀπαλλοτριώσεως ἄνευ ἀποζημιώσεως, καὶ ἁπλῶς παρέμενεν αὐτῷ ἡ ἐλπὶς νὰ ὑποστρέψῃ ὁ ποταμὸς εἰς τὴν παλαιὰν κοίτην του, ὅτε μόνον ἂν ὁ ποταμὸς δὲν εἶχε κατακλύσει ὁλόκληρον τὸ κτῆμά του ἢ ἀφῆκε λωρίδα τινα τοῦ κτήματός του παρὰ τὸν ποταμόν, ἠδύνατο ὡς παρόχθιος ν' ἀξιώσῃ δικαιώματα ἐπὶ τῆς ἀποξηρανθείσης κοίτης, ἄλλως εἰς τὴν περίστασιν, καθ' ἣν ὁλόκληρον τὸ κτῆμά του εἶχε κατακλυσθῇ, μὴ ὢν παρόχθιος ἤδη, κατὰ τὴν ἀποξήρανσιν τῆς κοίτης, δὲν ἐπανέκτα ταύτην (νομ. 7 § 5. Π. (41. 1).

§ 71. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ αὐτὸ ἐπὶ ἁπλῆς πλημμύρας καθ' ἣν ὁ καταποντισμὸς τῶν κτημάτων ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ εἶνε τυχαῖος καὶ πρόσκαιρος, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ φύσις τῶν πλημμυρησάντων κτημάτων δὲν μεταβάλλεται, ὅθεν ὅταν ἀποσυρομένου τοῦ ὕδατος ἀποκαλυφθῶσι ταῦτα, ἕκαστος κύριος ἐπανακτᾷ τὴν ἰδιοκτησίαν του (§ 24 Εἰσηγ. (2. 1) νομ. 7 § 6 νομ. 30 § 3. νομ. 38 Π. (41. 1)· «ἕτερον δέ ἐστιν εἰ

πλημμυρήσας ὁ ποταμὸς ὅλον ἐπέκλυσέ μοι τὸν ἀγρόν· ἐνταῦθα γὰρ οὐκ ἔτι λέγομεν τὸν ἀγρὸν ὅλον γίνεσθαι πούμπλικον, οὐδὲ ἀμείβεσθαι αὐτοῦ τὴν δεσποτείαν, μένει γὰρ οὐδὲν ἧττον ἐμός, ὅθεν ἐὰν ἀναχωρήσῃ τῶν τόπων ἐκείνων, οὓς ἐκάλυψεν ἐπικλύσας, τὸν ἐμὸν ἀγρὸν ἀναλήψομαι, τῆς δεσποτείας οὐ γενομένης τῶν παρακεκτημένων, καθάπερ ἡ νέα νῆσος, γενομένη πούβλικα τῇ τοῦ ποταμοῦ ἀναχωρήσει τῶν παρακεκτημένων γίνεται».

§ 72. Ὡς πρὸς τὰς λίμνας, ἰχθυοτροφεῖα καὶ ἕλη, δὲν ἐφαρμόζονται αἱ περὶ προσχώσεως διατάξεις (νομ. 12 βασ. (50. 1), νομ. 12 πρ. Π. (41. 1), νομ. 24 § 3 Π. (39. 3) «καὶ λίμναι καὶ ὑδροστάσια ὅροις περικλείονται καὶ πρόσχωσις, ἤτοι πρόσκλυσις ἐν αὐτοῖς οὐκ ἔστιν», διότι τὸ ἐν αὐτοῖς ὕδωρ δὲν εἶνε ῥέον· ταῦτα διατηροῦσι τὰ ὁριά των σταθερῶς καὶ ἀναλλοιώτως, ὥστε ὁ κύριος αὐτῶν διατηρεῖ τὴν ἰδιοκτησίαν τῆς ὑπὸ τοῦ ὕδατος καλυπτομένης γῆς, καὶ ἐὰν ὁ ὄγκος τοῦ ὕδατος ἐλαττωθῇ ὁ κύριος τοῦ γειτονικοῦ κτήματος οὐδέποτε δύναται νὰ θεωρήσῃ, ὡς ἰδιοκτησίαν του τὴν κοίτην, τὴν ὁποίαν ἀφῆκεν ἡ λίμνη ἕνεκα ἐλλείψεως ὕδατος· ἀλλ' οὔτε καὶ ὁ κύριος τῆς λίμνης ἀποκτᾷ δικαίωμα ἐπὶ τῶν γειτονικῶν κτημάτων, τὰ ὁποῖα καλύπτονται ὑπὸ τῶν ὑδάτων αὐτῆς ἐν ἐκτάκτῳ πλημμύρᾳ (Καλλ. αὐτ. σελ. 147, Οἰκον. αὐτ. § 116 σημ. 18 β').

§ 73. Ἡ ἀθρόα πρόσχωσις ἢ ἀπόρριψις (avulsio) δὲν ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἁπλῆν κυρίως πρόσχωσιν, ἥτις ὡς εἴδομεν, περιλαμβάνει αὐξήσεις διαδοχικὰς καὶ ἀδιοράτους. Ἡ ἀθρόα πρόσχωσις συνίσταται εἰς τὴν προσκόλλησιν, δι' ἐνεργείας τῆς φύσεως, σημαντικοῦ τεμαχίου γῆς παρακειμένου κτήματος, ἀποσπασθείσης ὑπὸ τῆς βιαίας ῥοῆς τοῦ ῥεύματος (vis fluminis) καὶ μεταφερθείσης εἰς ἕτερον κτῆμα. Ἐὰν τοῦτο δὲν μετατεθῇ ἢ προσπαγῇ καὶ ῥιζώσῃ ἐν αὐτῷ, μένει ἐκεῖ κατὰ προσθήκην καὶ οὐχὶ σταθερῶς συνδεδεμένον, εἶνε δὲ καὶ εὐδιάκριτον, ὁ πρώην κύριος δικαιοῦται νὰ τὸ διεκδικήσῃ (νομ. 7 § 2 Π. (41. 1), νομ. 7 βασ. (50. 1), § 21 Εἰσηγ. (2. 1) Θεοφ. αὐτ. «εἰ δὲ ἡ τοῦ ποταμοῦ βία καὶ ὁρμὴ μέρος τι τοῦ σοῦ ἀφείλετο ἀγροῦ καὶ τῷ ἐμῷ προσήγαγεν ἀγρῷ, δῆλον ἐστὶν

ὅτι τὸ προστεθὲν τῆς σῆς μένει δεσποτείας, οὐδὲ γὰρ ἀνεπαισθήτως γέγονεν· εἰ δὲ τὸ μέρος τὸ ἐκ τοῦ σοῦ ἀγροῦ ἀφαιρεθὲν δενδροφόρον ἦν καὶ τῷ ἐμῷ προσενεχθὲν ἀγρῷ ἐπὶ πλείονα χρόνον αὐτῷ προσεπάγη, καὶ τὰ δένδρα ἃ ἐπεφέρετο τὰς οἰκείας ἐξέτεινε ῥίζας, ὥστε τοῦ ἐμοῦ ἅψασθαι ἀγροῦ, ἐξ ἐκείνου τοῦ χρόνου ταῦτα τῆς ἐμῆς γενήσεται δεσποτείας, ἐξ οὗ λοιπὸν ἤρξατο τρέφεσθαι ἐκ τῆς ἐμῆς γῆς, οἷον τὰς ῥίζας ἔχοντα ἐν τῇ ἐμῇ γῇ» (Καλλ. αὐτ. σελ. 147, Οἰκον. αὐτ. § 221 σημ. 5).

§ 74. Αἱ νῆσοι, αἵτινες σχηματίζονται ἐν τῷ μέσῳ μὴ πλωΐμων ποταμῶν ἢ χειμάρρων, ἐκ τῆς κοίτης αὐτῶν (insula in flumine nata) καὶ συνέχονται στερεῶς μετὰ τοῦ ἐδάφους, εἶνε προσαυξήματα τοῦ ἐδάφους, ἐν ᾧ τὸ ῥεῦμα, καὶ περιέρχονται εἰς τοὺς παροχθίους, κατὰ τοὺς αὐτοὺς κανόνας, καθ' οὓς καὶ ἡ ἐγκαταλειφθεῖσα κοίτη, ἤτοι γίνονται ἰδιοκτησία τῶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτῆς παροχθίων ἰδιοκτητῶν, ἀναλόγως τοῦ πλάτους τῆς ὄχθης των. Ἐὰν ὅμως αὗται ἤθελον σχηματισθῇ ἐντεῦθεν ἢ ἐκεῖθεν τῆς τεμνούσης κατὰ μέσον τὸν ποταμὸν νοητῆς γραμμῆς, οἱ ἰδιοκτῆται τῆς ὄχθης πρὸς τὸ μέρος τῆς ὁποίας ἐσχηματίσθησαν αὗται γίνονται κύριοι αὐτῶν, ἀναλόγως ἐπίσης τῆς ἐκτάσεως τῆς ἰδιοκτησίας των, κατὰ μῆκος τῆς ὄχθης (§ 22 Εἰσηγ. (2. 1), νομ. 7 βασ. (50.1), νομ. 7 § 3 Π. (41. 1) «εἰ μὲν ἡ νῆσος ἀνεφύη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ποταμοῦ, ἀνήκει τοῖς ἐν ἑκατέρᾳ ὄχθῃ κεκτημένοις κατὰ τὸ μέτρον τῆς πλατύτητος· εἰ δὲ κεῖται πλησιέστερον τῇ ἑτέρᾳ ὄχθῃ ἀνήκει τοῖς ἐν αὐτοῖς κεκτημένοις» (νομ. 29 νομ. 30 § 2 Π. (41. 1). Πᾶσα ὅμως μεταγενεστέρα μεταβολὴ τῆς οὕτω διὰ προσχώσεως ἀποκτηθείσης νήσου, λ. χ. ἂν λάβῃ αὕτη μεγαλειτέραν ἔκτασιν, ἡ προσαύξησις αὕτη ἀνήκει τῷ ἰδιοκτήτῃ τοῦ μέρους ἐκείνου, εἰς ὃ ἔγινεν, ἔστω καὶ ἐὰν ὑπερβῇ τὸ πλάτος, τὸ ὁποῖον ὁ ἀγρὸς τοῦ κυρίου ἔχει ἐπὶ τῆς ὄχθης καὶ πλησιάσῃ εἰς ἀγροὺς ἑτέρων· (νομ. 54 βασ. (50. 1) νομ. 56 Π. (41. 1) «εἰ ἡ τεχθεῖσα νῆσος ἄντικρυ τοῦ ἀγροῦ μου ἐπηυξήθη, ὥστε καὶ τοῖς γείτοσί μου ἀντιπαρεκτείνεσθαι, καὶ τὸ ἐπαυξηθὲν ἐμὸν ἔσται». Ἀλλ' ὅταν τὸ κτῆμα δι' ἐγκαταλείψεως τοῦ ῥοῦ τοῦ ποταμοῦ μεταβληθῇ εἰς νῆσον, δηλ. οὗτος διαιρεθεὶς εἰς ἄλλους βραχίονας καὶ ῥέων ἐπὶ ἑτέρου κτήματος ἑνωθῇ ἀλλαχοῦ πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν κοίτην καὶ σχηματίσῃ

τὸν ὑπ' αὐτοῦ περικυκλωθέντα ἀγρὸν νῆσον, ἡ σχηματισθεῖσα αὕτη νῆσος δὲν μεταβάλλει κύριον καὶ ὁ ἀγρὸς ἐξακολουθεῖ νὰ ἀνήκῃ εἰς τὸν μέχρι τοῦδε κύριον (νομ. 7 § 4, νομ. 30 § 2 Π. (41. 1) νομ. 7, νομ. 29 § 2 βασ. (50. 1), νομ. 1 § 10 Π. (43. 12) § 22 Θεοφ. (2. 1) «εἰ δὲ ὁ ποταμὸς τῷ ἐμῷ παραρρέων ἀγρῷ κατὰ μέρος διαιρεθεὶς καὶ εἰς δύο τμηθείς, εἰς τὸν ἐμὸν περιῆλθεν ἀγρόν, ἤτοι ἐκύκλωσεν, εἶτα τελευταῖον ἑνωθεὶς ἑαυτῷ, ἕν τι γέγονεν, ὥστε τὸν μέσον τόπον νήσου τόπον ἐπέχειν, (ὡς εἰς δύο τμηθέντος αὐτοῦ, καὶ τὸν ἐμὸν ἀγρὸν περιελθόντος, ἤτοι κυκλώσαντος) τῆς ἐμῆς μένει δεσποτείας ὁ κυκλωθεὶς ἀγρός, διὰ τὸ καὶ πάλαι ὑπ' ἐμοῦ δεσπόζεσθαι. Τοῦτο δὲ εἶνε καὶ φυσικώτατον».

Ἡ φαινομένη ἀντινομία τοῦ νομ. 65 § 4 Π. (41. 1), πρβ. νομ. 60 § 4 βασ. (50. 1) μὲ τὰς εἰρημένας ἀρχάς, τὰς ὁριζομένας διὰ διαφόρων τεμαχίων τῶν πηγῶν, περὶ τῆς ἀποκτήσεως ποταμίας νήσου, ἔχει μᾶλλον θεωρητικὴν ἢ νομοθετικὴν ἀμφισβήτησιν (Οἰκον. αὐτ. § 128 σημ. 2).

§ 75 Ὑπολείπεται ἡ ἐξέτασις τοῦ ζητήματος, ἂν ἡ μεταξὺ τῶν παρακεκτημένων τῷ ποταμῷ ἰδιοκτησιῶν καὶ τοῦ ποταμοῦ δημοσία ὁδὸς κωλύῃ τὴν προσαύξησιν. Συμφώνως πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ νομ. 38 Π. (41. 1) ἐγένετο δεκτὸν ὅτι δημοσία ὁδὸς παρεμπίπτουσα μεταξὺ ἀποκαλυφθείσης ὑπὸ τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ κοίτης καὶ τοῦ γειτονικοῦ κτήματος δὲν ἐμποδίζει τὴν ὑπὸ τοῦ κυρίου τοῦ κτήματος τούτου ἀπόκτησιν διὰ προσαυξήσεως τῆς τοιαύτης κοίτης, καθόσον ἡ ὁδὸς χρησιμεύει εἰς τὸ κτῆμα (Καλλ. αὐτ. σελ. 149. Πρβ. Διατριβὴ Στρατηγοπούλου ἐν Ἐφημ. Ἑλλ. καὶ Γαλλ. Νομολ. ἔτος 3 σελ. 294—300).

§ 76. Λόγῳ τῆς ὑπάρξεως παρὰ Ρωμαίοις δύο εἰδῶν ὀχθῶν τῆς ἐσωτερικῆς, ἥτις ἀπήρτιζε μέρος αὐτῆς τῆς κυρίως κοίτης καὶ τῆς ἐξωτερικῆς, τῆς ὑπὲρ καὶ παρὰ τὸ ὕδωρ, ἥτις ἦτο ἰδιοκτησία τῶν παροχθίων, ἀνεφύη παρὰ Ρωμαίοις τὸ ζήτημα ἐὰν ἡ προσαύξησις ὤφειλε νὰ προστεθῇ εἰς τὴν κοίτην ἢ τὴν ὄχθην.

Βεβαίως τὸ ζήτημα δὲν εἶχεν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῶν ροῶν ἰδιωτικῶν ὑδάτων, ἀφ' οὗ ἐπὶ τούτων αἱ ὄχθαι καὶ ἡ κοίτη εὑρίσκοντο εἰς τὰς αὐτὰς χεῖρας, καὶ αἱ ἁπλαῖ προσχώσεις, ἡ

ἐγκαταλειφθεῖσα κοίτη, καὶ αἱ νῆσοι καθίσταντο ἐν πλήρει δικαιώματι καὶ ἀδιακρίτως ἰδιοκτησία τῶν παροχθίων. Ἐπὶ τῶν ἄλλων ὅμως ῥεόντων ὑδάτων, καθ' ἃς πολλάκις ἡ μὲν κοίτη ἀνῆκεν εἰς τὸ Κράτος, αἱ δὲ ὄχθαι εἰς τοὺς παροχθίους, παρέστη παρὰ Ρωμαίοις ἀνάγκη εἰδικῶν διατάξεων τοῦ δικαίου πρὸς καθορισμὸν τῶν ἐπὶ προσαυξήσεως σχέσεων, συνδεομένων μάλιστα πρὸς τὸ σύστημα τῶν Ρωμαϊκῶν κτηματολογίων. Κατὰ ταύτας οἱ παραποτάμιοι ἀγροὶ διηροῦντο εἰς arcifinii (μὲ ὅρια τὸν ποταμὸν) καὶ εἰς limitati (μεμετρημένους), καὶ οἱ μὲν agri arcifinii, μὴ ὄντες καθωρισμένοι ἀκριβῶς ἐν τῷ δημοσίῳ κτηματολογίῳ, καὶ ἔχοντες ἔκτασιν ἀπεριόριστον, περιλαμβάνουσαν οὐ μόνον τὰς ὄχθας, ἀλλ' ἀκόμη καὶ πᾶν ὅ,τι δὲν ἦν κατειλημμένον ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ, ἀπέκτων πᾶν τὸ μὴ χρήσιμον διὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν, ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως ἑκάστου ἀγροῦ, τὴν ἐξ οἱουδήποτε ποταμοῦ προσχωθεῖσαν ἔκτασιν γῆς, τὴν ἀποξηρανθεῖσαν κοίτην, τὰς νήσους καὶ ἐν γένει πᾶσαν οἱανδήποτε προσαύξησιν. Τοὐναντίον συνέβαινεν ἐπὶ τῶν agri limitati, ὧν οἱ ἰδιοκτῆται δὲν ἠδύναντο ν' ἀξιώσουν παρομοίαν ἀρχὴν ἐπεκτάσεως, ἀφ' οὗ δὲν κατεῖχον τίποτε ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ὄχθης, τοσούτῳ μᾶλλον ὅσῳ οἱ περιωρισμένοι ἀγροὶ τῶν πληβείων συνήθως ἀπετελοῦντο ἐκ γῆς ἑπτὰ στρεμμάτων καὶ πάντοθεν περιεβάλλοντο ὑπὸ τάφρων, εἴτε ἀπὸ διάστημα ἀπαραβίαστον, ἀποκλεῖον πᾶσαν ἐπαφὴν αὐτῶν πρὸς τὰ γειτονικὰ κτήματα, καὶ πρὸς τὰς ὄχθας, καὶ μὴ ὄντες παρόχθιοι οὐδὲν ἀπέκτων, ὥστε ἐπὶ γειτνιάσεως τοιούτων μεμετρημένων ἀγρῶν, ἀφ' οὗ καὶ τὸ Κράτος ἔχανε τὴν κατοχὴν τοῦ μὴ ὑπὸ τῶν ὑδάτων κεκαλυμμένου ἐδάφους, ἡ πρόσχωσις, ἡ ἀποξηρανθεῖσα κοίτη, αἱ νῆσοι καὶ αἱ ἐσωτερικαὶ προσαυξήσεις καθίσταντο ἀδέσποτοι ἢ κοιναὶ καὶ λεία τοῦ πρώτου καταλαβόντος, (si limitatus est ager occupantis alveus fiat (νομ. 1 § 7 II. (43. 12) Καλλ. αὐτ. σελ. 147).

§ 77. Παρ' ἡμῖν δὲν ἰσχύουσιν αἱ διατάξεις τοῦ Ρωμ. δικαίου ἐπὶ τῶν δυναμένων νὰ καταστῶσι πλευστῶν ποταμῶν, καθόσον, ὡς ἄνω εἴρηται, κατὰ τὸν περὶ διακρ. κτημάτων νόμον, ἡ κοίτη καὶ αἱ ὄχθαι εἰσὶ δημόσιοι· ἐντεῦθεν ἕπεται ὅτι ἡ ἐγκαταλειφθεῖσα κοίτη, αἱ προσχώσεις καὶ ἡ ἀναφανεῖσα νῆσος ἐν δημοσίῳ ποταμῷ περιέρχονται εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημοσίου

καὶ ἀποτελοῦσι μέρος τῆς περιουσίας του (νομ. 6 πρ. νομ. 72 § 1 Π. (18. 1). Ἐὰν ὅμως ὁ ποταμὸς οὗτος ἐγκαταλείψῃ τὴν νέαν του κοίτην καὶ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν παλαιάν, οἱ ἀρχαῖοι ἰδιοκτῆται ἐπανακτῶσι τ' ἀπολεσθέντα κτήματά των (νομ. 30 § 3 Π. (41. 1).

ΚΕΦ. ΣΤ΄.

ΠΕΡΙ ΔΟΥΛΕΙΩΝ ΥΔΑΤΩΝ

§ 78. Οἱ Ρωμ. νόμοι κατατάττουσι τὰ ἰδιωτικὰ ὕδατα ὑπὸ τὸ αὐτὸ σύστημα, ὅπερ διέπει καὶ τοὺς ἄλλους ἰδιωτικοὺς τόπους. Καθιστῶσιν αὐτὰ ἀντικείμενα συναλλαγῆς καὶ τὰ ὑποβάλλουσιν εἰς δουλείας ἰδιωτικάς, τὰς ὁποίας προστατεύουσιν εἰδικῶς διὰ παραγγελμάτων.

Αἱ δουλεῖαι ἀποκτῶνται 1) διὰ συμβάσεως, ἤτοι δυνάμει τίτλου περιβεβλημένου τὸν τύπον συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου, νομίμως μεταγραφομένου, καὶ ἡ μὴ τήρησις τῶν τύπων τούτων καθιστᾷ ἄκυρον τὴν σύμβασιν τῆς δουλείας (Ἐφ. Ν. 176 τοῦ 1901). — 2) διὰ πράξεων τελευταίας βουλήσεως, (ἤτοι διαθήκης, κωδικέλλου, καταπιστεύματος, αἰτίᾳ θανάτου δωρεᾶς). — 3) διὰ χρησικτησίας. Περὶ τοῦ τρόπου τούτου αποκτήσεως πραγματευόμεθα κατωτέρω § 115) — 4) διὰ διατάξεως τοῦ νόμου, λ. χ. ὅταν περιελθόντος τοῦ δουλεύοντος κτήματος εἰς τὸν κύριον τοῦ δεσπόζοντος ἀπεσβέσθη διὰ συγχύσεως ἡ δουλεία, εἶτα δὲ διότι ἠκυρώθη ἡ ἀγοραπωλησία ἢ ἡ διαθήκη, ἢ διελύθη ὁ γάμος καὶ ἐπιστρέφεται τὸ προικῷον, ἡ δουλεία ἀναζῇ καὶ ὁ κύριος τοῦ δουλεύοντος κτήματος ὑποχρεοῦται πρὸς ἀνασύστασιν αὐτῆς (Elvers σελ. 715). — 5) διὰ δικαστικῆς ἀποφάσεως, ὡς ἐπὶ διανομῆς κτημάτων, καθ ἣν ὑφισταμένης ἀνάγκης ὑδάτων, εἴτε ἄλλης ἀνάγκης δικαιοῦται ὁ δικαστὴς νὰ ἱδρύσῃ δουλείας πρὸς ἐξίσωσιν τῶν μερίδων (Οἰκον. Ἐμπ. § 149 σημ. 25, Α. Π. 9 τοῦ 1874).

Δουλείαν δὲ δύναται νὰ παραχωρήσῃ μόνον ὁ ἔχων πλήρη καὶ ἐρειδομένην ἐπὶ δικαιώματος ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ πράγματος,

ἐπομένως πρωτίστως ὁ κύριος αὐτοῦ νομ. 6 πρ. Π. (8. 4), νομ. 14 § 2 Π. (8. 1), § 3 Εἰσηγ. (2. 3), ἀλλὰ καὶ ὁ ἐμφυτευτὴς καὶ ὁ ἐπιφανειοῦχος δύνανται νὰ ἱδρύσωσι δουλείας, οὐχὶ ὅμως ὑπερβαίνοντες τὰ δικαιώματα αὐτῶν νομ. 1 πρ. Π. (7. 4), νομ. 1 § 9 Π. (43. 18). Ἐπίσης καὶ ὁ ἐπικαρπωτής, ἀλλ' ἡ παραχώρησις αὕτη δὲν εἶνε ἀκριβῶς εἰπεῖν δουλεία, ἀλλὰ μᾶλλον προσωπικὴ ὑποχρέωσις, διαρκοῦσα ὅσον καὶ ἡ ἐπικαρπία (Πρβ. νομ. 15 Π. (8. 1), νομ. 4 Π. (43. 20). Ὅπως δὲ ἀποκτήσῃ τις δουλείαν πρέπει αὕτη ν' ἀφορᾷ κατάλληλον ἀκίνητον καὶ ὁ ἀποκτῶν νὰ εἶνε στενῶς συνδεδεμένος πρὸς τοῦτο.

§ 79. Ὡς ἀρχαιότεραι τῶν ἄλλων δουλειῶν ἀναφαίνονται ἐν τῷ Ρωμ. δικαίῳ αἱ δουλεῖαι ὁδῶν καὶ ὑδάτων καὶ τοῦτο διότι ἐνωρίτερον προέκυψεν ἡ ἀνάγκη τῆς καθιερώσεως αὐτῶν πρὸς ἐξυπηρέτησιν τῶν ἀναγκῶν συγκοινωνίας μεταξὺ τῶν διαφόρων κτημάτων καὶ τῆς ἀρδεύσεως αὐτῶν ἢ χρησιμοποιήσεως τοῦ ὕδατος εἰς διαφόρους ἄλλας ἀνάγκας τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ Οὐλπιανὸς ἐν νομ. 1 πρ Π. (8. 3) διακρίνει τὴν δουλείαν ὑδραγωγείου (aquae ductus), ὡς τὴν μόνην δουλείαν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ὁποίας διεμορφώθησαν καὶ ἄλλα εἴδη δουλειῶν· εἶτα παραθέτει ὁρισμὸν τῆς τοιαύτης δουλείας καὶ κατόπιν ἐν § 1 ἐξακολουθεῖ: in rusticis compatanta sunt: aquae haustus, pecoris ad aquam appulsus, jus pascendi, calcis coquendae, arenae fodiendae.

Ὅθεν ὑδατικαὶ δουλεῖαι εἰσίν:

Ἡ **δουλεία ὑδραγωγείου** (servitus aquae ductus, serv. aquae ducendae (πρ. Εἰσηγ. (2. 3), νομ. 1 πρ. Π. (8. 3), ἥτις παρέχει μόνον τὸ δικαίωμα τοῦ ἄγειν τὸ ὕδωρ διὰ τοῦ ἀλλοτρίου κτήματος (iter aquae), εἴτε ἐκ δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ ποταμοῦ (νομ. 20 § 2 Π. (8. 3), νομ. 8 Π. (43. 20) ἢ τὸ δικαίωμα τοῦ ὀχετεύειν τὸ ἐπὶ τοῦ ἀλλοτρίου ἀγροῦ εὑρισκόμενον ὕδωρ εἰς τὸ ἡμέτερον κτῆμα (νομ. 15, 21, 22 Π. (8.3), νομ. 8, 17 πρ § 1 Π. (39. 3), νομ. 4 Π. (43.20), Ἐφ. Ἀθ. 1143 τοῦ 1893).

Πρὸς ἵδρυσιν δουλείας ὑδραγωγείου δὲν ἀπαιτεῖται μόνον ὕδωρ, ἀλλὰ καὶ τοιοῦτον ὕδωρ, ὅπερ ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους καὶ οὐχὶ ὑπ' αὐτὸ νὰ ῥέῃ, καὶ εὐκόλως διοχετευόμενον, διότι ὑπάρχουσι καὶ ὕδατα, τὰ ὁποῖα δὲν δύνανται νὰ διοχετευ-

θῶσιν, ὡς λ. χ. τὰ φρεάτεια κλπ. (νομ. 1 § 6 Π. (43. 20).

§ 80. Κατὰ κανόνα τὸ διοχετευτὸν ὕδωρ ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ διηνεκῆ αἰτίαν (perpetua causa), ἑπομένως ἀπαραίτητον εἶνε ὕδωρ ἀέννaον καὶ πηγαῖον (aqua perennis) ἢ viva (νομ. 1 § 5 Π. (43. 20), ἢ ῥέον καθ' ὥρας τινὰς τοῦ ἔτους, διὰ τοῦτο δὲν δύναται νὰ ἱδρυθῇ δουλεία ὑδραγωγείου· ἐπὶ προσκαίρου λίμνης, δεξαμενῆς ἢ ἕλους, ἐξ ὧν δὲν ἀναβρύει ὕδωρ ἢ δὲν τρέφονται ταῦτα ὑπὸ ῥέοντος ὕδατος, ἤτοι ῥυάκων ἢ ποταμῶν ἕνεκα τῆς διατάξεως, ὅτι ἡ δουλεία ὕδατος δέον νὰ ἔχῃ αἰτίαν φυσικὴν καὶ διηνεκῆ (νομ. 28 Π. (8. 2), νομ. 1 § 5 Π. (43. 20), νομ. 1 § 4 Π. (43. 22). Ἀλλὰ καὶ ὑπὸ τοὺς περιορισμοὺς τούτους ὑπάρχουσι περιστάσεις, καθ' ἃς ὁ ἄνω κανὼν περὶ διηνεκοῦς καταλήγει εἰς αὐστηρότητα, ἥτις δὲν ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸν σκοπόν του, διὰ τοῦτο πρακτικώτερον εἶνε νὰ ἐφαρμόζεται ἐπιεικέστερον ἡ διάταξις αὕτη, ἀφ' οὗ μάλιστα διηνεκῆ αἰτίαν τὸ Ρωμ. δίκαιον δὲν ἐννοεῖ τὴν αἰωνίαν καὶ ἀτελεύτητον (νομ. 9 Π. (8. 3), καὶ ν' ἀναγνωρισθῇ ἡ ὕπαρξις δουλείας, ὅταν λ. χ. ἔν τινι λίμνῃ ἀποθηκεύεται κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπαρκὲς ὄμβριον ὕδωρ πρὸς εἰδικὴν ἄσκησιν δουλείας κατὰ τὸ θέρος. Τὸ αὐτὸ λεκτέον καὶ περὶ τοῦ ἐν δεξαμενῇ ἀθροιζομένου ὀμβρίου ὕδατος, δι' οὗ περιοδικῶς πληροῦται αὕτη, ἐφ' οὗ, ἄνευ συνδρομῆς τοῦ κυρίου, δύναται νὰ συστηθῇ δουλεία διοχετεύσεως ἢ ἀντλήσεως, ἀσκουμένη, καθ' ἃς ἐποχὰς ἡ δεξαμενὴ ἔχει ὕδωρ, δὲν εἶνε δὲ ἀναγκαία ἀδιάκοπος χρησιμοποίησις ἵνα διατηρήσῃ τὴν δουλείαν, διότι πολλαὶ δουλεῖαι ἀσκοῦνται ἐν βραχείαις κατὰ καιροὺς ἐπανερχομέναις περιόδοις, χωρὶς ἐντεῦθεν νὰ θεωρηθῇ ἐλλεῖπον τὸ διηνεκὲς αὐτῶν, ὅπερ ἐν ταῖς δουλείαις ὑδάτων συχνότατα περιορίζεται εἰς ὡρισμένην ἐποχὴν τοῦ ἔτους ἢ εἰς ἡμέρας (νομ. 6 Π. (43. 20). Ἀναγκαῖον εἶνε μόνον ὅπως οὐδέποτε παύσωσιν αἱ περιστάσεις, αἱ διευκολύνουσαι τὴν ἐκ τῆς δουλείας ταύτης ὠφέλειαν εἰς τὸ δεσπόζον κτῆμα. Τοιαῦται δὲ εἶνε: τὸ κλῖμα δι' οὗ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν βρέχει, ἡ δεξαμενή, ἐν ᾗ τὸ πίπτον ὄμβριον ὕδωρ συναθροίζεται καὶ ἐπί τινα χρόνον διαφυλάσσεται καὶ ὁ ὀχετός, δι' οὗ τοῦτο διοχετεύεται εἴς τι κτῆμα. (Elvers § 15, 17, Οἰκον. αὐτ. § 145 σημ. 10).

§ 81. Ἐν τῷ ἀρχαίῳ Ρωμ. δικαίῳ ἀπῃτεῖτο ἵνα ἡ διοχέτευσις τοῦ ὕδατος γίνηται ἀμέσως ἄνωθεν ἐκ τῆς πηγῆς, ἐκ

ποταμοῦ, ἐκ λίμνης, κλπ. (νομ. 1 § 7, 8 Π. (43. 20), ἀλλὰ τὸ αὐστηρὸν τῆς διατάξεως ταύτης ὑπεχώρησε διὰ τῆς ἐπιρροῆς τῶν νομοδιδασκάλων ἐν τῷ Ἰουστινιανείῳ δικαίῳ, καθ' ὃ ἡ διοχέτευσις δὲν ἀπαιτεῖται νὰ γίνεται ἄνωθεν ἐκ τῆς πηγῆς nisi ex capite, vel ex fonte, ἀλλ' ἐπιτρέπεται νὰ γίνεται ἐκ παντὸς ἄλλου τόπου, (Παῦλος (νομ. 9 Π. (8. 3), ἤτοι ἐκ ποταμοῦ διὰ τεχνητῆς ἀναβάσεως, ἐκ δεξαμενῆς ὀχετευτοῦ ὕδατος (νομ. 2 Π. (8. 4), νομ. 3 § 3 Π. (43. 21), ἐξ ὀπῆς γειτονικοῦ ἡλιακοῦ (νομ. 28 Π. (8. 2) Οἰκον. αὐτ. § 145 σημ. 16, Καλλ. αὐτ. σελ. 302).

§ 82. Τὸ δικαίωμα τῆς δουλείας διοχετεύσεως ἐκτείνεται μέχρι τῆς πηγῆς ἢ τῆς λίμνης ἢ τοῦ ποταμοῦ, ἐξ ἧς προέρχεται τὸ διοχετευτὸν ὕδωρ, διότι ἐὰν ἡ δουλεία αὕτη δὲν παρεῖχε τὴν ἐξουσίαν νὰ μεταβαίνῃ τις εἰς τὴν πηγὴν ἢ εἰς τὴν λίμνην αὐτὴν ἢ ποταμὸν καὶ νὰ διευθύνῃ τὸ ὕδωρ, ἀλλ' ἐὰν ὤφειλεν ὁ δικαιοῦχος ν' ἀναμένῃ μεχρισοῦ ὁ ὀχετός, ὅστις φέρει τὸ ὕδωρ εἰς τὸ σημεῖον, ὅπου ἀρχίζει τὸ δικαίωμά του, πληρωθῇ διὰ τῆς ἐνεργείας ἄλλων ἢ διὰ φυσικῶν συμβάντων, θὰ ἔλειπεν εἰς τὴν δουλείαν ταύτην ἡ διηνεκὴς αἰτία, καὶ τὸ ζήτημα ἂν ἡ δουλεία του θὰ τῷ ἦτο χρήσιμος, ἢ μή, θὰ ἐξήρτητο πάντοτε ἐκ περιστατικῶν, ἐκτὸς τῆς ἐξουσίας του, τούτου δ' ἕνεκα τὸ δίκαιον καθιέρωσε τὴν μέχρις αὐτῆς τῆς πηγῆς ἔκτασιν τοῦ δικαιώματος. (Elvers § 43).

§ 83. Ἡ δουλεία ὑδραγωγείου δύναται νὰ εἶνε εἴτε διαρκὴς εἴτε πρόσκαιρος, τουτέστι δύναται νὰ ἀφορᾷ — 1) τὸ καθημερινὸν ὕδωρ (aqua quotidiana) καὶ τότε ἡ ἀπόλαυσις αὐτοῦ εἶνε διαρκὴς καὶ δὲν περιορίζεται εἰς ὡρισμένας ἡμέρας τοῦ ἔτους ἢ εἰς ὡρισμένας ὥρας (νομ. 1 § 2 Π. (43. 20) ἢ ἄλλως περιωρισμένη, τουτέστι ὑπάρχει προσδιωρισμένη ἥ τε ποσότης τοῦ λαμβανομένου ὕδατος καὶ ὁ χρόνος τῆς διοχετεύσεως αὐτοῦ λ. χ. κατὰ διαφόρους ἡμέρας ἢ ὥρας (νομ. 2 § 1 Π. (8. 3), τὴν ἡμέραν ἢ τὴν νύκτα (νομ. 2 Π. (43. 20). Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἐν ἄλλῳ χρόνῳ παρὰ τὸν προσδιορισθέντα δὲν ἐπιτρέπεται ἡ διοχέτευσις τοῦ ὕδατος (νομ. 3 βασ. (58, 20), ὡς ἐπίσης ὁ ἑλκυσμὸς πλέον τῆς συμφωνηθείσης ποσότητος (νομ. 10 βασ. (58, 7), νομ. 12 κωδ. (3. 34). Ἐπίσης δύναται ν' ἀφορᾷ — 2) τὸ θερινὸν ὕδωρ (aqua aestiva) ἢ φθινοπωρινὸν καὶ τότε ἡ ἀπό-

λαυσις ἐνεργεῖται κατὰ τὸ θέρος ἢ τὸ φθινόπωρον (νομ. 1 § 3, 5 Π. (43. 20). Δύναται ὅμως νὰ εἶνε καὶ ἀόριστος (νομ. 21 Π. (8, 3), ὁπότε ὡς πρὸς τὸν καθορισμὸν τοῦ χρόνου τῆς ἀπολαύσεως εἶνε ἐφαρμοστέοι οἱ περὶ δουλειῶν ὁδῶν ἰσχύοντες κανόνες (νομ. 8 Π. (43. 20). Οἰκον. αὐτ. § 148 σημ. 11 Dernburg μεταφρ. Διοβ. σελ. 249).

Δουλεία δὲ ὑδραγωγείου δύναται νὰ συστηθῇ οὐ μόνον πρὸς ἄρδευσιν, ἀλλ' ἔτι καὶ χάριν ποτισμοῦ τῶν ζώων ἢ ἁπλῆς τέρψεως (νομ. 3 πρ. Π. (43. 20).

§ 84. Ἐὰν κατὰ τὴν σύστασιν τῆς δουλείας ὑδραγωγείου δὲν ὁρισθῇ ὁ τόπος, ὅλον τὸ κτῆμα δουλεύει (νομ. 21 Π. (8. 3), Βασ. (58, 3). «Ἐὰν παραχωρήσῃς μοι ἕλκειν ὕδωρ καὶ μὴ ὁρίσῃς τὸν τόπον, ὅλος ὁ ἀγρὸς δουλεύει». ('Αρμεν. Β', § 116)· ἐὰν ὅμως ὁρισθῇ ὁ τόπος πρέπει νὰ φυλάττηται ἡ ὁρισθεῖσα τοῦ ὕδατος διεύθυνσις καὶ δὲν ἐπιτρέπεται ἄνευ ἀπαραιτήτου ἀνάγκης ἡ μεταβολὴ τοῦ ρείθρου ὑπὸ τοῦ δικαιούχου τῆς δουλείας, ὅστις μάλιστα, ὀφείλει νὰ μὴ κατασκευάζῃ τὸ ὑδραγωγεῖον ὑποκάτω κτιρίων, δένδρων ἢ ἄλλων φυτειῶν (non per villam vineas ire sciendum est) καὶ ἐν γένει δέον νὰ λειτουργῇ τοῦτο κατὰ τρόπον, ὅσον οἷόν τε ὀλιγώτερον ἐπαχθῆ εἰς τὸ δουλεῦον κτῆμα (νομ. 20 § 5 Π. (8. 2), νομ. 4 § 1 νομ. 5 § 1 Π. (43. 19) Οἰκον. αὐτ. § 145 σημ. 12 Καλλ. αὐτ. σελ. 302).

§ 85. Τὸ περιεχόμενον ἐγκύρως συσταθείσης δουλείας ὑδραγωγείου καθορίζεται ἐκ τῶν μεταξὺ τῶν συμβαλλομένων γενομένων συμφωνιῶν (νομ. 12 κωδ. (3.34), ἀλλ' ὅπου αὕτη δὲν εἶνε καθωρισμένη, ὡς πρὸς τὸν τρόπον διοχετεύσεως, τότε ὁ δικαιοῦχος τῆς δουλείας μόνον διὰ σωλήνων (fistulae) ἢ δι' ἀνοικτῶν ὀχετῶν (fossu rivus) δύναται λαμβάνῃ τὸ ὕδωρ, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ λιθοκτίστων ὀχετῶν (per lapidem), διότι πρὸς τοῦτο ἀπαιτεῖται ρητὴ συμφωνία (νομ. 17 § 1 Π. (39. 3). Ἡ διάκρισις ὅμως αὕτη, ὅσον ἀφορᾷ τὸ εἶδος τῶν ὀχετῶν, ἐθεωρεῖτο ὡς ἄνευ πρακτικῆς σημασίας, ἀφ' οὗ ὁ νομ. 17 § 1 Π. (39. 3), ἀναφέρεται εἰς ρωμ. ἔθιμον καὶ διὰ τοῦτο ἐπεδέχετο ἐξαιρέσεις καὶ δὲν ἠκολουθεῖτο φαίνεται αὐστηρῶς (Πρβ. τὸ τοῦ Τιπουκ. ἐν σημ. α Βασ. Ε', 218 « καὶ τότε δύναμαι ἐκ τούτου εἰς τόδε ποιῆσαι ὀχετόν, τυχὸν ἀπὸ ἀνεῳγμένου ὑπόγειον, ἢ τὸ

γήϊνον λίθινον »)· ὅθεν ἐπιτρέπεται ὁ ἀνοικτὸς ὀχετὸς νὰ σκεπασθῇ καὶ ὁ σκεπαστὸς νὰ μεταβληθῇ εἰς ἀσκεπῆ(νομ. 1 § 11, νομ. 2, 3 πρ. Π. (43. 21). Τὸ δὲ εἶδος τῆς κατασκευῆς τοῦ ὀχετοῦ ἐξήρτηται ὅλως ἐκ τῆς θελήσεως τοῦ δικαιούχου τῆς δουλείας (νομ. 15 Π. (8. 3.) « ὁ ἔχων ὑδραγωγεῖον, οὓς θέλει σωλῆνας κατασκευάζει ἐν τῷ ὀχετῷ, ἐφ' ᾧ δέχεσθαι τὸ ὕδωρ πλατύτερον· καὶ ὅπερ θέλει ποιεῖ ἐν τῷ ὀχετῷ, μὴ ποιῶν μέντοι χείρονα τὸν ὀχετὸν τοῦ δεσπότου τοῦ ἀγροῦ » (νομ. 1 § 11· νομ. 2, 3 Π. (43. 21). Εὐθύνεται ὅμως ὁ δικαιοῦχος τῆς δουλείας διὰ πᾶσαν ζημίαν, ἥτις ἤθελε προξενηθῇ εἰς τὸ δουλεῦον κτῆμα ἕνεκα κακῆς καταστάσεως τοῦ ὀχετοῦ (νομ. 30 Π. (39. 2), νομ. 3 § 9 Π. (43. 21). Τὸ ἔδαφος τοῦ ὀχετοῦ ἀνήκει τῷ κυρίῳ τοῦ δουλεύοντος κτήματος (νομ. 3 Βασ. (58. 5) νομ. 27 § 32 Π. (9. 2), νομ. 4 πρ. Π. (8. 5), τὸ δὲ ὑλικὸν τῷ δικαιούχῳ τῆς δουλείας (νομ. 47, 49, 78, Π. (18. 1), νομ. 27 § 32 Π. (9. 2), Βασ. (60,3). Δὲν ἐπιτρέπεται δὲ ἡ εἰσαγωγὴ εἰς τὸν ὀχετὸν καὶ καὶ ἀνάμιξις καὶ ἑτέρου ὕδατος (νομ. 1 § 17 Π. (43.20) «εἰ βουληθῶ μῖξαι τῷ ἑλκομένῳ ὕδατι ἕτερον, ὀρθῶς κατὰ παντὸς τοῦ ἑλκυσμοῦ κωλύομαι» (Dernburg σελ. 294, Οἰκον. αὐτ. § 148 σημ. 13).

§ 86. Κατὰ τοὺς γενικοὺς περὶ δουλειῶν κανόνας ἡ ἄσκησις τῆς δουλείας περιλαμβάνει καὶ πάσας τὰς πράξεις τὰς πρὸς ἀπόλαυσιν αὐτῆς ἀναγκαίας. Οὕτως ἡ δουλεία ὑδραγωγείου παρέχει εἰς τὸν δικαιοῦχον αὐτῆς τὸ δικαίωμα τοῦ σωλῆνας τιθέναι ἢ ἄλλο τι ποιεῖν ἐν τῷ ἀγωγῷ (νομ. 3 § 5 Π. (43. 20), ἔτι τοῦ εἰσέρχεσθαι εἰς τὸ δουλεῦον κτῆμα πρὸς ἐπισκευὴν καὶ καθαρισμὸν τοῦ ὀχετοῦ, ὡς καὶ ὑλικὰ νὰ προσκομίζῃ πρὸς ἀνακαίνισιν τῶν κτισμάτων, ἑπομένως καὶ ὁδὸν διὰ τὸ ὕδωρ (iter aquae) νομ. 15 Π. (8. 3), νομ. 8 Π. (43 20), διότι ἄνευ ταύτης ἡ δουλεία ἀποβαίνει ἄχρηστος (νομ. 3 § 3 Π. (8. 3), νομ. 11 § 1 Π. (8. 4), νομ. 1 πρ. § 6, νομ. 4 Π. (43. 21), νομ. 4 § 5 Π. (8. 5), νομ. 11 Βασ. (58, 4); Ἁρμεν. Β', δ'. § 112 «ἐὰν πλησίον τοῦ ἀγροῦ σου ὑδραγωγεῖον ἔχω, παρέχεταί μοι σιωπηρῶς τῇ τοιαύτῃ δουλείᾳ ταῦτα· ἀνανεοῦν τὸ ῥεῖθρον καὶ τὸ ἐξιέναι καὶ εἰσιέναι ἐμοί τε καὶ τοὺς ἐμοὺς τεχνίτας ἐπὶ ἀνανεώσει τοῦ ὁλκοῦ· χρεωστεῖς δέ μοι καὶ διάστημά τι καταλιμπάνειν, ὥστε δι' αὐτοῦ καὶ ἐκ δεξιοῦ καὶ

ἐξ ἀριστεροῦ πορεύεσθαί με ἐπὶ τὸ ρεῖθρον καὶ ἵνα ἐν αὐτῷ ἀποτίθημι γῆν καὶ λίθους καὶ τὴν ὕλην τὴν ἐκ τοῦ ὀχετοῦ ἀναφερομένην καὶ ἄσβεστον καὶ ψάμμον πρὸς ἀνανέωσιν τοῦ ὑδραγωγείου» (νομ. 11 § 1 II. (8. 4). Ἀλλὰ ταῦτα ἐπιτρέπονται μόνον ἐφ' ὅσον καθίστανται ἀναγκαῖα διὰ τὴν ἐπισκευήν, ἐκτὸς ἐὰν διὰ τοῦ συμβολαίου τῆς συστάσεως δουλείας δὲν καθωρίσθησαν ταῦτα ἄλλως (Πρβ. καὶ νομ. 1 § 6—10 II. (43.22) νομ. 3 § 1 II. (43. 21), Οἰκον. αὐτ. § 148 σημ. 14). Ἐπίσης δύναται νὰ ὑψώνῃ ἢ νὰ χαμηλώνῃ τὸν σωλῆνα ὅταν τοῦτο ἀπαιτῆται. Συμφώνως δὲ μὲ τὰς γενικὰς ἀρχὰς τῶν ἐπὶ ξένου ἐδάφους συντελουμένων ἔργων, ὁ κύριος δύναται νὰ ἀξιώσῃ παρὰ τοῦ δικαιούχου τῆς δουλείας ἀσφάλειαν δι' ἐνδεχομένας ἐκ τῆς οἰκοδομῆς βλάβας (cautio di damno infecto) νομ. 30 II. (39. 2), νομ. 3 § 9 II. (43. 21).

§ 87. Δὲν ἐπιτρέπεται δουλεία ὑδραγωγείου ἐπὶ κτήματος, ὅπερ χωρίζεται ὑπὸ δημοσίας ὁδοῦ ἢ δημοσίου ποταμοῦ ἢ ἄλλου δημοσίου τόπου ἀπὸ τοῦ δεσπόζοντος κτήματος. Ἠδύνατό τις ὅμως διὰ παραχωρήσεως τοῦ Αὐτοκράτορος, ὡς ὁρίζει ὁ νομ. 14 § 2 II. (8. 1), νὰ ὁδηγήσῃ τὸ ὕδωρ εἰς τὸ κτῆμά του διὰ μέσου δημοσίας ὁδοῦ ἢ ἄλλου δημοσίου τόπου, ἤρκει μόνον νὰ μὴ ὑφίσταντο ἐνόχλησίν τινα τὰ δημόσια δικαιώματα τῶν ἄλλων, (Οἰκον. αὐτ. § 145 σημ. 2 Καλλ. αὐτ. σελ. 290). Ἐν τούτοις ἠδύνατο νὰ γίνῃ τοῦτο καὶ ἄνευ ἀδείας τοῦ Ἡγεμόνος (νομ. 18 § ἐν τελ. ff de aqu. et aqu. pluv. (39.3) Ποτιὲ Τ. 4 σελ. 259).

§ 88. Δουλεία ὑδραγωγείου δὲν δύναται νὰ συστηθῇ μεταξὺ κτημάτων μὴ συναπτῶν (νομ. 17 § 2 II. (39. 3), νομ. 31 II. (8. 3), διότι κατὰ γενικὸν κανόνα αἱ πραγματικαὶ δουλεῖαι προϋποθέτουσι διὰ τὴν ἔννομον ὕπαρξιν αὐτῶν, ὅπως τὸ δουλεῦον κτῆμα δύναται νὰ παρέχῃ τῷ δεσπόζοντι διαρκῆ ὠφέλειαν καὶ ὅτι τὰ κτήματα δέον νὰ μὴ ἀπέχωσιν ἐπὶ τοσοῦτον ἀλλήλων, ὥστε νὰ διακόπτηται ἐντελῶς ἡ γειτνίασις αὐτῶν. Ὅθεν καθίσταται ἀδύνατος, ὡς ἐκ τῆς ὑπάρξεως μεσάζοντος κτήματος μὴ ὑποκειμένου εἰς δουλείαν ἢ ἐὰν ἡ νομικὴ φύσις τῶν μεσαζόντων κτημάτων ἀποκλείῃ τὴν ἐνάσκησιν τῆς δουλείας, τότε δουλεία δὲν δύναται νὰ παραχωρηθῇ (Ἐφ. Ἀθ. 458 τοῦ 1905).

§ 89. Δύναται ὅμως νὰ παραχωρηθῇ τοιαύτη δουλεία καὶ διὰ μέσου πολλῶν καὶ εἰς διαφόρους ἰδιοκτήτας ἀνηκόντων κτημάτων (νομ. 14. § 2 Π. (8. 1), νομ. 7 § 1 νομ. 33 § 1 Π. (8. 3), ἀλλ' ἀπαιτεῖται πάντοτε ἡ συγκατάθεσις ἐκείνων, οἵτινες κέκτηνται ἤδη τὸ δικαίωμα δουλείας ὑδραγωγείου, ὡς καὶ ἡ συγκατάθεσις τῶν ἰδιοκτητῶν τῶν δουλευόντων κτημάτων, ὁπόθεν ἕλκεται (νομ. 8 πρ. 9 § 2 καὶ 10 Π. (39. 3), ἔτι δὲ καὶ δι' ἀστυκοῦ κτήματος (νομ. 11 § 1 Π. (6. 2).

§ 90. Συνήθως κατὰ τὴν σύστασιν τῆς δουλείας ὑδραγωγείου δὲν παραχωρεῖται δικαίωμα ἐφ' ὅλου τοῦ ἔν τινι πηγῇ ἢ ρύακι ρέοντος ὕδατος, ἀλλ' ἐπὶ ὡρισμένης μερίδος αὐτοῦ, ἑπομένως ἐπὶ τῆς αὐτῆς πηγῆς ὕδατος δύνανται νὰ συστηθῶσι πλείονες δουλεῖαι ὑδραγωγείου, ὁπότε ἕκαστος τῶν δικαιούχων δύναται, εἴτε νὰ ἔχῃ ἀποκλειστικὸν ἴδιον ὀχετόν, ὅστις ἀμέσως νὰ ἀρχίζῃ ἄνωθεν ἐκ τῆς πηγῆς (ex capite aquae), εἴτε τὸ ὕδωρ ἐν ἀρχῇ νὰ διοχετεύηται δι' ἑνὸς κοινοῦ ὀχετοῦ, ἐξ οὗ κατόπιν δι' ἰδίου ὀχετοῦ νὰ διανέμηται εἰς τὸ κτῆμα ἑκάστου δικαιούχου (νομ. 16 Π. (8. 6), νομ. 1 § 26, νομ. 4 Π. (43. 20), νομ. 3. § 3 (43. 21). Ἐν τῇ πρώτῃ περιπτώσει ἐφαρμόζονται οἵ τε ὁρισμοὶ τῶν συστατικῶν ἑκάστης δουλείας πράξεων καὶ αἱ ἰδιαίτεραι συμφωνίαι (νομ. 5 § 1 Π. (43. 20), ἐν τῇ δευτέρᾳ δὲ περιπτώσει αἱ περὶ κοινῶν δικαίων διατάξεις.

§ 91. Ἐὰν παραχωρηθῇ εἰς πολλοὺς τὸ δικαίωμα τοῦ διοχετεύειν ὕδωρ ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὀχετοῦ, δύναται νὰ προσδιορισθῇ ἥ τε ποσότης τοῦ λαμβανομένου ὕδατος καὶ ὁ χρόνος τῆς διοχετεύσεως αὐτοῦ, οὕτως ὥστε ἕκαστος μόνον ἐπὶ ὡρισμένων χρόνον νὰ διοχετεύῃ ὁλόκληρον τὸ ὕδωρ, ὅπερ νὰ χρησιμοποιῇ δι' ἑαυτόν· εἴτε οὕτως, ὥστε ἕκαστος μίαν μόνον μερίδα τοῦ ὕδατος νὰ διοχετεύῃ (νομ. 19 § 4 Π. (10. 3)· ὡς παραδείγματα τοῦ τρόπου τῆς διανομῆς ἀναφέρουσιν αἱ πηγαὶ περιπτώσεις, καθ' ἃς ὁ εἷς διοχετεύει κατὰ τὸ θέρος καὶ ὁ ἄλλος κατὰ τὸν χειμῶνα (νομ. 5 πρ. Π. (43.20), ἢ ὁ εἷς τὴν ἡμέραν καὶ ὁ ἄλλος κατὰ τὴν νύκτα (νομ. 10 § 1 Π. (8.6), νομ. 17 πρ. Π. (39. 3), εἴτε ἕκαστος ἔχει ὡρισμένην ἡμέραν, καθ' ἣν τὸ ὕδωρ τῷ ἀνήκει (νομ. 16 Π. (8. 6) ἢ καθ' ὥρας

ἐναλλάσσεται (νομ. 10 § 1 αὐτ. νομ. 5. § 1 Π. 43. 20). Ὅσον δ' ἀφορᾷ τὸ μέτρον καθ' ὃ παρὰ Ρωμαίοις εἰθίζετο νὰ γίνηται ἡ διανομή αἱ πηγαὶ δὲν ἀναφέρουσι λεπτομερείας. Μόνον ὁ Φροντῖνος ἐν τῷ συγγράμματί του περὶ ὑδραγωγείου τῆς Ρώμης ἀναφέρει τοιαύτας ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέτρον, οὗ τινος ἐγίνετο χρῆσις κατὰ τὴν διανομὴν τοῦ ὕδατος τῶν δημοσίων ὑδραγωγείων, ὅπερ καὶ εἰς τὰ ἰδιωτικὰ τοιαῦτα ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ (Elvers § 43, Οἰκον. αὐτ. § 148 σημ. 11).

§ 92. Οἱ πλείονες δικαιοῦχοι ἀφοῦ ἔχουσι κοινὸν ὀχετὸν καλοῦνται ὁμόρρειθροι (rivales), ἀλλ' οὐδεμία σχέσις κοινωνικὴ συνδέει αὐτούς, διότι τὸ δίκαιον ἑκάστου τούτων εἶνε αὐτοτελὲς καὶ κεχωρισμένον δίκαιον, ὅπερ ὡς ἓν ὅλον χωρεῖ μέχρι τῆς πηγῆς (caput aquae) καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ κριθῇ ἀνεξαρτήτως τῶν δικαιωμάτων τῶν ἄλλων δικαιούχων, οὕτως ὥστε, ὡς ὁ Πρόκουλος ἐν νομ. 16 Π. (8. 6) λέγει, ὅταν εἷς τῶν πολλῶν ὁμορρείθρων καθ' ἅπαντα τὸν τῆς παραγραφῆς χρόνον δὲν διοχετεύει, ἀπόλλυσι τὸ δικαίωμά του, μολονότι οἱ ἄλλοι ἐχρησιμοποίησαν τὸ ρεῖθρον. Ἐπίσης ὅταν εἷς τῶν ὁμορρείθρων ἐπισκευάζῃ τὸν κοινὸν ὀχετὸν ἄνευ ἐντολῆς τῶν ἄλλων ἡ γενομένη δαπάνη θεωρεῖται, ὡς διαχείρισις ἀλλοτρίων διότι καὶ οἱ ἄλλοι ὁμόρρειθροι ὠφελοῦνται ἐκ τῆς πράξεώς του ταύτης, ἑπομένως δύναται νὰ ζητήσῃ παρ' αὐτῶν νὰ συνεισφέρωσι διὰ τὰ ἔξοδα τῆς ἐπισκευῆς (νομ. 19 § 2 Π. (10. 3). Μόνον δ' ὅπου οἱ πλείονες δικαιοῦχοι δουλείας ὑδραγωγείου, εἴτε ὁμόρρειθροι εἶνε, εἴτε μή, δὲν συμφωνοῦσι φιλικῶς περὶ τοῦ τρόπου τῆς διανομῆς τοῦ ὕδατος, συγχωρεῖται ἡ περὶ διαιρέσεως ἐπικοίνων ἀγωγὴ (utile judicium communi dividundo) (νομ. 19 § 4 Π. (10. 3) νομ. 4 Π. (43. 20) Elvers αὐτ. Οἰκον. αὐτ. § 148 σημ. 17).

Δέον ὅμως νὰ ληφθῇ ὑπ' ὄψει ὅτι ἡ ἑρμηνεία τοῦ νόμου 19 § 4 Π. (10. 3) εἶνε ὁπωσοῦν δυσχερής. Ἐν πρώτοις τίθησι τὸν κανόνα, ὅτι ἡ τοῦ ὑδραγωγείου δουλεία δὲν ὑπόκειται εἰς διανομήν, προϋποτιθεμένου δηλονότι, ὅτι μία καὶ ἡ αὐτὴ δουλεία ὑδραγωγείου ἀνήκει εἰς πλείονας δικαιούχους· τοῦτο σύμφωνον τυγχάνον πρὸς τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀδιαιρέτου τῶν πραγματικῶν δουλειῶν ἀναπτύσσεται πληρέστερον ἐν τοῖς νομ. 23 § 3 καὶ νομ. 25 Π.

(8. 3), καθ' οὓς ἐπὶ πωλήσεως ὡρισμένου μέρους τοῦ δεσπόζοντος κτήματος, ἢ ἐπὶ διανομῆς αὐτοῦ κατὰ λαχίδια ὡρισμένα, ἡ δουλεία ἐξακολουθεῖ νὰ ὑφίσταται ὑπὲρ ἑκάστου μέρους, καὶ μόνον περὶ διανομῆς τῶν ἐξ αὐτῆς ὠφελημάτων δύναται νὰ γίνῃ λόγος· διὰ τοῦτο καὶ ὁ νομ. 6 § 1 Π. (8. 6) ὁρίζει ὅτι διαιρεθέντος τοῦ δεσπόζοντος κτήματος μεταξὺ τῶν κοινωνῶν regionibus, ἤτοι κατ' ἀποκεκριμένα μέρη, διὰ τὴν ὀφειλομένην αὐτῷ δουλείαν εἶνε τὸ αὐτό, ὡς εἰ ἀπ' ἀρχῆς εἰς πλείονα κτήματα ὠφείλετο ἡ δουλεία. Ἀλλὰ περαιτέρω ὁ ῥηθεὶς νομ. 19 § 4 Π. (10. 3) ὁρίζει, ὅτι ἂν τὸ δικαίωμα τοῦ ὕδατος εἶνε separatum a fundo, (κεχωρισμένον τοῦ κτήματος), τότε ἡ διαίρεσις αὐτοῦ (τοῦ δικαιώματος) εἴτε κατὰ μέτρον, εἴτε κατὰ χρόνον, ἀποβαίνει ἀντικείμενον τῆς περὶ διανομῆς κληρονομίας ἢ διανομῆς ἐπικοίνου ἀγωγῆς. Ἀλλὰ τί ἐννοεῖ διὰ τῆς φράσεως separatum a fundo; Ὁ Wangerow (Τ. 1 § 340 σελ. 714) ὑποθέτει ὅτι δὲν πρόκειται περὶ πραγματικῆς δουλείας, ἀλλὰ περὶ προσωπικοῦ δικαιώματος χρήσεως τοῦ ὕδατος· τὴν γνώμην ὅμως ταύτην δὲν φαίνεται ἀποδεχόμενος ὁ Οἰκονομίδης (αὐτόθ. σελ. 340—341), ὅστις συνδυάζων τὸν εἰρημένον νόμον πρὸς τὸν νομ. 4 Π. (43. 20), Πρβ. καὶ νομ. 5. Π. (43. 20) συνάγει τὸ συμπέρασμα, ὅτι πρόκειται ἁπλῶς περὶ ὁ μ ο ρ ρ ε ί θ ρ ω ν, ἤτοι πλειόνων, οἵτινες ἐκ τοῦ αὐτοῦ ὀχετοῦ ἀντλοῦσιν ὕδωρ, ἕκαστος ὑπὲρ τοῦ κτήματος αὐτοῦ, ὅτε δὲν ὑφίσταται κοινὴ δουλεία, ἀλλὰ πλείονες πραγματικαὶ δουλεῖαι διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀχετοῦ ἀσκούμεναι, αἱ δὲ μεταξὺ ὁμορρείθρων διαφωνίαι περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ὕδατος συγχωρεῖται νὰ λύωνται διὰ τῆς περὶ διανομῆς ἀγωγῆς.

§ 93. Ὅπου ὑπάρχει δουλεία ὁδοῦ δὲν δύναται νὰ συστηθῇ δουλεία διοχετεύσεως ὕδατος, τουτέστιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόπου, (νομ. 14 Π. (8. 3), νομ. 11 Π. (39. 3). Δύναται ὅμως νὰ συνυπάρξωσι δύο δουλεῖαι ὑδάτων ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τόπου (νομ. 1 § 2, 3 Π. (43. 20).

§ 94. Ὁ κύριος τοῦ δεσπόζοντος κτήματος ἐπὶ δουλείας ὑδραγωγείου δικαιοῦται νὰ κάμνῃ χρῆσιν τῆς ὡρισμένης ποσότητος τοῦ ὕδατος, ἥτις ὁρίζεται ἐκ τῆς ἀνάγκης τοῦ δεσπόζοντος κτήματος, ἤτοι δικαιοῦται νὰ λαμβάνῃ μόνον τὸ διὰ τὸ δεσπόζον κτῆμα ἀναγκαῖον ὕδωρ (νομ. 24, 33 § 1 Π. (8. 3)

καὶ νὰ μεταχειρισθῇ ἐν μέρει τοῦτο καὶ εἰς ἄλλο ἐγγὺς τοῦ δεσπόζοντος νεωστὶ ἀγορασθὲν κτῆμα, διότι ὁ λαμβάνων τὸ ὡρισμένον ποσὸν καὶ οὐδὲν πλέον ἐκ τῆς ἰδίας πηγῆς, ἢ δεξαμενῆς· δικαιοῦται νὰ μεταφέρῃ αὐτὸ ὅπου θέλει (νομ. 1 § 16 Π. (43. 20),νομ. 12 κωδ. (3. 34) Βασ. ΝΗ', (8. 1),ὅπερ ὑποστηρίζεται καὶ ὑπὸ τῶν Βασ. ΝΗ', (20. 1) «εἰς ὅσα μέρη τοῦ ἀγροῦ μου ἕλκω τὸ ὕδωρ κἂν τὸν ἐγγὺς ἀγρὸν ἀγοράσω» ἢ νὰ ἐπιτρέψῃ καὶ εἰς ἄλλον τὴν χρῆσιν αὐτοῦ (νομ. 33 § 1 Π. (8. 3) Καλλ. αὐτ. σελ. 294 καὶ 302 Οἰκον. αὐτ. § 148 σημ. 9).

§ 95. Ὁ κύριος τοῦ δουλεύοντος κτήματος εἰς οὐδὲν ἄλλο δύναται νὰ ὑποχρεωθῇ εἰ μὴ ὅπως ἀπέχῃ πάσης πράξεως διακωλυούσης τὴν πλήρη ἄσκησιν τῆς δουλείας (νομ. 20 πρ. Π. (8. 3), νομ. 1 § 27 Π. (43. 20) «καλῶς σὲ κωλύω ἐν τῷ ἀγρῷ, ὅθεν ἕλκω τὸ ὕδωρ, ὀρύττειν, σπείρειν, ἐκτέμνειν, κλαδεύειν, κτίζειν, δι' ὧν τὸ ὕδωρ μολύνεται ἢ χεῖρον γίνεται» (νομ. 2 Βασ. (58, 20), Ἀρμεν. Β', δ'. § 109, Ἐφ. Ἀθ. 845 τοῦ 1905). Ἐπίσης δὲν δύναται νὰ προβῇ εἰς πράξεις, αἵτινες καίτοι νῦν δὲν θίγουσι τὴν δουλείαν, δύνανται ὅμως νὰ διακινδυνεύσωσι τὴν ἄσκησιν αὐτῆς εἰς τὸ μέλλον, καὶ ὡς ὁ Πομπώνιος ἐν νομ. 11 πρ. Π. (8. 4) γνωματεύει, ὀφείλει οὗτος ἐὰν ἡ δουλεία ὑδάτων ἐπίκειται εἰς τὸ κτῆμα, τὴν παρὰ τὴν διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος θέσιν τοῦ κτήματός του, ἢ ὅταν ὑπόγειος εἶνε ἡ διοχέτευσις τὸν ἄνωθεν αὐτῆς τόπον νὰ μὴ κάμῃ ἱερόν, διὰ τὸν λόγον ὅτι κατόπιν τῆς καθιερώσεως ὁ δικαιοῦχος τῆς δουλείας δὲν δύναται πλέον νὰ προσέλθῃ ἐπὶ τόπου ὅπως κάμῃ ἐπισκευάς, ἂς ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐνεργήσῃ δυνάμει τοῦ δικαιώματος τῆς δουλείας του. Οὕτω λοιπὸν μολονότι ἐφ' ὅσον ὁ ὀχετὸς εὑρίσκεται ἐν καλῇ καταστάσει δὲν παραβλάπτεται ἡ δουλεία ἐκ τῆς καθιερώσεως τοῦ τόπου, ἐπειδὴ ὅμως εἰς τὸ μέλλον δύναται νὰ περιέλθῃ εἰς κίνδυνον ἡ ἄσκησις αὐτῆς, προλαμβάνεται ἐκ τῶν προτέρων ὁ κίνδυνος οὗτος (νομ. 2 Π. (43. 21).

§ 96. Ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ δουλεύοντος κτήματος, δι' οὗ διέρχεται ὕδωρ δὲν δικαιοῦται νὰ ποιῆται χρῆσιν καθόλου ἢ ἐν μέρει τοῦ αὐτοῦ ὀχετοῦ καὶ τοῦ δι' αὐτοῦ ῥέοντος ὕδατος, τοῦ διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τῆς δουλείας προωρισμένου, ἐκτὸς ἂν

κατὰ τὴν σύστασιν τῆς δουλείας παρεχώρησεν αὐτῷ τοιοῦτον δικαίωμα ὁ δικαιοῦχος τῆς δουλείας (νομ. 33 § 1 Π. (8. 3), ὅτε πέραν τοῦ μέτρου καὶ τοῦ ὡρισμένου χρόνου δὲν δικαιοῦται νὰ χρησιμοποιήσῃ τὸν ὀχετὸν καὶ τὸ δι' αὐτοῦ ῥέον ὕδωρ· (Ἐφ. Ἀθ. 845 τοῦ 1905). Ἀλλ' οὗτος δὲν δύναται νὰ ὑποχρεωθῇ ὅπως διατηρῇ ἐντὸς τοῦ ἰδίου κτήματος τὸ ὑδραγωγεῖον ἐν καταστάσει καταλλήλῳ πρὸς ἐξυπηρέτησιν τοῦ δεσπόζοντος κτήματος, καθόσον ἡ ὑποχρέωσις αὕτη ἀνήκει μᾶλλον ἀναγκαίως εἰς τὸν δικαιοῦχον τῆς δουλείας, ὅστις ὀφείλει νὰ συντηρῇ τὸ ὑδραγωγεῖον ἐπὶ τοῦ δουλεύοντος κτήματος (νομ. 11 Π. (8. 4). Ἐπίσης δὲν δύναται νὰ ὑποχρεωθῇ εἰς θετικήν τινα πρᾶξιν, δι' ἧς ἡ ἄσκησις τῆς δουλείας νὰ καταστῇ ἐλαφροτέρα ἢ εὐκολωτέρα, διότι τότε τὸ δικαίωμα ἐπὶ τοῦ πράγματος θὰ εἶχεν εὐρυτέραν ἔκτασιν ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρᾶγμα καὶ θὰ περιελάμβανε καὶ δικαίωμα ἐπὶ τοῦ προσώπου, τοῦθ' ὅπερ ἀντίκειται εἰς τὴν ἔννοιαν τῶν δουλειῶν.

Ἐν τῷ νομ. 2 Π. (43. 21) ὁ Παῦλος ποιούμενος μνείαν τῆς γνώμης τοῦ Λαβεῶνος, καθ' ἣν τὸ ἀνοικτὸν ῥεῖθρον δὲν δύναται νὰ γίνῃ ὑπόγειον, ἵνα μὴ ἀφαιρῆται ἀπὸ τὸν κύριον τοῦ ἐδάφους ἡ ὠφέλεια τοῦ ἀντλεῖν ὕδωρ, ἀποδέχεται, ὡς ὀρθοτέραν τὴν ἀντίθετον γνώμην τοῦ Πομπωνίου, καθ' ἣν ὁ κύριος ἐκ τοῦ νόμου οὐδὲν τοιοῦτον δικαίωμα ἔχει, ἐκτὸς ἂν κατὰ τὴν σύστασιν τῆς δουλείας συνεφωνήθη ἡ παρ' αὐτοῦ ἄντλησις ἐκ τοῦ ὀχετοῦ (Dernburg § 243. Γνωμάτευσις Εὐκλείδου—Δημητρακοπούλου Νομ. Ἐπιθεώρησις Τ. 2 σελ. 18). Δύναται ὅμως ὁ κύριος τοῦ δουλεύοντος κτήματος, ἐν ᾧ ἐπίκειται δουλεία ἀντλήσεως, νὰ ὑδρεύηται ἐκ τῆς αὐτῆς κρήνης (Οἰκον. αὐτ. § 145 σημ. 13).

§ 97. Αἱ πραγματικαὶ δουλεῖαι ἀκολουθοῦσι τὸ κτῆμα εἰς οἱονδήποτε καὶ ἂν τοῦτο περιέρχεται (νομ. 12 ff comm. praed. Παῦλος, νομ. 15 ad sab.). Ὅθεν διὰ τῆς πωλήσεως τοῦ δεσπόζοντος ἢ δουλεύοντος κτήματος αἱ δουλεῖαι δὲν ἀποσβέννυνται, ἀλλὰ κατὰ τὴν μεταβίβασιν τῆς κυριότητος μεταβαίνουσιν αὐτοδικαίως ἐνεργητικῶς καὶ παθητικῶς εἰς τὸν ἑκάστοτε κύριον αὐτῶν (νομ. 36 Π. (8. 3), νομ. 20 § 1 Π. (41. 1), νομ. 1 § 43 Π. (43. 20), νομ. 47 Π. (18. 1) «ἐὰν ὑδραγωγεῖον ὀφείλεται εἰς κτῆμα καὶ τὸ τοῦ ὕδατος

δικαίωμα μεταβαίνῃ εἰς τὸν ἀγοραστὴν καὶ ἂν μηδὲν ἐλέχθῃ, ὡς καὶ αὐτοὶ οἱ σωλῆνες, δι' ὧν τὸ ὕδωρ φέρεται». Ὥστε δὲν ἀπαιτεῖται ἐν περιπτώσει πωλήσεως τοῦ δεσπόζοντος κτήματος νὰ γίνῃ ὑπὸ τοῦ πωλητοῦ καὶ τῶν δουλειῶν τούτων ῥητὴ μεταβίβασις (Καλλ. αὐτ. σελ. 292, Οἰκον. αὐτ. § 149 σημ. 13, Α. Π. 31 τοῦ 1879, Ἐφ. Ἀθ. 845 τοῦ 1905)· ἐπὶ τῆς οὕτω δὲ δυνάμει τοῦ νόμου σιωπηρῶς καὶ ἄνευ συμβάσεως ἐπὶ τῷ σκοπῷ τούτῳ καταρτισθείσης δουλείας δὲν ἔχει ἐφαρμογὴν ἡ διάταξις τοῦ περὶ μεταγραφῆς νόμου (Α. Π. 245 τοῦ 1891).

§ 98. Ἐὰν ἡ κυριότης τοῦ δεσπόζοντος κτήματος μεταβιβασθῇ ἀδιαιρέτως εἰς πολλοὺς κυρίους, τότε κατανέμεται ὁμοίως εἰς αὐτοὺς καὶ τὸ δικαίωμα δουλείας κατ' ἰδανικὰ μέρη (νομ. 23 § 3 Π. (8. 3).. Ἡ κατανομὴ ὅμως αὕτη τῆς δουλείας δὲν ἐπέρχεται ἀφ' ἑαυτῆς, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον προκύπτει ἐκ τῆς φύσεως, διότι αἱ κτηματικαὶ δουλεῖαι εἰσὶν ἀδιαίρετοι, ἤτοι δὲν δύνανται ν' ἀνήκωσιν εἰς ἰδανικὸν μέρος ἀκινήτου, οὔτε νὰ βαρύνωσιν ἰδανικὸν αὐτοῦ μέρος (νομ. 23 § 3 Π. (8. 3), νομ. 11 Π. (8. 1). Οὕτως ὁ Πομπώνιος ἐν νομ. 25 Π. (8. 3) ὁρίζει ὅτι, ἐπὶ περιπτώσεως, καθ' ἣν ἔχει τις δικαίωμα διοχετεύσεως ὡρισμένης ποσότητος ὕδατος, ἡ διαίρεσις τοῦ ὕδατος τούτου πρέπει νὰ γίνῃ ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως τῶν δεσποζόντων μερῶν τοῦ ἀκινήτου, ἐκτὸς ἐὰν ἡ δουλεία συνέστη ἀποκλειστικῶς δι' ὡρισμένον μέρος τοῦ κτήματος ὅτε παραμένει εἰς τὸ μέρος τοῦτο καὶ μετὰ τὴν διανομήν, ἑπομένως ἐπὶ διανομῆς τοῦ δεσπόζοντος κτήματος ἕκαστον μέρος αὐτοῦ δικαιοῦται καὶ εἰς τὸ ἀναλογοῦν τῇ ἐκτάσει τούτου ποσοστὸν ὕδατος. Προκειμένου δὲ νὰ ἀποφασίσῃ περὶ τούτων ὁ δικαστὴς δὲν δικαιοῦται νὰ ἐπιδικάσῃ εἰς ἕνα ὁλόκληρον τὴν δουλείαν, στερῶν αὐτῆς τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ μόνον νὰ κανονίσῃ ταῦτα κατὰ τὸν ὠφελιμώτερον τρόπον, λ. χ. προκειμένου περὶ διοχετεύσεως ὕδατος νὰ ὁρίσῃ εἰς ἕκαστον τῶν μεριδιούχων ὡρισμένα χρονικὰ διαστήματα διοχετεύσεως τοῦ ὕδατος. (Ἐφ. Ἀθ. 1146 τοῦ 1895). Ἐξαίρεσιν δὲ ἀποτελεῖ τὸ χωρίον τοῦ νομ. 10 § 1 Π. (10.3) τὸ παρέχον εὐρεῖαν ἐξουσίαν εἰς τὸν δικαστὴν ἐπὶ τῶν διανομῶν, εἰς ἃς πρὸ πάντων πρέπει νὰ

λαμβάνωνται ὑπ' ὄψιν αἱ πραγματικαὶ ἀνάγκαι sed praetor interveniet et rem emendadit quia hoc propter necessitatem fit. Οὕτως ὅταν τὸ ἔχον δουλείαν διοχετεύσεως ὕδατος δεσπόζον κτῆμα περιέρχηται εἰς πλείονας κληρονόμους λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν παρὰ τοῦ δικαστοῦ κατὰ τὴν διανομὴν ὁ κατάλληλος χρόνος καὶ μέτρον ἀσκήσεως ἑκάστου τῶν κληρονόμων, κανονιζομένης οὕτω δικαστικῶς τῆς χρήσεως (νομ. 10 § 2 αὐτοθ. Elvers § 11, Οἰκον. αὐτ. § 145 σημ. 8).

§ 99. Ὁ μισθωτὴς τοῦ δεσπόζοντος κτήματος ἔχει τὴν χρῆσιν τῆς ἀνηκούσης τῷ κτήματι δουλείας ὑδραγωγείου ἀλλὰ τὴν δουλείαν ταύτην δὲν δύναται νὰ ἐκμισθώσῃ εἰς ἄλλον (νομ. 44 Π. (19. 2), νομ. 43 Βασ. 20, 1 σχολ. «ἐὰν παραχωρήσῃς μοι δουλείαν κατὰ σοῦ ἀγροῦ, ταύτην τὴν δουλείαν ἑτέρῳ μισθοῦν οὐ δύναμαι» (Οἰκον. αὐτ. § 145 σημ. 7).

§ 100. Αἱ νομικαὶ σχέσεις τῶν διοχετεύσεων ὑδάτων γενικῶς δύνανται ὡς ἑξῆς νὰ καθορισθῶσιν. Ἰδιωτικὰ ὕδατα ἠδύναντο νὰ χρησιμοποιηθῶσιν ὑπὸ τρίτων πρὸς διοχέτευσιν μόνον ἐπὶ τῇ βάσει δουλείας ὑδραγωγείου. Αἱ δουλεῖαι αὗται ἐπετρέποντο εἰς τὰ ὕδατα αὐτὰ ταῦτα, ὡς καὶ εἰς τοὺς ἐξ αὐτῶν ἀγωγοὺς ἢ τάφρους (incilia, fossae).

Ἡ διαφορὰ μεταξὺ δουλείας ὑδραγωγείου καὶ δουλείας ὀρύξεως ὀχετοῦ ὕδατος (servitus itineri aquae) συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἀντικείμενον ταύτης μὲν εἶνε τὸ δικαίωμα ν' ἀποκτηθῇ ὕδωρ ἐκ ξένων ὑδάτων διὰ διοχετεύσεως, ἐκείνης δὲ τὸ δικαίωμα τῆς ὀρύξεως ὀχετοῦ ἐπὶ ξένου ἐδάφους, ὥστε ἡ μία εἶνε εἰδικὴ δουλεία ὕδατος, ἡ δὲ ἑτέρα εἰδικὴ δουλεία διόδου ὕδατος· Ὁ σκοπὸς τῆς διόδου ὕδατος (iter aquae) δύναται νὰ εἶνε διάφορος, διότι δύναται νὰ σκοπῇ οὐχὶ μόνον διοχέτευσιν ὕδατος πρὸς χρῆσιν καὶ ἰδίως πρὸς ἄρδευσιν ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐκπομπὴν πλεοναζόντων ὑδάτων (Ossig § 2).

Προκειμένου δὲ περὶ δημοσίων ποταμῶν ἕκαστος δικαιοῦται νὰ διοχετεύῃ ὕδωρ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἐπ' αὐτοῦ ὑφισταμένης δημοσίας χρήσεως (usus publicus). Οἱ γαιοκτήμονες ὅμως οἵτινες δὲν γειτνιάζουν πρὸς τὰ δημόσια ὕδατα ἔχουν ἀνάγκην πρὸς τὸν ἄνω σκοπὸν νὰ παραχωρηθῇ αὐτοῖς ὑπὸ τῶν παροχθίων μόνον δικαίωμα διόδου τοῦ ὕδατος (servitus iter aquae).

Ἐκ τῶν τοιούτων καταφαίνεται ἐναργέστερον ἡ διαφορὰ

μεταξὺ ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων ὑδάτων, διότι ὁ κύριος ἰδιωτικῆς ροῆς δύναται νὰ παραχωρήσῃ τὸ ὕδωρ αὐτῆς εἰς δουλείαν ὑδραγωγείου, ἐν ᾧ ὁ παρόχθιος δημοσίου ποταμοῦ, εἰς ὃν ἀνήκει ἡ χρῆσις τοῦ ὕδατος οὐχὶ ἰδίῳ δικαίῳ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει τῆς δημοσίας ἀπολαύσεως (usus publicus) δύναται ἁπλῶς νὰ εὐκολύνῃ εἰς ἄλλους ἔχοντας ὅμοιον δικαίωμα ἀπολαύσεως τοῦ ὕδατος τοῦ δημοσίου ποταμοῦ τὴν προσέλευσιν διὰ τῆς παραχωρήσεως διόδου (itinere aquae)· δὲν δύναται ὅμως νὰ παραχωρήσῃ δουλείαν ὑδραγωγείου ἐπὶ δημοσίου ποταμοῦ. Διότι εὑρίσκεται εἰς ὁμοίαν θέσιν μὲ πάντα ἄλλον κύριον ἀκινήτου, πρὸς ὃν ἀπευθύνεται παράκλησις νὰ ἐπιτρέψῃ εἴς τινα δίοδον διὰ τοῦ ἰδίου κτήματος, ὅπως γίνῃ χρῆσις ὕδατος, ὅπερ δὲν ἀνήκει εἰς τὸν παρακαλούμενον. Καθότι οὗτος δὲν δύναται προφανῶς νὰ συστήσῃ δουλείαν ὑδραγωγείου ἀφοῦ δὲν ἔχει δικαιώματα ἐπὶ τοῦ ὕδατος. Ὥστε τὸ δικαίωμα νὰ διοχετεύῃ ἐπὶ κτήματός τινος ὕδωρ, δὲν ἀποτελεῖ δουλείαν ὑδραγωγείου ἐξ ὕδατος μὴ ἀνήκοντος εἰς τὸ δουλεῦον κτῆμα. Ὅθεν ὁ παρόχθιος δημοσίου ποταμοῦ ἢ ὁ μεμακρυσμένος τοῦ ὕδατος γαιοκτήμων μόνον τὴν δίοδον διὰ τοῦ κτήματός του πρὸς ἀπόλαυσιν τοῦ ὕδατος τοῦ ποταμοῦ δύναται νὰ καταστήσῃ ἀντικείμενον δουλείας.

§ 101. **Ἡ δουλεία ἀντλήσεως** (servitus aquae haustus serv. hauriendae), παρέχει τὸ δικαίωμα τοῦ ἀντλεῖν ὕδωρ ἐξ ἀλλοτρίας κρήνης ἢ πηγῆς ἢ φρέατος ἢ δεξαμενῆς ἢ λίμνης ἢ ποταμοῦ παραρρέοντος ἢ ὑπογείου ρεύματος (νομ. 9 Π. (8. 3), νομ. 1 § 6 Π. (43. 20), ἀλλ' ἀπαιτεῖται πάντοτε ὕδωρ ἀέναον (νομ. 1 § 4 Π. (43. 22) ἕνεκα τοῦ διηνεκοῦς τῆς δουλείας (causa perpetua). Ἡ δουλεία δὲ αὕτη εἶνε διάφορος τῆς δουλείας ὑδραγωγείου (νομ. 1 § 1 Π. 43. 22). Εἶνε πραγματικὴ δουλεία κατὰ γενικὸν κανόνα (νομ. 20 § 3 Π. (8. 3), δύναται ὅμως νὰ φέρῃ χαρακτῆρα προσωπικῆς δουλείας, συνιστωμένη μάλιστα ἐν τόπῳ, ἔνθα τὸ ὕδωρ ἐστὶ πράσιμον (νομ. 14 § 3 Π. (34. 1), νομ. 14 § 3 Βασ. (44,14), Οἰκον. αὐτ. § 148 σημ. 19).

§ 102. Κατὰ τοὺς γενικοὺς περὶ δουλειῶν κανόνας, συνιστωμένης δουλείας τινὸς θεωρεῖται, ὡς παραχωρηθὲν πᾶν ὅτι πρὸς χρῆσιν αὐτῆς ἀπαιτεῖται, ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι ἡ δουλεία

ἀντλήσεως ὕδατος ἐξ ἀλλοτρίας πηγῆς, φρέατος κλπ. συνεπάγεται καὶ τὸ δικαίωμα τῆς παρόδου, διότι αὕτη εἶνε ἀναγκαία πρὸς ἄσκησιν τῆς δουλείας, ἤτοι τῆς προσελεύσεως εἰς τὴν πηγὴν κλπ. πρὸς ἄντλησιν ὕδατος (Θεοφ. Β', γ'. § 3 «ὥστε ἐμοὶ ἐξεῖναι διέρχεσθαι ἐν τῷ σῷ ἀγρῷ καὶ ἀπὸ τῆς οὔσης παρὰ σοὶ πηγῆς ὕδωρ ἀντλεῖν» (νομ. 1 § 1 Π. νομ. 3 § 3 Π. (8. 3), νομ. 10 Π. (8. 2).

§ 103. Ἐπὶ δημοσίου ποταμοῦ δὲν δύναταί τις νὰ συστήσῃ δουλείαν ἀντλήσεως, ἀφοῦ δὲν ἔχει δικαίωμα ἐπὶ τοῦ ὕδατος, διότι ἡ ἄντλησις εἶνε κοινὸν δικαίωμα, ἀλλὰ μόνον τὴν δίοδον διὰ τοῦ κτήματός του πρὸς ἄντλησιν δύναται νὰ καταστήσῃ ἀντικείμενον δουλείας, ὥστε τὸ δικαίωμα ἁπλῶς νὰ διέρχεταί τις φέρων ὕδωρ, ὅπερ ἤντλησεν ἐκ δημοσίου ποταμοῦ ἢ ἔκ τινος πηγῆς ἢ φρέατος μὴ ἀνήκοντος εἰς τὸ δουλεῦον κτῆμα δὲν ἀποτελεῖ δουλείαν ἀντλήσεως (νομ. 3 § 3 Π. (8. 3).

Δύναται ὅμως νὰ συσταθῇ δουλεία ἀντλήσεως ἐὰν μεταξὺ τοῦ δουλεύοντος καὶ δεσπόζοντος μεσολαβῇ δημοσία ὁδὸς ἢ δημόσιος ποταμὸς (νομ. 14 § 2 Π. (8. 1), νομ. 17 § 2 Π. (39. 3). Ὡς ἐπίσης καὶ μεταξὺ ἀπωτέρω κειμένων καὶ μὴ συναπτῶν ἀκινήτων (νομ. 17 § 2—4 Π. (39. 3).

Εἰδικώτερον καθορίζοντες τὰ ἀνωτέρω λέγομεν ὅτι, ὁ ἰδιοκτήτης ροῆς ὕδατος δύναται νὰ παραχωρήσῃ εἰς τὸν γείτονά του, εἰ μὲν οὗτος συνορεύῃ πρὸς τὸ κτῆμα, δουλείαν ἀντλήσεως, εἰ δὲ δὲν συνορεύει, ἐξυπακούεται ὅτι τῷ παραχωρεῖ καὶ τὸ δικαίωμα διόδου διὰ τοῦ κτήματός του ὅπως μεταβαίνῃ καὶ ἀντλῇ, διότι ἄλλως ἡ δουλεία θὰ ἦν φαινομενικὴ (iter et haustus) Οὐλπ. νομ. 3 § 3 Π. (8. 3). Ἀλλὰ διὰ τῆς παραχωρήσεως διόδου εἰς τὴν πηγὴν (iter ad fontem) ἐξυπακούεται ἡ παραχώρησις δουλείας ἀντλήσεως, διότι ἄλλως οὐδένα σκοπὸν θὰ εἶχεν ἡ μετάβασις εἰς τὴν πηγήν. Ὅσον ἀφορᾷ ὅμως τὴν ἄντλησιν ἐκ δημοσίου ποταμοῦ, ταύτην εὐκολύνει ὁ παρόχθιος εἰς τὸν γείτονά του παρέχων αὐτῷ δουλείαν διόδου πρὸς τὸν ποταμὸν (servitus itineris), καθότι ἄλλως ἡ παροχὴ δικαιώματος ἀντλήσεως ἐξ ὕδατος μὴ ἀνήκοντος εἰς αὐτὸν ἰδίῳ δικαίῳ, ἀλλ' ἐπὶ τῇ βάσει τῆς δημοσίας ἀπολαύσεως (usus publicus) δὲν θὰ εἶχε σημασίαν.

§ 104. Ὁ δικαιοῦχος τῆς δουλείας ἀντλήσεως ἔχει τὸ

δικαίωμα νὰ καθαρίζῃ τὴν πηγὴν (νομ. 1 § 6, 7 Π. (43. 22), δὲν δικαιοῦται ὅμως νὰ προβῇ εἰς ἀναζήτησιν νέων φλεβῶν ὕδατος (νομ. 1 § 9 Π. (43. 22). Δύναται δὲ νὰ ἐπιχειρήσῃ τὰ ἀναγκαῖα ἔργα πρὸς ἄσκησιν καὶ διατήρησιν αὐτῆς (νομ. 1 § 8 Π. (43. 22). Τὰ ἔργα δὲ ταῦτα γίνονται δαπάνῃ αὐτοῦ καὶ οὐχὶ τοῦ κυρίου τοῦ δουλεύοντος κτήματος, ἐκτὸς ἐὰν ὁ συστατικὸς τῆς δουλείας τίτλος ὁρίζῃ τὸ ἐναντίον (νομ. 6 § 2 Π. (8. 5), νομ. 15 § 1 Π. (8. 1).

§ 105 Ἡ χρῆσις ὕδατος διδομένη εἰς ὡρισμένον πρόσωπον «ἐκ τοῦ ὕδατος, ὅπερ ῥέει εἰς τὴν δεξαμενὴν, τὴν ὑπὸ τοῦ πατρός μου ἐν Ἰσθμῷ κατασκευασθεῖσαν, δίδω καὶ δωροῦμαι εἰς σὲ δάκτυλον διὰ τὴν οἰκίαν σου τὴν ἐν τῷ ἰσθμῷ, ἢ ὅπου δ' ἂν βούλει», καὶ ἰδίως διὰ τὸν οἶκον ἑρμηνεύεται, ὡς προσωπικὴ δουλεία, ἕνεκα βεβαίως τῆς περικοπῆς «ὅπου δ' ἂν βούλει» μὴ μεταβαίνουσα εἰς τοὺς κληρονόμους (νομ. 37 Π. (8. 3), Καλλ. αὐτ. σελ. 304).

§ 106. **Ἡ δουλεία ἐκροῆς ἢ ἀποχετεύσεως ὑδάτων** (serv. aquae immittendae ἢ educendae) παρέχει τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκπέμπειν ἢ ἀποχετεύειν εἰς τὸ δουλεῦον κτῆμα, τὰ ἐν τῷ δεσπόζοντι ἀθροιζόμενα ὄμβρια ἢ ἐκ τοῦ ἐδάφους ἀναβλύζοντα ὕδατα διὰ χειροποιήτου ἔργου. Ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ῥητὴ συμφωνία ἐκπέμπονται μόνον τὰ πρὸς ἀποξήρανσιν τοῦ δεσπόζοντος κτήματος ὕδατα, οὐχὶ δὲ καὶ ὅσα τὸ δεσπόζον κτῆμα δέχεται ἐξ ἄλλου κτήματος (νομ. 29 Π. (8. 3). Ἐὰν δὲ ὑπάρχῃ πρὸς παρακώλυσιν τῆς βιαίας φορᾶς τοῦ ὕδατος χειροποίητον πρόχωμα, τοῦ ὁποίου δὲν σώζεται ἡ μνήμη, δὲν ἔχει ὁ κύριος τοῦ δεσπόζοντος τὴν τῆς πλησμονῆς ὕδατος ἀγωγὴν λόγῳ τῆς ἐκ τῆς ὁρμῆς τοῦ ὕδατος καταπτώσεως τοῦ προχώματος καὶ τῆς ἐντεῦθεν βλάβης, διότι ἡ κατάπτωσις καὶ ἡ βλάβη λογίζονται τυχαῖα γεγονότα, δὲν ἐμποδίζεται ὅμως ὁ κύριος τοῦ δεσπόζοντος νὰ ἐπισκευάσῃ ἰδίοις ἀναλώμασι τὸ καταπεσὸν πρόχωμα ἐν τῷ δουλεύοντι κτήματι, δύναται δὲ καὶ ὁ κύριος τοῦ δουλεύοντος νὰ ἐκβιάσῃ τὸν κύριον τοῦ δεσπόζοντος, ὅπως τῷ ἐπιτραπῇ νὰ ἐπισκευάσῃ τὸ καταπεσὸν πρόχωμα ἐν τῷ δεσπόζοντι κτήματι ἰδίοις ἀναλώμασι (νομ. 2 § 5 Π. (39. 3), ὥστε τροποποιοῦνται αἱ περὶ ὑδάτων διατάξεις τοῦ νομ. 1 Βασ. 58, 13, Ἀρμεν. Β'. δ'.

§ 92—99, ὡς καὶ ἡ διάταξις ἡ ἀπαγορεύουσα τὴν ἀπὸ τὸ ὑπερκείμενον κτῆμα ἐκπομπὴν ὑδάτων εἰς τὸ χθαμαλώτερον (νομ. 8 § 5 Π. (8, 5), Καλλ. αὐτ. σελ. 303, Οἰκον. αὐτ. § 148 σημ. 18, 117 σημ. 5).

§ 107. Ἡ **δουλεία τοῦ ποτίζειν θρέμματα** (serv. pecoris ad aquam appulsus ad aquam appellendi), παρέχει τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ εἰσάγῃ τις τὰ ζῷά του εἰς τὸ ἐν τῷ δουλεύοντι ὕδωρ διὰ νὰ τὰ ποτίζῃ (§ 2 Εἰσηγ. (2.3), νομ. 1 § 1, νομ. 5 § 1 Π. (8. 3), Βασ. (16, 9) 20). Ἡ δουλεία αὕτη περιλαμβάνει ἑκάστοτε καὶ τὴν δουλείαν παρόδου, ἀλλὰ μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ποτισθῶσι τὰ ζῷα, διότι τὸ πότισμα αὐτῶν δὲν δύναται νὰ ἐκτελεσθῇ ἄνευ προσπελάσεως αὐτῶν εἰς τὸ ὕδωρ.

Συνήθως ὁρίζεται καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ζώων, ὅτε κωλύονται τὰ ὑπεράριθμα, ἤτοι ὁ δικαιοῦχος τῆς δουλείας δὲν δύναται νὰ εἰσαγάγῃ εἰς ποτισμὸν πλείονα τοῦ συμπεφωνημένου ἀριθμοῦ ζώων, ἄλλως ἐμποδίζεται ἡ προσέλευσις αὐτῶν μεχρισοῦ ἀποχωρισθῶσι τὰ πλεονάζοντα (νομ. 1 § 18 Π. (43. 20), νομ. 1 § 18 Βασ. (58, 20) «ὥσπερ καὶ πλείονα θρέμματα ποτίσω ὧν ἐξεῖν με ποτίζειν». Ὁσάκις δὲ διὰ διαθήκης χορηγεῖται ἡ δουλεία αὕτη ὀνομαστὶ εἰς πρόσωπον ἑρμηνεύεται, ὡς προσωπικὴ δουλεία μὴ μεταβαίνουσα εἰς τοὺς κληρονόμους (νομ. 4. Π. (8. 3).

Ὁ δικαιοῦχος τῆς δουλείας ταύτης, ὡς καὶ ὁ τῆς ἀντλήσεως (§ 104), ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ καθαρίζῃ τὴν πηγήν, (νομ. 1 § 6, 7 Π. (43. 22) ἀλλὰ δὲν δικαιοῦται καὶ οὗτος νὰ προβῇ εἰς ἀναζήτησιν νέων φλεβῶν ὕδατος (νομ. 1 § 9 Π. (43. 22). ἔτι δὲ δικαιοῦται ν' ἀσκήσῃ τὴν δουλείαν ταύτην καὶ διὰ δημοσίου τόπου ἢ δημοσίας ὁδοῦ (νομ. 14 § 2 Π. (8. 1), ν' ἀντλῇ ὕδωρ ἐκ φρέατος ἢ ἐξ ἑτέρου ὑπογείου ρεύματος (νομ. 1 § 6 Π. (43. 20) καὶ νὰ διατηρῇ ἐπὶ τοῦ δουλεύοντος κτήματος καλύβην ἵνα στεγάζηται ἐν κακοκαιρίᾳ (νομ. 6 fin. Π. (8. 3).

§ 108. Ἡ **δουλεία πόρου** (serv. navigandi), εἶνε τὸ δικαίωμα, ὅπερ ὁ κύριος τῆς λίμνης παρέχει εἰς τοὺς ἀγρογείτονας ἵνα διαπορθμεύωνται εἰς τὰ κτήματά των· κατὰ δὲ τὸν Παῦλον ἡ δουλεία αὕτη ἐπιβάλλεται ἐν ἀπορίᾳ ὁδοῦ (imponi potest) (νομ. 23 § 1 Π. (8. 3).

§ 109. Ἡ **δουλεία σταλαγμῶν ἢ κρουνῶν** (serv. stil-

licidii, vel fluminis recipiendi), παρέχει τὸ δικαίωμα τοῦ ἐκπέμπειν ἐκ τῆς στέγης τῆς ἡμετέρας οἰκίας εἰς τὸ γειτονικὸν ἀκίνητον τὰ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ προερχόμενα ὕδατα, οὐχὶ ὅμως καὶ τὰ ἐκ τῆς οἰκίας ἀποχετευόμενα· καὶ ὅταν μὲν ἡ ῥοὴ τῶν ὑδάτων γίνεται κατὰ σταγόνας, ἡ δουλεία αὕτη ὀνομάζεται serv. stillicidii, ὅταν δὲ τὰ ὕδατα ἐκ μεγάλης ἐκτάσεως τῆς στέγης συναθροίζωνται εἰς ἓν σημεῖον καὶ ἐκεῖθεν δι' ὑδρορρόης, ὡς κρουνὸς, καταπίπτουσιν εἰς τὸ γειτονικὸν ἀκίνητον, ὀνομάζεται serv. fluminis (νομ. 2 Π. (8. 2), νομ. 2 πρ. Π. (8. 3), νομ. 7 § 1 Π. (8. 4), § 1 Εἰσηγ. (2. 3), § 2 Εἰσηγ. (4. 8)· δὲν εἶνε δὲ ἀναγκαῖον οἱ σταλαγμοὶ νὰ καταπίπτουσιν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους, ἀλλὰ δύνανται καὶ ἐπὶ τῆς οἰκίας νὰ καταπίπτουν, ἀρκεῖ μόνον νὰ μὴ ἀποφράσσηται τὸ μέρος, ἔνθα πίπτουσιν (Α. Π. 122 τοῦ 1885).

§ 110. Ἡ δουλεία αὕτη ἅμα συσταθῇ πρὸς ὄφελος οἰκίας τινὸς ἐξακολουθεῖ μὲν ὑφισταμένη καὶ ὅταν ἡ οἰκία κρημνισθῇ καὶ ἄλλη ἀνοικοδομηθῇ ἐκεῖ, (νομ. 20 § 2 Π. (8. 2), ἀλλὰ διὰ τῆς ἀνοικοδομήσεως αὐτῆς δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν δικαιοῦχον τῆς δουλείας νὰ ἐνεργήσῃ μεταβολὰς καθιστώσας σφοδροτέραν τὴν κατάπτωσιν τοῦ ὕδατος εἰς τὸ δουλεῦον κτῆμα, καθότι ἐπὶ οἱασδήποτε δουλείας ὁ κύριος τοῦ δεσπόζοντος κτήματος δύναται νὰ καταστήσῃ ἧττον ἐπαχθῆ τὴν θέσιν τοῦ δουλεύοντος καὶ οὐδέποτε χείρονα κατὰ τὸν κανόνα «ὁ τοῦ δεσπόζοντος κύριος κρείττονα μεν ποιεῖν τὴν αἵρεσιν τοῦ δουλεύοντος δύναται, οὐχὶ δὲ χείρονα» (Βασ. ΝΗ', (2, 20). Ὅθεν δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τὸν δικαιοῦχον τῆς δουλείας νὰ χαμηλώσῃ τὴν στέγην ἢ τὴν ὑδρορρόην, διότι τότε μὲ μεγαλειτέραν δύναμιν θὰ καταπίπτῃ τὸ ὕδωρ· δύναται ὅμως νὰ ὑψώσῃ αὐτὰς, διότι τότε καθίσταται ἐλαφρότερον τὸ βάρος τῆς δουλείας, οὐδ' ἐπιτρέπεται νὰ ἐπεκτείνῃ τὴν νέαν στέγην ἢ τὴν ὑδρορρόην πρὸς τὸ δουλεῦον κτῆμα, δύναται ὅμως νὰ περιστείλῃ αὐτάς, (νομ. 20 § 5 Π. (8. 2), ἀλλ' οὔτε ν' ἀντικαταστήσῃ τὴν στέγην, ἤτοι νὰ μεταβάλῃ τὰ ὑλικά της κατὰ τρόπον ἐπηρεάζοντα τὴν ῥοὴν τοῦ ὕδατος, λ. χ. ἐὰν πρότερον διὰ κεράμων κατέπιπτε τὸ ὕδωρ δὲν δύναται κατόπιν ἐν τῇ νέᾳ στέγῃ νὰ θέσῃ σανίδας, καλάμους, ψευδάργυρον ἢ ἄλλα ὑλικά, διότι διὰ μὲν τῶν κεράμων τὸ ὕδωρ κατέπιπτε κανονικῶς εἰς ὡρισμένα μέρη

καὶ ἐν ἴσῃ δυνάμει, ἐνῷ διὰ τῆς ἐξ ἄλλου ὑλικοῦ στέγης τὸ ὕδωρ θὰ ζητήσῃ ἄλλον δρόμον καὶ θὰ καταπίπτῃ ἐν μείζονι ὄγκῳ καὶ δυνάμει (Παῦλος νομ. 20 § 4 αὐτ. Καλλ. αὐτ. σελ. 312).

Ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν κύριον τοῦ δουλεύοντος κτήματος ἀπαγορεύεται νὰ οἰκοδομήσῃ, ἐν ᾗ θέσει πίπτουσιν οἱ σταλαγμοὶ ἢ καταρρέουσιν οἱ κρουνοί, ὑπερβάλλων τὸ ὕψος τοῦτο (νομ. 20 § 3, νομ. 21 Π. (8. 2), ἀφοῦ ἡ ἐνάσκησις τῆς δουλείας ταύτης εἶνε μόνον δυνατή, ὅταν τὸ δουλεῦον κτῆμα εἶνε χαμηλότερον ἐν τῇ θέσει, ἐν ᾗ πίπτει τὸ ὕδωρ, δύναται ὅμως νὰ οἰκοδομήσῃ μέχρι τῆς παρειᾶς, χωρὶς νὰ περιορίζηται ἡ τῶν σταλαγμῶν δουλεία (Α. Π. 122 τοῦ 1885)· ἐν ᾗ δὲ περιπτώσει ἐπιτραπῇ τοιαύτη οἰκοδομὴ τότε ὑπάρχει παραίτησις ἀπὸ τῆς δουλείας (νομ. 8 πρ. Π. (8. 6), ἐκτὸς ἐὰν γίνῃ ἐπιφύλαξις διατηρήσεως τῆς δουλείας, ὅτε δέον νὰ διαρρυθμισθῇ οὕτως ἡ οἰκοδομή, ὥστε πάντοτε νὰ εἶνε δυνατὴ ἡ ἐκπομπὴ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων εἰς τὸ δουλεῦον κτῆμα (νομ. 21 Π. (8. 2) Καλλ. αὐτ. σελ. 311, Οἰκον. αὐτ. § 147 σημ. 4, Dernb. μεταφρ. Δυοβ. σελ. 297).

§ 111. Ἡ δουλεία αὕτη δύναται νὰ συστηθῇ καὶ ὑπὲρ τοῦ κτήματος, εἰς ὃ τὸ ὄμβριον ὕδωρ σταλάζει ἢ δι' ὑδρορρόης καταρρέει ἐκ τῆς γειτονικῆς οἰκίας καὶ παρέχει τὸ δικαίωμα ὅπως ὁ δικαιοῦχος τῆς δουλείας λαμβάνῃ τὸ ὕδωρ πρὸς ἰδίαν χρῆσιν καὶ μὴ διοχετεύηται εἰς τὰς ὑπονόμους τοῦ γείτονος ἢ ἀλλαχοῦ, λ. χ. ὅταν ὁ κύριος τοῦ δεσπόζοντος ἔχῃ τὸ δικαίωμα νὰ συλλέγῃ τὰ ἐκ τῆς στέγης τοῦ δουλεύοντος κτήματος ρέοντα ὄμβρια ὕδατα, ὅπως πληρώσῃ τὴν δεξαμενὴν του, ὅτε δικαιοῦται νὰ παρεμποδίσῃ τὴν παροχέτευσιν αὐτῶν. Τὸ εἶδος δὲ τοῦτο τῆς δουλείας καλεῖται δουλεία τοῦ μὴ ἐκρέειν ἀλλαχοῦ τὰ ὄμβρια ὕδατα (serv. stillicidii non avertendi).

§ 112. Ἡ **δουλεία τοῦ μὴ ἐπιπέμψαι τοὺς σταλαγμοὺς ἢ τοὺς κρουνοὺς ἐκ τῆς γειτονικῆς οἰκίας** (serv. stillicidii fluminis avertendi non recipiendi), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν δουλείαν τοῦ ὑποδέχεσθαι αὐτούς· ὁ Θεόφιλος εἰς τὴν παράφρασίν του (Β', γ', 1) ἐξηγῶν τί ἐστιν ἡ τοῦ μὴ ἐπιπέμπειν τοὺς ἐμοὺς σταλαγμοὺς ἢ κρουνοὺς δουλεία, λέγει «εἰ σὺ

ἔχῃς τοιοῦτον δίκαιον κατὰ τῶν ἐμῶν κτημάτων (τοῦ ἐπιπέμπειν τοὺς σταλαγμοὺς ἢ τοὺς κρουνοὺς ἀπὸ τῶν σῶν κεράμων κατὰ τῶν ἐμῶν δωμάτων ἢ τῶν ἐμῶν μεσαύλων) καὶ ᾔτησά σε, ὥστε μὴ ἐπιπέμπειν σὲ κατὰ τῶν ἐμῶν δωμάτων, ἢ τῶν ἐμῶν μεσαύλων τοὺς σταλαγμοὺς ἢ τοὺς κρουνούς, τοὺς ἀπὸ τῶν σῶν κεράμων κλπ.)»· ἐννοεῖ δὲ τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν τοῦ γηπέδου μου ὄντος βεβαρυμένου μὲ τὴν δουλείαν τοῦ ὑποδέχεσθαι τοὺς σταλαγμοὺς ἢ κρουνοὺς (serv. stillicidii ἢ fluminis recipiendi) ἐλευθερώνω τοῦτο διὰ συμβάσεως μετὰ τοῦ γείτονος. Καὶ ναὶ μὲν δύναται νὰ ὑποτεθῇ ὅτι ἡ ἐλευθέρωσις αὕτη ἀποτελεῖ ἀπόσβεσιν δουλείας καὶ οὐχὶ σύστασιν ἰδιαιτέρας δουλείας, ἀλλ' ὁπωσδήποτε διὰ τῆς συμβάσεως ταύτης ἐπιτυγχάνεται τροποποίησις ὠφέλιμος εἰς τὸ δουλεῦον κτῆμα, ἀφοῦ ἐμποδίζεται ὁ γείτων νὰ ἐπιπέμπῃ εἰς αὐτὸ τοὺς σταλαγμοὺς ἢ κρουνούς του (§ 1 Εἰσηγ. 2. 3), νομ. 2 Π. (8. 2), Ν Η', 6'. πρβ. καὶ νομ. 21 Π. (8. 2), νομ. 20 πρ. Π. (8. 3), Παπαρ. ἐμπ. σελ. 451, Οἰκον. αὐτ. § 147 σημ. 11).

§ 113. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 17 τοῦ περὶ προσθήκης εἰς τὸ σχέδιον τῆς πόλεως Ἀθηνῶν Β. Διαταγ. τῆς 12 Νοεμβρίου 1836 καὶ ἄρθρ. 4 τοῦ νόμου ΣΧΒ' τοῦ ἔτους 1867 περὶ ἐκτελέσεως τῶν σχεδίων τῶν πόλεων καὶ κωμῶν τοῦ Βασιλείου, ἀπαγορεύεται εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας νὰ διευθύνωσι τὰ ἐπὶ τῆς στέγης τῶν οἰκιῶν των ὄμβρια ὕδατα εἰς τὰ γειτονικὰ γήπεδα ἢ νὰ διοχετεύωσι ταῦτα ἐπὶ τῶν δημοσίων ὁδῶν. Ἐντεῦθεν γεννᾶται τὸ ζήτημα ἂν ἐπιτρέπηται ἐν Ἑλλάδι δουλεία σταλαγμῶν ἢ κρουνῶν. Ὁ Α. Π. στηριζόμενος ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω διατάξεως, διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 234 τοῦ 1881 ἀποφάσεώς του ἀπεφήνατο ὅτι παρ' ἡμῖν δὲν ἐπιτρέπεται δουλεία σταλαγμῶν, ἐπὶ τῷ λόγῳ ὅτι, ἡ διάταξις φέρει ἀστυνομικὸν χαρακτῆρα καὶ εἶνε δημοσίας τάξεως καὶ ἑπομένως πᾶσα τυχὸν προϋπάρχουσα κατάστασις γειτονικῶν κτημάτων πρέπει κατὰ τοῦτο νὰ μεταβληθῇ συμφώνως μὲ τὸν νόμον, ἀλλ' ἡ τυχὸν διατήρησις δὲν προσδίδει τῷ ἰδιοκτήτῃ δικαίωμα. Ὅθεν δέχεται ὅτι οὔτε διὰ παραγραφῆς ν' ἀποκτήσῃ τις τοιοῦτον δικαίωμα δύναται, οὔτε καὶ διὰ συμφωνίας, ὡς καταργηθεισῶν τῶν διατάξεων τῶν Ρωμ. νόμων, τῶν σχετικῶν

πρὸς τὴν δουλείαν τῶν σταλαγμῶν καὶ κρουνῶν. Τουναντίον δὲ διὰ τῶν ὑπ' ἀρ.θ. 31 τοῦ 1879 καὶ 122 τοῦ 1885 ἀποφάσεών του ἐδέχθη ὅτι ἡ, ὡς ἐρρήθη, διάταξις δὲν εἶνε δημοσίας τάξεως, ἀφορῶσα μόνον τὸ συμφέρον τοῦ γείτονος, ἄρα δύναται καὶ διὰ συμβάσεως καὶ διὰ χρησικτησίας ν' ἀποκτηθῇ τοιαύτη δουλεία.

§ 114. Οἱ ἰδιοκτῆται τῶν παρακειμένων εἰς δημόσιον τόπον οἰκοδομῶν, ἤτοι ὁδῶν, πλατειῶν, δύνανται, κατὰ παραχώρησιν τῆς ἀρχῆς, ν' ἀποκτήσωσι δουλείαν ἐπ' αὐτῶν, τοῦ ἔχειν ὑδρορρόας, κατ' ἀναλογίαν τοῦ νομ. 14 § 2 Π. (8 1), καθ' ὅν, ἐγκρίσει τοῦ Αὐτοκράτορος ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τις ὑδραγωγεῖον διὰ δημοσίας ὁδοῦ, ἀλλὰ μὴ διακωλύον τὴν κοινὴν χρῆσιν (sine incommodo publico) παρὰ τὰς διατάξεις τῶν ἄρθρ. 10 καὶ 17 τοῦ ἀπὸ 9 Ἀπριλίου καὶ 12 Νοεμβρ. 1836 Β. Διατάγ. καὶ τοῦ ἄρθρ. 9 τοῦ νόμου ΤΝΗ' τοῦ 1856.

Δικαιοῦνται δ' οὗτοι νὰ ἔχωσι τοιαύτας ἀλλὰ κατεσκευασμένας συμφώνως πρὸς τοὺς νόμους καὶ ἄνευ ἀδείας ἀρχῆς τινὸς κατὰ τὴν ὀρθοτέραν γνώμην οὐχὶ jure civitatis, ἀλλὰ jure privato· ἑπομένως μόνον δι' ἀποζημιώσεως δύνανται νὰ καταλυθῶσι, Windscheid § 146 σημ. 19, Elvers § 13, Οἰκον. αὐτ. § 145 σημ. 2).

§ 115. **Χρησικτησία.** Πρὸς ἀπόκτησιν δουλείας ὕδατος διὰ χρησικτησίας ἀπαιτοῦνται τὰ ἑξῆς:

1). Ἄσκησις οἱονεὶ νομῆς δουλείας ἐνεργουμένη διανοίᾳ δικαιώματος (νομ. 25 Π. (8. 6), νομ. 7 Π (43. 19), νομ. 1 § 19 Π. (43. 20), τῇ ἀνοχῇ τοῦ κυρίου τοῦ δουλεύοντος κτήματος.

Οἱονεὶ νομὴ ἐπὶ δουλειῶν εἶνε ἡ νομὴ ἐπὶ τῶν δικαιωμάτων ἄλλου προσώπου, δηλ. ἡ ἐνάσκησις μέρους τῶν δικαιωμάτων, ἅτινα ὁ κύριος τοῦ κτήματος ἔχει ἐπ' αὐτοῦ λ. χ. ὅταν ὁ κύριος τοῦ δεσπόζοντος κτήματος ἐνασκῇ τὸ δικαίωμα τοῦ κυρίου τοῦ δουλεύοντος κτήματος τοῦ διοχετεύειν τὸ ἐν τῷ δουλεύοντι κτήματι ἀναβλῦζον ὕδωρ.

Αἱ πράξεις ἀσκήσεως, δι' ὧν πρόκειται ν' ἀποκτηθῇ ἡ νομὴ δὲν πρέπει νὰ γίνουν ἀσυνειδήτως, ἀλλὰ μὲ τὴν ὡρισμένην πρόθεσιν ὅπως ἐνασκηθῇ δικαίωμα, κατὰ τὸ ἀξίωμα ὅτι οὐ δοκεῖ τις κεχρῆσθαι δουλείᾳ, εἰ μὴ πιστεύει ἰδίῳ κεχρῆσθαι

δικαίῳ» καὶ τοιοῦτον, ὥστε νὰ παρέχῃ τὴν ἱκανότητα πρὸς ἐνέργειαν νέων πράξεων· ἑπομένως ὁ ἀξιῶν τὴν οἱονεὶ νομὴν δέον νὰ ὑποδείξῃ καὶ κατάλληλον κτῆμα ἐν σχέσει πρὸς τὸ ὁποῖον ἀξιοῖ ὅτι νέμεται, ὡς ἐπίσης καὶ σχέσιν αὐτοῦ πρὸς τὸ κτῆμα τοῦτο, ἐξ ἧς ὁρμᾶται εἰς τὴν πεποίθησιν, ὅτι δικαιοῦται ν' ἀξιώσῃ τὰς ὑπὲρ τοῦ κτήματος τούτου δουλείας λ. χ. ὅταν εἶνε κύριος ἢ κάτοχος πραγματικῶν δικαιωμάτων ἐπὶ τοῦ δεσπόζοντος κτήματος (§ 78), ὡς ὁ ἐμφυτευτὴς ἢ ἐπικαρπωτὴς ἢ καλῆς πίστεως νομεὺς τούτου κλπ, (Elvers σελ. 684).

Ἅμα ἡ ψυχὴ δεσπότου (animus possidendi) ἐκδηλωθῇ ἅπαξ ἐν τῇ ἐνασκήσει τῆς νομῆς, ἡ ἐξακολούθησις αὐτῆς τεκμαίρεται, ἐφ' ὅσον δὲν προέκυψεν ἐναντία θέλησις (animus contrarius), διὰ τοῦτο λ. χ. δουλεία διοχετεύσεως ὕδατος ἐξακολουθεῖ νὰ κατέχηται, ἐφ' ὅσον συνεπείᾳ ταύτης τὸ ὕδωρ ῥέει καὶ ἂν ὁ νομεὺς οὐδὲν γνωρίζῃ περὶ τούτου (νομ. 1 § 21 II. (43. 20).

§ 116. Ἀμφισβητεῖται ἂν διὰ τὴν ἀπόκτησιν δουλείας διὰ χρησικτησίας ἀπαιτεῖται καὶ καλὴ πίστις· ὑπὲρ ταύτης συνηγοροῦσιν οἱ Unterholzner σελ. 330, Busch σελ. 412, Hoffmann σελ. 13, Hasse σελ. 417, Sintenis σελ. 586, Weiske T. 10 σελ. 295, οἵτινες στηριζόμενοι ἐπὶ τοῦ κανονικοῦ δικαίου (Κεφ. 20 XII. 26) θεωροῦσι τὴν καλὴν πίστιν, ὡς ἀπαραίτητον κατὰ τὴν ἔναρξιν τῆς χρησικτησίας. Τὸ ἐναντίον δὲ ὑποστηρίζεται ὑπὸ τῶν Zimmernand, Neustettel σελ. 119, Seuffert σελ. 65, Elvers σελ. 743, Windscheid σελ. 524 σημ. 6, Καλλ. T. 2 σελ. 235, Οἰκον. Ἑρμ. § 149 σημ. 20).

§ 117. Ἐπίσης διὰ τὴν χρησικτησίαν τῶν δουλειῶν νόμιμος τίτλος δὲν ἀπαιτεῖται, οὐδέ τι χωρίον τοῦ Ρωμ. νόμου ἀπαιτεῖ τοιοῦτον. Ἐκ δὲ τοῦ νομ. 10 πρ. II. (8. 5) μᾶλλον προκύπτει ὅτι δὲν ἀπαιτεῖται τίτλος, ἀφ' οὗ οὗτος θεωρεῖ, ὡς οὐσιῶδες προαπαιτούμενον τῆς πρὸς χρησικτησίαν οἱονεὶ νομῆς, ὅτι αὕτη δέον νὰ ᾖ ἀνεπίληπτος, ἤτοι ν' ἄρξηται καὶ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἀδιακόπως ἀσκουμένη, διανοίᾳ δικαιώματος καὶ ἐλευθέρα τῶν ἐλαττωμάτων βίᾳ, λάθρα ἢ παρακλήσει (nec vi, nec clam, nec precario) νομ. 1 § 23 II (39. 3), νομ. 1 κωδ. (3. 34), Windscheid § 213 σημ. 7, Καλλ. αὐτ. σελ. 259, Οἰκον. αὐτ.

σημ. 20,22, Α.Π. 98 τοῦ 1850, 128 τοῦ 1861, 202 τοῦ 1864 167 τοῦ 1898, Ἐφ. Ἀθ. 1428 τοῦ 1903, 95 τοῦ 1904, 845 τοῦ 1905).

Βιαία ἔναρξις οἱονεὶ νομῆς ὑπάρχει, ὅταν μολονότι γενομένης ἔργῳ ἢ λόγῳ ἀντιρρήσεως ὑπὸ τοῦ κυρίου τοῦ δουλεύοντος κτήματος, ἐνεργεῖ ἐναντίον αὐτῆς ὁ χρησιδεσπόζων (νομ. 20 πρ. § 1, νομ. 1 § 5—7 Π. (43. 24)· καὶ ἡ ἐξώδικος δὲ ἀντίρρησις τοῦ κυρίου τοῦ δουλεύοντος κτήματος ἀρκεῖ ἵνα τὴν νομὴν τοῦ μὴ δικαιούχου καταστήσῃ βιαίαν κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ δικαίου τῆς χρησικτησίας (νομ. 2 κωδ. (3 34). Λαθραία δὲ ἐνέργεια ὑπάρχει ὅταν ἐνεργῶνται πράξεις μὴ προωρισμέναι νὰ περιέλθωσιν εἰς γνῶσιν τοῦ κυρίου τοῦ δουλεύοντος κτήματος καὶ μὲ σκοπὸν ἀποκρύψεως αὐτῶν (νομ. 3 § 7, 8 Π. (43. 24), Γερμ. Νομολογία ἐν Θεμ. Τ. 1 σελ. 636)· καὶ κατὰ παράκλησιν, ὅταν αἱ πράξεις ἐνεργῶνται ἁπλῶς τῇ ἀδείᾳ τοῦ κυρίου τοῦ δουλεύοντος κτήματος ὑπὸ τὸν ὅρον ἀνακλήσεως αὐτῆς (νομ. 10 πρ. Π. (8. 5), νομ. 1 § 23 Π. (39. 3), Weiske Τ. 10 σελ. 295, Οἰκον. αὐτ. § 149 σημ. 20).

§ 118.—2) Διάρκεια τῆς οἱονεὶ νομῆς ἀδιάκοπος ἐπὶ δεκαετίαν μεταξὺ παρόντων καὶ 20ετίαν μεταξὺ ἀπόντων (νομ. 1, 2 κωδ. (3. 34), νομ. 2 § 4 κωδ. (7. 33)· καὶ ἐπὶ δουλειῶν δὲ ἀσκουμένων κατὰ χρονικὰ διαστήματα, ὅτε πολλάκις διὰ δύο ἢ τριῶν πράξεων ἐνασκήσεως δύναται ν' ἀποκτηθῇ ἡ δουλεία, τὸν αὐτόν, ὡς ἄνω, κανόνα δέον νὰ δεχθῶμεν ἐφαρμοζόμενον (Elvers σελ. 740, Weiske αὐτ. σελ. 330, Οἰκον. αὐτ. § 149 σημ. 22, Καλλ. αὐτ σελ. 334).

Παρόντες δὲ λογίζονται οἱ ἐν τῇ αὐτῇ ἐπαρχίᾳ καὶ ἀπόντες οἱ ἐν ἑτέρᾳ ἐπαρχίᾳ τὴν μόνιμον αὐτῶν κατοικίαν ἔχοντες (Βασ. 12 (50, 11), ὁ δὲ προτείνων τὴν παραγραφὴν θεωρεῖται, ὡς παρὼν ἐν τῇ ἰδίᾳ ἐπαρχίᾳ καὶ ἂν σωματικῶς ἀπουσιάζῃ αὐτῆς· ὅθεν ἡ ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ πρόσκαιρος ἀπουσία δὲν εἶνε λόγος παρατάσεως τῆς παραγραφῆς (νομ. 2 § 1 καὶ 2 κωδ. (7. 3), Α. Π. 216 τοῦ 1850, 131 τοῦ 1856).

Συμπληροῦται δε ἡ παραγραφὴ αὕτη ἅμα τῇ ἀνατολῇ τοῦ ἡλίου τῆς τελευταίας ἡμέρας (νομ. 15 πρ. Π. (43. 3), Windscheid § 180).

Τὰ ἄνω προαπαιτούμενα τῆς χρησικτησίας δέον οὐ μόνον

νὰ ἐκτίθενται ἐν τῇ ἀγωγῇ περὶ ἀναγνωρίσεως δουλείας ἢ ἐν τῇ ἐνστάσει κατὰ τῆς περὶ ἀρνήσεως τοιαύτης, συμφώνως πρὸς τὸ ἄρθρ. 533 Πολ. Δικον., ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ περὶ ἀποδείξεως θέματι κατὰ τὸ ἄρθρ. 249 Πολ. Δικ.

§ 119. Ἐναντίον τοῦ 10ετοῦς καὶ 20ετοῦς χρόνου χρησικτησίας πρὸς ἀπόκτησιν δουλειῶν, τινές, ἐπικαλούμενοι χωρία ἀναφερόμενα ἐν Ἀρμενοπούλῳ καὶ τοῖς βυζαντινοῖς πονήμασι (Ἀρμεν Β', δ'. 106) ὅτι «ὁ δι' ἀλλοτρίου ἀγροῦ ἕλκων ὕδωρ εἰδότος τοῦ δεσπότου τοῦ ἀγροῦ κτᾶται κατ' αὐτοῦ τοῦ ἀγροῦ δουλείαν τῷ νενομισμένῳ χρόνῳ, τουτέστι τῷ τριετεῖ» ἐξέφρασαν ἀμφιβολίας μήπως ἰσχύῃ τοιοῦτος βραχὺς χρόνος χρησικτησίας· Τοιαῦται ὅμως ἀμφιβολίαι στεροῦνται βασιμότητος, διότι οὐ μόνον αὐτὸς ὁ Ἀρμενόπουλος (Β', δ'. 117) ἀποφαίνεται ἀντιθέτως ὅτι «βεβαιοῦνται αἱ δουλεῖαι ἢ διὰ συμφώνων ἢ διὰ χρονίας παρατάσεως, ἤγουν δεκαετίας», ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ πείρᾳ τοῦ Εὐσταθίου (η. 4) ἀναφέρεται, ὅτι «δουλείας ὁ τῆς δεκαετίας ἐπὶ παρόντων καὶ εἰκοσαετίας ἐπὶ ἀπόντων βεβαιοῖ χρόνος», ἐντεῦθεν δὲ τεκμαίρεται ὅτι αἱ ἐν τῇ ἐπαναγωγῇ καὶ τῇ συνόψει ἀναφερόμεναι μαρτυρίαι περὶ τριετοῦς χρόνου πρὸς παραγραφὴν ἐλήφθησαν ἐκ χειρογράφων πλημμελῶν (Οἰκον. αὐτ. § 149 σημ. 22, Ἐφ. Ἀθ. 1353 τοῦ 1896).

§ 120. Πρὸς ἀπόκτησιν ὅμως δουλείας διὰ χρησικτησίας κατὰ πραγμάτων τοῦ δημοσίου, δὲν χωρεῖ ὁ ἄνω χρόνος τῆς τακτικῆς χρησικτησίας, ἀλλ' ὁ τῆς ἐκτάκτου, ἤτοι ἀπαιτεῖται τριακονταετία (νομ. 18, νομ. 24 § 1 II (41. 3), βασ. Ν', γ'. (17.23), § 9 Εἰσηγ. (2. 6), νομ. 3 κωδ (7.30) «τὸ τοῦ δημοσίου πρᾶγμα οὐ δύναται διὰ χρονίας νομῆς δεσποθῆναι». Αἱ διατάξεις δὲ αὗται δὲν κατηργήθησαν διὰ τῶν ἄρθρ. 18 καὶ 21 τοῦ περὶ διακρ. κτημ. νόμου (Α. Π. 162 τοῦ 1902). Ἐπὶ δὲ ἐκκλησιαστικῶν κτημάτων ἀπαιτεῖται 40ετία (νομ. 23 κωδ. (1. 2), Νεαρὰ III κεφ. α', Νεαρὰ 131 κεφ. ϛ', νομ. 7 βασ. (5. 3) «ἀντὶ τῶν χρονίων παραγραφῶν τῶν 10, 20 καὶ 30 ἐνιαυτῶν τῆς ἁγίας ἐκκλησίας καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι σεβασμίοις οἴκοις μόνον τὴν τῶν 40 ἐνιαυτῶν παραγραφήν», ἑπομένως καὶ πρὸς ἀπόκτησιν δουλείας ὑδραγωγείου ἐπὶ κτήματος εὐαγοῦς οἴκου ἀπαιτεῖται 40ετὴς παραγραφὴ (Καλλ. αὐτ. σελ. 198, Οἰκον. αὐτ. § 124 σημ. 13, 15, Α. Π. 162 τοῦ 1902, 214 τοῦ

1903, 930 τοῦ 1904, Ἐφ. Π. 265 τοῦ 1904).

§ 121. Ἐν τῷ νομ. 12 κωδ. (7. 33), ὅστις ἐφαρμόζεται καὶ ἐπὶ δουλειῶν, ὁρίζεται μόνον ἡ πάροδος 10ετίας καὶ καὶ 20ετίας διὰ τὴν παραγραφήν, ἑπομένως δὲν εἶνε ἀναγκαῖον νὰ ἐξετασθῇ τὸ ζήτημα τῆς γνώσεως ἢ μὴ τοῦ κυρίου τοῦ δουλεύοντος κτήματος, ἀφοῦ οὐδαμοῦ τῶν κτητικῶν παραγραφῶν ἀποδίδεται σημασία εἰς τὴν γνῶσιν ἢ μὴ αὐτοῦ, τόσῳ μᾶλλον ὅσῳ ἡ ὁρισθεῖσα διαφορὰ τοῦ χρόνου κτητικῆς παραγραφῆς εἰς τὴν περίπτωσιν, καθ' ἣν οὗτος εἶνε παρὼν ἢ ἀπών, δὲν θὰ εἶχε βάσιν, ἂν προσαπητεῖτο καὶ γνῶσις αὐτοῦ, οὐδὲ θὰ ἐχορηγεῖτο εἰς αὐτόν, ἂν ἦν ἀπὼν, ὁ διπλασιασμὸς τοῦ χρόνου τῆς παραγραφῆς (Elvers σελ. 757, Weiske αὐτ. σελ. 305, Dernburg σελ. 237 σημ. 7, Καλλ. αὐτ. σελ. 334, Α. Π. 401 τοῦ 1874, Ἐφ. Ἀθ. 746 τοῦ 1898).

§ 122. Κατ' ἀναλογίαν δὲ τῆς μακροχρονίου παραγραφῆς χωρεῖ καὶ ἡ accessio possessionis, δηλ. ἡ προσθήκη τῶν πράξεων τῶν προκτητόρων καὶ ἕκαστος νομεὺς δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν ἐνάσκησιν τῶν πράξεων τῶν προκτητόρων του, ὅταν δὲν ἔλαβε χώραν διακοπὴ (Elvers σελ. 740, Καλλ. αὐτ. σελ. 193, Οἰκον. αὐτ. § 124 σημ. 11, Ἐφ. Ἀθ. 245 τοῦ 1893).

Καὶ ἐπὶ τούτου διακριτέον τὰς δουλείας ἐκείνας, αἵτινες κατὰ τὸν χρόνον τῆς μεταβιβάσεως μόνον δι' ἐνεργείας νέων καὶ αὐτοτελῶν πράξεων δύνανται νὰ ἐνασκηθῶσι πρὸς ὄφελος τοῦ δικαιούχου τῆς δουλείας, καὶ τὰς δουλείας ἐκείνας, αἵτινες διὰ κτίσματος ἐδημιούργησαν διαρκῆ κατάστασιν πρὸς ὄφελος τοῦ δικαιούχου τῆς δουλείας. Ἐπὶ τῆς πρώτης κατηγορίας δουλειῶν ἀπαιτεῖται ὅπως λ. χ. ὁ κληρονόμος καταλάβῃ καὶ ὁ ἴδιος τὴν νομὴν τῆς δουλείας, προτοῦ ἐπικαλεσθῇ τὴν ὕπαρξιν αὐτῆς, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῦτο θὰ ἦτο λίαν αὐστηρόν, μᾶλλον δέον νὰ δεχθῶμεν ὅτι ἀρκεῖ ὁ δικαιοῦχος τοῦ δεσπόζοντος ἀκινήτου νὰ εἶνε εἰς θέσιν ὅπως ἀσκῇ ἀνενοχλήτως τὴν δουλείαν καὶ νὰ ἐκδηλώσῃ τὴν ἀναμφίβολον αὐτοῦ θέλησιν ὅπως κατέχῃ αὐτὴν (Οἰκον. αὐτ. § 124 σημ. 14). Ἐπὶ τῶν τῆς δευτέρας κατηγορίας δουλειῶν, ὧν ἡ ἐνάσκησις ἐδημιούργησε διαρκῆ κατάστασιν καὶ ἡ ὕπαρξις τῆς καταστάσεως ταύτης διὰ τῶν κτισμάτων ἀρκούντως χαρακτηρίζεται, ὁ δικαιοῦχος τοῦ δεσπό-

ζοντος κτήματος ἀμέσως ἅμα τῇ διαδοχῇ ἀποκτᾷ καὶ τὴν οἱονεὶ νομὴν τῆς δουλείας, ἀφοῦ διὰ τῆς ὑπάρξεως τῶν κτισμάτων ἡ πραγματικὴ ἐξουσία του ἀρκούντως νομιμοποιεῖται, δυναμένου νὰ διαθέτῃ ταῦτα ὅπως καὶ ὁ προκτήτωρ του. Δὲν ἀπαιτεῖται καὶ ἐνταῦθα ἡ ἐκδήλωσις ἰδιαιτέρας θελήσεως τοῦ νέμεσθαι (animus possidendi), ἀφοῦ διὰ τῆς ἀποκτήσεως τοῦ δεσπόζοντος κτήματος ἐκδηλοῦται καὶ ἡ θέλησις τοῦ νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ ὑφισταμένη κατάστασις ἐν τῷ δουλεύοντι κτήματι, ἀφοῦ ὁ δικαιοῦχος δὲν κατέστρεψε τὰ κτίσματα (Elvers σελ. 657).

§ 123. Ἡ οἱονεὶ νομὴ ἀπαιτεῖται νὰ ἐξακολουθήσῃ ἀδιακόπως καὶ ἀνεπιλήπτως ἐφ' ἅπαντα τὸν πρός χρησικτησίαν ὁριζόμενον χρόνον, ἠρεμεῖ δὲ (τουτέστι ἀναστέλλεται ἡ ἔναρξις ἢ ἡ πρόοδος αὐτῆς) ὁσάκις συμπέσῃ κώλυμα νομικὸν ἢ πραγματικὸν, λ. χ. διαρκούσης τῆς ἀνηλικότητος τοῦ κυρίου (νομ. 3 § 1 κωδ. (7. 39) —2) κατὰ τὸν πρὸς διάσκεψιν τοῦ κληρονόμου χρόνον (νομ. 22 § 1 κωδ. (6.30), Πολ. Δικ. 560 κλπ.). —3) ἐκραγέντος πολέμου ἢ ἐνσκήψαντος ἐπιδημικοῦ νοσήματος. Ἐπίσης ἡ χρησικτησία διακόπτεται (δηλονότι ματαιοῦται ὁ διαδραμὼν χρόνος αὐτῆς) ὅταν ὁ οἱονεὶ νομεὺς ἀρχίσῃ νὰ ἐνασκῇ τὴν δουλείαν vi, clam ἢ precario, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἔγερσις ἀγωγῆς κατὰ τοῦ κυρίου τοῦ δουλεύοντος διακόπτει τὴν χρησικτησίαν (νομ. 1, 7 κωδ. (7. 21), διότι τοῦτο ἀποτελεῖ ἀπαγόρευσιν, ἧς ἕνεκα ἡ περαιτέρω ἐνάσκησις τῆς δουλείας θεωρεῖται, ὡς ἐλαττωματικῶς ἐνεργουμένη (Windscheid § 182 σημ. 11, Οἰκον. αὐτ. § 66 σημ. 12—18, § 124 σημ. 7).

§ 124. Εἰς τὰς θετικὰς δουλείας ἡ πραγματικὴ ἐξουσία τοῦ δικαιούχου δέον νὰ ἐκδηλοῦται, εἴτε πραγματι ἐνασκουμένων τῶν ἐπὶ τῆς δουλείας ἐπιτρεπομένων μοναδικῶν πράξεων καὶ τῆς ἐπαναλήψεως αὐτῶν ἐξαρτωμένης ἐκ μόνης τῆς θελήσεως τοῦ δικαιούχου, εἴτε ἄλλως ὑφισταμένης διαρκοῦς καταστάσεως τοῦ δουλεύοντος κτήματος, διὰ τῶν ἐξυπηρετούντων τὴν δουλείαν ἐπ' αὐτοῦ κτισμάτων καὶ ἐν περιπτώσει διαταράξεως ταύτης, μὴ παρεχομένου οὐδενὸς κωλύματος εἰς τὸν δικαιοῦχον, ὅπως ἐπισκευάσῃ τὰ κτίσματα (Elvers σελ. 676). Ὅθεν πρὸς χρησικτησίαν τῶν θετικῶν δουλειῶν ὑδάτων, ἀρκεῖ

ὁ χρησιδεσπόζων νὰ ἐνασκῇ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν πράξεις διανοίᾳ δικαιώματος, αἵτινες ὅμως ν' ἄρξωνται καὶ νὰ ἐξακολουθήσωσιν ἀσκούμεναι καθ' ὅλον τὸ πρὸς χρησικτησίαν ἀπαιτούμενον χρονικὸν διάστημα ἀνεπιλήπτως, ἤτοι ἐλεύθεραι τῶν ἐλαττωμάτων βίᾳ, λάθρα ἢ παρακλήσει, λ. χ. ὅταν ὁ κύριος τοῦ χθαμαλωτέρου κτήματος ἀποπερατώσῃ ἐπὶ τοῦ ὑπερκειμένου καὶ ἐπὶ σκοπῷ τῆς χρήσεως τοῦ ὕδατος ἔργα τεχνητά, ὁρατὰ καὶ μόνιμα ὅπως διευκολύνωσι τὴν κατωφέρειαν τοῦ ροῦ τῶν ἐν αὐτῷ ἀναβλυζόντων ἢ διερχομένων ἢ παραρρεόντων ὑδάτων εἰς τὸ κτῆμα του (δηλ. διὰ κτιστοῦ ὀχετοῦ ὑπ' αὐτοῦ κατασκευασθέντος ἐν τῷ ὑπερκειμένῳ, ἄγει τὸ ἐν αὐτῷ ἀναβλύζον ὕδωρ πρὸς ἄρδευσιν τοῦ κτήματός του ἢ πρὸς κίνησιν τοῦ ὑδρομύλου του), ὁ δὲ κύριος τοῦ ὑπερκειμένου κτήματος, καθ' ὅλον τὸν πρὸς χρησικτησίαν ὁριζόμενον χρόνον ἐφησυχάσῃ, ἢ ἐὰν ἐπὶ τοῦ χθαμαλωτέρου κτήματος ὑπάρχουσιν ἔργα, δι' ὧν τὸ ἐν τῷ ὑπερκειμένῳ κτήματι πηγάζον ὕδωρ ἕλκεται εἰς διαρκῆ χρῆσιν τοῦ χθαμαλωτέρου κτήματος, ἂν ὁ κύριος τοῦ ὑπερκειμένου κτήματος γνωρίζων καὶ βλέπων τὰ ἔργα ἐκεῖνα, οὔτε τὴν διεύθυνσιν τοῦ ὕδατος μεταβάλλει, οὔτε ἀποκλειστικῶς μεταχειρίζεται αὐτὸ πρὸς ἴδιον ὄφελος, θεωρεῖται κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Schäffer (ἐν τῷ περιοδικῷ τοῦ Sinde VI, 1849 σελ. 202) σιωπηρῶς ἀναγνωρίσας τὸ δικαίωμα τοῦ κυρίου τοῦ κατωτέρου κτήματος· ἢ ὅταν ὁ κύριος τοῦ ὑπερκειμένου κτήματος διὰ χειροποιήτου ἔργου ἐκπέμπῃ ἢ ἀποχετεύῃ τὰ ἐν τῷ κτήματί του ἀθροιζόμενα ὄμβρια ἢ ἐκ τοῦ ἐδάφους ἀναβλύζοντα ὕδατα εἰς τὸ γειτονικὸν κτῆμα, ἢ ὅταν τις ἀντλῇ διανοίᾳ δικαιώματος ὕδωρ ἐκ τοῦ ἐν τῷ γειτονικῷ κτήματι ὑπάρχοντος φρέατος ἢ ὁδηγεῖ ἐκεῖσε τὰ ζῶά του πρὸς ποτισμὸν καθ' ὅλον τὸν πρὸς χρησικτησίαν ἀπαιτούμενον χρόνον.

Ἐπίσης προκειμένου περὶ τῆς διὰ χρησικτησίας ἀποκτήσεως δουλείας σταλαγμῶν ἢ κρουνῶν, στηριζομένης καὶ ταύτης εἰς τὴν ἀνοχὴν (in patiendo), ἡ παραγραφὴ χωρεῖ ἀπ' ἀρχῆς ἀπρακτοῦντος καὶ μὴ ἐνισταμένου τοῦ γείτονος. Οὐδ' ἀπαιτεῖται ἄσκησις νέας τινὸς πράξεως εἰδικῆς, ἵνα φανερωθῇ ἡ πρόθεσις ἀσκήσεως δουλείας, διότι ἡ δουλεία αὕτη συγκαταλέγεται εἰς τὰς συνεχεῖς, ὧν ἡ ἄσκησις γίνεται καὶ ἄνευ

ἀνθρωπίνης ἐνεργείας (Α. Π. 127 τοῦ 1857, Ἐφ. Ναυπλ. 476 τοῦ 1901).

§ 125. Προκειμένου ὅμως περὶ ὑδάτων, ἅτινα φυσικῶς καὶ ἄνευ τῆς ἀνθρωπίνης συνδρομῆς (χειροποιήτου ἔργου) ῥέουσιν ἐκ τοῦ ὑψηλοτέρου εἰς τὸ χθαμαλώτερον ἀκίνητον, ὁ κύριος τοῦ κτήματος, ἐξ οὗ ταῦτα ῥέουσι δύναται νὰ παρακωλύσῃ τὴν ῥοὴν αὐτῶν καὶ ἂν ἐκ τούτου ὁ κύριος τοῦ χθαμαλωτέρου στερεῖται ὠφελείας τινός, ὁ δὲ τελευταῖος δὲν ἀποκτᾷ τὸ δικαίωμα νὰ προβάλῃ παραγραφήν, οὐδὲ κἂν τὴν τοῦ ἀμνημονεύτου χρόνου (νομ. 1 § 21 Π. (39. 3), διότι τὸ κατώτερον κτῆμα, κατὰ τὸν φυσικὸν νόμον περὶ ῥοῆς τῶν ὑδάτων, ὑποχρεοῦται νὰ δέχηται τὰ ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου ῥέοντα ὕδατα, τὰ ἐκ φυσικῆς αἰτίας προερχόμενα (νομ. 1 § 15, 23 Π. (39.3), Ἁρμεν. Β', δ'. 110). Ὅθεν μόνη ἡ ἐξακολούθησις τῆς τοιαύτης ῥοῆς τοῦ ὕδατος, ἥτις, ὡς εἴρηται, ἀπορρέει ἐκ τοῦ φυσικοῦ νόμου, οὔτε εἶνε λόγος ἀποκτήσεως δουλείας, οὔτε δύναται ν' ἀλλοιώσῃ τὴν ὑφισταμένην κατάστασιν τῆς τοιαύτης ὑποχρεώσεως τοῦ χθαμαλωτερου κτήματος, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ ὕδατος παρὰ τοῦ κυρίου τοῦ χθαμαλωτέρου κτήματος καθ' ὅλον τὸν πρὸς χρησικτησίαν ὁριζόμενον χρόνον, δύναται ν' ἀποκτηθῇ δικαίωμα δουλείας, διότι ἡ τοιαύτη χρῆσις τοῦ ὕδατος δὲν προϋποθέτει μεταβολὴν τῆς ὑπαρχούσης καταστάσεως, ἀντιστρατευομένην εἰς τὰ δικαιώματα τοῦ κυρίου τοῦ ὑπερκειμένου κτήματος, ἐν ὅσῳ ὁ κύριος τοῦ χθαμαλωτέρου κτήματος δὲν ἐξωτερίκευσεν ἀπέναντι τοῦ κυρίου τοῦ ὑπερκειμένου κτήματος τὴν βούλησιν αὐτοῦ, ὅτι τὴν χρῆσιν τοῦ ὕδατος ἀσκεῖ ὡς δικαίωμα, τουτέστι δὲν καταστήσῃ φανερὰν τὴν πρόθεσίν του πρὸς ἐνάσκησιν δικαιώματος, ἐνεργῶν πράξεις προσφόρους νὰ περιέλθωσιν εἰς γνῶσιν τοῦ κυρίου τοῦ δουλεύοντος κτήματος καὶ οὐχὶ βίᾳ, ἀλλ' εἰρηνικῶς· ὥστε πρὸς ἔναρξιν χρησικτησίας ἀρκεῖ ἡ ἀπόδειξις τοιούτων περιστάσεων, ἐξ ὧν νὰ κατέστη πληρέστατα κατάδηλος ἡ ἐνάσκησις τῆς χρήσεως τοῦ ὕδατος, ὡς δικαιώματος. Ἄνευ δὲ τούτων δὲν δίδεται ἀφορμὴ εἰς τὸν δεύτερον νὰ ἀποκρούσῃ τὰς ἀντιθέτους ἀξιώσεις αὐτοῦ, διότι ἡ χρησικτησία τῆς δουλείας ἀπαιτεῖ ὥστε ἡ κατάστασις αὕτη νὰ ἔχῃ χαρακτῆρα ἐνασκή-

σεως δικαιώματος νομικῆς νομῆς, προσβολῆς τῆς ἰδιοκτησίας ἀλλοτρίου κτήματος καὶ περιορισμὸν αὐτῆς (Κρασσᾶ Γεν. Ἀρχ. σελ. 351). Ἐκ τούτων ἕπεται ὅτι ἡ διὰ χρησικτησίας ἀπόκτησις δουλείας ἐπὶ τῆς οὕτω φυσικῶς ὑφισταμένης καταστάσεως ροῆς ὑδάτων ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου πρὸς τὸ χθαμαλώτερον κτῆμα ἄρχεται ἀφ' ἧς ὁ κύριος τοῦ χθαμαλωτέρου κτήματος παρακωλύσῃ τὸν τοῦ ὑπερκειμένου κύριον νὰ μεταχειρισθῇ τὸ ἐν τῷ κτήματί του ἀναβλύζον ἢ διὰ τοῦ κτήματος αὐτοῦ διερχόμενον ἢ παραρρέον ὕδωρ πρὸς ἄρδευσιν τοῦ ἰδίου κτήματος, ἐξ ἧς χρήσεως ἠδύνατο νὰ ἐλαττωθῇ τὸ πρὸς ἄρδευσιν τοῦ χθαμαλωτέρου κτήματος χρήσιμον ὕδωρ (νομ. 15 Π. (39. 1), καὶ τοῦτο διότι ἡ δουλεία αὕτη εἶνε ἀποθετική, κατ' ἐξαίρεσιν τοῦ γενικοῦ κανόνος, καθ' ὃν ὁ κύριος τοῦ κτήματος, ἐν ᾧ ἀναβλύζει ὕδωρ, εἶνε κύριος καὶ τοῦ δι' αὐτοῦ ρέοντος ὕδατος (νομ. 1 § 4 Π (43. 12), νομ. 11 Π. (43. 24), νομ. 30 Π. (8. 3), νομ. 6 κωδ. (3. 34) καὶ δύναται νὰ ἰδιοποιηθῇ ἐξ αὐτοῦ ὅσον δυνηθῇ ὅπως δήποτε νὰ κατάσχῃ.

Ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ ὕδατος τούτου κυριότης δὲν ἀπόλλυται ἁπλῶς διὰ τῆς ἐκ μέρους τοῦ κυρίου τοῦ ὑπερκειμένου κτήματος ἀχρησίας αὐτοῦ, ἀλλ' οὔτε καὶ ἐκ τῆς ἐλάσσονος τούτου χρήσεως, διότι ἂν ἄλλοτε τυχὸν ἕνεκα διαφορετικῆς καλλιεργείας δὲν ἐποιεῖτο οὗτος χρῆσιν ὅλου τοῦ ὕδατος, ἢ ἐποιεῖτο χρῆσιν ὀλιγωτέρου, τοῦτο δὲν εἶνε λόγος ἀπωλείας τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ τοῦ νὰ μεταχειρίζηται ἤδη ὅλον τὸ ὕδωρ πρὸς καλλιέργειαν, ἐκτὸς ἂν ὑπάρχῃ δουλεία ὑπὲρ τοῦ χθαμαλωτέρου κτήματος, ὅτε βεβαίως τὸ δικαίωμα τοῦ κυρίου τοῦ ὑπερκειμένου κτήματος ὑφίσταται περιορισμὸν (Πρβ. Εὐκλείδου διατριβὴ περὶ ρεόντων ὑδάτων Θεμ. Τ. Ι σελ. 35).

§ 126. Ὡς πρὸς τὴν ἀπόδειξιν τῆς χρησικτησίας τῶν δουλειῶν ὁ Windscheid ἐν § 213 σημ. 5 καὶ Dernburg ἐν § 252 σημ. 8, ὡς καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 1428 τοῦ 1903 ἀποφ. Ἐφ. Ἀθηνῶν ὑποστηρίζουσιν ὅτι ἀρκεῖ ὁ χρησιδεσπόζων ν' ἀποδείξῃ, ὅτι ἐνήργησε πράξεις οἱονεὶ νομῆς, αἵτινες δὲν φαίνονται, (δὲν παρίστανται ἐξωτερικῶς), ὡς ἐνασκηθεῖσαι βίᾳ, λάθρα ἢ παρακλήσει, τὸν δὲ ἀντίδικον αὐτοῦ βαρύνει ἡ ἀπόδειξις, ὅτι αἱ πράξεις αὗται ἐνηργήθησαν ἐλαττωματικῶς. Ἀλλὰ τὴν ἐναντίαν γνώμην, ὅτι τουτέστιν ὁ ἐπικαλούμενος τὴν

χρησικτησίαν ὀφείλει ν' ἀποδείξῃ, ὅτι αἱ πράξεις τῆς οἱονεὶ νομῆς ἐνηργήθησαν ἀνεπιλήπτως, ἤτοι δὲν φέρουσι τὰ ἐκτεθέντα ἐλαττώματα, ὑποστηρίζει τὸ σαφὲς γράμμα τοῦ νομ. 10 πρ. II. (8. 5), «ἐάν τις διὰ διαρκοῦς χρήσεως καὶ μακρᾶς οἱονεὶ νομῆς τὸ δικαίωμα τῆς ἑλκύσεως ὕδατος ἐνήσκησε, δὲν ἔχει ἀνάγκην νὰ ἐπικαλεσθῇ τίτλον συστατικὸν τοῦ δικαιώματος, οἷον κληροδοσίαν, ἢ ἄλλον τρόπον, ἀλλ' ἔχει ὠφέλιμον ἀγωγὴν ἀ π ο δ ε ι κ ν ύ ω ν (u t o s t e n d a t), ὅτι ἐπὶ τόσα ἔτη μήτε βίᾳ, μήτε λάθρᾳ, μήτε παρακλήσει τὴν χρῆσιν διακατέσχε». Εἰς τὴν γνώμην δὲ ταύτην φαίνεται ἀποκλίνουσα καὶ ἡ ὑπ' ἀριθ. 66 τοῦ 1907 ἀποφ. τοῦ Ἀρ. Πάγου. (Πρβ. Οἰκον. Ἐμπρ. § 109 σημ. 17, Γερμανικὴ Νομολογία Θεμ. 1 σελ. 636).

Ἐπὶ τῶν δουλειῶν, αἵτινες πρὸς ἐνάσκησιν προϋποθέτουν τὴν ὕπαρξιν διαρκοῦς κτίσματος, λ. χ. ἐπὶ τῆς δουλείας ὑδραγωγείου, ἀρκεῖ ἡ ἀπόδειξις ὅτι ἡ κατάστασις αὕτη ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους τοῦ ἀπαιτουμένου χρονικοῦ διαστήματος οὕτως ὑπῆρχε, διὰ δὲ τὸν ἐν τῷ μεταξὺ χρόνον τεκμαίρεται ἡ ἐξακολούθησις τῆς καταστάσεως ταύτης μέχρις ἀποδείξεως τοῦ ἐναντίου. Εἰς τὰς δουλείας ὅμως ἐκείνας, αἵτινες συνίστανται ἐκ πράξεων, αἵτινες ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν γίνονται ἐπὶ ξένου κτήματος, (δηλ. ἐπὶ τῶν μὴ συνεχῶν (discontinuae) δουλειῶν), ὑπάρχει πολλὴ ἀμφισβήτησις ὅσον ἀφορᾷ τὴν ἀπόδειξιν, κατὰ τὴν γνώμην δὲ τοῦ Weiske ἐπὶ τούτων ἀπαιτεῖται ἡ ἀπόδειξις τοιαύτης συχνῆς ἐνασκήσεως τῆς δουλείας, ὡς δικαιώματος κατὰ τὸν χρόνον τῆς παραγραφῆς, ὥστε αὕτη κατὰ πειστικὸν τρόπον νὰ προκαλῇ εἰς τὸν δικαστὴν τὴν ἐντύπωσιν καθημερινῆς χρήσεως ἢ μακρᾶς συνηθείας (diuturnus usus ἢ longa consuetudo). Συμφωνία γνωμῶν ὑπάρχει ὅτι δέον νὰ ἀποδειχθῇ συχνὴ ἄσκησις τῆς δουλείας, ἐπὶ μακρῶν δὲ διακοπῶν τῆς ἐνασκήσεως ὁ χρησιδεσπόζων ὀφείλει νὰ δικαιολογήσῃ τὰς παύσεις ταύτας, καὶ ν' ἀποδείξῃ ὅτι διὰ τῆς μακρᾶς παραλείψεως ἐνασκήσεως τῆς ἅπαξ ἀποκτηθείσης οἱονεὶ νομῆς δὲν ἐσκόπει νὰ παραιτηθῇ ταύτης (Weiske T. 10 σελ. 311—314).

§ 127. **Ἀμνημονεύτου χρόνου παραγραφή.** Ἡ τοῦ ἀμνημονεύτου χρόνου παραγραφὴ στηρίζεται εἰς τὸν κανόνα,

ὅτι, ὅταν τις πρὸ ἀμνημονεύτου χρόνου νέμηται τὸ πρᾶγμα ἢ ἀσκῇ ἀδιακόπως δικαίωμα, θεωρεῖται ὡς ἀποκτήσας. Ὅθεν στοιχεῖον τῆς παραγραφῆς ταύτης εἶνε ὅτι ἡ σημερινὴ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐξακολουθεῖ ὑπάρχουσα ἀδιακόπως ἀπὸ χρόνων τόσων πολλῶν, ὥστε δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ ἐξευρεθῇ πῶς ἔλαβε τὴν ἀρχήν της, παραγομένου ἐντεῦθεν νομίμου τεκμηρίου, ὅτι τὸ δικαίωμα νομίμως ἀπεκτήθη καὶ οὕτως ὁ προτείνων αὐτὸ ἀπαλλάσσεται πάσης ἀποδείξεως περὶ τοῦ τρόπου τῆς κτήσεως αὐτῆς. (Α. Π. 423 τοῦ 1902).

Τὴν τοῦ ἀμνημονεύτου χρόνου ἀρχαιότητα ἀνεγνώρισε τὸ Ρωμ. δίκαιον α'.) ἐπὶ τῶν δημοτικῶν ὁδῶν (νομ. 2 § 22 Π. (43. 8), νομ. 3 πρ. (43.7),— β'.) ἐπὶ τῶν εὐκολυνόντων τὴν ροὴν τῶν ὀμβρίων ὑδάτων ἀνθρωπίνων ἔργων, ἐφ' ὅσον ἡ ροὴ γίνεται, ὡς ἔχει ἡ φύσις τοῦ τόπου χωρὶς διὰ τοῦ χειροποιήτου ἔργου νὰ καθίσταται ὁρμητικωτέρα ἢ ἀσθενεστέρα (νομ. 1 § 1, 10, 13 Π. (39. 3). Καὶ τοῦτο διότι κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον ἡ δι' ἔργων μεταβολὴ τῆς ροῆς τῶν ὀμβρίων ὑδάτων ἐπετρέπετο μόνον ἀδείᾳ τοῦ αὐτοκράτορος ἢ τῆς συγκλήτου (νομ. 1 § 23, νομ. 2 πρ. § 3 καὶ 7, νομ. 23 πρ. Π. (39. 3), παρ' ἡμῖν δὲ ἀπαιτεῖται νόμος. Ἀλλ' ἐὰν ὑπάρχῃ τοιοῦτον κατασκεύασμα ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων, ἡ ἀρχαιότης τούτου ἀντικαθιστᾷ τὸν νόμον, καὶ ἀντὶ νόμου πάντοτε ἰσχύει (νομ. 1 § 23, νομ. 2 πρ. Π. αὐτοθ. Καλλ. Τ. 1 σελ. 436, Οἰκον. ἐμπ. § 68 σημ. 6 καὶ —γ'.) ἐπὶ τῶν ὑδραγωγείων (νομ. 3 § 4 Π. (43. 20), νομ. 26 Π. (39. 3), Βασ. 3 (58,20) «τὸ ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων ἑλκόμενον ὕδωρ ἐννόμως δοκεῖ συστῆναι» Ἐφ. Ἀθ 2489 τοῦ 1893, 409 τοῦ 1894.) Μολονότι δέ τινες ἠμφισβήτησαν τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων παραγραφῆς (Καλλ. αὐτ. σελ. 440, Παπαρ. Γεν. Ἀρχ. Τ. 1 σελ. 512, Ἐφ. Ἀθ. 3129 τοῦ 1894, Ἐφ. Ν. 540 τοῦ 1900, ὁ δὲ Savigny (l. c. IV σελ. 499) περιορίζει ταύτην εἰς τὰς ἀφορώσας τὰ ἐπὶ τῶν δημοσίων ὑδάτων δικαιώματα σχέσεις, ἐν τούτοις ἤδη εἶνε γενικῶς δεκτὸν, ὅτι ἰσχύει ἡ ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων παραγραφὴ (Hoffmann Τ. 2 σελ. 175, Windscheid Τ. 1 σελ. 113, Οἰκον. αὐτ. 68 σημ. 6).

§ 128. Ἐπὶ τῶν σχετικῶν ζητημάτων ἀπεφάνθη διαφορο-

τρόπως ὁ Ἀρ. Πάγος. Διὰ μὲν τῆς ὑπ' ἀριθ. 26 τοῦ 1900 ἀποφάσεώς του, βασιζόμενος ἐπὶ τοῦ νομ. 3 § 4 Π. (43. 20) ἀπεφήνατο ὅτι ἐπὶ ρέοντος ὕδατος ἀποκτᾶται δικαίωμα διὰ τῆς ἐξ ἀμνημονεύτου χρόνου χρήσεως, δι' ἑτέρας δὲ ἀποφάσεως τοῦ Β'. Τμήματος, ὑπ' ἀριθ. 362 τοῦ 1900, ἔκρινεν ὅτι κατὰ τὴν ὀρθὴν ἑρμηνείαν τοῦ ἄνω νομ. 3 § 4 Π. (43. 20) ἐνισχυομένην καὶ ἐκ τοῦ νομ. 26 Π. (39. 3) δὲν προστατεύεται ὑπὸ τοῦ νόμου ἀπολύτως τὸ δικαίωμα τῆς χρήσεως παντὸς φυσικῶς ρέοντος ὕδατος, ἀλλὰ μόνον ἐκείνου, οὗ τινος ἐγένετο χρῆσις πρὸ ἀμνημονεύτου χρόνου δι' ὑδραγωγείου, εἴτε διὰ τεχνητοῦ ἔργου εὐκολύνοντος τὸν ἑλκυσμὸν τοῦ ὕδατος, ὅτε καὶ μόνον ἡ τοιαύτη χρῆσις θεωρεῖται ἀπ' ἀρχῆς νομίμως κτηθεῖσα καὶ ἀπαγορεύεται ἡ μεταβολὴ τῆς θεωρουμένης, ὡς νομίμως ὑφισταμένης τοιαύτης καταστάσεως. Ἀλλὰ κατόπιν ὁ Α. Π. διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 60 τοῦ 1902 ἀποφάσεώς του ἐν ὁλομελείᾳ δικάσας καὶ λύσας τὴν μεταξὺ τῶν δύο τμημάτων ἀναφυεῖσαν διαφωνίαν, ἀπεφάνθη ὅτι, ἄνευ τινος διακρίσεως, ὅσον ἀφορᾷ τὸν τρόπον, δι' οὗ ἐγένετο χρῆσις τοῦ ρέοντος ὕδατος, ἡ ἐξ ἀμνημονεύτων χρόνων χρῆσις αὐτοῦ λογίζεται νομίμως συσταθεῖσα κατὰ τὸν νομ. 3 § 4 Π. (43. 20) καὶ τὴν διάταξιν τῶν Βασ. 3 (58. 20) ὅτι «τὸ ἐξ ἀμνημονεύτου χρόνου ἑλκόμενον ὕδωρ ἐννόμως δοκεῖ συστῆναι», ἐξ οὗ ἕπεται ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ ρέοντος ὕδατος, τῆς ἐνάρξεως τῆς ὁποίας οὐδεμία σώζεται μνήμη, λογίζεται νομίμως ἀρξαμένη καὶ δημιουργεῖ δικαίωμα, ἀδιαφόρως ἂν πρόκηται περὶ ροῆς διὰ χειροποιήτου ἔργου ἢ φυσικῆς, ἅτε προκειμένου περὶ γεγονότος διαφεύγοντος τὴν τῶν ἀνθρώπων μνήμην. Διὰ νεωτέρας δὲ ἀποφάσεώς του, τῆς ὑπ' ἀριθ. 229 τοῦ 1906 ὁ Α. Π. ἀπεφήνατο, ὅτι κατὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ νομ. 3 § 4 Π (43. 20), Βασ. 3 (58. 20) ἐκείνη μόνον ἡ χρῆσις ὕδατος προστατεύεται, ὡς δικαίωμα διὰ τῆς ἐξ ἀμνημονεύτου χρόνου παραγραφῆς, ἥτις ἀσκεῖται δι' ἑλκύσεως ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου κτήματος καὶ ἐκ τοῦ μέρους ἔνθα τὸ ὕδωρ πηγάζει ἢ ὁπόθεν διέρχεται, εἴτε δι' ἀγωγοῦ πρὸς ἕλκυσιν προορισθέντος, εἴτε φυσικοῦ.

§ 129. Ἡ ἀπόδειξις τῆς ἀρχαιότητος πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὴν ζῶσαν μνήμην, ἐξ ἧς καὶ μόνης προκύπτει ἡ συνεχὴς παράδοσις, διὰ τοῦτο ἡ διὰ μαρτύρων ἀπόδειξις εἶνε ἀπαραί-

τητος, διότι ἐκ μόνων τῶν καταθέσεων τῶν συγχρόνων μας, βεβαιούντων, ὅτι πάντοτε ἐνθυμοῦνται ὑφισταμένην τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν καὶ ὅτι παρὰ τῶν πρὸ αὐτῶν δὲν ἤκουσαν ὅτι ὑπῆρξε ποτὲ ἀλλοία τῆς σημερινῆς, δυνάμεθα νὰ πορισθῶμεν τὴν ἀπόδειξιν περὶ τῆς ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους ἀδιακόπου συνεχείας μέχρις ἡμῶν, ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ ἐπιρροὴν τὸ ζήτημα πῶς ἔλαβε τὴν ἀρχήν της ἡ ὑφισταμένη κατάστασις, καὶ ν' ἀποκλείηται πᾶσα περὶ τούτου ἀμφισβήτησις (Πρβ διατριβὴν περὶ παραγραφῆς Θέμις (Σγούτα) Τ. 2 σελ. 261, Ἐφ. Ἀθ. 324 τοῦ 1902).

ΚΕΦ. Ζ'.

ΑΠΟΣΒΕΣΙΣ ΤΩΝ ΔΟΥΛΕΙΩΝ ΥΔΑΤΩΝ

§ 130. Αἱ δουλεῖαι ὑδάτων, ὡς ὅλα τὰ jura in re ἀποσβέννυνται κατὰ τὰς ἑξῆς περιπτώσεις :

1) **Ὅταν τὸ δουλεῦον κτῆμα ὁλοσχερῶς ἀπολεσθῇ** νομ. 2 Π. (7. 1), διότι ἡ ὁλικὴ καταστροφὴ τοῦ ἀντικειμένου ἐπιφέρει καὶ τὴν ἀπώλειαν τῶν ἐπ' αὐτοῦ ὑφισταμένων δουλειῶν, συναπόλλυνται δὲ καὶ τὰ παρεπόμενα ἐντεῦθεν εἰς τὸν δικαιοῦχον τῆς δουλείας ὠφελήματα. Τῇ καταστροφῇ ἰσοδύναμος εἶνε καὶ ἡ ὑπὸ θαλασσίου ἢ ποταμίου ὕδατος διαρκὴς τοῦ ἀκινήτου ἐπίκλυσις (νομ. 7 § 5, 6 πρ. Π. (41.1), νομ. 23, 24 Π. (7. 4) «ἐὰν ἀγρὸς ὑπὸ ποταμοῦ ἐπικλυσθῇ ἡ δεσποτεία ἀπόλλυται». Ἐπίσης ἡ δουλεία ἀπόλλυται ὅταν τὸ δουλεῦον κτῆμα ἀπωλέσῃ διὰ παντὸς τὰς φυσικὰς αὐτοῦ ἰδιότητας, ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο ἡ δουλεία, λ. χ. ἡ πηγὴ τοῦ ὕδατος, ἐξ ἧς ἐτρέφετο τὸ ὑδραγωγεῖον γειτονικοῦ κτήματος στειρεύσῃ διὰ παντὸς (νομ. 34 § 1, νομ. 35 Π. (8. 3) ἢ ὅταν δι' ἐπιχειρήσεως ἔργου ἀπολεσθῇ ἡ ἰδιότης, λ. χ. ἀνασκαπτομένων τῶν πηγῶν, ἢ ὅταν καταστῇ ἀνίκανον πρὸς δουλείαν νομικῶς, λ.χ. καθίσταται ἐκτὸς συναλλαγῆς (νομ. 17 Π. (7. 1).

Ἅμα ὅμως ἐπανέλθῃ ἡ προτέρα κατάστασις ἐπαναζῇ ἡ δουλεία λ. χ. ὅταν ἡ ξηρανθεῖσα πηγή, ἀφ' ἧς ἕλκει τις ὕδωρ

ἐπανέλθῃ πρὸς τὰς ἰδίας φλέβας, ἀνανεοῦται ἡ δουλεία καὶ συμπληρωθείσης ἐν τῷ μεταξὺ τῆς παραγραφῆς ἀποκαθίσταται ὁ ἑλκυσμὸς τοῦ ὕδατος, ὡς ἦν πρότερον (νομ. 34 § 1, νομ. 35 Π. (8. 3), Ἀρμεν. Β', δ'. Καλλ. αὐτ. σελ. 350).

Ἐπίσης ἐπὶ δουλείας σταλαγμῶν καὶ κρουνῶν ἐὰν τὸ δεσπόζον κτῆμα κατακρημνισθῇ, ἡ δουλεία σταλαγμῶν ἀναζῇ ὅταν ἐκ νέου ἀνεγερθῇ τὸ οἰκοδόμημα, ὡς προϋπῆρχε (νομ. 20 § 2 Π. (8. 2), νομ. 14 Π. (8. 6), Α. Π. 2452 τοῦ 1901).

§ 131. —2.-) **Παρελθόντος τοῦ ορισθέντος κατὰ τὴν σύστασιν τῆς δουλείας χρόνου,** ὅτε ἐπέρχεται παῦσις τῆς δουλείας. Ὡς ἐπίσης πληρωθείσης τῆς αἱρέσεως ἐξ ἧς ἤρτητο ἡ ὕπαρξις τῆς δουλείας, λ. χ. ὅταν παρεχωρήθη δουλεία ἀντλήσεως ἐὰν ὁ δεσπόζων δὲν ἀνορύξῃ φρέαρ, ὅτε ἅμα ἀνορύξῃ τοιοῦτο, παύει ἡ δουλεία. Ἐπίσης ἐὰν ὁ παραχωρῶν τὴν δουλείαν εἶχε περιωρισμένον δικαίωμα, ἅμα ἀποσβεσθῇ τὸ δικαίωμα τούτου, παύει καὶ ἡ ὑπ' αὐτοῦ παραχωρηθεῖσα δουλεία, λ. χ. ὅταν ὁ ἐπικαρπωτὴς παραχωρήσῃ δουλείαν ἀντλήσεως, ἅμα λόγῳ τοῦ θανάτου του παύσῃ ἡ ἐπικαρπία, παύει καὶ ἡ δουλεία.

§ 132. —3). **Δι' ἐπικτήσεως (συγχύσεως ἢ συγχωνεύσεως,** confusio, consolidatio). Ὅταν τουτέστιν ὁ δικαιοῦχος τῆς δουλείας γίνῃ κύριος τοῦ δουλεύοντος κτήματος (νομ. 17 πρ. Π. (7 4), νομ. 30 Π. (8. 2), νομ. 10 Π. (8. 4), νομ. 1 Π. (8. 6). νομ. 27 Π. (8. 3), διότι τότε ἐλλείπει εἰς αὐτὸν τὸ οὐσιῶδες προαπαιτούμενον τῆς χρησιμότητος τῆς δουλείας, ἀφοῦ οὐδὲν ἄλλο ὠφέλημα δύναται ν' ἀποκτήσῃ παρ' ἐκεῖνο, ὅπερ καὶ δυνάμει τῆς κυριότητος αὐτοῦ εἰμπορεῖ νὰ ἐνασκήσῃ, ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἀξίωμα nulli res sua servit «οὐδενὶ τὸ ἴδιον πρᾶγμα δουλεύει». Ἀναζῇ ὅμως ἡ δουλεία ὅταν ἀκυρωθῇ ἡ πρᾶξις ἐπικτήσεως, λ. χ. ἀκυρωθῇ ἡ ἀγοραπωλησία, δι' ἧς ὁ δεσπόζων ἀπέκτησε τὸ δουλεῦον κτῆμα (νομ. 31 § 3 Π. (21. 1), ἢ ὅταν ἀκυρωθῇ ἡ διαθήκη, δι' ἧς κληροδοτεῖται τὸ δουλεῦον κτῆμα (νομ. 57 Π. (7. 1), ἢ ὅταν διαλυθέντος τοῦ γάμου ἐπιστραφῇ τὸ εἰς προῖκα δοθὲν δουλεῦον κτῆμα (νομ. 78 Π. (23. 3), Elvers σελ. 765, Καλλ. αὐτ. σελ. 352, Οἰκον. αὐτ. σελ. 359), Ἐφ. Ἀθ. 302 τοῦ 1901).

§ 133. Ἐὰν ὁ κύριος τοῦ δεσπόζοντος κτήματος καταστῇ

κοινωνὸς τοῦ δουλεύοντος ἢ τανάπαλιν, καὶ μὲν ἡ ἀπόκτησις συγκυριότητος καταργεῖ τὴν διαιρετὴν δουλείαν ἐπὶ τῶν σχετικῶν μερίδων, προκειμένου ὅμως περὶ δουλείας ἀδιαιρέτου, αὕτη δὲν ἀπόλλυται διότι καὶ διὰ μερικῆς χρήσεως διατηρεῖται (par partes retinetur) καὶ ὡς ἀναφέρει ὁ Πομπώνιος ἐν νομ. 20 § 2 Π. (8. 3), ἀνηκούσης τῆς ἐν τοῖς ὁρίοις δύο κτημάτων πηγῆς εἰς τοὺς δύο γείτονας, καὶ ἐν ᾧ τρίτος τις μόνον συνεπείᾳ παραχωρήσεως παρ' ἀμφοτέρων ἐδικαιοῦτο νὰ διοχετεύῃ τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς πηγῆς, ἅμα ἅπαξ συνιστᾶτο τοιαύτη δουλεία, δὲν ἀποσβέννυται πλέον, ἐὰν ὁ τρίτος οὗτος ἐγένετο κατόπιν κύριος τοῦ ἑνὸς τῶν κτημάτων καὶ συνεπῶς συγκύριος καὶ τῆς πηγῆς (Elvers σελ. 125, Καλλ. αὐτ. σελ. 352).

Ἐὰν ὁ κύριος τοῦ δουλεύοντος κτήματος γίνῃ κύριος μέρους τοῦ δεσπόζοντος κτήματος ἢ τανάπαλιν, διαιρεῖται καὶ ἡ δουλεία καθ' ὁμοίαν ἀναλογίαν· καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὑπὸ τοῦ κυρίου τοῦ δουλεύοντος ἢ τοῦ κυρίου τοῦ δεσπόζοντος κτήματος ἀποκτωμένην μερίδα τοῦ ἑτέρου κτήματος ἀποσβέννυται ἡ δουλεία διὰ συγχύσεως, ἐν ᾧ τὰ λοιπὰ στοιχεῖα τῆς δουλείας ἐξακολουθοῦσιν ὑφιστάμενα, ὥστε ἐπέρχεται μερικὴ μόνον κατάργησις τῆς δουλείας (νομ. 30 § 1 Π. (8. 2), νομ. 23 § 3 πρ. Π. (8. 3), νομ. 6 § 1 Π. (8. 4).

§ 134. — 4). **Διὰ τῆς παραιτήσεως δουλείας** ἐκ μέρους τοῦ κυρίου τοῦ δεσπόζοντος κτήματος, ἤτοι διὰ τῆς πραγματικῆς ἐκδηλώσεως τῆς θελήσεως τοῦ νὰ μὴ εἶνε τις πλέον δικαιοῦχος τῆς δουλείας. Δὲν ἀρκεῖ ὅμως ἡ ὑπὸ τούτου ἁπλῆ μονομερὴς παραίτησις πρὸς ἀπόσβεσιν τῆς δουλείας, ἀλλ' ὅπως ἐπὶ ἐνοχῶν, διὰ τὸ ἔγκυρον παραιτήσεως δουλείας ἀπαιτεῖται ἀποδοχὴ ἐκ μέρους τοῦ ὠφελουμένου κυρίου τοῦ δουλεύοντος κτήματος πρὸς ἐντελῆ ἀπόσβεσιν τῆς δουλείας. Ὅθεν προκειμένου νὰ γίνῃ δυνάμει συμφωνίας παραίτησις πραγματικῆς ἢ προσωπικῆς ἐπὶ ἀκινήτων δουλείας μόνον διὰ ῥητῆς πράξεως καὶ διὰ συμβολαιογραφικοῦ ἐγγράφου δέον αὕτη νὰ γίνηται, ἵνα παραγάγῃ νομίμους συνεπείας, καθόσον κατηργήθησαν δυνάμει τοῦ νόμου περὶ μεταγραφῆς αἱ περὶ σιωπηρᾶς παραιτήσεως πραγματικῆς ἢ προσωπικῆς ἐπὶ ἀκινήτων δουλείας διατάξεις τοῦ Ρωμ. νόμου (ἄρθρ 42 τοῦ περὶ χαρτοσ. νόμου, ἄρθρ.

2 καὶ ἐδ. 3 τοῦ ἄρθρ. 1 τοῦ περὶ μεταγραφῆς νόμου, Α. Π. 327 τοῦ 1878, 31 τοῦ 1879).

Συχνάκις ἡ παραίτησις δὲν γίνεται ρητῶς, ἀλλ' ἡ συναίνεσις ἐξάγεται ἐκ τῆς ἐνεργείας σχετικῶν πράξεων, τοιαύτην δὲ ἀποτελεῖ πλὴν ἄλλων καὶ ἡ σιωπηρὰ συναίνεσις τοῦ δικαιουμένου εἰς δουλείαν πρὸς τοιαύτας μεταβολὰς τοῦ δουλεύοντος κτήματος, αἵτινες καθιστῶσι διαρκῶς ἀδύνατον τὴν περαιτέρω ἐνάσκησιν τῆς δουλείας (νομ. 8 Π. (8. 6), νομ. 4 § 12 Π. (44. 4), ·ὡς λ. χ. ἡ δουλεία σταλαγμῶν ἀπόλλυται, ἐὰν τοῦ δουλεύοντος κτήματος ὄντος τόπου ἀκτίστου, ἐπιτραπῇ· τῷ ἰδιοκτήτῃ νὰ οἰκοδομήσῃ ἐπ' αὐτοῦ.

Διὰ τὸ ἔγκυρον τῆς παραιτήσεως ἀπαιτεῖται ἱκανότης πρὸς ἀπαλλοτρίωσιν ἐκ μέρους τοῦ παραιτουμένου καὶ ἐπὶ πολλῶν δικαιούχων δέον ἅπαντες νὰ συναινέσωσι, προκειμένου δὲ περὶ μερικῆς παραιτήσεως δέον αὕτη νὰ μὴ ἀφορᾷ ἴδανικά, ἀλλὰ πραγματικὰ μέρη ἑνὸς ἀκινήτου. Τέλος ἡ παραίτησις δύναται νὰ γίνῃ καὶ διὰ πράξεως τελευταίας βουλήσεως, ἐφ' ὅσον μόνον ὁ διαθέτης δύναται νὰ διαθέτῃ ἀμέσως τὰς εἰς αὐτὸν ἀνηκούσας δουλείας.

§ 135 — 5). **Διὰ παραγραφῆς·** αἱ δουλεῖαι ὑδάτων ἀποσβέννυνται, ἄνευ διακρίσεως μεταξὺ ἀχρησίας καὶ χρησικτησίας ἀνακτήσεως τῆς ἐλευθερίας, ὅταν αὗται δι' οἱονδήποτε λόγον δὲν ἐνασκῶνται ἐπὶ 10ετίαν μεταξὺ παρόντων καὶ 20ετίαν μεταξὺ ἀπόντων (νομ. 13 κωδ. (3. 34) ΝΗ', ζ'. 10, Ἁρμεν. Β', δ'. 126)· ἐξαιρουμένων τῶν διαλειπουσῶν λ. χ. τῆς δουλείας διοχετεύσεως ὕδατος, ἐὰν ἡ χρῆσις αὐτῆς περιορίζηται εἴς τινας μόνον ἐποχὰς τοῦ ἐνιαυτοῦ ἢ κατὰ διαδοχὴν κατ' ἔτος ἢ κατὰ μῆνα, οὐχὶ δὲ καθ' ἡμέραν, οὐδὲ καθ' ὥραν, ὅτε αὗται κατὰ τὴν ἀρχαίαν μὲν νομοθεσίαν δὲν ἀπεσβέννυντο, εἰ μὴ διπλασιαζομένου τοῦ χρόνου τῆς παραγραφῆς, κατὰ τὴν νεωτέραν δὲ διὰ τῆς παρελεύσεως 20ετίας (νομ. 7 Π. (8. 6), νομ. 14 πρ. κωδ. (3. 34), ΝΗ', ζ'. 11 Ἁρμεν. Β', δ'. 102, νομ. 1 βασ. (58, 7), Ἁρμεν. Β', δ'. 101 «ἡ δουλεία ὑδραγωγείου ἐὰν οὕτω συστῇ ὥστε ἐν μόνῳ τῷ θέρει κεχρῆσθαι αὐτῷ ἢ ἐν ἑνὶ μηνὶ καὶ ὑπὲρ ἐνιαυτὸν ἢ ὑπὲρ μῆνα διπλασιάζεται ὁ χρόνος τῆς ἀχρησίας», δηλαδὴ ἐπὶ τούτων καθιεροῦται ἡ 20ετὴς παραγραφή, χωρὶς νὰ χωρῇ διπλα-

σιασμὸς καὶ αὐτῆς Windscheid § 216, Καλλ. αὐτ. σελ. 355, Οἰκον. αὐτ. § 151 σημ. 22, Α. Π. 293 τοῦ 1858, 46 τοῦ 1863).

Ὅθεν αἱ δουλεῖαι ὑδάτων ἀποσβέννυνται μόνον δι' ἀχρησίας, χωρὶς ν' ἀπαιτῆται χρησικτησία ἀνακτήσεως ἐλευθερίας ἐκ μέρους τοῦ κυρίου τοῦ δουλεύοντος, ἤτοι χωρὶς νὰ εἶνε ἀνάγκη ὅπως ἐνεργήσῃ οὗτος πρᾶξίν τινα ἐναντίον τῆς δουλείας (factum servituti contrarium), ἐκτὸς τῆς δουλείας σταλαγμῶν ἢ κρουνῶν (stillicidium), ἐφ' ἧς χωρεῖ ἡ δι' ἀνακτήσεως ἐλευθερίας (usucapio libertatis) ἀπόσβεσις καὶ πρὸς ἔναρξιν ταύτης ἀπαιτεῖται νὰ γίνῃ διαρκὲς ἔργον εἰς τὸ δουλεῦον κτῆμα, ὥστε νὰ μὴ δύναται πλέον νὰ γίνῃ χρῆσις τῆς δουλείας, λ. χ. ὁ δουλεύων τόπος νὰ οἰκοδομηθῇ· (νομ. 6 Π. (8. 2), Elvers σελ. 365).

§ 136. Ἐπὶ δουλείας διοχετεύσεως ὕδατος, καθ' ἣν ὁ δικαιοῦχος δικαιοῦται διαρκῶς διὰ κτισμάτων νὰ διοχετεύῃ ὕδωρ εἰς τὸ κτῆμά του, λ. χ. δουλείας ὑδραγωγείου καὶ τὸ ὕδωρ τοῦτο ῥέει διηνεκῶς, δὲν εἶνε δυνατὴ ἀχρησία τῆς δουλείας, ἐφ' ὅσον τὰ πρὸς τοῦτο κτίσματα διατηρῶνται εἰς καλὴν κατάστασιν καὶ ἑπομένως ὅπως χωρήσῃ κατ' αὐτῆς παραγραφὴ ἀπαιτεῖται νὰ γίνῃ ἐκ μέρους τοῦ κυρίου τοῦ δουλεύοντος κτήματος μεταβολὴ τῆς ὑφισταμένης καταστάσεως ἢ καταστροφὴ τῶν κτισμάτων τούτων, ὥστε ἐπὶ ταύτης ἐφαρμόζονται αἱ περὶ χρησικτησίας ἀνακτήσεως ἐλευθερίας διατάξεις. Ὅταν ὅμως τὸ ὕδωρ δὲν διοχετεύηται διαρκῶς, ἀλλὰ κατὰ χρονικὰ διαστήματα, τότε χωρεῖ ἡ δι' ἁπλῆς ἀχρησίας (non usus) 20ετὴς παραγραφὴ (Weiske T. 10 σελ. 327, Elvers σελ. 371, Καλλ. αὐτ. σελ. 354, Οἰκον. αὐτ. § 150 σημ. 14). Οἱ Glück, Stever, Wening—Ingenheim φρονοῦν ὅτι ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν τῷ νομ. 13 κωδ. (3. 34) κατήργησεν ἐπὶ πασῶν τῶν δουλειῶν τὴν ἀνάκτησιν ἐλευθερίας καὶ καθιέρωσε μόνην τὴν δι' ἀχρησίας παραγραφὴν διὰ τῆς φράσεως ut omnes servitutes non utendo amittantur, ἀλλ' ἡ γνώμη αὕτη ἀμφισβητεῖται, ἀφοῦ μάλιστα ἐν νομ. 6 πρ. Π. (8. 2) καὶ ἡ ἀνάκτησις ἐλευθερίας χαρακτηρίζεται, ὡς εἷς τῶν τρόπων ἀχρησίας.

§ 137. Ἡ κατ' ἄλλον ἢ τὸν ὡρισμένον τρόπον ἄσκησις

τῆς δουλείας ἐπιφέρει τὴν ἀπόσβεσιν αὐτῆς. Ὅθεν ἐὰν ἀντὶ ν' ἀσκῇ τις τὴν δουλείαν πλέον ἢ ἔλαττον τοῦ συμφωνηθέντος, ἀσκεῖ αὐτὴν κατ' ἄλλον παρὰ τὸν συμφωνηθέντα χρόνον, λ. χ. ἐὰν διοχετεύῃ τις ὕδωρ ἐκ τοῦ γειτονικοῦ κτήματος ἐν ὥρᾳ ἡμέρας, ἐν ᾧ κατὰ τὰ συμφωνηθέντα δικαιοῦται νὰ διοχετεύῃ τοῦτο ἐν ὥρᾳ νυκτὸς, ἀποσβέννυται μὲν ὅπερ ἐκέκτητο δικαίωμα δουλείας διὰ τῆς ἀχρηστίας, δὲν κτᾶται δὲ νέον, ἐὰν μὴ συντρέχωσι τ' ἄλλα πρὸς σύστασιν προσόντα (νομ. 10 § 1 Π. (8. 6), νομ. 17 Π. (39. 3), νομ. 2 Π. (43. 20). Ἐπίσης ἀποσβέννυται ἡ δουλεία διοχετεύσεως ὕδατος ἐὰν γίνηται χρῆσις ἑτέρου ὕδατος καὶ οὐχὶ τοῦ ὀφειλομένου (νομ. 18 Π. (8. 6). Σώζεται δὲ ἡ δουλεία αὕτη ἐὰν τὸ ὕδωρ μέχρι τινὸς ἐξικνεῖται ἢ ἐξακολουθεῖ ἀφ' ἑαυτοῦ ῥέον (νομ. 9, 12 Π. (8. 6).

§ 138. Ὅταν παραχωρηθῇ εἰς πολλοὺς τὸ δικαίωμα δουλείας διοχετεύσεως, τοῦ αὐτοῦ ὕδατος, ἕλκουσι δὲ οὗτοι τὸ ὕδωρ καθ' ὡρισμένας ὥρας ἕκαστος διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀχετοῦ, ἐὰν τις τούτων καθ' ἅπαντα τὸν τῆς παραγραφῆς χρόνον δὲν διοχετεύῃ ὕδωρ, ἀπόλλυσι τὸ δικαίωμά του, μολονότι οἱ ἄλλοι ἐχρησιμοποίησαν τὸ ῥεῖθρον (νομ. 16 Π. (8. 6) (§ 92). Ἐὰν ὅμως οὗτοι ἀνταλλάξωσι τὸν χρόνον ἁπλῶς τῆς ἐνασκήσεως, σώζεται ἡ δουλεία (νομ. 5 § 1 Π. (43. 20).

Ἐὰν ἡ κυριότης τοῦ δεσπόζοντος κτήματος ἀνήκῃ εἰς πολλοὺς ἀδιαιρέτως, ἡ παρ' ἑνὸς τῶν συνιδιοκτητῶν ἄσκησις τῆς δουλείας κωλύει τὴν παραγραφὴν πρὸς ὄφελος πάντων (νομ. 16 Π. (8. 6). Τέλος ὅταν μεταξὺ τῶν ἐξ ἀδιαιρέτου συνιδιοκτητῶν ὑπάρχῃ τις, καθ' οὗ δὲν χωρεῖ παραγραφὴ, λ.χ. ἀνήλικος, ἕνεκεν αὐτοῦ διατηρεῖται τὸ δικαίωμα πάντων (νομ. 10 Π. (8. 6).

§ 139. Ἡ ἐνέργεια μιᾶς μόνης καὶ τῆς μικροτέρας πράξεως ἐνασκήσεως τῆς δουλείας διακόπτει τὴν παραγραφήν. Αἱ ἐνεργούμεναι ὅμως πράξεις ἀσκήσεως πρέπει νὰ ἐπιτρέπωνται διὰ τῆς δουλείας, ἄλλως δὲν ἀποτρέπουσι τὴν παραγραφὴν, ἀλλὰ δὲν εἶνε ἀναγκαῖον νὰ ἐνασκῶνται καθ' ὅλην αὐτῶν τὴν ἔκτασιν, διότι καὶ διὰ μερικῆς αὐτῆς χρήσεως διατηρεῖται ἡ δουλεία (νομ. 20 Π. (7. 4), ἀρκεῖ νὰ γίνηται διὰ τῶν οὐσιωδῶν αὐτῆς στοιχείων, διότι ὅταν τοῦτο δὲν συμβαίνῃ ἀποσβέννυται ἡ δουλεία, ὡς ῥητῶς ἀναφέρεται ἐν τῷ νομ. 17 Π. (8. 6), καθ' ὃν ἡ δουλεία ἀντλήσεως ἐντελῶς ἀποσβέννυται, ὅταν δὲν ἠντλήθη

ὕδωρ, ἀλλ' ἁπλῶς ἐγένετο χρῆσις τῆς πρὸς ἄντλησιν παρόδου, ἥτις μόνον διὰ τὴν ἄντλησιν ἦτον ἀναγκαία καὶ ἑπομένως ἀφοῦ ἀποσβέννυται ἡ δουλεία ἀντλήσεως, ἀποσβέννυται καὶ τὸ παρεπόμενον αὐτῇ δικαίωμα μεταβάσεως πρὸς ἄντλησιν (Elvers σελ. 776, Οἰκον. αὐτ. § 150 σημ. 16). Ὡς ἀσκῶν δὲ δουλείαν δὲν θεωρεῖται παρὰ μόνον ἐκεῖνος, ὅστις ἐπίστευεν ὅτι ἀσκεῖ πράγματι ἴδιον δίκαιον, διότι ἐὰν λ. χ. ἐχρησιμοποίει τις ἰδιωτικὸν ὕδωρ πιστεύων τοῦτο ὡς δημόσιον, δὲν διακόπτει τὴν παραγραφὴν (νομ. 25 II. (8. 6).

§ 140. Ἡ παραγραφὴ τῆς δουλείας ὑδάτων ἄρχεται ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἡ ἐκ τῆς φύσεως τῆς δουλείας ἐπιτρεπομένη πρᾶξις ἐνασκήσεως παρελείφθῃ. Ὅθεν ἐπὶ δουλειῶν κατὰ διαλείμματα ἀσκουμένων, δὲν ἄρχεται ἡ δουλεία ἀμέσως ἀπὸ τῆς τελευταίας πράξεως ἐνασκήσεως, ἀλλὰ μόνον ἀπὸ τῆς στιγμῆς, καθ' ἣν ἠδύνατο νὰ ἐπανεληφθῇ. Λογίζεται δὲ συμπληρωθεῖσα, προκειμένου περὶ ἀχρησίας, κατὰ τὴν λῆξιν τῆς τελευταίας ἡμέρας (Windscheid § 216 σημ. 11) καὶ διακόπτεται διὰ τῆς ἐγέρσεως δίκης (νομ. 2 κωδ. (7. 4), Πολ. Δικ. 156)· προκειμένου δὲ περὶ χρησικτησίας τῆς ἐλευθερίας διακόπτεται ἰδίως, ὅταν διακοπῇ ἡ νομὴ τοῦ δεσπόζοντος κτήματος (νομ. 32 § 1 II. (8. 2).

ΚΕΦ. Η΄.

ΕΝΔΙΚΑ ΜΕΣΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΝΤΑ ΤΑ ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΟΙΝΗΣ ΧΡΗΣΕΩΣ ΡΕΟΝΤΑ ΥΔΑΤΑ

§ 141. Κατὰ τὸ Ρωμ. δίκαιον ἡ χρῆσις τῶν δημοσίων κοινῆς χρήσεως ρεόντων ὑδάτων ἦτον ἀπόλυτος. Ἕκαστος ἠδύνατο νὰ ποιῆται χρῆσιν τούτων, ἀλλ' ὑπὸ τὸν ὅρον νὰ μὴ προξενῇ ζημίαν εἰς τὰ σχετικὰ δικαιώματα τῶν ἄλλων περὶ τὴν δημοσίαν ἢ κοινὴν χρῆσιν καὶ ἕκαστος ὅπως προστατεύσῃ τὸ δημόσιον δικαίωμά του ἦτον ἐφοδιασμένος μὲ εἰδικὰ παραγγέλματα ἐκπορευόμενα ἐκ τοῦ πραιτωριανοῦ δικαίου.

Τὰ προστατεύοντα τὰ ὕδατα ταῦτα ἔνδικα μέσα φέρουν ἐν ἑαυτοῖς δημοτικῆς ἀγωγῆς χαρακτῆρα, ἁρμόζοντα εἰς πάντα πολίτην, ἰσχύουσι δὲ καὶ παρ' ἡμῖν, ἐφ' ὅσον ὁ ἐνάγων ἐπιδιώκει ἴδιον συμφέρον (Οἰκον. Γεν. Ἀρχ. § 82, Φιλαρέτου διατριβὴ Νομ. Ἐπιθεώρησις ἔτος 2 σελ. 81).

Τοιαῦτα δὲ εἰσὶ τὰ ἑξῆς:

Ὑπάρχουν δύο παραγγέλματα, ἓν ἀπαγορευτικὸν καὶ ἕτερον ἀποκαταστατικὸν ὑπὲρ τῆς ποταμοπλοΐας, δι' ὧν ἀπαγορεύεται ἐν δημοσίῳ ποταμῷ ἢ ἐν τῇ ὄχθῃ αὐτοῦ πᾶν ἔργον, δυνάμενον νὰ παραβλάψῃ τὴν χρῆσιν τῶν ὅρμων του (ἀγκυροβολίαν) ἢ τὴν πλωϊμότητα αὐτοῦ (νομ. 1 πρ. § 19 Π. de flumin. (43. 12), καθιστῶν αὐτὴν δυσκολωτέραν ἢ παρακωλῦον αὐτὴν ἢ καὶ ἐπιφέρον ἐλάττωσιν τῆς διὰ τοῦ ποταμοῦ συγκοινωνίας. Εἰδικῶς δὲ εἰς οὐδένα ἐπετρέπετο ἵνα διὰ κτισμάτων καταλλήλων διαρκῶς ἀφαιρῇ μεγάλας ποσότητας ὕδατος ἐκ τοῦ ποταμοῦ, ὡς διὰ σωλήνων, ἀγωγῶν κλπ. καθόσον διὰ τῆς ἀφαιρέσεως μεγάλης ποσότητος ὕδατος παρεβλάπτετο ἡ ποταμοπλοΐα καὶ μάλιστα δὲν ἐπετρέποντο τοιαῦτα κτίσματα, οὔτε εἰς τοὺς ποταμοὺς ἐκείνους διὰ τῆς εἰσροῆς τῶν ὁποίων ἄλλοι ποταμοὶ καθίσταντο πλώϊμοι (νομ. 2 Π. (43. 12), ἐκτὸς ἐὰν ὁ ἐπιχειρῶν τὸ ἔργον εἶχεν ἄδειαν τῆς ἀρχῆς καὶ ἐνήργει ἐντὸς τῶν ταχθέντων αὐτῷ ὁρίων (νομ. 1 § 16 Π. αὐτ. Ossig § 5, Γεν. Ἀρχαὶ Κρασσᾶ § 133).

Ὅπως ἐμποδισθῇ τὸ τὴν ποταμοπλοΐαν παραβλάπτον ἔργον πρέπει νὰ γίνηται εἰς δημόσιον ποταμὸν ἢ τὴν ὄχθην του, ἑπομένως δὲν ὑπόκεινται εἰς τὰ παραγγέλματα τοῦ τίτλ. Πανδ. 43.12, τὰ ἔργα τὰ γινόμενα εἰς ἰδιωτικὸν ποταμὸν (νομ. 1 §§ 4 καὶ 10 Π. αὐτ.), ἢ ὅσα ἐν ἰδιωτικῷ ἐδάφει ἐπὶ τῆς ὄχθης δημοσίου ποταμοῦ λαμβάνουν χώραν (νομ. 1 § 10 Π. αὐτ.).

Τὰ παραγέλματα ἐκτείνονται εἰς τὸν ποταμὸν ἐν τῷ συνόλῳ του, καὶ ἑπομένως ἀπαγορεύονται τὰ ἔργα εἰς οἱονδήποτε μέρος τοῦ ποταμοῦ, εἴτε εἰς τὰς πηγάς, εἴτε εἰς τὰς ἐκβολάς, εἴτε εἰς πλώϊμον ἢ μὴ πλώϊμον μέρος καὶ ἂν γίνωνται. Ὅταν ὅμως τὸ ἔργον γίνηται εἰς μὴ πλώϊμον ποταμὸν καὶ ἐκ τούτου παραβλάπτεται ὁ πλοῦς ἄλλου πλωΐμου ποταμοῦ, δὲν χωροῦν τὰ παραγγέλματα ταῦτα, παρέχεται ὅμως προστασία ὑπὸ

ἑτέρου ὠφελίμου παραγγέλματος τοῦ Λαβεῶνος (νομ. 1 § 12, νομ. 1 § 17 Π. αὐτ., Ossig αὐτ.)

§ 142. Ὑπάρχουν καὶ δύο παραγγέλματα, τὸ ἓν ἀπαγορευτικὸν καὶ τὸ ἕτερον ἀποκαταστατικὸν τοῦ τίτλ. Πανδ. 43.13, δι' ὧν ἀπαγορεύεται πᾶν ἔργον εἰς δημόσιον ποταμὸν ἢ τὴν ὄχθην του δι' οὗ δυνατὸν τὸ ὕδωρ νὰ ρέῃ ἄλλως, παρ' ὅτι ἔρρευσε κατὰ τὸ προηγούμενον θέρος. Ὁ Οὐλπιανὸς ὅμως ἐν νομ. 1 § 3 Π. αὐτ. ἀποφαίνεται ὅτι τὸ παράγγελμα τοῦτο δὲν ἔχει χώραν, ὅταν ἐπέρχεται ἁπλῶς μεταβολὴ εἰς τὴν ποσότητα τοῦ ρέοντος ὕδατος, καὶ ἑπομένως ἐπετρέποντο μικραὶ ἐκ τοῦ ποταμοῦ παροχετεύσεις, πρὸς τὸν ποταμὸν δὲ διοχετεύσεις μόνον καθόσον αὗται δὲν ἦσαν τόσον μεγάλαι ὥστε νὰ ἐπιφέρωσιν ἐκχείλισιν τοῦ ποταμοῦ καὶ συνεπῶς μεταβολὴν τῶν ὄχθῶν του. Ἐν δὲ τῷ νομ. 1 §§ 3, 4 καὶ 5 Π. αὐτ. ἐπανειλημμένως ὁρίζεται ὅτι λαμβάνεται ὑπ' ὄψιν καὶ ἡ ἀποτροπὴ πάσης βλάβης τῶν πλησίων τοῦ ποταμοῦ γαιοκτημόνων.

Ἐπίσης δυνάμει τῶν ἄνω παραγγελμάτων δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε νὰ κατασκευασθῇ νέα κοίτη ποταμοῦ οὔτε ἡ παλαιὰ νὰ σμικρυνθῇ. Καὶ αἱ διαπλατύνσεις τῆς κοίτης, ἐφ' ὅσον δὲν πρόκειται νὰ βελτιώσουν τὴν ροὴν αὐτοῦ, ὑπόκεινται εἰς τὸ παράγγελμα καὶ ἐν γένει πᾶσα βλαπτικὴ μεταβολὴ (Ossig αὐτ. Κρασσᾶ αὐτ.).

§ 143. Ὑπάρχει ἕτερον εἰδικὸν παράγγελμα τοῦ τίτλ. Πανδ. 43.14 ὅπερ δύναται νὰ ἀσκήσῃ ἐκεῖνος, ὅστις ἤθελε παρακωλυθῇ βιαίως τοῦ νὰ ὁδηγήσῃ πλοῖον ἢ σχεδίαν ἐπὶ δημοσίου πλωΐμου ποταμοῦ, νὰ φορτώνῃ ἢ ἐκφορτώνῃ ἐπὶ τῶν ὄχθῶν του, νὰ ναυσιπλοῇ ἐπὶ δημοσίας λίμνης ἢ διώρυγος (νομ. 1 πρ. Π. (43. 14). Καὶ τὸ παράγγελμα τοῦτο, ὡς τὰ προηγούμενα, δὲν ἐφαρμόζεται εἰς τοὺς ἰδιωτικοὺς ποταμοὺς καὶ τὰς ἰδιωτικὰς λίμνας ἢ διώρυγας (νομ. 1 § 2 Π. αὐτ.) ἀλλὰ διαφέρει τούτων οὐσιωδῶς πρῶτον, διότι καταστέλλει ἁπλῶς τὴν βίαν καὶ δὲν ἀφορᾷ τὰ ἔργα τὰ κατασκευαζόμενα ἐπὶ τοιούτων ποταμῶν (νομ. 1 πρ. Π. αὐτ.), δεύτερον, διότι ἀφορᾷ καὶ ἄλλα δημόσια ὕδατα ἢ τοὺς πλωΐμους ποταμοὺς καὶ πλωΐμους διώρυγας, ἀφοῦ ἐκτείνεται καὶ εἰς τὰς δημοσίας πλωΐμους λίμνας καὶ τρίτον διότι ἐφαρμόζεται καὶ εἰς ἄλλα δημόσια ὕδατα ἐκτὸς τῶν διηνεκῶν, ἐκτεινόμενον ἐπίσης ἐπὶ τῶν δημοσίων λιμνῶν,

αἵτινες περιέχουσιν ὕδατα ἐφήμερα (νομ. 1 § 4 Π. αὐτ.).

§ 144. Ἐν τῷ Ρωμ. δικαίῳ δὲν ὑπάρχει οὐδὲν γενικὸν ἔνδικον μέσον προστατεῦον τὴν κοινὴν χρῆσιν ἐπὶ τῶν δημοσίων ποταμῶν ἐναντίον διαταράξεων ἢ παρακωλύσεων, μόνον δέ, ὡς ἄνω ἐρρήθη, ἡ ποταμοπλοΐα ἐπροστατεύετο ὑπὸ ἰδιαιτέρου ἰδιωτικοῦ παραγγέλματος (νομ. 1 Π. αὐτ.)· ὡς ἐκ τούτου οἱ νομοδιδάσκαλοι ἠθέλησαν νὰ ἐπεκτείνωσι τοῦτο καὶ εἰς τοὺς ἄλλους τρόπους χρήσεως καὶ παρεχωρήθησαν ὠφέλιμα παραγγέλματα εἰς τοὺς ἁλιεῖς (νομ. 13 § 7 Π. (47. 10) καὶ τοὺς πρὸς ποτισμὸν ἄγοντας τὰ κτήνη των (νομ. 1 § 9 Π. (43.14).

Πάντοτε ὅμως παρέχεται εἰς τοὺς ἐμποδιζομένους εἰς τὴν νόμιμον χρῆσιν ἑνὸς δημοσίου ποταμοῦ ἡ ἀγωγὴ βλάβης (actio injuriarum) (νομ. 2 § 9 Π. (43. 8), νομ. 13 § 7 Π. (47.10), ἥτις ὅμως προϋποθέτει ὅτι οὐχὶ μόνον ἡ χρῆσις εἶνε ἐπιτετραμμένη, ἀλλὰ καὶ ὅτι νόμιμος εἶνε ἀπέναντι τῶν διαταρασσόντων (Ossig. αὐτ.)

§ 145. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν χρησιμοποίησιν τῶν προϊόντων δημοσίων ποταμῶν, ὅταν ἡ ἁλιεία εἰς τοὺς ποταμοὺς τούτους ἢ εἰς τὰς δημοσίας λίμνας καὶ τὰ τενάγη ἐμισθοῦτο ὑπὸ τοῦ Κράτους ἢ τῶν κοινοτήτων (νομ. 1 § 7 Π. ut in flumin. publ. navig. lic. (43. 14), τότε κατηργεῖτο ἡ κοινὴ χρῆσις καὶ μόνον ὁ μισθωτὴς εἶχε δικαίωμα ἁλιείας (fructus) καὶ ἐπροστατεύετο διὰ τοῦ γενικοῦ παραγγέλματος (νομ. 1 πρ. Π. de loco publ. fruendo (43. 8), Πρβ. νομ. 13 § 7 Π. (47.10) παρεχωρήθη δὲ αὐτῷ ὑπὸ τοῦ Λαβεῶνος πρὸς ἐνάσκησιν τῆς ἁλιείας καὶ ἡ ὠφέλιμος ἀγωγὴ τοῦ παραγγέλματος (νομ. 1 πρ. Π. ut in flumin. publ. navig. lic. (43. 14). Ἐὰν δὲ τὸ Κράτος δὲν ἐποιεῖτο χρῆσιν τοῦ δικαιώματος μισθώσεως, τότε ἦτο ἐπιτετραμμένον εἰς πάντα τὸ δικαίωμα τῆς ἁλιείας. Ἐκ τούτου προέκυψαν ἔριδες μεταξὺ τῶν ἰδιωτῶν προκαλέσασαι τὴν ἐφαρμογὴν νομικῶν κανόνων συμφώνων πρὸς τὰς περιστάσεις. Δι᾽ αὐτῶν ἐπροστατεύετο πᾶς ὁ ἐπὶ πολλὰ ἔτη μόνος ἐνασκήσας τὴν ἁλιείαν εἰς ὡρισμένον μέρος τοῦ ποταμοῦ καὶ ἐχορηγεῖτο αὐτῷ τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ εἰς ἄλλον τὴν ἁλιείαν (νομ. 7 Π. (44.3), ἀλλ᾽ ἐὰν ἤθελε παύσει ἐνασκῶν αὐτὴν δὲν ἐδικαιοῦτο κατόπιν νὰ ἐμποδίσῃ ἄλλον τοῦ ἁλιεύειν (νομ. 45 πρ. Π. (41.3).

§ 146. Ὑπολείπεται νὰ ἐξετασθῇ τὸ ζήτημα ὁποίας νομικὰς συνεπείας ἔχει ἡ βλάβη τινὸς διὰ τῶν ἔργων ἄλλου ἐπὶ δημοσίου ποταμοῦ ἢ τῶν ὀχθῶν του καὶ ποία ἔνδικα μέσα δύναται νὰ μεταχειρισθῇ ὁ ζημιωθείς.

Ὑπάρχει ἀνώτατον ἀξίωμα ὅτι οὐδεὶς δύναται νὰ ἐπιφέρῃ μεταβολὴν εἰς δημόσιον ποταμὸν ἐπὶ βλάβῃ ἄλλου. Ὁ ἐκ τοιούτων βλαπτικῶν ἔργων ζημιούμενος προστατεύεται ὑπὸ τοῦ ἀπαγορευτικοῦ παραγγέλματος τοῦ νομ. 2 πρ. Π (43. 8) σκοποῦντος τὴν προστασίαν τῶν συμφερόντων τῶν ἰδιωτῶν ἐπὶ τῶν loca publica καὶ ἰδιαιτέρως τὴν προστασίαν τῆς κοινῆς χρήσεως, ὅπερ ὅμως δὲν ἔχει χώραν ὅταν τὸ βλαπτικὸν ἔργον γίνηται συνεπείᾳ νόμου ἢ ἀδείᾳ τῆς ἀρχῆς. Τοιαύτη ὅμως ἄδεια παρείχετο μόνον ὑπαρχόντων σπουδαίων λόγων καὶ ἐφ' ὅσον δὲν ὑφίσταντο ζημίαν τρίτοι (νομ. 2 §§ 10 καὶ 16 Π. αὐτ., νομ. 17 Π. (8. 3). Εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐν τῷ παραγγέλματι ζημίας περιελαμβάνοντο τὰ ὠφελήματα παντὸς εἴδους ὧν τρίτος τις ἀπελάμβανε (νομ. 2 § 11 Π. (43. 8), ὡς λ. χ. ὅταν ἐκ διοχετεύσεως τῶν ὑδάτων ἠδύνατό τις νὰ ὑποστῇ βλάβην, ἢ ἐξ ἀπορρίψεως ἀκαθάρτων ὑδάτων εἰς τὸν ποταμὸν καθίστατο ἀδύνατος ὁ ποτισμὸς κτηνῶν, ἢ ἡ ὑπό τινος ἐνεργουμένη ἁλιεία, ἢ τὰ ὕδατα κατέκλυζον παρακείμενον κτῆμα. Τὸ παράγγελμα εἶνε ἀπαγορευτικὸν καὶ σκοπεῖ τὴν παῦσιν τοῦ ἔργου καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῶν πραγμάτων εἰς τὴν προτέραν θέσιν (Ossig αὐτ.).

§ 147. Ὁ ἐξ ἔργου ἐν δημοσίῳ ποταμῷ ἀπειλούμενος δύναται νὰ ζητήσῃ τὴν παροχὴν ἀσφαλείας ἐπὶ δέκα ἔτη, ἕνεκα τῆς ἐπικειμένης βλάβης (νομ. 7 πρ. νομ. 15 § 2. νομ. 24 πρ. Π. (39. 2), νομ. 3 § 3 Π. (39. 3), νομ. 1 Π (43.15). Ἅμα ὅμως λάβῃ τὴν ἀσφάλειαν δὲν δύναται πλέον νὰ ἐγείρῃ το παράγγελμα, ἀλλὰ δύναται νὰ ἐμποδίσῃ τὸ ἔργον, ἐφ' ὅσον δὲν παρέχεται ἡ ἀσφάλεια. Χορηγεῖται δὲ εἰς τὸν βλαπτόμενον ἐξ ἔργου ἐν δημοσίῳ ποταμῷ καὶ τὸ παράγγελμα τοῦ βίᾳ ἢ λάθρα, ὅταν ἀπέναντι αὐτοῦ βίᾳ ἢ λάθρα ἐγένετο τὸ ἔργον (νομ. 20 § 5 Π. (43.24), ὁ δὲ δι' αὐτοῦ καταδικαζόμενος ὑποχρεοῦτο εἰς τὴν ἰδίαις δαπάναις ἐπαναφορὰν τῶν πραγμάτων εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν καὶ πλήρη ἀποζημίωσιν τῆς ἐπελθούσης βλάβης. Χορηγεῖται δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ χρόνον μακρότερον τοῦ ἔτους, ὅταν τὸ ἔργον

ἔγινεν ὑπὸ τὸ ὕδωρ (sub aqua) καὶ δὲν εἶχεν ἀνακαλυφθῇ πρότερον (Πρβ. νομ. 15 § 5 Π. (43. 24). Ἀλλὰ καὶ τὴν ἐκ τοῦ Ἀκουϊλίου νόμου ἀγωγὴν δύναται νὰ ἐγείρῃ ὁ βλαπτόμενος (νομ. 1 § 5 Π. (43. 15), νομ. 2 κωδ. (3. 35), ἐὰν ὑπάρχουν αἱ προϋποθέσεις αὐτῆς, καθὼς καὶ τὸ κοινὸν παράγγελμα, ὅπερ ἐπιφέρει τὴν παρεμπόδισιν τοῦ ἔργου καὶ ἐπαναφορὰν τῶν πραγμάτων, δὲν ζητεῖται ὅμως δι' αὐτοῦ ἀποζημίωσις.

§ 148. Ἐπετρέπετο ὅμως εἰς πάντα νὰ στερεώνῃ τὰς ὄχθας δημοσίου ποταμοῦ, καὶ ἐν ὥρᾳ κινδύνου ἐὰν ἐπρόκειτο μόνον περὶ συντηρήσεως. Τὰ ὠφέλιμα δὲ ταῦτα ἔργα τῶν ἰδιωτῶν τὰ σκοποῦντα νὰ ἐνισχύσωσι δι' ἐπιτειχίσεως καὶ ὀχυρώσεως τὰς ἐξωτερικὰς ὄχθας, τόσον τῶν δημοσίων πλωΐμων ποταμῶν, ὅσον καὶ τῶν δημοσίων πλωΐμων λιμνῶν καὶ διωρύγων ἢ τὰ ἄκρα τῶν παρακειμένων ἀγρῶν, ἐπροστατεύοντο ὑπὸ ἰδιαιτέρου παραγγέλματος, ἐφ' ὅσον ἐκ τούτων δὲν παρεκωλύετο ἡ ποταμοπλοΐα (νομ. 1 Π. (43. 15) Πρβ. Frontinus de cont. rer. agr. lib. II).

Ἡ ἐκ τῆς ὑποστηρίξεως τῆς ὄχθης ἐπελθοῦσα μεταβολὴ τῆς ροῆς τοῦ ποταμοῦ δὲν ὑπεβάλλετο εἰς τὰ κοινὰ παραγγέλματα τοῦ τίτλ. Πανδ. 43. 13, ὅταν ὁ ἐπιχειρῶν τὴν ὑποστήριξιν παρέσχεν εἰς τοὺς παροχθίους ἀσφάλειαν (νομ. 1 § 5 Π. (43.15, Κρασσᾶ αὐτ.).

§ 149. Ὅταν ὑφίστανται φράγματα καὶ ἔργα ἐμποδίζοντα τὰς πλημμύρας τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ τῶν παρακειμένων ἀγρῶν, ἐπιτρέπεται νὰ διατηρῇ τις ταῦτα εἰς τὴν ἀρχαίαν κατάστασίν των, ἢ ἂν κατὰ καιροὺς ἀπεσπάσθησαν ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ νὰ τὰ ἐπισκευάζῃ καὶ ἐπαναφέρῃ, εἰς ἣν πρότερον ἦσαν κατάστασιν. Ἐὰν ὁ παρόχθιος καὶ ὁ κύριος τῶν φραγμάτων δὲν θέλῃ ὁ ἴδιος, χάριν τοῦ ἰδίου συμφέροντος, νὰ λάβῃ τὰ πρὸς τοῦτο ἀπαιτούμενα μέτρα, τότε ὀφείλει οὗτος τουλάχιστον νὰ ἐπιτρέψῃ τὸ ἔργον τοῦτο εἰς τοὺς ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ ἀπειλουμένους, καὶ μάλιστα δύναται νὰ ἐκβιασθῇ πρὸς τοῦτο δι' ἀγωγῆς (Πρβ. νομ. 2 § 5 Π. (39. 3). Ἐπίσης ὁ ἀμελῶν παρόχθιος, ἐπικειμένου κινδύνου, ὀφείλει νὰ εἰδοποιήσῃ ἐγκαίρως τοὺς ἀπειλουμένους ὅπως μεριμνήσωσι. Ταῦτα ἰσχύουν καὶ ἐπὶ τῶν ἰδιωτικῶν ροῶν ὑδάτων (Ossig § 5).

§ 150. Τὸ παράγγελμα de aqua castellaria (ἐκ δεξαμενῆς), δι' οὗ ἐπροστατεύετο κατὰ παντὸς εἴδους βίας πᾶς πολίτης ἐμποδιζόμενος νὰ λαμβάνῃ καὶ διοχετεύῃ τὸ ὕδωρ ἐκ δημοσίας δεξαμενῆς, ἔνθα συναθροίζονται τὰ δημόσια ὕδατα. Διὰ τὴν διοχέτευσιν ὅμως ταύτην ἔχρῃζεν ἀδείας τοῦ ἡγεμόνος (νομ. 1 § § 38—45 Π. (43.20) καὶ ἀντικείμενον τῆς δικαστικῆς διαμάχης καθίστατο μόνον τὸ ζήτημα, ἐὰν ὑφίστατο τοιαύτη ἡγεμονικὴ ἄδεια (νομ. 1 § 42 Π. αὐτ.).

Τὸ παράγγελμα, ὅπερ προστατεύει τοὺς δικαιουμένους νὰ διοχετεύωσιν ὕδωρ ἐκ δημοσίου ὑδραγωγείου. Ἐκ τοῦ νόμ. 1 § 44 Π. αὐτ. σαφῶς προκύπτει ὅτι ὁ ἀσκῶν δικαίωμα ὑδραγωγείου ἐπὶ τῶν δημοσίων ὑδάτων, τῶν μὴ πλωΐμων μέν, ἀλλὰ προωρισμένων διὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν πάντων, δὲν εἶχε τὴν νομικὴν νομὴν δουλείας ὑδραγωγείου, προστατευομένην ὑπὸ τῶν παραγγελμάτων περὶ οἱονεὶ νομῆς δουλειῶν, ἀλλὰ πρὸς προστασίαν τῶν δικαιωμάτων του κατὰ πάσης βίας ἤσκει μόνον τὸ εἰδικὸν παράγγελμα de aqua castellaria.

Προαπαιτούμενα τοῦ παραγγέλματος τούτου εἰσὶ τὰ ἑξῆς: 1) τὸ ὕδωρ δέον νὰ προέρχηται ἐξ ὀχετοῦ περιέχοντος δημόσιον ὕδωρ (νομ. 1 § § 38, 40 Π. αὐτ.) καὶ ναὶ μὲν τὸ πραιτωρικὸν ἔδικτον καθώριζεν, ὡς τόπον ἀφετηρίας τὸ castellum δηλ. τὰς ἐντὸς τῆς πόλεως δεξαμενὰς διὰ τὰ aqua publica ἀλλ' ἡ ἑρμηνεία τῶν Ρωμαίων νομικῶν ἐπεξέτεινε τὴν διοχέτευσιν καὶ ἐπὶ τῶν διακλαδώσεων τῶν ἀγωγῶν, — 2) ὁ ἐγείρων τὸ παράγγελμα δέον νὰ ᾖ ἐφωδιασμένος μὲ ἄδειαν τῆς ἀρχῆς πρὸς διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος (νομ. 1 § 41, 42 Π. αὐτ.), — 3) καὶ νὰ μὴ ὑπερβαίνῃ τὰ παραχωρηθέντα αὐτῷ ὅρια χρήσεως (νομ. 1 § 39 Π. αὐτ.) δηλ. νὰ μὴ λαμβάνῃ ἐκ τοῦ ὑδραγωγείου πλειότερον ποσὸν ὕδατος ἀπὸ τὸ παραχωρηθὲν καὶ νὰ μὴ ἀρδεύῃ ἐξ ἄλλου παρὰ τὸν ὁρισθέντα τόπον, ἐπὶ ποινῇ ἀπωλείας ὁλοκλήρου τοῦ δικαιώματός του ἐν περιπτώσει παραβάσεως (νομ. 6 κωδ. (15.8), — 4) ὁ ἐγείρων τὸ παράγγελμα δέον νὰ ὑπέστη διατάραξιν ἐκ βιαίας καὶ ξένης ἐνεργείας (νομ. 1 § 38 Π. αὐτ.). Τὸ παράγγελμα τοῦτο εἶνε ἀπαγορευτικὸν καὶ σκοπεῖ τὴν πρόληψιν μεταγενεστέρας διαταράξεως, ἐν τῇ διαδικασίᾳ δὲ τῆς ἀποδείξεως ἐξετάζεται πρῶτον, ὁποῖον τὸ παρασχεθὲν δικαίωμα (νομ. 1 § 42 Π. αὐτ.) καὶ εἶτα κατὰ

πόσον εγένετο κανονική χρῆσις τοῦ προνομίου. Ὥστε δὲν ἐχρησίμευε πρὸς παρασκευαστικὴν λύσιν τοῦ ζητήματος τῆς νομῆς, ἀλλ' ἐσκόπει τὴν ὁριστικὴν λύσιν τοῦ περὶ νομῆς ζητήματος, ἥτις ἐξήρτᾶτο ἐκ τῶν περὶ τὴν παροχὴν τοῦ δικαιώματος διοχετεύσεως τοῦ ὕδατος ἀποδείξεων (νομ. 1 § 44 Π. αὐτ.). Ὅταν τὸ παράγγελμα ἠγείρετο ἕνεκα κατασκευαζομένου ἔργου ἠδύνατο νὰ ζητηθῇ ἀσφάλεια (cautio damni infecti) διὰ τοὺς ἐνδεχομένους ἐκ τοῦ ἔργου κινδύνους, ὅσον ἀφορᾷ τὴν διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος (νομ. 1 § 38 Π. αὐτ. Weiske T. 5 σελ. 536).

Δὲν ὑπάρχει σοβαρὰ ἀμφισβήτησις ὅτι καὶ σήμερον ἔχει ἐφαρμογὴν τὸ παράγγελμα, ἀφοῦ ὑφίστανται ὕδατα ἀνήκοντα εἰς δήμους ἢ κοινότητας, ὧν ἡ χρῆσις δι' εἰδικῆς ἐκχωρήσεως τῆς δημοτικῆς ἀρχῆς δύναται νὰ παραχωρηθῇ εἰς ἰδιώτας, εἴτε δι' ἐτησίας καταβολῆς μισθώματος, εἴτε καὶ δωρεὰν πρὸς ἑκάστοτε ἀρδεύσεις.

ΚΕΦ. Θ΄.

Ἔνδικα μέσα προστατεύοντα τὰ ἰδιωτικὰ ῥέοντα ὕδατα.

§ 151. Τὰ ἰδιωτικὰ ὕδατα ἀπολαμβάνουσι τῆς αὐτῆς νομικῆς προστασίας, ἧς καὶ τὰ ἄλλα ἰδιωτικῆς κτήσεως πράγματα· ὥστε χορηγοῦνται εἰς τὸν κύριον τοῦ ὕδατος ὅλα τὰ προσωπικὰ καὶ πραγματικὰ δικαιώματα καὶ δύναται οὗτος νὰ ἀποκρούσῃ πᾶσαν διατάραξιν ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας του.

Ὁ κύριος τοῦ ὕδατος δικαιοῦται ν' ἀξιώσῃ ὅπως τὸ ὕδωρ ῥέῃ τὸν φυσικὸν ροῦν του, ὅπως καὶ πρότερον, καὶ δύναται νὰ ζητήσῃ τὴν προστασίαν τοῦ νόμου κατὰ πάσης διαταράξεως· ἔχει ἐπίσης τὸ ἀποκλειστικὸν δικαίωμα τῆς χρήσεως τοῦ ὕδατος καὶ δικαιοῦται νὰ καταπολεμῇ πᾶσαν προσβολὴν τοῦ δικαιώματος τούτου. Οὐδεὶς ξένος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ναυσιπλοῇ ἐπὶ ἰδιωτικοῦ ποταμοῦ ἢ ἰδιωτικῆς λίμνης, ἂν δὲν ἐκτήσατο δουλείαν πλοὸς (servitus navigandi) νομ. 23 § 1 Π. (8.3).

Ἐπίσης εἰς οὐδένα ἐπιτρέπεται, ἄνευ ἀδείας τοῦ κυρίου νὰ ἁλιεύῃ ἐν αὐτοῖς. Καὶ ἡ χρῆσις τοῦ ὕδατος ἀπαγορεύεται, οὐχὶ μόνον ὅταν τρίτος τις ὅπως λάβῃ ὕδωρ ἀναγκάζεται νὰ χρησιμοποιῇ καὶ τὸ ἔδαφος τοῦ κτήματος τοῦ κυρίου τοῦ ῥείθρου, ἀλλὰ καὶ ὅταν τὸ κτῆμα τοῦ τρίτου γειτονεύῃ πρὸς τὸ ὕδωρ, χωρὶς ὅμως τοῦτο νὰ ἀποτελῇ κοινὸν ὅριον τῶν κτημάτων των νομ. 3 § 3 Π. (8. 3), νομ. 17 § 4 Π. (39. 3). Πᾶσα παράνομος χρησιμοποίησις τοῦ ὕδατος συνεπάγεται τὴν ἔγερσιν τῆς ἀγωγῆς περὶ βλάβης (actio injuriarum). Ὅταν δὲ ὁ διαταράσσων ἐπικαλῆται δουλείαν, τότε ἐγείρεται κατ' αὐτοῦ ἡ ἀγωγὴ ἀρνήσεως δουλείας (actio negatoria). Ἡ παράνομος ἀφαίρεσις τοῦ ὕδατος ὑπέκειτο εἰς τὴν ἀγωγὴν κλοπῆς (actio furti), ὅταν ἐγίνετο ἐπὶ σκοπῷ πλουτισμοῦ (νομ. 35 § 1 Π. de furtis 47. 2). Καὶ ἡ τοῦ Ἀκουϊλίου νόμου ἀγωγὴ ἥρμοζεν ὅταν ἄνευ δικαιώματος διοχετεύετο τὸ ὕδωρ ὑπ' ἄλλου (νομ. 2 κωδ. de leg. aquil. (3. 35).

Πᾶσα πρᾶξις τρίτου σκοποῦσα τὴν ἀφαίρεσιν ἰδιωτικῶν ὑδάτων, ὑπόκειται φυσικῶς εἰς τὰ γενικά, τὰ προστατεύοντα τὴν ἰδιοκτησίαν ἔνδικα μέσα (Ossig § 6).

§ 152. Ὡς ἄνω ἐρρήθη (§ 55) ὁ κύριος τοῦ ὕδατος δὲν ἀπολαμβάνει τούτου ἀπεριορίστως, διότι ἡ χρῆσις αὐτοῦ δύναται νὰ ἐπηρεασθῇ ὑπὸ τοῦ εἰς πάντα γειτονεύοντα γαιοκτήμονα ἁρμόζοντος δικαιώματος τῆς ἐν τῷ ἰδίῳ κτήματι ἀνορύξεως πρὸς εὕρεσιν ὕδατος, ὅπερ ὅμως οὐδέποτε ἐνασκεῖται ἁπλῶς ἐπὶ τῷ κακοβούλῳ σκοπῷ τῆς βλάβης τοῦ γείτονος δι' ἀφαιρέσεως τοῦ ὕδατος, ἄνευ πραγματικοῦ σκοποῦ χρήσεως αὐτοῦ, ὡς ὅταν ἡ ἐσκαφὴ αὕτη γίνεται ἐπίτηδες εἰς μεῖζον βάθος, ὅπως ἀποκοπτομένων τῶν φλεβῶν ἐπηρεασθῇ ἡ ῥοὴ τοῦ ξένου ὕδατος (νομ. 1 § 12 Π. (39. 3), Πρβ. νομ. 24 § 12 Π. (39. 2), Καλλ. αὐτ. σελ 251). Ἐὰν δὲ διὰ τῆς ἀνορύξεως πρὸς εὕρεσιν ὕδατος τρέπωνται πρὸς ἄλλην διεύθυνσιν αἱ ὑπόγειοι πηγαί, ὁ ἐκ τούτου βλαπτόμενος κύριος τοῦ ὕδατος δὲν ἔχει κατὰ τοῦ ἀνορρύσσοντος ἀγωγὴν (νομ. 26 Π. αὐτ.).

§ 153. Ὅπως εἰς τοὺς δημοσίους ποταμούς, οὕτω καὶ εἰς τὰς ἰδιωτικὰς ῥοὰς ὑδάτων πᾶν τεχνητὸν ἔργον (opus manifactum) βλάπτον ἄλλου δικαιώματα ἀπαγορεύεται, ἐπομένως

πᾶς τις, καὶ αὐτὸς ὁ κύριος δύνανται τότε μόνον νὰ κατασκευάζωσιν ἔργα, δι' ὧν τὸ ὕδωρ νὰ ρέῃ κατ' ἄλλον τρόπον, παρ' ἐκεῖνον, καθ' ὃν ἔρρεε φυσικῶς, ὅταν ἐκ τούτου δὲν ἐπέρχηται βλάβη ἄλλων καὶ ἰδίως ξένων κτημάτων (νομ. 1 § 1 II. de aqu. et aqu. pl. arc. act. (39. 3). Συνεπῶς ἡ διοχέτευσις ἰδιωτικοῦ ὕδατος εἰς τὸ ἴδιον κτῆμα καὶ ἡ προστασία τῶν ὀχθῶν ἐναντίον πλημμυρῶν μόνον ὑπὸ τοὺς ὅρους τούτους λαμβάνει χώραν. Μόνον προκειμένου περὶ χειμάρρων ἐπιτρέπεται πᾶν προστατευτικὸν μέτρον καὶ ὅταν ἐκ τούτου προέρχηται βλάβη εἰς ἄλλον ἀρκεῖ διὰ τοῦ μέτρου τούτου νὰ σκοπῆται μόνον ἡ ἀποτροπὴ βλάβης τοῦ ἰδίου κτήματος. Τουναντίον εἰς οὐδένα ἐπιτρέπεται διὰ τεχνητοῦ ἔργου νὰ διοχετεύῃ πρόσθετον ὕδωρ εἰς τὸ ρεῖθρον, ὅταν διὰ τούτου δύναται νὰ βλαβῇ ἄλλο κτῆμα, οὐδὲ δικαιοῦται νὰ περιστείλῃ τὸ ρεῖθρον τόσον, ὥστε νὰ καταπλημμυρήσῃ ξένον κτῆμα (νομ. 1 § 1 II. αὐτ.), οὐδὲ νὰ μετατρέψῃ τὸν ροῦν ποταμοῦ ρίπτων τὸ ὕδωρ ἐπὶ ξένου κτήματος. Ἐξ ἄλλου ὅμως οὐδεὶς δικαιοῦται διὰ φραγμάτων ἢ προχωμάτων νὰ δυσκολεύῃ τὴν λῆψιν ὕδατος. (νομ. 1 § 13 II. αὐτ.

Ἐναντίον τοιούτων βλαπτικῶν εἰς ἀλλότριον κτῆμα μεταβολῶν τῆς ὑφισταμένης καταστάσεως τῶν πραγμάτων, ὁ ἀπειλούμενος ἔχει κατὰ πρῶτον τὸ ἔνδικον μέσον operis novi nuntiatio) (πρὸς παρεμπόδισιν καινοτομίας, νομ. 1 πρ. § 19 II. (39. 1)· δύναται δὲ νὰ ζητήσῃ καὶ ἀσφάλειαν διὰ τὴν βλάβην (cautio damni infecti), (Ossig αὐτ.).

§ 154. Ἐὰν τὸ ἔργον, ἐξ οὗ ὁ κίνδυνος βλάβης ἐπερατώθη ἤδη, καὶ μεταβάλλει τὴν φυσικὴν ροὴν τῶν ἀπὸ τοῦ οὐρανοῦ καταπιπτόντων ὑδάτων, εἰς τρόπον ὥστε ἡ ροὴ αὐτῶν καθίσταται εἴτε ἀφθονωτέρα, εἴτε ταχυτέρα ἢ ὁρμητικωτέρα, πρὸς βλάβην κτήματος, τότε χωρεῖ ἡ actio de aqua pluviae arcendae (περὶ πλησμονῆς ὕδατος ἀγωγὴ) νομ. 1 § 1 II. νομ. 1 § 13 in fine II. (39. 3), νομ. 1 βασ. 58 13, Ἀρμεν. Β', δ'. § 92—99), ἥτις ἐπιτρέπεται μόνον προκειμένου λόγου περὶ ἀγροτικοῦ κτήματος (ager), πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς προτέρας καταστάσεως καὶ ἀπόκρουσιν τῆς ἐπαπειλούσης τὸ γειτονικὸν κτῆμα βλάβης, διότι ἐὰν πρόκηται περὶ ἀστυκοῦ κτήματος τότε χωρεῖ ἡ ἀρνητικὴ τοῦ μὴ ἐκχύνειν ὕδατα ἀγωγὴ (nega-

toria actio jus illi non esse flumina immitere), ἥτις φέρει γενικώτερον χαρακτῆρα (νομ. 1 § 17 Π. (39. 3) Πρβ. νομ. 1 § 19 Π. αὐτ.). Ὅθεν ἡ act. de aqu. pluv. arc. δίδεται μόνον πρὸς ἀπόκρουσιν τῆς βλάβης τῆς ἐπαπειλούσης γειτονικὰ κτήματα διὰ τῆς μεταβολῆς τῆς φυσικῆς ἐκροῆς ὀμβρίου ὕδατος ἐκ τῶν ἐν τῷ ὑπερκειμένῳ κτήματι γενομένων ἤδη χειροποιήτων κατασκευασμάτων, καὶ οὐχὶ προκειμένου περὶ τοῦ ἐκ φυσικῶς ρέοντος ἐκ τῆς γῆς ὕδατος ἀπειλουμένου κινδύνου. Ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι, ὡς στοιχεῖον τῆς ἀγωγῆς ταύτης ἀπαιτεῖται ἐνδεχομένη καὶ οὐχὶ πραγματικὴ ἡ βλάβη τοῦ κατωτέρου κτήματος καὶ τῶν καρπῶν αὐτοῦ, ἐκ τοῦ ἤδη γενομένου χειροποιήτου ἔργου, διότι ἡ ἀγωγὴ αὕτη σκοπὸν ἔχει τὴν καταστροφὴν τοῦ ἔργου καὶ τὴν ἐπαναφορὰν εἰς τὴν πρὸ τῆς μεταβολῆς διὰ χειροποιήτου ἔργου κατάστασιν πρὸς πρόληψιν βλάβης πρὶν ἢ ἐπέλθῃ αὕτη (νομ. 1 § 1 Π. νομ. 11 § 3 Π. νομ. 14 § 2 Π. νομ. 24 § 2 Π. αὐτ. Πρβ. νομ. 2 § 31 Π. (43. 8), καὶ τὴν ἀπόδοσιν πάσης ἀπὸ τῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀγωγῆς ἐπελθούσης ζημίας (νομ. 6 § 6 Π. (39. 3), διότι ἡ πρότερον ἐπενεχθεῖσα ζημία ζητεῖται μόνον ἐὰν συντρέχωσιν οἱ ὅροι τοῦ interdictum quod vi aut clam, ἤτοι τοῦ βίᾳ ἢ λάθρα (Α. Π. 435 τοῦ 1906). Ζητεῖται δὲ καὶ ἀσφάλεια διὰ τὴν ἐνδεχομένην μετὰ τὴν ἔκδοσιν τῆς ἀποφάσεως ζημίαν (νομ. 14 § 3 Π. αὐτ.). Ἔργων ὅμως πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων κατασκευασμένων τὴν κατάλυσιν τότε μόνον δύναται ν' ἀπαιτήσῃ ὁ γείτων, ὅταν μηδόλως βλάπτεται ἐκ τῆς καταλύσεως τὸ κτῆμα, ἐν ᾧ τὸ ἔργον ὑπάρχει (νομ. 2 § 5 Π. αὐτ., Οἰκον. ἐμπ. § 117 σημ. 5).

Ἡ ἀγωγὴ αὕτη δίδεται ἂν ἐκ τοῦ ὕδατος ἐπέρχηται θετικὴ βλάβη, οὐχὶ ὅμως καὶ διὰ τὴν στέρησιν τῆς ὠφελείας ἕνεκα τῆς βλάβης ταύτης, ἀλλ' οὔτε καὶ διὰ τὴν ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ ὕδατος ἐπελθοῦσαν βλάβην (νομ. 1 § 11, 12, 21 Π. (39.3), νομ. 24, νομ. 26 Π. (39. 2) Καλλ. ἐμπ. σελ. 255).

§ 155. Ἡ ἀγωγὴ περὶ πλησμονῆς ὕδατος προστατεύει καὶ τὸν κύριον τοῦ ὑπερκειμένου κτήματος, διότι δι' αὐτῆς δύναται νὰ ἐξαναγκασθῇ καὶ ὁ κύριος τοῦ χθαμαλωτέρου ἵνα δέχηται τὰ ὄμβρια ὕδατα, κατὰ τὸ εἰωθός, ἤτοι παρεμποδίζει αὐτὸν ὅπως διὰ προχώματος ἢ ἄλλως ἐπιχειρήσῃ νὰ προστα-

-τευθῇ κατὰ τῶν ὑδάτων (νομ. 1 § 13 Π. αὐτ.), διότι κατὰ φυσικὸν νόμον τὸ χθαμαλώτερον κτῆμα ὑποχρεοῦται νὰ ὑποδέχηται τὰ ἐκ τοῦ ὑπερκειμένου ῥέοντα ὕδατα, εἴτε ὄμβρια εἶνε ταῦτα, εἴτε ῥέουσιν ἔξωθεν ἢ ἐν τῷ ὑπερκειμένῳ κτήματι ἀναβλύζουσι (νομ. 1 § 23 Π. αὐτ. βασ. ΝΗ'. (13), Ἀρμεν. (2. 4) 110. «Οἱ χθαμαλώτεροι τῶν ἀγρῶν σιωπηρὰν δουλείαν τοῖς ὑψηλοτέροις παρέχουσιν εἰς τὸ ὑποδέχεσθαι τὰ ἴδια αὐτῶν ὕδατα, κέρδος ἔχοντες ἀντὶ τούτου τοῦ βάρους τὸ πᾶσαν τὴν λιπαρότητα τῶν ὑψηλοτέρῳ πεδίων ὑποδέχεσθαι».

§ 156. Ἄξιον ἰδιαιτέρας μνείας εἶνε ὅτι ἡ act. de aqu. pluv. arc. δὲν χωρεῖ ὅταν τις κατασκευάζῃ ἔργον εἰς δημόσιον ποταμὸν ἢ ἐπὶ τῆς ὄχθης του, ὅπερ διὰ πλημμυρήσεως τῶν ὑδάτων τοῦ ποταμοῦ δύναται νὰ φέρῃ βλάβην εἰς ἄλλον διότι ἡ ἀγωγὴ αὕτη ἐφαρμόζεται μόνον ἐπὶ ἔργων γενομένων ἐν ἰδιωτικῷ ἐδάφει (νομ. 3 § 3 νομ. 18 πρ. Π. (39. 3). Ἐὰν ὅμως ἐγείρῃ τις φράγματα ἐπὶ τοῦ ἰδίου ἐδάφους κατὰ μῆκος τοῦ ποταμοῦ πρὸς τὸν σκοπὸν ν' ἀποτρέψῃ τὴν πλημμύραν τῶν ὑδάτων, τότε ἂν τὸ ἔργον τοῦτο ἐπιφέρῃ βλάβην εἰς τὴν ἄλλην ὄχθην τοῦ ποταμοῦ ὑπόκειται εἰς τὴν act. pluv. arc. (νομ. 23 § 2 Π. αὐτ.). Πρὸς ἀποζημίωσιν τῆς ἐκ τούτων βλάβης χρησιμεύει τὸ παράγγελμα τοῦ νομ. 2 πρ. Π. (43. 8), ὡς καὶ τὸ παράγγελμα τοῦ βίᾳ ἢ λάθρα (νομ. 20 § 5 Π. (43. 24), καὶ τοῦ Ἀκουϊλίου νόμου (νομ. 1 § 5 Π. (43. 15) νομ. 2 κωδ. (3.35) Ossig § 5).

Ἐπίσης δὲν δίδεται ἡ ἀγωγὴ αὕτη ὅταν τὸ ἔργον δὲν ἐγένετο βίᾳ ἢ λάθρα, διότι ἐὰν ὁ φοβούμενος βλάβην ἐκ τοῦ ἔργου δὲν ἀντεῖπεν εἰς αὐτό, μολονότι ἐγένετο πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του, ἢ ἄλλως ἔλαβε γνῶσιν, ὑποτίθεται ὅτι τὸ ἔργον ἐγένετο τῇ συναινέσει του καὶ ὅτι δὲν ἔχει νὰ προβάλῃ κατ' αὐτοῦ ἀντίρρησιν (νομ. 19 Π. αὐτ. Πρβ. νομ. 2 § 10 αὐτ.).

Ἡ ἀγωγὴ αὕτη ἀργεῖ ὅταν τὸ ἔργον ἔγινε κατὰ διαταγὴν τῆς ἀρχῆς (νομ. 2 § 3 νομ. 23 πρ. αὐτ.) ἢ ὅταν δὲν σώζηται ἡ μνήμη του (cujus non exter memoria νομ. 2 § 5 αὐτ.). ἢ λόγῳ δουλείας (νομ. 2 § 10 Π. αὐτ.).

§ 157. Τέλος ἡ act. de aqu. pluv. arc. ἐγείρεται ὑπὸ τοῦ κυρίου τοῦ κτήματος, ὅπερ ἀπειλεῖται νὰ πάθῃ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐπιδόσεως αὐτῆς (νομ. 6 § 4 Π. αὐτ.), ὑπὸ τοῦ

καλῆς πίστεως νομέως, καὶ ἐπὶ συγκυριότητος παρ' ἑκάστου τῶν συγκυρίων (νομ. 6 § 1—3 Π. νομ. 11 § 14 Π. αὐτ.) ἢ ὑπὸ τῶν ἄλλων ἐπὶ τοῦ κτήματος πραγματικῶν δικαιούχων ἤτοι τοῦ ἐμφυτευτοῦ (νομ. 5 § 2 Π. (47. 7) νομ. 23 § 1 Π. (39. 3) τοῦ καρπωτοῦ (νομ. 22 πρ. § 2 Π. αὐτ.). Ὡς ὁρίζει δὲ ὁ Ἰουστινιανὸς ἐν νομ. 25 Π. αὐτ. ἡ ἀγωγὴ αὕτη δύναται νὰ ἐγερθῇ καὶ ὑπὸ δικαιούχου δουλείας ὁδοῦ, ἕνεκα βλάβης τῆς καταστάσεως τῆς ὁδοῦ· ἅμα ἰδίως ἡ ἄσκησις τῆς δουλείας διὰ τῆς καταστροφῆς τῶν ἀποκομιζόντων τὸ ὕδωρ ὀχετῶν καθίσταται ἀδύνατος ἢ δυσχερής, ἔχει ὁ δικαιοῦχος τῆς δουλείας τὸ αὐτὸ συμφέρον, οἷον καὶ ὁ κύριος, ἵνα ἐπισκευάσῃ καὶ καθαρίσῃ τὰς τάφρους του, ἐν ᾧ αἱ θετικαὶ αὗται πράξεις δὲν δύνανται νὰ ἐξαναγκασθῶσι διὰ τῆς περὶ ὁμολογήσεως δουλείας ἀγωγῆς (Elvers § 78, Εφ. Π. 101 τοῦ 1898).

§ 158. Ἐνάγεται δὲ ὁ κύριος τοῦ ἀκινήτου, ἐν ᾧ ἐγένετο τὸ ἐπιβλαβὲς κατασκεύασμα, καθ' ὃν χρόνον ἐγείρεται ἡ ἀγωγή, ἀδιάφορον ἂν τὸ κτῆμα μετεβιβάσθη εἰς ἄλλον μετὰ τὴν ἀγωγὴν (νομ. 4 § 1 Π. αὐτ.), ὁ καλῆς πίστεως νομεὺς καὶ ἕκαστος τῶν συγκυρίων τοῦ ἀκινήτου (νομ. 11 § 1. 2 Π. αὐτ.), ὁ ἐμφυτευτής, (νομ. 23 § 1 Π. αὐτ.), ὁ καρπωτής, καὶ ὁ κατασκευάσας τὸ ἐπιβλαβὲς ἔργον (νομ. 22 § 2 Π. αὐτ.).

§ 159. Ἐὰν ὁ ἐναγόμενος εἶνε ὁ κατασκευαστὴς τοῦ ἔργου καταδικάζεται εἰς τὴν καταστροφὴν τούτου καὶ τὴν ἐπαναφορὰν τῆς προτέρας καταστάσεως (νομ. 6 § 7 Π. αὐτ.), ὡς ἐπίσης ὅτε ἠμέλησεν οὗτος νὰ καθαρίσῃ τὴν τάφρον, ὥστε ἐκ τῆς πλημμύρας ταύτης νὰ ὑφίσταται κίνδυνος βλάβης εἰς τὸ γειτονικὸν κτῆμα, εἴτε ν' ἀφαιρέσῃ τεθέντα τυχὸν φράγματα ὁ βλαπτόμενος δικαιοῦται νὰ ἐνεργήσῃ τὸν καθαρισμὸν τῆς τάφρου, ὑποχρεωμένου τοῦ ἑτέρου νὰ ἀνεχθῇ τὴν ἐνέργειαν ταύτην (νομ. 2 § 1. 4, νομ 4 νομ. 5 Π. αὐτ., Καλλ. αὐτ. σελ. 256).

Ἐὰν δὲ ἡ μεταβολὴ τῆς ῥοῆς τοῦ ὕδατος δὲν προῆλθεν ὑπὸ τοῦ κυρίου τοῦ κτήματος, ὑποχρεοῦται νὰ ἐπιτρέψῃ εἰς τὸν γείτονα τὴν ἐπανόρθωσιν, δύναται ὅμως νὰ ζητήσῃ ἀσφάλειαν διὰ πᾶσαν ἐνδεχομένην κατὰ τὴν ἀποκατάστασιν βλάβην (νομ. 4 § 2. 3, νομ. 11 § 2, νομ. 12 Π. αὐτ. Windscheid σελ. 236). Ὅταν ὅμως αὐτομάτως μεταβάλλεται ἡ φυσικὴ

ροὴ τῶν ὀμβρίων ὑδάτων λ. χ. ὅταν τὸ πρόχωμα, ὅπερ ὑπῆρχεν ἐν τῷ γειτονικῷ κτήματι κατέρριψεν ἡ τοῦ ὕδατος ὁρμή, ἢ ἐπληρώθησαν δι' ἰλύος οἱ ὀχετοί, ἢ ὑπενομεύθη τὸ ἔδαφος, ἢ κατέπεσαν ὕδατα, ἐπιτρέπεται ἡ ἀποκατάστασις τῆς προϋπαρχούσης καταστάσεως, ἐν ὅσῳ δὲν βλάπτεται ὁ ἰδιοκτήτης (νομ. 2 § 5—7, νομ. 11 § 6 Π. αὐτ., Καλλ. αὐτ.).

ΚΕΦ. Γ'.

Παραγγέλματα προστατεύοντα τὴν ἄσκησιν τῶν δουλειῶν ὑδάτων.

§ 160. Ἡ προϊοῦσα ἀνάπτυξις τῶν ἀφορωσῶν τὰ ὕδατα νομικῶν σχέσεων ἐπροκάλεσε τὴν ἐπέμβασιν τοῦ Πραίτορος πρὸς προστασίαν αὐτῶν, χορηγοῦντος παραγγέλματα, οὐχὶ μὲν βασιζόμενα ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς οἱονεὶ νομῆς, ἀλλ ἐν πολλοῖς συνταυτιζόμενα πρὸς τὰ παραγγέλματα τῆς νομῆς, ὡς πρὸς τὸ ἀποτέλεσμα, καθ' ὃ προστατεύοντα καὶ τοὺς στερουμένους δικαιωμάτων μέχρι πέρατος τῆς δίκης (νομ. 1 § 2 8 Π. (43. 19). Ὁ Πραίτωρ κατὰ τὴν παραχώρησιν τῶν παραγγελμάτων ὑδάτων ὡρμᾶτο κυρίως ἐκ λόγων δημοσίου συμφέροντος, καὶ ὅπως ἐπὶ τοῦ παραγγέλματος ὑπονόμου, σκοπῶν πάσῃ θυσίᾳ νὰ μὴ ἐμποδισθῇ ἡ ἐκροὴ (νομ. 1 § 2 de cloac. Π. (43. 23) ἵνα προστατεύσῃ τὸν ἀξιοῦντα ὅτι δικαιοῦται νὰ διατηρῇ ὑπόνομον ἐν τῷ γειτονικῷ ἀκινήτῳ ἠρκεῖτο μὲ τὴν ἀπόδειξιν, ὅτι ἡ ἀξιουμένη δουλεία ἦν εὐλογοφανής, τοῦθ' ὅπερ πιθανὸν καθίστατο ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἐκεῖ μιᾶς ὑπονόμου, οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν παραγγελμάτων ὑδάτων ἐνεφορεῖτο ἐκ σκέψεων γενικωτέρας ὠφελείας, ὅπως μὴ ἐλλείψει ἀρδεύσεως ἢ ἄλλης χρησιμοποιήσεως τοῦ ὕδατος τὰ κτήματα καταστῶσιν ἄχρηστα, συνέπεια ἥτις θὰ ἐστοίχιζεν εἰς τὸν διαταρασσόμενον ἀπείρως πλειότερον, παρ' ὅσον θὰ ὠφέλει τὸν διαταράσσοντα, δυνάμενον μάλιστα κατόπιν νὰ ὑποχρεωθῇ καὶ εἰς βαρεῖαν ἀποζημίωσιν, ὥστε καὶ αὐτοῦ τοῦ διαταράσσοντος συμφέρον ἦτον, ὅπως ἡ ἐπιβλαβὴς πρᾶξίς του κατὰ τὸ δυνατὸν παρακωλυθῇ. Καὶ

δημόσιον ἄλλως συμφέρον ἦτον, ὅπως ἀποτραπῇ ἡ ἀποξήρανσις τῶν ἀγρῶν, καὶ διὰ τοῦτο ὁ πραίτωρ ἐπροστάτευε προσωρινῶς τὴν δουλείαν, ὅπου ἡ ὕπαρξις τοῦ δικαιώματος ἦτο πιθανή, ὡς λ. χ. ὅταν ἠρδεύθη ὁ ἀγρὸς καὶ κατὰ τὸ προηγούμενον ἔτος. Ἐντεῦθεν ἕπεται, ὅτι οὐχὶ τυχαίως παρεχωρήθησαν ἰδιαίτερα παραγγέλματα διὰ τὰς δουλείας ὑδάτων, ἀφοῦ ταῦτα ἐσκόπουν τὴν ἱκανοποίησιν τῶν σπουδαιοτέρων καὶ ἐκ τῶν ὧν οὐκ ἄνευ ἀναγκῶν τῆς γεωργίας (Elvers σελ. 657—659, Πρβ. καὶ Rosshirt σελ. 34).

Τὰ παραγγέλματα ταῦτα δὲν εἶνε ἀποκαταστατικά, δηλ. δὲν ἀποκαθιστῶσι τὰ πράγματα εἰς τὴν πρὸ τῆς διαταράξεως θέσιν, ἀλλ' εἶνε μόνον ἀπαγορευτικά, δηλ. ἐνεργοῦσιν ὅπως μὴ διαταραχθῇ ἡ εἰς τὸ μέλλον ἄσκησις (νομ. 1 § 1 § 27 II. (43. 20). Βάσιν δ' ἔχουν ἐκτὸς τῆς ὑπάρξεως τῶν προαπαιτουμένων πρὸς ἄσκησιν τῆς δουλείας πράξεων (τοῦ uti), ἀλλὰ καὶ ὅτι ἐνηργήθησαν αἱ πράξεις αὗται διανοίᾳ δουλείας, ἐφαρμοζομένων καὶ ἐνταῦθα τῶν περὶ οἱονεὶ νομῆς κανόνων, καὶ ὅτι ἡ ἄσκησις δὲν ἐγένετο βίᾳ, λάθρα ἢ παρακλήσει (νομ. 1 πρ. de aqu. quot. (43. 20), νομ. 1 πρ. II. de rivis (43,21), νομ. 1 πρ. II. de fonte (43 22), διότι ἐκ τῶν ἐλαττωμάτων τῆς νομῆς καταργοῦνται τὰ παραγγέλματα καὶ ὁ ἐναγόμενος δύναται νὰ προτείνῃ ὅτι ἐλαττωματικῶς ἤσκησε τὴν νομὴν ὁ ἐνάγων, καὶ ἐπομένως δὲν δικαιοῦται νὰ τύχῃ τῆς προστασίας τῶν παραγγελμάτων.

Περαιτέρω ἀπόδειξις, ἐκτὸς ἐκείνης ὅτι ἐντὸς ὡρισμένου χρόνου, μὲ πρόθεσιν νὰ ἀσκηθῇ δουλεία, ἐγένετο χρῆσις δὲν ἀπαιτεῖται. Ἐπίσης δὲν ἀπαιτεῖται ὁ ἐγείρων τὸ παράγγελμα νὰ ἤσκησε πάντοτε αὐτοπροσώπως τὴν δουλείαν, ἀλλ' ἀρκεῖ ὅτι ἡ ἄσκησις ἐγένετο ἐπ' ὀνόματί του καὶ πρὸς ὄφελος τοῦ ἀξιουμένου, ὡς δεσπόζοντος, κτήματος ὑπό τινος ἀντιπροσώπου, ὡς ὑπὸ μισθωτοῦ, κατὰ παράκλησιν λαβόντος ἢ φίλων ἐπισκεπτῶν (νομ 1 § 7 § 11, νομ. 3 § 4, νομ. 6 II de itin. (43.19). Πᾶς δὲ δικαιοῦχος δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ τὰς πράξεις ἀσκήσεως τὰς γενομένας ὑπὸ τοῦ προκτήτορος αὐτοῦ, ἅμα πράγματι ἐξ αὐτοῦ ἀντλεῖ τὰ δικαιώματά του καὶ ὑφίσταται ἔννομος δεσμὸς μεταξὺ προκτήτορος καὶ δικαιούχου, ὥστε ἀσκεῖ τὸ παράγγελμα ὁμοῦ μὲ τὸν κληρονόμον τοῦ ἔκτοτε ἀσκήσαντος

τὴν δουλείαν καὶ ὁ ἀγοράσας παρ' αὐτοῦ τὸ δεσπόζον κτῆμα, ἢ διὰ δωρεᾶς ἢ κληροδοσίας ἀποκτήσας αὐτό, ὅπου ὅμως ἔλαβέ τις τὸ δεσπόζον κτῆμα χωρὶς νὰ ἕλκῃ τὰ δικαιώματα αὐτοῦ παρ' ἐκείνου, ὅστις ἔκτοτε τὸ κατεῖχε καὶ ἐκαρποῦτο τὴν δουλείαν, τότε δὲν ἀναγνωρίζεται διαδοχὴ ἐν τῷ παραγγέλματι καὶ ἑπομένως δὲν δύναται οὗτος νὰ ἐπικαλεσθῇ πράξεις προκατόχων (νομ. 1 § 8, νομ. 3 § 4 Π. de itin. Elvers σελ. 822).

§ 161. Παραγγέλματα πρὸς προστασίαν τῆς νομῆς δουλείας ὑδάτων εἰσὶ τὰ ἑξῆς:

Τὸ παράγγελμα περὶ καθημερινοῦ ὕδατος (interd. de aqu. quotidiana) τοῦ τίτλ. Πανδ. (43. 20), ἀφορᾷ τὰ ἀγροτικὰ καὶ ἀστυκὰ ὑδραγωγεῖα, καὶ ἐν γένει πάσας τὰς ροὰς ὑδάτων, ὧν τὰ ὕδατα δύναταί τις νὰ μεταχειρισθῇ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν τοῦ ἔτους, εἴτε νὰ χρησιμοποιήσῃ πρὸς ἄρδευσιν καθ' ἑκάστην ἡμέραν τοῦ ἔτους, ἀδιαφόρως ἂν τοῦτο δὲν γίνηται καὶ πραγματικῶς (νομ. 1 § 2. 3 Π. (43. 20) καὶ προϋποθέτει ὅτι κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος ἠσκήθη ἡ δουλεία, ἤτοι ὅτι διωχετεύθη τὸ ὕδωρ, καθ' ὃν τρόπον ἀξιοῖ ἤδη ὁ ἐνάγων (νομ. 1 πρ § 4 Π. αὐτ.). Ἀπαιτεῖται δὲ οὐ μόνον ἀνεπιλήπτως νὰ ἠσκήθη ἡ νομὴ (νομ. 1 πρ. Π. αὐτ.), ἀλλὰ καὶ ἐν καλῇ πίστει, ἤτοι μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἐν δικαιώματι ἐχρησιμοποιήθη τὸ ὕδωρ ὅπως ἔχῃ ἀποτέλεσμα (νομ. 1 § 10. 19, 39 Π. αὐτ. Καλλ. Ἐμπ. σελ 341, Οἰκον. Ἐμπ. § 115 σημ. 5, Α. Π. 66 τοῦ 1907, Ἐφ. Ἀθ. 1347 τοῦ 1894).

Ἐπειδὴ ὅμως ἕνεκα τῆς προθεσμίας ταύτης δὲν ἐπροστατεύοντο ὑπὸ τοῦ παραγγέλματος αἱ δουλεῖαι ἐκεῖναι δυνάμει τῶν ὁποίων μόνον εἰς ὡρισμένην ἐποχὴν τοῦ ἔτους ἠδύνατό τις ν' ἀρδεύσῃ, καθόσον ἕνεκα ἀτμοσφαιρικῶν ἢ ἄλλων αἰτίων ἠδύνατο νὰ παρέλθῃ ἔτος χωρὶς νὰ καταστῇ δυνατὴ ἡ ἄρδευσις, διὰ τοῦτο ἐπρότεινεν ὁ πραίτωρ διὰ τὰς τοιαύτας περιστάσεις δεύτερον παράγγελμα, τὸ τοῦ θερινοῦ ὕδατος (interd. de aqua aestiva νομ. 1 § 29 Π. (43. 20), ὅπερ ἠδύνατο νὰ ἐγερθῇ μόνον, ἐὰν ἐντὸς ὁλοκλήρου τοῦ παρελθόντος θέρους, ἐφ' ἅπαξ μόνον διωχετεύθη τὸ ὕδωρ, καὶ ἐκεῖ μόνον ὅπου ἕνεκα τῆς τοποθεσίας τὸ ὕδωρ μόνον κατὰ τὸ θέρος ἠδύνατο νὰ διοχετευθῇ, εἴτε διότι ἦτο πολὺ ὀλίγον τὸν χειμῶνα ἢ δὲν παρεῖχεν ὠφέ-

θεῖαν ἡ διοχέτευσίς του κατ' ἄλλην ἐποχὴν νομ. 6 Π. αὐτ.). Ὅταν δὲ ἡ διοχέτευσις δὲν ἦτο συνήθως ἐφικτὴ κατὰ τοὺς ἓξ θερινοὺς μῆνας, ἀλλὰ μόνον ἐντὸς τῶν ἓξ χειμερινῶν μηνῶν, τότε παρείχετο προστασία διὰ τοῦ ὠφελίμου παραγγέλματος (interdictum utile νομ. 1 § 35 Π. αὐτ.), ὅπερ ἐχορηγεῖτο καὶ εἰς τοὺς συνήθως κατὰ τὸν χειμῶνα διοχετεύοντας, ὅπως προστατευθῶσι χρησιμοποιοῦντες τὸ ὕδωρ κατὰ τὸν ἑπόμενον χειμῶνα κατ' ἀναλογίαν τῶν αὐτῶν ἐπὶ τοῦ θερινοῦ ὕδατος κανόνων Elvers σελ. 823).

§ 162. Ἀφοῦ τὰ προαπαιτούμενα καὶ τὰ ἀποτελέσματα τῶν ἄνω παραγγελμάτων εἶνε σχεδὸν τὰ αὐτὰ, δύναται νὰ γίνῃ λόγος καὶ περὶ τῶν ἄλλων ἐν σχέσει πρὸς ταῦτα διατάξεων ταυτοχρόνως. Τὰ τοῦ καθημερινοῦ καὶ θερινοῦ ὕδατος παραγγέλματα ἐν νομ. 1 πρ. καὶ νομ. 1 § 29 Π. 43. 20) χρησιμεύουν πρὸς προστασίαν τῆς ἐπὶ ὑδραγωγείων ἢ ἄλλων ῥοῶν ὕδατος δουλείας, οὐχὶ ὅμως πρὸς προστασίαν τῆς δουλείας παρόδου ἢ δουλείας ὀρύξεως ὀχετοῦ ὕδατος, ὅταν ὁ τρίτος διὰ τοῦ κτήματος τοῦ ὁποίου, δυνάμει δικαιώματος δουλείας, πρόκειται νὰ διέλθῃ τὸ ὕδωρ προσβάλλει τὰς διοχετευτικὰς ἐργασίας, ὡς ἀπαραδέκτους εἰς τὸ κτῆμά του, διότι εἰς τὴν περίστασιν ταύτην μόνον τὸ παράγγελμα de itinere act. aquae privato δύναται νὰ ὠφελήσῃ. Ὅθεν διὰ τῶν ἄνω παραγγελμάτων προστατεύεται ὁ δικαιοῦχος δουλείας ὑδραγωγείου κατ' ἐκείνου μόνον, παρ' οὗ ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα τῆς διοχετεύσεως τοῦ ὕδατος.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸν ἀξιοῦντα παρὰ τῶν παροχθίων δημοσίων ποταμῶν δουλείαν ὀρύξεως ὀχετοῦ ὕδατος (itineris aquae) διὰ μέσου τῶν κτημάτων των, δὲν ὀφείλει οὗτος ν' ἀποδείξῃ ὅτι δὲν διοχετεύει τὸ ὕδωρ βίᾳ, λάθρα ἢ παρακλήσει, ἀφοῦ διοχετεύει τοῦτο ἐπὶ τῇ βάσει τῆς δημοσίας κοινῆς χρήσεως (usus publicus) Ossig σελ. 35).

§ 163. Ὁ Οὐλπιανὸς καθώρισεν ἐν νομ. 1 § 8 Π. αὐτ. ὅτι διὰ τῶν παραγγελμάτων προστατεύονται μόνον τὰ δικαιώματα ἐπὶ τῶν ὑδάτων ἐκείνων, ἅτινα ἄνωθεν ἐκ τῆς πηγῆς (a capite) διοχετεύονται, ὡς ἐπίσης ἐπ' ἐκείνων μόνον τῶν ὑδάτων, ἐφ' ὧν κατὰ τὸ ἀστυκὸν δίκαιον ἠδύναντο νὰ συστηθῶσι δουλεῖαι διοχετεύσεως ὑδάτων (νομ. 1 § 7 Π. αὐτ.).

Διὰ τῆς ἐκφράσεως caput (ἐκ τῆς πηγῆς) ἐννοεῖται ὁ τόπος, ὅπου τὸ ὕδωρ ἀναβλύζει, διασαφίζει δὲ κατωτέρω ὁ Οὐλπιανὸς ὅτι ὅταν τὸ ὕδωρ προέρχηται ἐκ πηγῆς, τότε τὸ ἄνωθεν (caput) εἶνε αὐτὴ ἡ πηγή, ὅταν ὅμως προέρχηται ἐκ ποταμοῦ ἢ λίμνης, τότε τὸ caput εἶνε ἡ ἀρχὴ τῶν ἀγωγῶν ἢ τάφρων, (incilia, fossae), δι' ὧν τὸ ὕδωρ ὠθεῖται πρὸς τὸ κοινὸν ρεῖθρον, ὥστε ἐπειδὴ τὸ δεύτερον τοῦτο μᾶλλον ἀναφέρεται εἰς κτίσματα διοχετεύσεως ἐξυπηρετοῦντα τὰς ἀνάγκας πολυαρίθμων προσώπων. ἐν σχέσει καὶ πρὸς τὸν νομ. 1 § 39 Π. l. c. ἐξ οὗ προκύπτει τὸ ἀδύνατον δουλείας ὑδραγωγείου ἐπὶ διοχετευομένου ὕδατος (aqua ducta), ὡς τοῦ ἐν τεχνηταῖς ὑδαταποθήκαις, ὁ Ossig δέχεται τὴν διαστολήν, ὅτι εἰ μὲν πρόκηται περὶ μικρῶν ροῶν ὕδατος καὶ μεμονωμένων διοχετεύσεων ὑφ' ἑνὸς ἢ πλειόνων προσώπων κοινῶς, αἱ δουλεῖαι ὑφίστανται λαμβανομένου τοῦ ὕδατος ἐξ αὐτῆς τῆς πηγῆς, εἰ δὲ πρόκηται περὶ μεγάλων διοχετεύσεων ἐκ ποταμῶν ἢ λιμνῶν, αἱ δουλεῖαι ὑφίστανται λαμβανομένου τοῦ ὕδατος καὶ ἐκ τῶν ἀγωγῶν ἢ τάφρων (§ 81), Ossig αὐτ. Οἰκον. αὐτ. § 148 σημ. 16).

§ 164. Εἰδικώτερον δὲ καθορίζοντες τὰ τῶν προαπαιτουμένων τῶν παραγγελμάτων τούτων λέγομεν ὅτι πρὸς ἔγερσιν αὐτῶν ἀπαιτεῖται, —1) τὸ ὑδραγωγεῖον ἢ ροὴ νὰ περιέχῃ ὕδωρ ἀέναον (νομ. 1 § 5. 6 Π. αὐτ. ἢ ρέον καθ' ὡρισμένας ὥρας τοῦ ἔτους, —2) φυσικῶς νὰ ρέῃ ὑπεράνω τοῦ ἐδάφους καὶ οὐχὶ ὑπ' αὐτὸ (νομ. 1 § 6 Π. αὐτ.), ὥστε δὲν χωρεῖ τὸ παράγγελμα ἐπὶ τῶν ἐν τῷ βάθει τῆς γῆς ὑδάτων, τῶν μὴ δυναμένων νὰ διοχετευθῶσιν ὡς λ. χ. τῶν φρεατίων ὑδάτων (§ 79), —3) ὁ ὀχετὸς νὰ λαμβάνῃ τὸ ὕδωρ ἐκ τῆς φυσικῆς ροῆς (νομ. 1 § 7. 8 Π.) δηλ. ἀμέσως ἐκ ποταμοῦ, πηγῶν, ρυάκων κλπ. ἢ καὶ ἀγωγῶν ἢ τάφρων κατὰ τὴν ἄνω διαστολήν. —4) νὰ ὑπάρχῃ νομὴ τοῦ δικαιώματος, δηλ. πραγματικῶς νὰ ἐνησκήθη τοῦτο καὶ ἀνεπιλήπτως, ἤτοι οὐχὶ βίᾳ, λάθρα ἢ παρακλήσει (νομ. 1 πρ. Π. αὐτ.),— 5) ὁ ἀσκήσας νὰ ἐχρησιμοποίησε τὸ ὕδωρ ἐν τῇ πεποιθήσει ὅτι εἶχε τοιοῦτο δικαίωμα (νομ. 1 § 10. 19 Π. αὐτ.), ἀδιάφορον δὲ εἶνε ἂν πραγματικῶς ὑπάρχῃ τοιοῦτον δικαίωμα, (νομ. 1 § 10 νομ. 1 § 39 Π. αὐτ) —6) ἡ ἄσκησις νὰ συμπίπτῃ εἰς τὸ τελευταῖον διαρρεῦσαν ἔτος

πρὸ τῆς διαταράξεως (νομ. 1 § 20—22 II. αὐτ.). Ἐπὶ τοῦ θερινοῦ ὕδατος (aqua aestiva) δέον νὰ ἀποδειχθῇ ἡ χρῆσις κατὰ τὸ προηγούμενον θέρος, εἰς περίστασιν δὲ καθ' ἣν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἑνὸς θέρους ἐγένετο ἡ διοχέτευσις, ὀλίγον ὅμως πρὸ τῆς λήξεως τοῦ ἑπομένου θέρους ἠγέρθη τὸ παράγγελμα, ἡ εἰς τοῦτο παρεχομένη προθεσμία ἀνήρχετο εἰς 18 μῆνας περίπου, ἢ καὶ δύο ἔτη (νομ. 1 § 34, νομ. 1 § 29 II. αὐτ). Τὸ δὲ θέρος ὑπολογίζεται εἰς ἓξ μῆνας καὶ δὴ ἀπὸ τῆς ἐαρινῆς μέχρι τῆς φθινοπωρινῆς ἰσημερίας (νομ. 1 § 32 II. αὐτ.),— 7) βιαία διατάραξις ἐν τῇ χρήσει τοῦ ὑδραγωγείου (νομ. 1 πρ. § 25. 29 II. αὐτ.), ἀδιαφόρως ἐὰν αὕτη προέρχηται ἐκ τοῦ κυρίου τοῦ ἀγροῦ ἢ ἐξ ἄλλου τινὸς (νομ. 1 § 25 II. αὐτ.). Ἀναφέρει δὲ ὁ Λαβεὼν ἐν νομ. 1 § 27 II. αὐτ. ὡς παραδείγματα τοιαύτης διαταράξεως τὸ σπείρειν, ἀνορύττειν, φυτεύειν ἢ κόπτειν δένδρα, καλλιεργεῖν τὸν ἀγρὸν, ὅταν τοῦτο γίνηται ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ καταστῇ ἀκάθαρτον τὸ ὕδωρ ἢ νὰ χειροτερεύσῃ.

Τὰ παραγγέλματα ταῦτα ἐλάμβανον χαρακτῆρα διπλῶν τοιούτων (duplex), προκειμένου περὶ ὁμορρείθρων (rivales), δηλ. δύο διοχετευόντων ὕδωρ διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀχετοῦ, οἵτινες ἤριζον περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ὕδατος καὶ ἕκαστος τούτων ἠξίου ὅτι εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ ἐνεργήσῃ τὴν διοχέτευσιν, διότι ὑπῆρχεν ἀνάγκη νὰ ἐκδοθῇ ἀπόφασις, ἐὰν ὁ ἐνάγων ἢ ὁ εναγόμενος ἔπρεπε νὰ προστατευθῇ ἐν τῇ ἀσκήσει τῆς ἀξιουμένης δουλείας καὶ συνεπῶς νὰ ἀπαγορευθῇ εἰς τὸν ἕτερον τῶν διαδίκων ἡ ἄσκησις αὐτῆς. Σκοπὸς δὲ τῶν παραγγελμάτων τούτων ἦτο ἡ προστασία τῆς διαταραχθείσης οἱονεὶ νομῆς, ὅπως εἰς τὸ μέλλον παύσῃ ἡ διατάραξις (νομ. 1 πρ. § 27 II. αὐτ.) καὶ ἀποζημίωσις τῆς ἐκ τῆς διαταράξεως προελθούσης ζημίας (νομ. 1 § 23 II. αὐτ. Weiske T. 2 σελ. 533, 535, Elvers σελ. 818).

§ 165. Τὸ παράγγελμα ῥοῆς ὕδατος ἢ ῥείθρου (interdictum de rivis) νομ. 1 πρ. II. (43. 21), εἶνε ἀπαγορευτικὸν καὶ παρέχει προστασίαν εἰς τὸν νεμόμενον ῥεῖθρα καὶ ἐν τῇ ἐνεργείᾳ του πρὸς βελτίωσιν αὐτῶν παρεμποδιζόμενον. Τοῦτο προϋποθέτει γενομένην διοχέτευσιν ὕδατος κατὰ τὸ τρέχον ἔτος ἢ κατὰ τὸ προηγούμενον θέρος, καὶ ἐπιδιώκει

τὴν ἀποκατάστασιν, ἤτοι τὴν ἐπισκευὴν ἢ ἐκ νέου ἀνέγερσιν, ὅπως ἦσαν πρότερον, ὅλων τῶν κτισμάτων, ἅτινα εἰσὶν ἀναγκαῖα διὰ τὴν κατάλληλον διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος (νομ. 1 § 10. 11, νομ. 3 Π. (43. 11) Καλλ. αὐτ. σελ. 342).

Δὲν θεωρεῖται ὅμως ἐπισκευή, ὅταν τὸ φυσικὸν ρεῖθρον καθιστᾷ τις λιθόκτιστον (νομ. 1 § 10 Π. αὐτ.) ἢ ἀνοικτὸν καλύπτῃ (νομ. 2 Π. αὐτ.) ἢ μεταβάλλῃ τὴν θέσιν του ἢ ἐν γένει σκοπεῖ τὴν εὔρυνσιν ἢ ἐκβάθυνσιν αὐτοῦ (νομ. 1 § 11 Π. αὐτ.) Τὸ ἄνοιγμα καλυφθέντος ὀχετοῦ ἢ ἀντιστρόφως ἡ κάλυψις ἑνὸς πρότερον ἀνοικτοῦ ὀχετοῦ θὰ θεωρηθῇ, ὡς συγχωρητὴ ἐπιδιόρθωσις καὶ θὰ προστατευθῇ ὑπὸ τοῦ παραγγέλματος, ἔστω καὶ ἂν ὁ θέλων νὰ παρακωλύσῃ τοῦτο ἀποδείξῃ, ὅτι ὑφίσταται ἐκ τούτου βλάβην, καὶ ὄχι μόνον ὅταν ἡ βλάβη ἀφορᾷ ἀπώλειαν τυχηρᾶς τινος ὠφελείας, ἀλλ' ἀκόμη καὶ ὅταν τὸ ἔργον θίγῃ τας ἀρχικῶς ὑφισταμένας σχέσεις τοῦ συνάψαντος τὴν δουλείαν (νομ. 1 § 11 νομ. 2 Π. αὐτ., § 85, Elvers σελ. 824).

§ 166. Πρὸς ἔγερσιν τοῦ παραγγέλματος τούτου, ὅπερ εἶνε συναφὲς πρὸς τὰ τοῦ καθημερινοῦ καὶ θερινοῦ ὕδατος, ἀπαιτεῖται, — 1) ὕπαρξις ὀχετοῦ ἢ ρείθρου (νομ. 1 πρ. § 8 Π. αὐτ.) ἀδιάφορον δὲ εἶνε ἂν τοῦτο εὑρίσκηται ἐπὶ δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ ἐδάφους (νομ. 3 § 4 Π. αὐτ.), εἴτε ἂν ἀφορᾷ θερμὸν ἢ ψυχρὸν ὕδωρ (νομ. 3 § 5 Π. αὐτ.), ἐπεκτείνεται δὲ τὸ παράγγελμα καὶ ἐπὶ τῶν ἐξαγόντων τοὺς ἀτμοὺς βαλανείου ἀγωγῶν (ἀτμοσωλήνων) νομ. 3 § 6 Π. αὐτ.), — 2) δέον ὁ ἐγείρων το παράγγελμα νὰ ἔκαμε χρῆσιν τοῦ ὀχετοῦ κατα τὸ τρέχον ἢ τὸ προλαβὸν θέρος (νομ. 1 πρ. § 9 Π. αὐτ.) ὑπὸ τὰς αὐτὰς προϋποθέσεις τοῦ interd. de aqu. quot. et aestiva, ἤτοι μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι ἔχει δικαίωμα ἐπὶ τοῦ ρείθρου καὶ ὅτι πραγματικῶς ἐνήσκησε τοῦτο καὶ ἀνεπιλήπτως, δὲν ἀπαιτεῖται ὅμως καὶ ἡ ὕπαρξις πραγματικοῦ δικαιώματος (νομ. 1 § 9, νομ. 4 Π. αὐτ.), — 3) νὰ ὑπάρχῃ πρόθεσις καθαρισμοῦ, ἀνακαινίσεως ἢ ἐπισκευῆς τοῦ ρείθρου (νομ. 1 πρ. § 2—7 Π. αὐτ.), — 4) ἀπαιτεῖται βιαία διατάραξις, ἥτις ἢ ἀδύνατον καθιστᾷ τὴν σκοπουμένην κάθαρσιν καὶ ἐπιδιόρθωσιν τοῦ ρείθρου ἢ τουλάχιστον δυσχερεστέραν (νομ. 1 πρ. νομ. 3 § 8 Π. αὐτ.).

Τὸ παράγγελμα de rivis χρησιμεύει, οὐ μόνον πρὸς παῦσιν ὑφισταμένης διαταράξεως, ἀλλὰ καὶ πρὸς πρόληψιν νέας τοιαύτης ἐν τῷ μέλλοντι, ἀλλ' ὑποχρέωσις πρὸς ἀποζημίωσιν διὰ τὴν διατάραξιν δὲν ἀναφέρεται ἐν ταῖς πηγαῖς. Δύναται ὅμως ὁ κύριος τοῦ δουλεύοντος νὰ ζητήσῃ ἀσφάλειαν (cautio damni infecti), δι' ὅλας τὰς ἐνδεχομένας ἐκ τῆς ἐργασίας ζημίας καὶ ἐν ἀνάγκῃ μέχρι τῆς παροχῆς τοιαύτης νὰ παρεμποδίσῃ τὴν ἐπιχείρησιν καινοτομίας (νομ. 3 § 9 Π. αὐτ. νομ. 10 Π. (39. 2) Weiske σελ. 571—574, Elvers σελ. 824).

§ 167. Τὸ παράγγελμα ἐκ τῆς πηγῆς (interdictum de fonte) νομ. 1 πρ. Π. (43. 22) προστατεύει πρωτίστως τὰς δουλείας ἀντλήσεως καὶ ποτίζειν θρέμματα ἐπὶ τῶν πηγῶν, συνεπῶς δὲ καὶ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς πρὸς τὸ φρέαρ ὁδοῦ, καὶ ἡ προθεσμία αὐτοῦ ἔληγε τὸ πρῶτον ἔτος μετὰ τὴν τελευταίαν χρῆσιν τῆς πηγῆς (Καλλ. αὐτ.).

Ἐν νομ. 1 § 5 Π. (43. 22) ἀναφέρεται ὅτι τὸ προστατεῦον τὴν δουλείαν ἀντλήσεως παράγγελμα ἀρκεῖ καὶ ὅταν εἰς τὸν δικαιοῦχον ἀντλήσεως ἐμποδίζηται ἡ προσέλευσις εἰς τὴν πηγήν, ἀλλὰ τοῦτο ἔννοιαν ἔχει ὅτι δι' αὐτοῦ προστατεύεται καὶ ἡ προσέλευσις, ὅταν ἡ παρεμπόδισις τῆς μεταβάσεως εἰς τὴν πηγὴν (iter ad fontem) προέρχηται ἀπὸ τὸν κύριον τοῦ κτήματος, παρ' οὗ ἀπέκτησε τὸ δικαίωμα ἀντλήσεως. Ἀπέναντι ὅμως παρεμποδίσεως τοῦ iter ad fontem διὰ μέσου κτημάτων τρίτων, ὡς καὶ ἐπὶ δουλείας ὑδραγωγείου, μόνον τὸ παράγγελμα de itinere act. aquae privato δύναται νὰ ὠφελήσῃ (§ 160).

§ 168. Συναφὲς πρὸς τὸ ἄνω εἶνε καὶ τὸ παράγγελμα καθαρισμοῦ καὶ ἐπισκευῆς πηγῆς (interd. de fonte purgando et refecto) νομ. 1 § 6 Π. (43. 22), δι' οὗ ὁ δικαιοῦχος τῆς δουλείας προστατεύεται ἐν τῇ ἐνασκήσει τοῦ δικαιώματος καθαρισμοῦ καὶ ἐπισκευῆς τῶν ἀγωγῶν, καθὼς καὶ μεταβάσεως αὐτοῦ εἰς τὰς πηγὰς ἢ τὸ φρέαρ ἢ τὰς λίμνας, ἐξ ὧν γίνεται ἡ ἄντλησις, ἀφοῦ πᾶσαι αἱ πράξεις αὗται εἶνε ἀναγκαῖαι διὰ τὴν ἐνάσκησιν. Δὲν παρέχεται ὅμως δι' αὐτοῦ τὸ δικαίωμα πρὸς ἀναζήτησιν νέων πηγῶν (νομ. 1 de fonte).

Ὅλα τὰ περὶ ὑδάτων παραγγέλματα προϋποθέτουσιν ὅτι μετὰ τῆς ἀξιουμένης δουλειας συνυπάρχει ἡ διηνεκὴς αἰτία

(perpetua causa), ἢ ὡς ὁρίζεται εἰδικῶς τὸ στοιχεῖον τοῦτο παρὰ ταῖς δουλείαις ὑδάτων, «τὸ διηνεκὲς ὕδωρ» (aqua viva) (§ 80).

ΚΕΦ. ΙΑ΄.

Ἁρμοδιότης Εἰρηνοδικῶν ἐπὶ ὑδατικῶν διαφορῶν.

§ 169. Προκειμένου νὰ καθορίσῃ ὁ νομοθέτης τὰ ἀντικείμενα, ἅτινα κατάλληλον ἔκρινε νὰ ἐκδικάζωνται ὑπὸ τῶν Εἰρηνοδικῶν ἀπέβλεψε, —1) εἰς τὸ ἀσήμαντον λόγῳ ποσοῦ τοῦ ἀντικειμένου τῆς δίκης, δι' ἣν μεγάλαι δαπάναι θὰ ἦσαν δυσανάλογοι,—2) εἰς τὴν ἁπλότητα τῶν ὑποθέσεων, μὴ χρῃζουσῶν πολυπλόκου διαδικασίας πρὸς λύσιν, καὶ —3) εἰς τὴν ἀνάγκην ἐκδόσεως ταχέως ἀποφάσεως, ἀφοῦ λόγῳ τοῦ ἀντικειμένου τῆς δίκης, ἡ μετὰ χρονοτριβὴν ἀποκτωμένη ἀπόφασις θὰ ἦτο ἀνωφελὴς εἰς τὸν νικῶντα διάδικον.

Ἕνεκα τούτου ὑπήχθησαν εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν Εἰρηνοδικῶν ἄνευ διακρίσεως τῆς ἀξίας αἱ ἐν τῷ ἄρθρ. 490 Πολ. Δικον. ἀναφερόμεναι διαφοραί, ἐν αἷς κατὰ τὸ ἐδ. ε΄. καὶ αἱ ἀναγόμεναι εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ῥέοντος ὕδατος καὶ περὶ τὰ ἐμπόδια ἢ μεταβολάς, τὰς γενομένας εἰς ὑδραγωγεῖα, ποτιστικὰς παρασκευὰς (ὀχετούς), ἐκροὰς κλπ. ὥστε ἐν γένει τῆς ἁρμοδιότητος τοῦ Εἰρηνοδίκου εἶνε πᾶσα διένεξις ὁρῶσα τὸ ῥέον ὕδωρ, τὴν δίοδον αὐτοῦ δι' ὑδραγωγείων, ὀχετῶν, αὐλάκων, σωλήνων κλπ. πρὸς πόσιν, ἄρδευσιν ἢ παντοίαν χρησιμοποίησιν, καὶ τὴν ἐλευθέραν αὐτοῦ ἐκροήν, ἐκεῖ ὅπου πρόκειται νὰ γίνῃ ἡ χρῆσις, ὅτε διὰ πᾶσαν ἐν τοῖς τοιούτοις παρακώλυσιν ἢ μεταβολὴν τῆς ὑφισταμένης καταστάσεως τῶν πραγμάτων παρέχεται ταχεῖα δικαστικὴ ἀντίληψις ὑπὸ τῶν Εἰρηνοδικῶν. Ὅθεν ἅμα ἀγωγή τις ἀφορᾷ τὴν παρεμπόδισιν τῆς χρήσεως τοῦ ῥέοντος ὕδατος, λαμβανομένου πρὸς κίνησιν τοῦ ὑδρομύλου ἢ πρὸς ἄρδευσιν τοῦ κτήματος τοῦ ἐνάγοντος διὰ

τοῦ παραρρέοντος αὔλακος, ποταμοῦ, ρύακος ἢ βραχίονος ποταμοῦ, ἢ ὑδραγωγείου, ἢ ποτιστικοῦ ὀχετοῦ, ἢ ἐκροῆς ἢ τὴν καταστροφὴν τοῦ αὔλακος ἢ τὴν μεταβολὴν τοῦ ροῦ τοῦ ὕδατος, ὑπάγεται εἰς τὸν Εἰρηνοδίκην, ἐφ' ὅσον ὁ ἐνάγων στηρίζει τὴν ἀγωγὴν αὐτοῦ εἰς νομήν.

§ 170. Ἡ νομὴ δὲ τοῦ ὕδατος συνίσταται εἰς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ. Ὅθεν τὰ Εἰρηνοδικεῖα δικάζοντα ὁριστικῶς κατ' οὐσίαν διαφορὰς περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ρέοντος ὕδατος, δικάζουσι συνεπῶς καὶ περὶ τῆς νομῆς (Α.Π. 188 τοῦ 1865, 315 τοῦ 1878, 136 τοῦ 1886, 137 τοῦ 1891). Τυγχάνον δὲ ἁρμόδιον τὸ Εἰρηνοδικεῖον νὰ δικάζῃ περὶ διαφορῶν ἀναγομένων εἰς τὴν χρῆσιν τοῦ ρέοντος ὕδατος κλπ. εἶνε κατ' ἀκολουθίαν ἁρμόδιον νὰ δικάζῃ ἄνευ διακρίσεως ποσοῦ καὶ περὶ ἀποζημιώσεως διὰ τὴν ἐκ τῆς παρακωλύσεως τῆς χρήσεως προξενηθεῖσαν βλάβην, καθὼς καὶ περὶ ἀνορθώσεως τῆς βλάβης, ἤτοι περὶ ἐπαναφορᾶς τῶν πραγμάτων εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν, καθ' ἃ παρεπομένης τῷ κυρίῳ ἀντικειμένῳ (Α. Π. 217 τοῦ 1890). Ὅταν ὅμως διὰ τῆς ἀγωγῆς δὲν ζητεῖται ἡ παῦσις τῆς παρεμποδίσεως τῆς χρήσεως τοῦ ρέοντος ὕδατος, ἀλλὰ μόνον ἀποζημίωσις διὰ τὴν ἐκ τῆς μεταβολῆς τοῦ ρείθρου ἐπελθοῦσαν τῷ ἐνάγοντι ζημίαν, ἁρμόδιον εἶνε τὸ Πρωτοδικεῖον, ὅταν τὸ ποσὸν τῆς ζητουμένης ἀποζημιώσεως ὑπερβαίνῃ τὰς 300 δραχμὰς (Α. Π. 316 τοῦ 1902).

§ 171. Ὁ νόμος δὲν ποιεῖται διάκρισιν μεταξὺ ὑδάτων ἐπὶ ἢ ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς (Α. Π. 148 τοῦ 1856, 264 τοῦ 1880) ἢ ἂν τὸ ὕδωρ λαμβάνηται ἐκ ποταμοῦ πλευστοῦ ἢ ἀνοικτοῦ, πλευσίμου ἢ μή, ἢ χειμάρρου (Α. Π. 315 τοῦ 1878), ἀρκεῖ μόνον ἡ ἀγωγὴ νὰ στηρίζηται εἰς νομήν, ὅτε ὑπάγεται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν Εἰρηνοδικῶν. Ἐξεταστέον δὲ κατὰ τὴν ἐπ' αὐτῆς διαδικασίαν εἶνε μόνον τὸ περὶ χρήσεως ἢ νομῆς τοῦ ὕδατος ζήτημα, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ δικαίωμα τῆς κυριότητος τοῦ ὕδατος, ἀλλ' οὔτε καὶ τὸ δικαίωμα τῆς δουλείας, τῆς λύσεως τῶν ὁποίων δὲν ἐπιλαμβάνεται ὁ Εἰρηνοδίκης, καθὼς καὶ τοῦ ζητήματος, ἂν λ. χ. ὁ ποταμὸς εἶνε πλευστὸς ἢ πλώϊμος καὶ λόγῳ τούτου ἀνήκει εἰς τὴν κυριότητα τοῦ δημοσίου (Α. Π. 315 τοῦ 1878, 264 τοῦ 1880, 186 τοῦ 1887, 137 τοῦ 1891). Ἡ τυχὸν ὑπὸ τοῦ ἐναγομένου προβαλλο-

μένη ἀμφισβήτησις τοῦ δικαιώματος δουλείας τοῦ ἐνάγοντος ἐπὶ τοῦ παρεμποδισθέντος λ. χ. ὑδραγωγείου, καὶ πᾶσα τοιαύτη σχετικὴ πρὸς τὸ δικαίωμα, δὲν ἀναιρεῖ τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ Εἰρηνοδίκου, διότι ὅπως οὗτος ἐπιληφθῇ τῆς ὑποθέσεως δὲν ἀπαιτεῖται νὰ ἐξετασθῇ, ἂν ὁ ἐνάγων κέκτηται πραγματικῶς τὸ τῆς δουλείας δικαίωμα, ἀλλ' ἂν ἐποιήσατο ἁπλῶς τὴν χρῆσιν αὐτοῦ πεποιθὼς ὅτι τῷ ἀνῆκε τοῦτο καὶ οὐχὶ βίᾳ, λάθρα ἢ κατὰ παράκλησιν (νομ, 1 § 10 καὶ 19 Π. (43. 20), Α. Π. 218 τοῦ 1865 καὶ 66 τοῦ 1907).

Ἐπίσης ἐπὶ χρήσεως ρέοντος ὕδατος δὲν λαμβάνονται ὑπ' ὄψιν ὑπὸ τοῦ Εἰρηνοδίκου ἔγγραφα, δι' ὧν ὁ διάδικος ζητεῖ ν' ἀποδείξῃ ὅτι εἶνε κύριος τοῦ περὶ οὗ ἡ ἔρις ὕδατος (Πολ. Δικον. ἄρθ. 629, Α.Π. 184 τοῦ 1865). Ὅπως δὲ κρίνῃ οὗτος ἂν ἡ δίκη ἔχῃ ἀντικείμενον οὐχὶ τὴν νομὴν ἢ τὴν χρῆσιν τοῦ ὕδατος, ἀλλὰ τὴν διεκδίκησιν δουλείας, δέον νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν οὐχὶ τὰς προτάσεις τῶν διαδίκων καὶ τοὺς κατὰ τὴν συζήτησιν ἰσχυρισμοὺς αὐτῶν, ἀλλὰ τὸ περιεχόμενον τῆς ἀγωγῆς (Α. Π. 24 τοῦ 1871).

§ 172. Ὑπεδείξαμεν ἤδη ἀνωτέρω ὅτι ἡ μνησθεῖσα διάταξις τοῦ ἄρθρ. 490 ἐδ. 2 § ε'. Πολ. Δικον. ὑποβάλλει εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ Εἰρηνοδικείου πάσας τὰς ἀφορώσας τὴν χρῆσιν τοῦ ρέοντος ὕδατος διαφοράς, ἄνευ διαστολῆς τινὸς μεταξὺ ὑδάτων ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων ἢ κοινοχρήστων. Ἀλλὰ τὸ κατόπιν ἐκδοθὲν ἀπὸ 7 Μαΐου 1837 Β. Διάταγμα ἀφήρεσεν ἀπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῶν τακτικῶν δικαστηρίων καὶ ὑπήγαγεν εἰς τὰς διοικητικὰς ἀρχὰς τὰς μεταξὺ ἰδιωτῶν διενέξεις περὶ τῆς χρήσεως ρεόντων ὑδάτων, ἐφ' ὧν δὲν ὑπάρχει ἀποκτημένον ἰδιωτικὸν δικαίωμα (ἄρθρ. 1 ἐδ. 7 τοῦ Διατάγ.), βραδύτερον δὲ διὰ τοῦ ΣΤ'. ψηφίσματος τῆς Α'. ἐν Ἀθήναις Ἐθνικῆς Συνελεύσεως (ἀρ. Β'.) ὡρίσθη ὅτι ὅλαι αἱ τοῦ ἀμφισβητουμένου διοικητικοῦ διαφοραί, ὧν δὲν γίνεται μνεία, ἐν τῷ ἄρθρ. Α'., ἑπομένως καὶ ἡ ρηθεῖσα περὶ χρήσεως ρεόντων μὴ ἰδιωτικῶν ὑδάτων, ὑπάγονται αὖθις εἰς τὰ τακτικὰ δικαστήρια, ὅπως δικάζωνται ἐφεξῆς, ὡς κατεπείγουσαι κατὰ τὰς διατάξεις τῆς Πολ. Δικονομίας.

Ἐντεῦθεν γεννᾶται τὸ ζήτημα, ἂν αἱ ἀφαιρεθεῖσαι ἀρχικῶς ἀπὸ τὴν ἁρμοδιότητα τῶν Εἰρηνοδικείων καὶ ὑπαχθεῖσαι εἰς

τὴν διοίκησιν διαφοραὶ περὶ τὴν χρῆσιν τῶν ῥεόντων μὴ ἰδιωτικῶν ὑδάτων, ἐπαναχθεῖσαι δὲ αὖθις εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῶν τακτικῶν δικαστηρίων, ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ Εἰρηνοδικείου ἢ εἰς τὴν τοῦ Πρωτοδικείου, οὗτινος ἡ ἁρμοδιότης ἀποτελεῖ τὸν κανόνα. Ὑπεστηρίχθη ὑπό τινων ἡ γνώμη, ὅτι ἡ ἐκ νέου ὑπαγωγὴ εἰς τὰ δικαστήρια ἀφορᾷ ἁπλῶς τὴν ἄρσιν τῆς διοικητικῆς δικαιοδοσίας καὶ τὴν ἐπαναφορὰν τῶν διαφορῶν τούτων εἰς τὰ τακτικὰ δικαστήρια, καὶ ἀφοῦ τὸ ψήφισμα οὐδὲν διέλαβε περὶ ἐπανόδου εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν Εἰρηνοδικείων, ἕπεται ὅτι δέον νὰ κρατήσῃ ἐπ' αὐτῶν ἡ τοῦ Πρωτοδικείου ἁρμοδιότης, τακτικὴ οὖσα καὶ ἐκτεινομένη εἰς πάσας τὰς ὑποθέσεις, ἃς δὲν ἀφήρεσεν ἀπ' αὐτῆς ὁ νόμος. Ὀρθοτέρα ὅμως φαίνεται ἡ ἀντίθετος γνώμη, ὅτι δηλ. ἡ κατὰ τὴν Πολ. Δικον. ἁρμοδιότης τῶν Εἰρηνοδικῶν ἐπὶ διαφορῶν περὶ τὴν χρῆσιν οἱωνδήποτε ὑδάτων, ἀρθεῖσα ὡς πρὸς τὰ μὴ ἰδιωτικὰ διὰ τοῦ Διατάγματος τοῦ 1837, ἐπανῆλθεν ἐν ἰσχύϊ, ὡς πρότερον μετὰ τὴν ὡς πρὸς τὸ διαληφθὲν θέμα κατάργησιν τοῦ Διατάγματος τούτου, καὶ τοιαύτην προδήλως ἔννοιαν ἔχει τὸ ἄρθρ. Β΄. τοῦ ψηφίσματος, δι' οὗ παρεπέμφθησαν αὖθις εἰς τὰ τακτικὰ δικαστήρια αἱ περὶ τὴν χρῆσιν τῶν μὴ ἰδιωτικῶν ὑδάτων διαφοραί. Οὕτω δὲ ἀπεφήνατο καὶ ὁ Ἀρ. Πάγος διὰ τῆς ὑπ' ἀριθ. 66 τοῦ 1907 ἀποφάσεώς του.

§ 173. Τὴν περὶ παρακωλύσεως τῆς χρήσεως τοῦ ῥέοντος ὕδατος ἀγωγὴν δικαιοῦται νὰ ἐγείρῃ πᾶς ὁ ἔχων τὴν νομὴν αὐτοῦ καὶ ἐνασκῶν αὐτὴν ἀνεπιλήπτως, ἤτοι οὐχὶ βίᾳ, λάθρα ἢ κατὰ παράκλησιν, τοῦθ' ὅπερ ἀποτελεῖ ἀπαραίτητον στοιχεῖον τῆς ἀγωγῆς. Πᾶσα δὲ προσθήκη διὰ τῶν προτάσεων τοῦ στοιχείου τούτου τῆς ἀνεπιλήπτου νομῆς, μὴ περιεχομένου τυχὸν ἐν τῇ ἀγωγῇ, εἶνε ἀπαράδεκτος ἐλλείψει προδικασίας, καθόσον δὲν πρόκειται περὶ βελτιώσεως ἀγωγῆς, ἀλλὰ τοιαύτης ἀτελοῦς κατὰ τὴν βάσιν (ἄρθρ. 533 Πολ. Δικον.), τὸ αὐτὸ δὲ λεκτέον καὶ περὶ τοῦ στοιχείου τῆς καλῆς πίστεως, ὅπου τοῦτο ἀπαιτεῖται κατὰ τὸν νόμον, ὡς ἐπὶ τοῦ παραγγέλματος τοῦ καθημερινοῦ ἢ θερινοῦ ὕδατος, ὅτι δηλ. ἐν τῇ σχετικῇ ἀγωγῇ πρέπει νὰ ἐκτίθηται, ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ ὕδατος ἐγένετο ὑπὸ τοῦ ἐνάγοντος ἐν τῇ πεποιθήσει τῆς ἀσκήσεως δικαιώματος

(Οἰκονομ. Ἐμπρ. § 114 σημ. 13 καὶ 115 σημ. 5).

Ἐγείρει δὲ κυρίως τὴν ἀγωγὴν ὁ κύριος ἢ ὁ νομεὺς τοῦ ὑποστάντος τὴν βλάβην ἐκ τῆς ἐλλείψεως τοῦ ὕδατος κτήματος καὶ ἑπομένως ἡ ἀγωγὴ λ. χ. περὶ παρακωλύσεως τῆς χρήσεως τοῦ ῥέοντος ὕδατος ἢ μεταβολῆς τῆς ῥοῆς αὐτοῦ καὶ ἀποζημιώσεως ἀνήκει εἰς τοὺς κυρίους ἢ νομεῖς τοῦ ὑδρομύλου, οὗτινος ἡ λειτουργεία παρημποδίσθη ἐκ τῆς ἐλλείψεως ἢ μεταστροφῆς τοῦ ῥέοντος ὕδατος καὶ οὐχὶ εἰς τὸν μισθωτὴν τοῦ ὑδρομύλου, ὅστις δικαιοῦται νὰ στραφῇ μόνον κατὰ τοῦ ἐκμισθωτοῦ του, διὰ τὴν ἔλλειψιν τῆς ἀνενοχλήτου χρήσεως τοῦ μισθίου. Ἀπευθύνεται δὲ ἡ ἀγωγὴ κατὰ παντὸς διενεργήσαντος τὴν παρακώλυσιν ἢ μεταβολὴν τοῦ ῥέοντος ὕδατος, ἑπομένως καὶ κατὰ τοῦ μισθωτοῦ τοῦ κτήματος, ἂν οὗτος εἶνε ὁ αὐτουργὸς τῆς βλάβης (Α.Π. 121 τοῦ 1852).

Αἱ ἀγωγαὶ δὲ αὗται αἱ ἀφορῶσαι τὴν χρῆσιν τοῦ ῥέοντος ὕδατος, ἤτοι, ὡς ἄνω ἐρρήθη, τὴν νομὴν αὐτοῦ, ὅπως ὅλαι αἱ περὶ διακατοχῆς ἀκινήτων ἀγωγαί, εἰσάγονται ἐνώπιον τοῦ Δικαστηρίου, ἔνθα κεῖται τὸ ἀκίνητον, ἐφ' οὗ ἐγένετο ἡ παρακώλυσις (ἄρθρ. 20 Πολ. Δικ., Α. Π. 294 τοῦ 1906).

§ 174. Ὡς ἐλέχθη, ὁ Εἰρηνοδίκης δικάζει κατ' οὐσίαν τὰς διαφορὰς περὶ νομῆς τοῦ ῥέοντος ὕδατος; καθ' ὃ δὲ δυνάμενος νὰ ἀποφασίσῃ ἐπὶ τούτων ὁριστικῶς, δύναται παρεμπιπτόντως, νὰ διατάξῃ καὶ προσωρινὰ μέτρα, ἤτοι τὴν προσωρινὴν παῦσιν (ἐδ. στ'. 490 Πολ. Δικον.) ἐν ὅσῳ αἱ πράξεις εἶνε ἐν τῷ γίγνεσθαι, μέχρις οὗ ἐκδώσῃ τὴν ὁριστικὴν ἀπόφασίν του (ΑΠ. 140 τοῦ 1904) δυνάμει τοῦ νομικοῦ κανόνος ὅτι «ἐν τῷ μείζονι ἔξεστι καὶ τὸ ἧττον» κατὰ τὴν περὶ τούτου ἀναμφισβήτητον ῥῆσιν τῶν νομ. 21 βατ. 2, 1, νομ. 26, 110 πρ. Π. (50.17), Καλλ. Γεν. Ἀρχ. § 42, Οἰκον. Γεν. Ἀρχ. § 9 σημ. 21, (§ 178).

§ 175. Ὁ Εἰρηνοδίκης ἐν τῇ δίκῃ περὶ χρήσεως ῥέοντος ὕδατος, ἐὰν ὁ ἐνάγων τὴν ἀγωγήν του στηρίζῃ εἰς νομήν, ὀφείλει ν' ἀκολουθήσῃ τὴν ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 499 Πολ. Δικον. καθιερουμένην διαδικασίαν, κατὰ τὸ ἄρθρον δὲ τοῦτο μόνον οἱ μάρτυρες καὶ οἱ πραγματογνώμονες ἐξετάζονται ἐπ' ἀκροατηρίου, κατὰ τὰ λοιπὰ δὲ ἀκολουθεῖται ἡ ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 244 καὶ ἐπ. καθιερουμένη διαδικασία, καθ' ἣν ἐκδίδεται ἀπόφασις

περὶ ἀποδείξεως καὶ ὁρίζονται τὰ ἀποδεικτικὰ μέσα και τὸ βάρος τῆς ἀποδείξεως καὶ οὐχὶ παρὰ τὴν καθιερουμένην ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 499 διαδικασίαν νὰ μορφώσῃ δικαστικὴν πεποίθησιν ἐκ τῶν ἐνόντων χωρὶς νὰ διατάξῃ ἀπόδειξιν (Α. Π. 204 τοῦ 1904).

§ 176. Ὅσον ὅμως ἀφορᾷ τὴν ἀγωγὴν περὶ πλησμονῆς ὕδατος (aquae pluviae arcendae actio), μολονότι τινὲς θεωροῦσι καὶ ἐπὶ ταύτης τὸν Εἰρηνοδίκην ἁρμόδιον (Seuffert σελ. 21, Καλλ. Ἐμπ. σελ. 256), ἡ ἐπικρατεστέρα γνώμη εἶνε ὅτι αὕτη δὲν ἀνάγεται εἰς τὰς περιπτώσεις τοῦ ἄρθρ. 490 Πολ. Δικον. καὶ ὑπάγεται εἰς τὸ Πρωτοδικεῖον (Εφ. Ν. 759 τοῦ 1896, Ἐφ. Π. 101 τοῦ 1898), ἀφοῦ ἡ πλησμονὴ ὕδατος ἀποτελεῖ ἔκτακτον ἐκ τῶν ὄμβρων γεγονός, καὶ οὐχὶ τὴν συνήθη ἐκροὴν καὶ τὸ ῥέον ὕδωρ, περὶ ὧν προνοεῖ τὸ ἄρθρ. 490 Πολ. Δικον.

§ 177. Κατὰ τὸ ἄρθρ. 9 τοῦ ΒΟΛ' νόμου τοῦ 1903, πᾶσα αἴτησις πηγάζουσα ἐκ τῆς προσβολῆς κεκτημένου δικαιώματος ἕνεκα ἐπιχειρηθέντων ἔργων ἐν τῷ λεκανοπεδίῳ Ἀθηνῶν ὑπὸ τοῦ δήμου Ἀθηναίων πρὸς ἀνεύρεσιν ὕδατος ὑπάγεται εἰς τὰ δικαστήρια, ἀλλ' ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται ἡ παρεμπόδισις τῶν ἔργων τούτων διὰ τῆς λήψεως προσωρινῶν μέτρων. Ἐκ τῆς διατάξεως δὲ ταύτης ἀριδήλως συνάγεται ὅτι πᾶσα ἐν γένει ἐκ τῶν τοιούτων διένεξις ὑπάγεται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν Πρωτοδικῶν, καταργηθείσης εἰδικῶς διὰ τὴν περίπτωσιν ταύτην τῆς διατάξεως τοῦ ἄρθρ. 490 ἐδ. ε' καὶ στ' Πολ. Δικον. Ὅθεν ἀγωγὴ ἀντικείμενον ἔχουσα τὴν ἐπελθοῦσαν βλάβην εἰς χειροποίητον ὑδραγωγεῖον ὑπάρχον ἐντὸς τῶν ἐν Κηφισσίᾳ ἢ τοῦ λεκανοπεδίου Ἀθηνῶν κτήματος τοῦ ἐνάγοντος καὶ τὴν προξενηθεῖσαν ἐν αὐτῷ ζημίαν ἐκ τῆς ἀποξηράνσεως τοῦ ὑδραγωγείου ἕνεκα τεχνητῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα ἐπεχείρησεν ὁ δῆμος Ἀθηναίων πρὸς ἀνεύρεσιν ὑδάτων, ὑπάγεται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τῶν Πρωτοδικῶν καὶ οὐχὶ τῶν Εἰρηνοδικῶν.

§ 178. **Προσωρινὰ μέτρα.** Τὴν ἐξουσίαν, ἣν ἀσκεῖ ὁ ἄνθρωπος ἐπὶ τῶν πραγμάτων τοῦ κόσμου ἐπιλαμβανόμενος αὐτῶν καὶ χρησιμοποιῶν δι' ἃ τὰς διαφόρους ἀνάγκας του, ἤτοι τὴν νομὴν ἐπὶ ἐνσωμάτων πραγμάτων διαταρασσομένην ἢ ἀφαιρουμένην, ἐπροστάτευσεν ὁ νομοθέτης διὰ τῶν περὶ νομῆς

παραγγελμάτων (interdicta), οἷς ἀντιστοιχοῦσι αἱ τοῦ νεωτέρου δικαίου πρὸς προστασίαν τῆς νομῆς ἀγωγαί. Εἰς περιπτώσεις, καθ' ἃς ἕκαστος τῶν διαδίκων ἀξιοῖ ὅτι εἶνε νομεὺς ὑπάρχει βάσιμος φόβος, μὴ πρὸ τῆς συζητήσεως τῆς κυρίας περὶ διακατοχῆς δίκης, ἐκ τῶν ἀμοιβαίων προσπαθειῶν τῶν διαδίκων νὰ ἐπιληφθῶσι τῆς διακατοχῆς ἐπέλθωσι βιαιοπραγίαι καὶ ἐντεῦθεν διατάραξις τῆς κοινῆς ἡσυχίας. Ὅπως ἀποτραπῇ ὁ ἀπειλούμενος κίνδυνος εἶνε ἀνάγκη ταχείας λήψεως μέτρων προσωρινὴν καὶ τελεσφόρον ἀσκούντων ἐπιρροήν, χωρὶς ἐντεῦθεν νὰ ἐπηρεάζηται ἡ ἀπόφασις περὶ αὐτῆς τῆς διακατοχῆς καὶ χωρὶς ν' ἀναγνωρίζηται κανείς, ὡς νομεύς.

Τοιαῦτα προσωρινὰ μέτρα θὰ ἦν βεβαίως ἀνέφικτον νὰ χορηγηθῶσι διὰ μακρᾶς καὶ πολυπλόκου διαδικασίας, ἐφ' ᾧ πρὸς εὐχερεστέραν τῆς προστασίας τοῦ νόμου απονομὴν ἡ Πολ. Δικονομία (ἄρθρ. 490 ἐδ. στ') κατέστησε τὸν Εἰρηνοδίκην ἁρμόδιον πρὸς λῆψιν προσωρινῶν μέτρων εἰς παντὸς εἴδους περὶ διακατοχῆς διαφοράς, ὁσάκις ὁ νομεὺς διαταράσσηται διὰ καινοτομιῶν ἢ ὁσάκις ἀπεβλήθη τῆς νομῆς καὶ ἐκ τούτου ἐπίκεινται συγκρούσεις καὶ βιαιοπραγίαι (Α. Π. 131 τοῦ 1889 331 τοῦ 1895, 30 τοῦ 1896).

Ὅθεν ὅταν ὁ κύριος γειτονικοῦ κτήματος αὐθαιρέτως καὶ ἄνευ δικαιώματος ἐπὶ σκοπῷ τῆς χρήσεως ρέοντος ὕδατος ἐπιχειρῇ ν' ἀνορύξῃ αὔλακα, ἵνα ἄγῃ τὸ ἐν τῷ ὑπερκειμένῳ κτήματι ἀναβλῦζον ἢ δι' αὐτοῦ διερχόμενον ὕδωρ εἰς τὸ κτῆμά του πρὸς ἄρδευσιν αὐτοῦ ἢ πρὸς κίνησιν τοῦ ὑδρομύλου του, ἢ ὅταν ἐπιχειρῇ, ἄνευ δικαιώματος, ν' ἀντλῇ ὕδωρ ἐκ τοῦ ἐν τῷ γειτονικῷ κτήματι ὑπάρχοντος φρέατος ἢ τῆς ἐν αὐτῷ ἀναβλυζούσης πηγῆς ἢ ὁδηγῇ ἐκεῖσε τὰ ζῷά του πρὸς ποτισμὸν δύναται ὁ νομεὺς τοῦ κτήματος, ἐν ᾧ αναβλύζει ἢ δι' οὗ διέρχεται τὸ ὕδωρ, ἢ ἐν ᾧ ὑπάρχει τὸ φρέαρ, νὰ ἐπικαλεσθῇ τὴν προστασίαν τοῦ Εἰρηνοδίκου.

Ἐπίσης ὅταν προσβάλληται ἡ ἄσκησις τῆς οἱονεὶ νομῆς δουλείας ὑδραγωγείου καὶ ἐν γένει πάσης ροῆς χρησιμοποιουμένης πρὸς ἄρδευσιν κτήματος ἢ προσβάλληται ἡ ἄσκησις τῆς οἱονεὶ νομῆς ροῆς ὕδατος ἢ ρείθρου, ἢ τῆς οἱονεὶ νομῆς ἀντλήσεως καὶ ποτίζειν τὰ θρέμματα ἐπὶ τῶν πηγῶν ἢ ἐπὶ φρέατος δύναται ἐπίσης ὁ οἱονεὶ νομεὺς νὰ ἐπικαλεσθῇ τὰ προσωρινὰ

μέτρα πρὸς προστασίαν τῆς διαταραττομένης ἢ βίᾳ ἀφαιρεθείσης οἱονεὶ νομῆς του, διότι ὁ Εἰρηνοδίκης ἁρμοδίως λαμβάνει προσωρινὰ μέτρα προκειμένου περὶ χρήσεως ἢ οἱονεὶ νομῆς δουλείας, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἔρις περὶ τὴν ἐνάσκησιν τῆς χρήσεως (Α. Π. 99 τοῦ 1869, 210 τοῦ 1877, 197 τοῦ 1895).

§ 179. Στοιχεῖα βάσεως τῆς περὶ προσωρινῶν μέτρων ἀγωγῆς πρὸς προστασίαν τῆς διαταραχθείσης οἱονεὶ νομῆς ἀπαιτοῦνται, —1) νὰ ὑπάρχῃ νομὴ τοῦ δικαιώματος, δηλ. πραγματικῶς νὰ ἐνησκήθη τοῦτο καὶ ἀνεπιλήπτως, ἤτοι οὐχὶ βίᾳ, λάθρα ἢ παρακλήσει, καὶ προσέτι, ὅπου ἀπαιτεῖ τοῦτο ὁ νόμος, μετὰ καλῆς πίστεως, ἤτοι ἐν τῇ πεποιθήσει δικαιωματικῆς ἀσκήσεως (Οἰκονομ. Ἐμπρ. § 114 σημ. 13 καὶ 115 σημ. 5) δηλαδὴ ὅτι εἶχε λ. χ. τὴν ἐλευθέραν χρῆσιν τοῦ ὑδραγωγείου καὶ πρότερον ἀλλ' ἰδίως κατὰ τὸ τελευταῖον ἔτος συνεχῶς, καὶ ὅτι ἐνήσκει ταύτην ἐν τῇ πεποιθήσει, ὅτι ἐνασκεῖ δικαίωμα, —2) βιαία διατάραξις αὐτῆς ὑπὸ τοῦ ἐναγομένου, ἤτοι πρᾶξις αὐτοῦ κωλύουσα τὴν ἐλευθέραν χρῆσιν τοῦ ὑδραγωγείου, ἢ περιορίζουσα ὅπως δήποτε τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ελευθέραν καὶ ἀνενόχλητον ἄσκησιν τοῦ δικαιώματος τῆς δουλείας, ἐπομένως δὲν ἀρκεῖ οἱαδήποτε διατάραξις, ἀλλ' ἀπαιτεῖται διατάραξις τὴν ἐνάσκησιν τοῦ δικαιώματος τῆς οἱονεὶ νομῆς ἐπηρεάζουσα (νομ. 3 § 2. 3. 9 Π. (43. 7), —3) νὰ ὑπάρχῃ κίνδυνος ἐκ τῆς χρονοτριβῆς, εἴτε νὰ ἐπίκηνται βιαιοπραγίαι μεταξὺ τῶν ἐριζόντων· διὰ τῆς παρεμποδίσεως λ. χ. τῆς ἀρδεύσεως δύναται νὰ ἀπολεσθῇ ἡ ἐσοδεία. καὶ ἐξ ἄλλων ἀναλόγων περιστάσεων, ἐκ πείρας γνωστὸν εἶνε, ὅτι δύνανται νὰ ἐπέλθουν βιαιοπραγίαι πρὸς πρόληψιν τῶν ὁποίων χρήσιμα εἶνε τὰ προσωρινὰ μέτρα. Δὲν εἶνε δὲ ἀναγκαῖον οἱ ἐρίζοντες νὰ ἦλθον ἤδη εἰς χεῖρας, εἴτε νὰ ἵστανται ἀπέναντι ἀλλήλων ἔνοπλοι, ἀλλ' ἀρκεῖ ὅτι κατὰ τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων συγκρινομένην ἐκ πείρας πρὸς παρομοίας περιστάσεις παρέχεται ἀφορμὴ εἰς φόβους, ὅτι ἡ ἔρις δύναται νὰ καταλήξῃ εἰς βιαιοπραγίας (Πρβ. Seuffert σελ. 98—108).

§ 180. Ἐὰν ὅμως τὸ ἔργον ἢ ἡ καινοτομία συνετελέσθη ἤδη (λ. χ. ὁ κτιστὸς ὀχετὸς πρὸς διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος ἐπερατώθη ἤδη) ἢ ἁπλῶς πρόκηται περὶ μελλουσῶν πράξεων, ἡ προϋπόθεσις τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, ὡς ἐκ τοῦ ὁποίου

ἐχορηγήθη ἐξαιρετικῶς τὸ δικαίωμα τοῦ προσωρινοῦ κανονισμοῦ τῆς διαφορᾶς κατὰ τὰ γενικῶς ὑπὸ τοῦ ἄρθρ. 634 Πολ. Δικον. ὁριζόμενα, ἐκλείπει τότε, καὶ ἡ περὶ προσωρινῶν μέτρων δίκη καθίσταται ἄνευ ἀντικειμένου καὶ ἀπρόσφορος πρὸς τὸν ὃν ἐπιδιώκει σκοπὸν, ὑπολείπεται δὲ μόνον ἡ ἐξέτασις τῆς ἀξιουμένης ὑπὸ τοῦ αἰτοῦντος δουλείας, περὶ ἧς ἁρμόδιον εἶνε τὸ Πρωτοδικεῖον (Α. Π. 185 τοῦ 1905).

§ 181. Πρὸς ἀπαγγελίαν τῶν προσωρινῶν μέτρων δέον ὁ Εἰρηνοδίκης διὰ συνοπτικῆς ἐρεύνης ἀξιοπίστων μαρτυριῶν νὰ μορφώσῃ πεποίθησιν περὶ τῆς ὑπάρξεως περιστάσεων δικαιολογουσῶν προσωρινὰ μέτρα, ἅτινα δέον κατὰ τὸ δυνατὸν νὰ μὴ μεταβάλλωσι τὴν ὑπάρχουσαν κατάστασιν.

Καὶ ὁ ἐναγόμενος δὲ δύναται νὰ προστατευθῇ ἐὰν ἀποκρούων τὴν ἀγωγὴν ἰσχυρισθῇ εὐλογοφανῶς, ὅτι εὑρίσκεται ἐν τῇ τελευταίᾳ ἡσύχῳ καὶ ἀνεπιλήπτῳ χρήσει, ὅτε ὁ ἀγὼν λαμβάνει χαρακτῆρα διπλῆς δίκης καὶ ἑκάτερος τῶν διαδίκων παρίσταται ὑπὸ διπλῆν ἰδιότητα ἐνάγοντος καὶ ἐναγομένου, ἑπομένως ἐπιβάλλεται ἀπόδειξις εἰς ἀμφοτέρους (νομ. 7 Εἰσηγ. (4. 15), ὡς λ. χ. προκειμένου περὶ ὁμορρείθρων (rivales), ἤτοι δύο διοχετευόντων διὰ τοῦ αὐτοῦ ὀχετοῦ, οἵτινες ἐρίζουσι περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ὕδατος. Ἐν περιπτώσει δὲ καθ' ἣν οὐδεὶς τῶν διαδίκων ἀποδείξῃ τοιαύτην, ἢ ὅταν ἴσαι ἑκατέρωθεν προσεκομίσθησαν ἀποδείξεις, τότε παραπέμπονται οἱ διάδικοι εἰς τὴν συνήθη διαδικασίαν.

§ 182. Ὁ οἱονεὶ νομεὺς δουλείας ὑδραγωγείου ἢ ἀντλήσεως δικαιοῦται νὰ ἐγείρῃ τὴν περὶ προστασίας τῆς διαταραττομένης οἱονεὶ νομῆς ἀγωγὴν περὶ προσωρινῶν μέτρων, οὐ μόνον κατὰ τοῦ κυρίου τοῦ δουλεύοντος κτήματος, τοῦ ὁποίου ἕλκει τὸ ὕδωρ, ἀλλὰ καὶ κατὰ παντὸς τρίτου διαταράσσοντος ὅπως δήποτε τὸ δικαίωμα καὶ τὴν ἐλευθέραν ἄσκησιν τοῦ δικαιώματος τῆς δουλείας, ἀδιαφόρως τοῦ ἂν οὗτος ἐνήργει πρὸς συμφέρον ἴδιον ἢ κατ' ἐντολὴν ἄλλου, δὲν εἶνε δὲ ἀπαραίτητος καὶ ἀντιποίησις τῆς νομῆς ἐκ μέρους τοῦ ἐναγομένου, ὅστις εὐθύνεται προσωπικῶς ἁπλῶς καὶ μόνον ἕνεκα τοῦ γεγονότος τῆς διαταράξεως (νομ. 3 § 5 Π. (43. 19) Savigny περὶ νομῆς § 27, Α. Π. 99 τοῦ 1862).

§ 183. Ἀγωγὴ περιέχουσα τὰ στοιχεῖα τῆς περὶ ἀρνή-

σεως δουλείας ἀγωγῆς (actio negatoria) ἢ τῆς περὶ ὁμολογήσεως δουλείας ἀγωγῆς (actio confessoria) δὲν ὑπάγεται εἰς τὴν ἁρμοδιότητα τοῦ Εἰρηνοδίκου· οὐδεμίαν δὲ σημασίαν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου ἐκτίμησιν τοῦ περιεχομένου τῆς ἀγωγῆς δύναται νὰ ἔχῃ ἡ αἴτησις περὶ προσωρινῶν μέτρων, διότι, ὡς ἄνω ἐρρήθη, μόνον ἐν ὅσῳ πρόκειται περὶ προσωρινῶν μέτρων ἀναγομένων εἰς τὴν χρῆσιν τῆς δουλείας, ἤτοι εἰς τὴν ἐλευθέραν ἄσκησιν τῆς οἱονεὶ νομῆς τῆς δουλείας δικάζει ὁ Εἰρηνοδίκης περὶ προσωρινῶν μέτρων.

Ἐπίσης καὶ ἐπὶ τῶν εἰς κοινὴν χρῆσιν προωρισμένων δημοσίων πραγμάτων, λ. χ. ἐπὶ αἰγιαλῶν (ἄρθρ. 18 περὶ διακρ. κτημ. νόμου), ὄντων τῶν τοιούτου εἴδους πραγμάτων ἀνεπιδέκτων νομῆς (νομ. 70 § 3 νομ. 3 § 17 Π. (41. 2), δὲν εἶνε δυνατὴ νομικῶς οὔτε νομή, οὔτε ἔρις περὶ ταύτης, ἑπομένως καὶ ἡ αἴτησις περὶ προσωρινῶν μέτρων εἶνε ἀπαράδεκτος (Α. Π. 197 τοῦ 1892).

ΑΛΦΑΒΗΤΙΚΟΣ ΠΙΝΑΞ

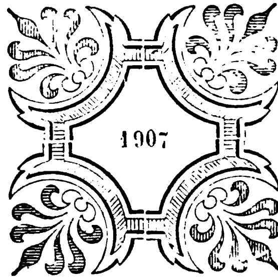
(Οἱ ἀριθμοὶ ἐμφαίνουσι τὰς σελίδας).

—

ΠΑΡΟΡΑΜΑΤΑ

Σελ.	**στιχ.**	**ἀντὶ**	**ἀνάγνωθι**
2	25	εὑρίσκονται	εὑρίσκωνται
5	19	ὑπόκειται	ὑπόκηται
5	1	πρoκειται	πρόκηται
24	6	αἵτινες	οἵτινες
31	31	ἀφορώντων	ἀφορωσῶν
35	10.	τὸ	τὸν
36	10	συμβαίνει	συμβαίνῃ
54	21	compatanta	computanta
55	15	ἐφαρμόζεται	ἐφαρμόζηται
55	18	ἀποθηκεύεται	ἀποθηκεύηται
56	4	γίνεται	γίνηται
56	6	»	»
60	29	ὡρισμένων	ὡρισμένον
61	27	dividando	dividundo
64	30	περιέρχεται	περιέρχηται
66	2	emendadit	emendabit
68	12	διέρχεταί	διέρχηταί
68	24	συνορεύει	συνορεύῃ
71	5	γίνεται	γίνηται
71	12	καταπίπτουσιν	καταπίπτωσιν
81	8	στερεῖται	στερῆται
96	34	ὑποχρεοῦτο	ὑπεχρεοῦτο
100	27	ἐσκαφή	ἐκσκαφή
100	27	γίνεται	γίνηται
101	30	de aqua	de aquae
102	25	βλάπτεται	βλάπτηται
104	5	τοῦ καρπωτοῦ	καὶ τοῦ καρπωτοῦ
104	37	μεταβάλλεται	μεταβάλληται
105	5	ἐν ὅσῳ	ἐφ' ὅσον

Ea Ell
7/11/27

1907

